

Алберт Лиханов

ПРО ЛИТАНЕ

Роман

ХАЙНИ

АЛБЕРТ ЛИХАНОВ

ПРОЛИТАНЕ

Превод: Румен Шомов, Ганка Константинова

chitanka.info

Алберт Лиханов е известен руски писател, лауреат на Международната награда „Януш Корчак“, на френско-японската награда „Виктор Юго“, на Голямата литературна премия на Русия и др.

Книгите му са издадени на много езици и в милионни тиражи. По много от тях има заснети филми.

Той е създал и оглавява Руския детски фонд и Международната асоциация на детските фондове, които помагат на онеправдани деца.

Академик е на Руската академия по образование, почетен доктор на Японския университет Сока и на други руски университети и институти.

Пролитане, плах полет, летеж

—

*гnezдото напуска малкото
птиче...*

*Различни са всички — то първо
опитва,*

*от гnezдото пред другите
литва.*

Владими
р Дал

ЧАСТ ПЪРВА
НАМРЪЩЕНО ДЕТСТВО

Случва се и така.

Първото лице, което той запомни в живота си не беше майчиното, а братовото. Сигурно поради това, че Бориска от любопитство беше надничал в бебешката му люлка час по час. Беше зяпал дребничкия Глебка и ако бебето примерно ревнеше, намръщеше се или сгърчеше лице заради своите първи малки неволи, щом видеше брат си, веднага замираще като лалугер в полето, дори с клепач не трепваше — не мигваше, не се извърташе, а гледаше по-голямото човече с удивление и радост, с доверие и непонятна готовност да внимава и да му се подчинява с удоволствие.

Въпреки че как би могъл да се подчинява един младенец, а?

Бориска също се чувстваше странно, подобно нещо не му се беше случвало. Интересно ли му беше? Не! Усещането надхвърляше всяко любопитство, идваше някъде много издълбоко — можеш ли да спреш да опипваш с поглед това малко тумбаче, дребните ръчички — като пъпки на млад още неразцъфнал божур, които завършват със стиснати юмручета. Ами дъгичките на крачетата с нежната им копринена кожа, сладките стъпалца?! Ами немирното петле, от което всеки път неочаквано, съвсем по хулигански, бликва напористо, бързо фонтанче? Ами ушичките, розовеещи в слънчевата светлина, навярно все още без хрущялчета — божии гевречета от преплитащи се вълшебни знаци, създадени да улавят гласовете на възрастните, чуруликането на врабчетата зад прозорчето, бръснещия полет на тлъстата, случайно влетяла отвън муха?

Но също и въздушните целувки на голямото същество, надвесило се над завивките в старичкото креватче — а какво целува то, всъщност? Хълцукането, странните звуци на човешката реч, все още не са изпълнени със съдържание, но вече донасят своя смисъл. А той е: приветливост, доброта, благопожелания...

Усмиващото се голямо същество поглежда към Глебка, мляска кой знае защо — впрочем, в това е смисълът, който замества съдържанието — одобрителните мляскания са достатъчни, за да

предадат на това, уж неразумно същество, на тази нова капчица живот — поздрав от света на любящите го хора, от възрастния, все още невидим, непредполагам, неразбираем човешки океан.

Капчица ли? О, неразумни възрастни! Тази капчица още в маминия корем се вслушваше в музиката на тихите ѝ песни. Още там се научи да се усмихва. Но и да се огорчава, ако мама е огорчена — а няма мама не изпитваше разочарования? Тази капчица, естествено, зависи от всички и всичко — от храната — вкусна ли е тя или лоша, от течението, от какви ли не зарази; ако микроби връхлетят малкото същество, или по вина на възрастните, или без всякаква тяхна вина... Изобщо, тя зависи от всичко и всички, и Бог да ѝ е на помощ, ако попадне в кръговрата на немладенчески страсти, ако това нуждаещо се от грижи творение бъде забравено, ако наследи вродена болка, ако бъде захвърлено — все неща, за които вина носят възрастните.

Но ако, слава на Бога, детето бъде обгрижвано с любов, тогава заобикалящият го свят започва да зависи и от него! Заплаче ли капчицата, край на усмивката по лицето на по-големия брат: какво му е, как да му помогна? Разболе ли се, пък макар и от някоя невинна детска болест — всички се суетят край него; дори да не им е работа, какво от това — всеки ще помогне според силите си, ще изпълни душата си с тревога — сред възрастните е по-големият брат — сам още дете. Как така се поболя нашата капчица, откъде я споходиха тези мъки, след като си е къде-къде по-добре да ни се усмихва, да се кокори на всички посоки, да се вслушва в звуците, да свиква с този свят, на който се е пръкнала — за радост и беди!?

Първите ръце на възрастен, които помни всеки човек, са майчините ръце, стига да ги има.

Първите очи, устремени към него, са нейните очи — взирането им е непридирчиво, изпълнено с обич; това е поглед, надарен с огромно внимание, който заедно със своята боязливост, деликатност и прецизност, се бои, че може да нанесе някаква вреда, въпреки че какви ли вредни последствия би имало детето от любящите майчини очи? Но така е сътворена природата, божият свят и земната благодат — та нали майката износва детето! В утробата ѝ — най-чистата надземна пещ е набъбвало това тесто и се е изпичала тази човешка питка, този хлебец, подхранващ чрез себе си непресъхващия все още извор на човечеството...

И никой не би могъл, никой не би посмял да оспори първенството на майчиното право, на нейното единствено, изконно и най-щастливо първо съприкосновение с плода; хлебецът неин, този розовеещ симид принадлежи най-напред на нея, първо на нея се дава.

Но не щеш ли — това също е в човешката природа — то започва да се кокори и настрани. Един вид, ти, майчице, си преди всички, дума да няма, но защо пък да не поогледаме какво още предлага светът?

Тъкмо поради тази причина, комай, Глебка беше запомнил в живота си най-напред не образа на своята майка, а на своето братче Бориска, по-голямо от него с цели девет години.

Цели девет години — това не ви е тинтири-минтири! На девет свободният човек от мъжки пол вече се е изучил на доста работи — и добри, и лоши; поупражнявал се е над доста неща, навлякъл си е немалко охлузвания и синини както от външно, така и от вътрешно естество.

Във времената на новата свободололюбива руска действителност, в дните след като майка му го дари с братче, Боря Горев не само получи в училище цяла камара забележки и двойки, замаскирани, между другото, като тройки и дори четворки, не само се образова как сам — без чужда намеса — да разрешава своите лични ученически затруднения с многоликото по характера си учителско съсловие, така че нищо да не прескача училищния праг и да не стига до слуха на майка му, но и издържа първия си момчешки тест по ликвидиране на неграмотността: излочи цяла бутилка бира, така пъргаво препоръчвана на народа от блестящото прозорче на безсрамната „кутия“, започна тайничко да опъва цигарки, заемайки ги от по-големите, които — самата свята истина! — открай време са си умирали да подстрекават зайците, да ги препитват колко са пораснали и да ги пързаят. Все още обаче нито веднъж не си беше купил цигари със свои пари, сиреч, с парите на майка си. За сметка на това пък беше пробвал водка, и то не къде да е, а у дома, докато майка му и баба му ги нямаше — нещо случващо се извънредно рядко — ей тъй, изследвайки света, опознавайки себе си в този свят, той отвинти капачката на започнатата бутилка, наля половин чашка, издиша отривисто, изля течността в гърлото си и така се опари, че хукна към чешмата и дълго преглъща студената вода, опищявайки героичния си стремеж към познание.

После се върна в стаята, седна пред разтворената тетрадка, но му причерня, зави му се свят; едва се добра до кревата, тръшна се отгоре му и мигновено заспа, а щом се събуди, в устата му горчеше отровно, а главата му се цепеше. Ама че гадост!

През онези години той умееше вече и да се бие. Към това го тласкаше не някаква си там вражда, или сприхавост, или лош нрав, а

може да се каже, чисто географското положение.

Дървената им едноетажна къщурка с малка градинка, в която през лятото растяха златисти мъхести дюли, си беше нещо, не ще и дума, напълно селско, а в съседство димяха комините на малкото градче, което крачка по крачка се разрастваше и постепенно поглъщаше бившата селска част с идиличната постройка, в която живееха Гореви; училището на Бориска пък, се намиреше в старата градска част. Селските момчетии, които отивали да се учат в града, навремето били смятани за втора ръка; още в далечните, отдавна вече потънали в мрака на времето дни, гражданчетата млатели селяндурите и тази традиция успяла да си прокара път през дебрите на революцията, войната, победата, както и през всичките му там контрареволуции и — най-поразителното — тя успяла да се съхрани, забравяйки породилите я причини и следствия; беше успяла да съхрани в гените на подрастващите нови сополиви поколения глупашкия навик внезапно да препречиш пътя на някой ученик от далечна улица и да му се разплатиш като на първо число, без каквито и да било обяснения. Което, естествено, предизвикваше ответни действия.

Ето така си живееха децата от покрайнините на затънтеното, осаждено, образцово занемарено градче: учеха се малко по малко да смучат биричка, да опитват водка; получаваха двойки, които — не без помощта на самото учителско тяло — в края на учебната година се превръщаха в безопасни и за двете страни тройки; млатеха се един друг, впрочем, без особен бяс и озлобяване и така достигаха, най-накрая, заветната възраст на радостната раздяла с училищната скамейка и родния дом, като някои от тях получаваха за подарък крила — и разпервайки ги, отлитаха в някой далечен край. Останалите така и не се помръдваха, пристегнати към родното огнище със същите онези безопасни хлабави тройчици — никому непотребна атестация без смислен набор от знания — преумножени от достъпните бирички и водчици, услужливо предлагани и в най-близкия местен магазин. Плюс всичко това неразбираемото, махмурливо състояние на мамината и татковата впиянченост, хроничното безпаричие, едва оцеляващото, опустошено, жалко заводче — някогашна опора на цялото градче — това заводче представляваше особена спирачка за ленивите: щом, тъй

да се каже, при нас тука всичко е с главата нагоре и малко наопаки, кому сме притрябвали в някаква си там далечна, непонятна държава?

Градчето бедстваше и постепенно се пропиваше, сякаш напук на неизплатените заплати — по всичко личи за сметка на бабичките пенсионерки, тъй като по улиците вече рядко се срещаха старци — мряха послушно като по списък. Никъде в града вече не се виждаха опашки — нито за бира, нито за водка, нито за пушени колбаси и само на едно място опашката по никакъв начин не свършваше.

Тази единствена опашка, наистина, се събираше не за през целия ден, а само от сутринта докъм обяд — редяха се на нея в градската морга на местната болничка — бивша дворянска конюшня от времето на проклетия царизъм. Но колко ли е бил жалостив към своите коне господарят, щом това едноетажно дебелостенно съоръжение, преоборудвано по-късно в лечебно заведение за болни хора, вярно, преобоядисвано нееднократно, но без нито един цялостен ремонт, спокойно е издържало цели седемдесет години съветска власт, че и още беше в състояние, независимо от крайно опърпания си вид, да издържи бог знае колко, от настъпващия „капитализъм“.

Та значи, редом с бедната болничка, в която конете навремето са отстъпили мястото си на хората, имаше една също такава бедна и убога самостоятелна постройка без прозорци, на около петдесетина метра, предназначена в миналото, най-вероятно, за съхранение на конските хамути и сбруята, а впоследствие преобразувана в морга.

Пред нея ежедневно всяка сутрин се събираха хора, най-често посърнали, в напреднала възраст: нерядко придружавани от децата и внуците си — пред квадратите на простоватите съоръжения, в мраз и в дъжд, в непосилен летен задух, отляво и дясно на винаги разтворените врати, опрени в келавите стени, стояха изложени похлупаците на ковчезите. Те бяха сини, виолетови, с кръстове от сребърен, а понякога и златен варак, налепени върху цветната материя, а нерядко и червени, без всякакви кръстове — последните невинаги отговаряха на мирогледа на покойника; те по-скоро отразяваха мирогледа на погребващите ги родственици. Но не е там работата. Работата е в опашката.

В тази нещастна малка сграда, свидетелка на доста сълзи, сега опяваха православните, а това отнемаше време; тук обаче се провеждаха и гражданските обреди — без свещеници, без панихида,

което също изискваше време и то не по-малко. Останалите покойници невъзмутимо очакваха кога ще се освободи място за последно сбогом с тях, а живите, дошли да се простят, мълчаливо чакаха да извикат познатото име.

Тук се тълпяха и полупияните музиканти от двата местни погребални оркестъра. Опечаленото събрание често ставаше свидетел, как — не, не конкуриращите се, а почти родствено свързаните тромпетисти, тромбонисти, и всички останали, каквито бяха там — преминават неочаквано от единия в другия отбор, само защото някой мъжага пуска своя инструмент на земята, строполява се до стената на моргата, обелва очи и захваща, без да се смуцава от своеобразието на мястото, такова хъркане след вчерашната почерпка и сутрешното оправяне на махмурлука, че то напълно заглушава неособено силните гласове от вътрешността на този печален пристан.

3

Опознавайки света, Бориска, без да знае защо, обикна особено силно стария сенчест парк с огромните му, разперили клони липи — навярно до седемнайсетата си година те бяха увенчани с множество гарванови гнезда.

Пролетес, връщайки се от юг, птиците крещяха колкото им глас държи, ремонтираха своите жилища и по този начин даваха на хората безполезен пример за подражание, като демонстрираха силата и радостта си от живота, после притихваха, мътеха пиленцата си и този факт сам по себе си отново представляваше укор към хората; изхранваха голишарчетата си, прелитайки стотици километри в полетата на околността — за червейчета, гъсеници и всичко останало, стига то да не беше неприятно на невръстния птичи вкус; след това — поставяха дечицата върху крилата си и им предаваха своя опит в летенето.

От всичко най-много Борис обичаше да следи какво се случва, когато малките гарванчета се опитват за първи път да полетят от високите си гнезда — с непорасналите си достатъчно перца, те съумяваха да планират, ала все още не бяха готови да се издигнат обратно до гнездото и така се оказваха на земята напълно незащитни.

О! Пролитането — то е един цял свят, изпълнен със страсти, трагедии, но и с огромни радости...

Пазеха ги родителите им. Дежуреха по ред и ако, примерно, бащата отлетеше за червейчета, с които да нахрани непослушното — а от това зависеше неговия живот (от храната птичето се оперяваше по-бързо, укрепваше силата на крилете си) — то майката веднага започваше да обикаля край него и да оглежда с черното си око пространството: нагоре — дали няма някой ястреб или зла врана, готова да разкъса чедото ѝ, и встрани — за да не се прокрадне някой хищен котак или похотливо безпътно псе, което няма дори да изяде своя улов, но ще се погаври и ще погуби малкото.

Прогонвайки врага, доставяйки препитание, гарваните все пак постигаха желаното от тях — нетърпеливите им чеда след някой и друг

ден, а понякога и само за броени часове, изведнъж яростно започваха да размахват късите си крилца, излитаха, макар и не чак до самия връх — до безопасното гнездо, а само до най-ниската клонка, където вече щяха да са далеч от кучешко-котешките владения. Оттам до върха не беше далеч!

Ето така Бориска тичаше към стария парк, без въобще да обръща внимание на отсечения бумтеж на погребалния барабан и тежкото ръмжене на баритона, гонеше котките и кучетата, ако ги видеше да се насочват към пролитащите птичета, помагаше на техните родители да ги обградят, да опазят невръстното, беззащитно птиче детство.

Дървената къщурка, в която Борис и Глеб живееха с майка си, Олга Матвеевна, беше разположена в самия център на село Гореве, почти всичките жители на което носеха една и съща фамилия — Гореве. Дядо Матвей беше починал точно преди да се роди Борис, а за Глебка няма смисъл да споменаваме — момчето се появи на бял свят в съвсем новото време.

От разказите на майка си Борис знаеше, че неговата баба Макаровна — чието име Елена изричаха рядко даже познатите и съседите им, а подражавайки на тях, и най-близките роднини, барабар с внучетата — живяла с дядо им в сговор и тъй като той бил работлив и заможен — търгувал с коне — двамата изградили този дом. След това Макаровна се заловила да гледа две крави, прасета, и както всеки ще се досети, кокошки и гъски, но може да се каже изпълненият с лукавство град постепенно, малко по малко, ѝ задигнал и изплюскал всичко — с попълзновението си към селото той го прегазил, удавил го в пететажните си сиви хрущовски блокове, в псувните и пиянството си, в разхвърляните празни консервени кутии и бутилки и то не само по уличките, ами и из околните полета, постепенно превърнали се в полянки.

Животинката — най-вече такова сериозно добиче като кравата — не би могла да удържи победа в състезание с цивилизацията, затова стопанството останало без тях. Отказали се и от прасетата, но прасетата пък били изпреварени от гъските и кокошките, защото на асфалтовата, макар и зле трамбована, с ровове и гълове по цялото продължение улица, животът им станал непоносим.

Незабележимо, но твърдо селското семейство се превръщаше в градско. Сутрин баба Макаровна вече не доеше крави, а отскачаше до кварталния магазин, разположен в един тристаен апартамент на близката хрущовка и се връщаше с два пакета, разтворено в местния млекозавод, задокеанско мляко на прах — първоначално тя пращаше всичко по дяволите, но постепенно с годините започна да свиква с това, което ѝ се дава не от природата, а от властта.

Макаровна имаше чувството, че заобикалящият я живот все повече и повече започва да избелява. След като овдовя, тя все по-рядко се оглеждаше в огледалото, затова с учудване, примесено с тъга, забеляза, че очите ѝ са изгубили цвета си. Някога ярки, с цвят на синчец (заради което изглежда я беше приласкал неразговорчивия, напет и работлив Матвеюшка), сега, в помътнялото от времето, старо, подарено за сватбата огледало на скрина, се отразяваха зеници, сякаш изрязани от стари зацапани тапети. Цветът на синчец се беше превърнал в сиво-бял, а сълзящите очи, както и да се стараше, не можеха да си върнат миналото сияние.

Но Бог така ни е сътворил: женските мъки са докато не се появят майчините. И въпреки че дъщерята на Макаровна — Олга — единствената ѝ родна капчица кръв — никога не я беше обидила, никога не беше кривнала от правия път, никога не беше зяпала встрани — и от мига на появяването си на белия свят никога не се отдели от скромния си родителски дом — тъкмо за нея изпитваше болка майчиното сърце; Олга се беше превърнала в голяма мъченица — така и не беше уредила живота си.

По времето, когато тя израстваше и учеше, градът вече пълзеше към селцето Гореве и въпреки че старците не знаеха как да реагират, не подозираха, че ще им се наложи да живеят в град, младите глупаци се радваха, понеже вече нямало да са селяндури и дори самото изпълнено с печал име — Гореве, щяло да бъде зачеркнато от картата на района, а те щели да станат (все пак) граждани — нищо че градчето им щяло да е като опоскана трапеза, мръсно и крайно изостанало, все пак щяло да е градче. И то с какво име, а: Краснополянск!

Налагаше се да си намериш мястото в града, нали? И Оля успя. Тръгна на курсове за масажистка, след това се уреди на работа във военния санаториум, на другия край на Краснополянск — също бивше селце със запазена двуетажна каменна сграда, принадлежала някога на стари търговци; там именно почиваха бойните соколи — все танкисти, все артилеристи, дето никога дори не са помирисвали бой.

— Жювотът си е жювот! — въздишаше Макаровна, опитвайки се само да се поприведе, но не и да се пречупи под теглилата на същия този „жювот“. Пък и за какво ли да се трепеш, щом нищо не можеш да промениш... Слаб е човекът, да се бунтува срещу жювота.

Но не това причиняваше майчината ѝ мъка.

Оля отрасна като съвсем прилично женче. Не беше кой знае колко висока, но всичко си ѝ беше на мястото — и гърдите, и дупето; имаше сговорчив характер, не си падаше по изцепките, нравът ѝ беше кротък... Отличен работник! От дете цялата къща се крепеше на нейните ръце — за майка ѝ оставаше шетнята, но и тя с годините се прехвърли към Оля.

Без пъшкане, без оплаквания, без модното в другите семейства хленчене колко тежка е женската съдба, колко мизерни са заплатите, колко безнадеждно е всичко, Оля носеше на своите плещи дома им и майката очакваше, че щерка ѝ ще си доведе съпруг и тогава „жвотът“ ще си влезе в релсите. Вместо мъж обаче, тя донесе последиците му...

Всичките опити на майка ѝ да пробие стената на мълчанието, вдигната от Олга, се оказаха безполезни. Даже сълзи не видя в очите ѝ — мълчи и се усмихва. Нито кой е бащата, нито как е станало, нито защо е станало. Олга дори не се помъчи да свърже детето си по име с бащата на Бориска — майка ѝ нищичко не научи. Нали все пак в кръщелното на момчето трябваше да го има името му!? Там тя вписа своя собствен баща — Матвей Макарович. Получи се Борис Матвеевич Горев.

Когато майка ѝ, недоумявайки, ѝ върна кръщелното на внучето си, Олга само се разсмя и се прекръсти:

— Прости ми, родни мой татко!

Ох, колко и какви ли само мисли не се извъртяха в главата на Макаровна по този повод. Че Оленка се е влюбила в някакъв случаен юначага, а той я е пръждосал. Че е бил, може би летец или, защо пък не, от бронетанковите войски, че се е влюбил в нея, но тъй като вече бил женен... Не беше невъзможно и да са я изнасилили от безделничество и развратност тези същите мирновременни майори и капитани. Дори следното нещо ѝ мина през ума: че щерка ѝ сама си е навлякла белята като е помолила някой новопристигнал красавец просто да я забремени; местните пияници, уви, бяха абсолютни изроди и от тукашните хубостници нищо свястно не можеше да се пръкне, освен същия пияндурник като тях самите. В такъв случай, ако се замислиш, щерката комай заслужаваше едно браво! Щото какви мъжища са тези днешните? Спи до обяд, до полунощ се шматка — и само пиянства и побои. И да родиш от такъв нехранимайко, какъв-никакъв приплод ще се получи, а!? Надейдите, че бащата може да даде

някакво си там незнайно възпитание на детето, не, ами барем да му осигури препитанието, са си направо нулеви! Всичко върху жената, нали затова е жена! Колкото сама се справи, толкова!

Недоумявайки, Елена Макаровна понякога си мислеше, че дъщеря ѝ може да е постъпила правилно, като е родила момчето си, в съгласие със своя строг, духовен, макар и таен избор и от самоотвержената ѝ женска постъпка, чрез прилива на новата, може би от много висока проба кръв, родът им само ще укрепне. Малко ли бяха в санаториума видните красавци, умните глави, а избухнеше ли война, сигурно щяха да се появят и истински герои!

Като направиш сметката, че в днешните времена, не всяко второ, ами едва ли не всяко първо семейство почти задължително се развежда, то какво излиза!? Че Оленка е права и то от всяка една страна!

Не беше ли по-добре вместо детето да е родено в някакъв си там брак, който задължително ще се разпадне на прах, този нестабилен брак да бъде заобиколен изцяло — без излишни родителски крясъци, сълзи и оскърбления, които, от ясно по-ясно, не могат да имат никакво положително въздействие, ами само ще съсипят и избутат от правия път неукрепналата духовно издънка.

Така Макаровна се утешаваше малко по малко, притихваше с годините и не спираше да трепери над своето първо внуче.

Минаха цели девет години, когато Олга, вече напълно зряла жена, отново наду корема. И отново роди момченце, и отново само се смееше, и отново не сподели нищо.

Чувствата между роднините винаги са криели несподелени тайни, не е никак случайно, че някои семейства са по-лоши от стадо безстопанствени псета — хапят се помежду си и, често се случва, съвсем външни хора проявяват по-голямо благородство и състрадателност от близките по кръв. За братството човечеството също е произнесло доста различни съждения, но сред всичко изречено, най-силно впечатляват думите: брат мой — враг мой. Какви ли само работи не се случват в човешкия ни свят?! Можем обаче да се натъкнем също така на вярност, незабрана, на почит към роднината по кръв, ето защо е вярно и следното: всичко, всичко се среща между нас, грешните.

Затова братството на Бориска и Глебка — и двамата от различни бащи, но родени от една майка — от нея, от нейната ненатрапваща се обич и скриваното от всички, но силно желание да има деца, явно се беше предало и на отрочетата й — между тях имаше силно чувство на взаимно привличане.

Докато Глебка беше мъничък, Борис с радост го носеше на конче — това безкрайно радваше мъничето. Баткото дори оплете някак си връвта за прането и се получи една съвсем проста цедилка; настаняваше го в нея на гърба си и го разхождаше из градчето; естествено, Бориска дори не беше чувал за източната традиция — жените, а ако се наложи и мъжете, да носят своите деца на гръб, като по този начин, освен всичко друго, ги предпазват от редица болести. Защото така, притискащото се в гърба на възрастния дете, се топли от надеждното, съгриващо го тяло на родителя, изправило се като щит срещу вятъра, дъжда и студа. И така, Глебка отвърщаше на готовността на брат си да бъде негово конче с цялото си същество: прегръщаше, доколкото можеше, гърба на Бориска в мъничките си детски обятия, подскачаше на своето седло като истински казак и, тъй като още не можеше да крещи, пицеше от възторг, с душа преизпълнена от невинно щастие и предана обич.

Тя именно даваше нови сили на кончето, тя го водеше напред. Тя го караше ту да се втурне в бяг, ту да забави крачка, но и едното, и

другото предизвикваха еднакво възторжените писъци на хлапето, а те вдъхновяваха още повече Бориска. Сякаш годините им се изравняваха и чрез искрената радост на братчето двамата се сливаха в едно цяло. След като разходи Глебка из къщата, из градината и близките околности, Боря внезапно реши, че е време да запознае своя ездач с по-отдалечени места и го понесе към стария парк.

Глебка вече беше направил годинка, Бориска — десет. Изглеждаше силен, добре развит, стабилен момък, за когото много повече би подходило не да мъкне на гръб някакъв бебешор, ами да се среща с момичета или поне да се надпреварва с велосипед заедно с цяло ято приятели, а в синхрон с днешните времена, можеше, изтегнал се на слънце, да посръбва и биричка.

Но Бориска вървеше по улицата с необяснима усмивка на лицето, мъкнеше на гръб братчето си, двамата току си промълвяваха по нещо кратко и отлично се разбираха, напълно доволни един от друг.

Като истински млад жребец Бориска тичаше из парка и запознаваше малкия с тамошните особености — показваше му гнездата на гарджетата, дори му обясняваше как пролитат и какви са трудностите при тяхното възпитание.

Впрочем, той се въртеше на всички страни, защото си даваше сметка колко са ограничени възможностите на братчето му да се оглежда иззад неговия гръб — показваше му старите липи, гъстите храсти и подскачащите по тях птици, болницата и моргата, които се виждаха отстрани — сочеше му ги просто така, без всякаква специална умисъл, като чисто топографски обекти.

Това пътешествие нямаше да ознаменува с нищо техните съдби, ако не се бяха натъкнали на група ученици от Боркиновото училище, в което след време предстоеше да бъде записан и Глеб.

В тази неголяма тайфа от шест-седем младока имаше не само момчета, но и момичета, което определяше общата температура на тумбата като леко подгрята с помощта на все същата вездесъща биричка: някои държаха бутилките за гърлата само с два пръста, други стискаха полуизпитото си тъмно шише в цяла длан. Такива компании почти винаги са опасни заради желанието на всеки да се изхвърля пред другите, да се изтъква като по-достоеен и смел в очите на момичетата; момичета, между другото, доста глупави в желанието си да подтикнат,

да тласнат недораслящите към пъчене и перчене, просто заради самото перчене — без всякакъв смисъл.

До едно момчетата в тази тайфа бяха по-големи от Бориска — тринайсет-четиринайсет годишни и, естествено, добре познаваха Горев от даскалото.

На някое друго място, в друг час, ако бяха отделно едно от друго, те сигурно щяха да се усмихнат на подскачащите из парка братлета, сега обаче представляваха общност — немногобройна, но общност от единомишленици, готови не за злини, а само да се покажат непукисти, да поиздевателстват или поне да подразнят здравата, внезапно появилите се добродушковци.

Сблъсъкът стана на една тясна пътечка — алеи за разходка в парка липсваха — как да минеш метър?! Мълчаливи и малко стъписани, Бориска с Глебка на гърба приближиха леко подпийналата, предизвикателна тайфа на батковците...

— Ох, направо ще пукна от смях! — заврещя една грозновата, подобна на върлина девица, която, както Бориска много добре знаеше, в училище момчетата изобщо не поглеждаха, но затова пък събереше ли се сюроя, тя беше винаги там. И навярно по тази причина, сякаш за да отмъсти на всички, се опитваше да компенсира грозотата си с гръмогласно нахалство и досадна настървеност. Вечно се буташе най-отпред — на първите чинове, на събранията все първа вдигаше ръка, а в междучасията заглушаваше всички с ревовете си. Скупчеха ли се някъде хора — не я търси другаде.

Ето че пак се развика:

— Ох, ще се пръсна, глей, бавачка в панталони! Ей, Горев, я по-добре ела, удари една глътка!

Как ли не?! Няма кучешка глутница без кутре, дето да не лае по-силно от другите, дето първо да не се хвърля да напада, е, да, вярно — след това оставя по-големите да го изпреварят, отстранява се и джавка по-отдалеч, вардейки собствената си безопасност. Върлината беше от тоя сорт.

Зад гърба ѝ изскочиха двама-трима храбреци, които запротягаха към Бориска бутилките си; не че ломотеха нещо кой знае колко обидно, не! Само гримасничеха, кикотеха се в синхрон с Върлината и повтаряха в хор:

— Бавачка! Бавачка!

В душата на Бориска бликнаха вълнения от различно естество. Първото и най-важното — безпокойството за Глебка — той преодоля най-напред: не, тези момчета, колкото и да бяха фиркани, та фиркани, не можеха да направят никаква гадост на малчугана; работата се очертаваше да посмачкат фасона на Боря; дотам им свършваха мераците.

Изобщо, от неизвестното татенце синът беше получил като дар твърдия, търпелив характер и хладнокръвната пресметливост. И при други ситуации Боря най-напред напрегнато обмисляше как да постъпи, отстраняваше евентуалните грешни варианти, но направеше ли своя избор, действаше последователно и без да се плаши от последствията.

Преструвайки се, че мисли, на пръв поглед мързеливо и неуверено, той свали от гърба си Глебка, облегна го на дебелия ствол на една стогодишна липа, смъмри го, уж, строго да седи и да не помръдва (хлапакът разбра и сбърчи вежди), след това намота около десния си юмрук връвта, която му служеше за носилка на детето.

Пъргаво скочи към най-близкото от момчетата.

Глупакът нещо се туткаше, не си даваше сметка, че за физиомутрите и подигравките се полага заплащане, което да получи, макар и само един от цялата сговорна дружина, но затова пък в максимално твърда валута. С лявата ръка Бориска сграбчи бутилката, която му подаваше момъкът, направи една крачка, за да заеме удобна позиция и с омотаната във връв ръка заби юмрук в ченето му.

Младокът беше минимум една глава по-висок от Борка, но се срути безмълвно като чувал с картофи, ошашавяйки останалите.

А Борка не губеше време. Докато смаяните драки осмисляха случилото се, той се стрелна към дървото, прасна бутилката, така че дъното ѝ да се счупи, както всички съвременни деца неведнъж бяха виждали по филмите и, насочвайки към врага назъбеното остро гърло, се хвърли напред.

Девиците заскимтяха, най-гръмко — Върлината; момците — кой накъдето хване... Как само се бяха бутали пред тази грозна върлина, когато се пънкаха пред Борка, когато се лезеха насреща му и бутяха бутилките си в ръцете му; по същия начин сега мятаха пети и с наведени глави я изпреварваха, но този път голямата ѝ уста нямаше да

й свърши работа. Борис я препъна и когато тя се плъосна, вдигна над нея лявата си ръка с остро оръжие.

— Нещо да кажеш, вресло — произнесе спокойно, не по детски той, — ще продължаваш ли да виеш?

И духа на бутилката, и вродената ѝ гръмогласност изчезнаха яко дим; тя изведнъж зашепна:

— Момченце! Горев! Прости ми! Моля те!

На Бориска много му се прииска да ѝ остави един хубав спомен заради небогоугодната постъпка — да ѝ направи една драскотина върху кльощавите кокоши гърди — там от цици нямаше и помен? Дали пък да не ѝ среже жилетката? Изведнъж нещо му дожаля за тая сбърканячка — и жилетката ѝ една опърпана, евтинджос; ами джинсите?!... Бая бяха протъркани, въпреки че сега модата е такава, модата си е мода, обаче... личи, че са секънд хенд, носено — хвърлено — парцалаци...

— Защо си го търсиш, а, тъпачко? — попита я този път без заяждане и злоба, със състрадателността на зрелия човек; изправи се и дори протегна ръка да ѝ помогне.

Върлината не прие жеста му, скочи и хукна като стискаше бутилката си.

Щом се отдалечи на безопасно разстояние, близо до нейните жалки, спотаили се из храсталаците аверчета, на мига отвори уста:

— Гадино! Ще ми паднеш! Ще си го получиш с лихвите!

И отпи глътка бира с високо вирната глава, за да се успокои.

Бориска размота връвта, нагласи малкия Глеб на гърба си и пое към къщи. Глебка — глупчото — подскачаше и се смееше. Празнуваше победата посвоему. Без да разбира, че такива работи не приключват току-така.

След два дни Борис изяде боя. По най-гадния начин — почти до училището. Най-обикновени, с нищо неразличаващи се от останалите седмокласници, десет на брой — не по-малко, изведнъж се бяха превърнали в зли кучета. Нахвърляха чантите, обкръжиха Борис и започнаха да го млатят. Кой с юмрук в лицето, а кой с ритници...

Той се извърташе доколкото можеше, на един-двама успя здравата да си върне, но с вятър трева коси ли се? Подсякоха го, падна, скочи на крака и рязко се хвърли напред, разкъса обкръжението и се втурна към къщи под обидните им дюдюкания и подигравки. От тях най-много го заболя.

У дома Борис дълго плиска лицето и главата си със студена вода, бръчкаше лице, триеше се, после седна срещу Глебка. Какво да речеш на такова мъниче? Само измърмори:

— Това току-така няма да им се размине! — И като смени тона, усмихна се и добави: — Нали, сър!

Малчуганът сякаш само това и чакаше. Засмя се, започна да се търкаля, ще речеш, че наистина беше схванал тънката ирония и смисъла на височайшето обръщение. На свой ред и Бориска се разкикоти. А като се насмя, излезе на улицата. Вярно, Глеб му беше братле, но беше фъстък, не ставаше да ти даде съвет — трябваше да се измисли нещо по-сериозно.

Борис нямаше ясен план, но подрастващите пакостливци винаги се водят от интуицията си, а когато си изправен срещу цяла сюррия противници, неписаното тайно знание подсказва, че ти трябва съмишленици. Хубаво, ама откъде?

Във всяко малко селище, както и на всяка улица в малките градчета — за големите ще премълчим — живее и се пренася от поколение в поколение местното ято, малобройно или многобройно, то се променя с годините, ту намалява, ту се увеличава. Немногочисленият народ на тези съобщества периодично се променя, оставайки напълно зависим от уличния живот, а значи и от живота на своята държава, от висотата на нейните цели, от победите и

пораженията ѝ. Случват се времена, през които тези ята са озлобени и заслабнали от глад и безделие, случва се в нищо да не виждат смисъл, също като възрастните, с които съжителстват по домове и квартири. Тази злоба твърде рядко утихва от само себе си, тя всеки път се опитва да открие някакъв изход, да обозначи виновници. Макар и слабаци поединично, съберат ли се на сюррия, озлобените дечурлига стават опасни като глутница бездомни кучета.

Коренните горевчани обаче, примерно на годините на Бориска, въпреки че не бяха много на брой, се отличаваха с отлично здраве и със своята ловкост. Може би причината беше в кравето мляко, на отдавна прогонените към месокомбината животни, изпито в най-нежна, невръстна възраст, а може би в чистия въздух, който все още нахлуваше вечер от все по-отдалечаващите се от хората лесове и полета — кой знае? Едно беше неоспоримо: те бяха по-здрави, по-силни, по-високи, с по-налетни тела от своите градски връстници — хилави и слабовати. Жалко, че броят на тези здравеняци беше твърде малък...

Витка — и той по фамилия Горев — с прякор Главанака, даден му заради грамаданската — някаква такава направо професорска — глава, която ако се наложеше да зацепи как се решават определен вид задачи, не му вършеше работа, но треснеше ли с чело някого в корема — онзи рухваше като подкосен. Това беше причината, когато разговаряше най-дружелюбно с Главанака, щом се разгорещеше спора, щом се получеха някои различия в мненията, Бориска да поотстъпва на крачка-две — не, не, заради личната си безопасност, просто така, за всеки случай.

Васката Горев — родният по-голям брат на Витка — колкото и да е странно, ни най-малко не приличаше на него. Изглежда, цялата енергия за създаването на Виткината чутура, при Васка се беше насочила към прекомерния му ръст: макар и седмокласник, на височина той не само приличаше на дванайсетокласник, ами можеше да бъде сбъркан и с някой голям мършав чичка. Това, не ще и дума, не беше болка за умирање — клечка не клечка, докато свършеше училище, естествено, ако издържеше силното умствено напрежение, Васка щеше да набъбне, да натрупа телесна маса, да стане наистина могъщ мъжага; щеше да забрави своя детски много обиден уличен прякор Аксел — съкратено от чуждата дума акселерат, с която го беше

дамгосал един даскал умник, после префасониран в по-разбираемото, макар и леко технократско — акселератор, а още по-после и в Аксел, като че ли е име на някакъв немец.

Още едно семейство с фамилия Гореве — откъм самия край на бившата селска, днес градска улица, отглеждаше на топло под покрива на своята старинна къща, цели три здравеняка, чиито имена бяха Петя, Федя и Ефим. Разликата помежду им беше точно една година — и това подсказваше, че родителите им, леля Аня и чичо Паша, навремето изглежда са си позволили да си кажат: „да става каквото ще“ и много-много не са му мислили как ще изхранят такава голяма банда. Докато момчетата били съвсем малки, родителите им се претрепвали от работа, от тежкия физически труд направо не могли да стоят на краката си, но като нямали нито образование, нито връзки, нито пък сваятна работа, спасявали положението само с произведеното в градината и жалките домашни животинки.

... По-късно леля Аня се уреди като готвачка в една закувалня, и изглежда не толкова от заплатата, колкото от продуктите, които носеше от кухнята, Гореве заживяха малко по-добре; а още малко по-късно и съвсем прилично.

Промените най-напред биват забелязвани от жените съседки, затова из бившите дървени селски къщурки плъзна слух, че след като са навършили съответната възраст, когато могат да бъдат подведени под съдебна отговорност за престъпления, Петка, Федя и Ефим са се заели тъкмо с това. Местната преса и градското радио излъчиха информация, че в градчето са се появили някакви бандити, които разбили една улична будка, а след будката и малко квартално магазинче без алармена сигнализация.

Последва ново съобщение, че е ограбен магазин със сигнализация, но въпреки бързата поява на охранителната фирма, на местопроизшествието не хванали никого. За малко не опра пешкира някакъв от големия град, който пърпорел, бръмчал и трещял на двайсет версти от своя малък, никому ненужен, умиращ спътник. Но набитото женско око не пропуснало да забележи, че осемгодишният Петя, деветгодишният Федя и десетгодишният Ефим напоследък джвакат доста скъпа дъвка и оплюват с нея целия асфалт, а също — пушат „Марлборо“ в онези червено-бели кутии, които не са по джоба дори на повечето възрастни.

Изобщо, оригвали се на ситост! „Откъде ли ги вземат дръвцата?“ — натрапвал се извечният, между другото, никога неизричан гласно руски въпрос. Обаче непълнолетните Петя, Федя и Ефим наивно блещели глупавите си сиви оченца, мигали като изгървани зайци, почесвали русолявите си кратуни и мълчали.

Притрябвало ти е да отговаряш, щом никой не те пита, нали?

Горево, разбира се, разполагаше с още кадрови резерв, но това беше все дребосък и бъдещето, което той предлагаше, едва прозираше през мъглата и съмненията на предстоящите десет, че и повече години. Иначе казано, по онова време в Горево хлапашката общност беше слабовата, а и Бориска не беше върха — не ставаше за атаман; за атаман можеха да имат претенции Главанака Витя и Васка Аксела — най-малкото защото бяха по-големи на години; но тогава братоците все още изглеждаха кротки като телета, макар хриптящите им кресливи юношески гласчета, изпъстрени с фалцети, вече да мутираха в баритони, особено когато с удоволствие псуваха.

След като обмисли добре нещата, Бориска избра братята. Не скри нищо и съвсем откровено ги запозна с приключенията си от последните дни. Горевите се възмутиха от подлото колективно нападение, а нали и те учеха в същото училище, де да бяха знаели порано, ако бяха трима, надали онези щяха да се престрашат, да не говорим пък какво би станало, ако към тайфата им се прибавеха Петя, Федя и Ефим...

Заловиха се да разсъждават: шестима срещу десет, как звучи? Слаба работа? Или бива? Не, всичко е ясно, срещу шестима онези няма да посмеят, всеки Горев е ехе-хей... Ами всеки срещу всеки? Никой няма да си тръгне с празна торба... Преимущества обаче са никакви. Трябват земляци — или повече, или по да ги бива.

Беше есен, момчетата седяха на дънери край къщата на Витя и Васка и бърникаха в носовете си.

— Трябва да изучим някои техники — рече Бориска.

— Нещо като бокс ли? — попита Главанака.

— Може и карате — подкрепи го Аксел, — жиу-жицу, или нещо такова, ей на, даже президентът го може, защо не и ние?

— Президентът, президентите — провлачи Бориска. — Те са учени, образовани са, имат си тепих, как му викаха? Татами. А ние...

— Чудо голямо!

— Трябва така: прас — в носа, а с копитото долу, чат ли си? И в носа, и с копитото! Два пъти по два.

— Не е ли по-добре бокс? — сети се Аксел.

— Бокс — кимна Бориска.

Всички въздъгнаха. От бокс и помен нямаше в градчето...

Напуснаха дънерите с нежелание. Насреща им се появи тройката: Петя, Федя и Ефим. Зарадваха се на срещата, огледаха синините по лицето на Борис, предложиха да измъкнат от къщи биричка. Витка и Васка одобриха идеята, но Борис се опъна — не щеше проклетата бира, въпреки че нямаше нищо против да се забрави, да се изключи от всичко.

Все пак не остана на почерпката. У дома го чакаше Глебка. Притича и се притисна към него с крехкото си телце, сякаш му беше баща.

Бориска изхълца. Той самият не знаеше какво е да се притиснеш към баща си, да се долепиш до него, той не познаваше собствения си баща, а сега изведнъж, още невръстно, малкото му братче се беше сгушило в тялото му и той беше почувствал, беше събудил в себе си трепета на някакво ново, съвсем недетско чувство. Не само обич към Глебка, не само желание да гушнеш братчето до себе си, да го прегърнеш, но и още нещо — нещо по-сериозно, като при големите. Усети върху плещите си тежест. Някаква внезапна смазваща тъга за Глебка — как ще порасне, кой ще бди над него, какъв ще стане?

Как се събужда бащиното чувство? Този въпрос наистина е сериозен, не можеш да му отговориш веднага.

Да го зададем по-просто: не е ли братското чувство, чувството на обич към детето, което изпитва по-големият към по-малкия човек с обща кръв, не е ли желанието му да го защити от беди и зли сили — предчувствие за бащинство, пролог към бъдещото му порастване и страх за живота на другия?

Навярно, да.

И Бориска изхълца от небивалата сила на новото чувство, което нахлу в душата му, като неочаквана висока и топла вълна. Две малки сълзи се търкулнаха от очите му.

Те бяха леки, светли, може би дори сълзи на радост. С тях си бяха отишли обидата от поражението, неяснотата какво да предприеме и как да продължи напред, а мястото им — мястото на оскъдните, почти

мъжки сълзи — зае топлата и добротворна радост към това мъниче, към беззащитния му и наивен малък живот.

Боря чувстваше как заедно с обичта в него се влива и сила, но съвсем не физическа — тя представляваше по-скоро увереност, спокойствие, придобиване на стабилно знание как да постъпи, ако някой нанесе обида на братчето му.

Борис не осъзна веднага с какво учудване, а може би дори и неразбиране гледаха майка му и баба му техните ласкави, топли братски отношения. По-скоро го почувства. Но постепенно, чрез догадки и предположения...

Двете жени сякаш притихваха, когато Бориска влезеше у дома, а Глебка, едва проходил, се понесеше като хала насреща му. Даже когато се препънеше или се удареше, това изобщо не му правеше впечатление, болката не стигаше до него — толкова завладяваща и всепоглъщаща беше радостта му.

Борис коленичеше, като леко отместваше лицето си встрани, за да не блъсне Глебка главичката си в брадичката му, а да може без затруднения да се добере до брат си, широко разтваряше обятия и с усмивка, най-често без думи, го притискаше до гърдите си.

Тъкмо това мълчание на момчето, вече единайсет години откакто се беше родило, поразяваше жените най-силно. Това дете носеше някаква особена зрелост, нещо неправдоподобно, някакво тайнствено обещание. Но за какво?

Смълчани, майката и бабата гледаха крадешком как двамата братя се срещат, понякога дори в очите им избиваха сълзи, но никога не си позволиха да обсъждат това, нито пък да раздават похвали. Дали не се бояха, че могат да ги урочасат?

Възрастните жени пазеха братчетата, не се намесваха помежду им и в това се криеше неочаквана мъдрост: детските чувства с нищо не отстъпват по своята сила на възрастните — ако не ги разхвалваш излишно, ако не ги подправяш, ако не им досаждаш с оценки, те сами ще се разгърнат и ще укрепнат в нещо важно и силно, нещо, способно да преодолее най-тежките изпитания.

Глебка се стрелваше към Бориска, те се прегръщаха — това беше традиция, почти церемония, любима и за двамата и колкото пъти, макар Бориска да отскачаше съвсем наблизко — до двора или до градината, престъпеше отново домашния праг, падаше на колене пред

своето малко братленце, а то се носеше насреща му и се бухваше в обятията му, дори ако трябваше да стане от гърнето.

Освен всичко, малчуганът притежаваше наистина смайваща интуиция.

Когато Борис тръгваше за училище, братчето гледаше на това като на нещо важно и необходимо — изпращаше го и му махаше с ръка. Или пък, запомнил бабиния урок, му пращаше въздушни целувки, духайки с всичка сила дланта си, та те да съпътстват цял ден брат му в неговите невидими за малкия човек дела.

По този начин го изпращаше и на делови срещи.

При същите онези братя Гореве, където върху дънерите младите бойци провеждаха своя съвет... Но ако намеренията на Борис се изчерпваха до един свободен полет, пък бил той и с междинно кацане за глътка бира от тайните ракли на Петя, Федя и Ефим, очите на Глебка започваха или да хвърлят строги погледи, пълни с подозрения, че Боря предава братството, или малчуганът безпричинно надуваше дудука, отначало сдържано, което значеше меко предупреждение. Ако, зазяпан встрани, Боря не вземеше мерки, воят ставаше като от пожарна сирена. По-големият вече знаеше това, беше нащрек и най-често не отклоняваше очи в други посоки, давайки си сметка, че човек май трябва да дели с по-малките не само хляба и водата, но и свободата си.

Започнаха все по-често да присядат на дънерите — смешната седморка: Глебка непременно в средата, като безспорен център на мирозданието, до него Борис, а около тях, без предварителни сметки и всеки път различно (трима плюс двама или двама плюс трима) — братята Гореве от различните еднофамилни семейства, което не изключваше далечни родствени връзки, само дето точно в онзи момент, подобна възможност изобщо не занимаваше никого: в дните на детството приятелството е по-важно от роднинството.

Бърбореха на какви ли не теми, попийваха биричка, случваше се Глебка да протегне ръчици към някоя бутилка и това предизвикваше лекия, изпълнен с разбиране смях на братството. После някой от тримата породени прескачаше до домашната маза и донасяше за хлапака или кола или кен с фанта, или просто газирана вода. Оформяше се доста забавна картина: всинцата седем, включително дребосъкът Глебка, с бутилка в ръката, а лицата сериозни и съсредоточени.

След като седенето на дънера им писнеше, седмorkата отиваше да се поразходи — ей така, от нямане какво да прави. Обикновено се раздвижваха по единствения възможен бивш селски път до самия край на града. Асфалтът свършваше и започваше тинест черен път с плитки, дълго непресъхващи локви. Към своя край бившето Гореве сякаш оредяваше, задъхваше се — между старите дървени редици зееха пукнатини — някой замине, разглобят къщата му или я запалят и улицата заприличва на беззъба детска или старческа уста.

Най-последната къща в тази редица беше съвсем схлупена, напомняше на къщичка за игра, не повече от четири на четири метра, при това със стъклена веранда със същите размери, а редом — обор с последната в Гореве крава, кръстена с човешкото име Машка. Както ще се досетите, Машка си имаше стопанка, собственичка на този дом играчка, чието бащино име беше Яковлевна — личното ѝ, комай, всички бяха забравили.

Бориска познаваше много добре Яковлевна, по поръчка на майка си или баба си той често беше притичвал дотук да купува истинско мляко за Глебка и много уважаваше старицата, което някак си без думи му беше внушено от по-възрастните. Тя беше не просто последната стопанка на последната крава в бившето село Гореве, ами и по цялото протежение откъм тази страна на градчето. Упоритата ѝ съпротива срещу настъплението на града се признаваше от всички като проява на характер — осъзнато, а следователно и идейно действие. И въпреки че старицата не развяваше знамена, не драскотеше лозунги, нито пък даваше интервюта, поради простата причина че никой освен нейните бивши съселяни не се интересуваха от мнението ѝ, думите ѝ се препредаваха от уста на уста и от къща на къща. А Яковлевна всичко на всичко казваше следното:

— Наложил ли се само веднъж да пийна от това разтворимото заводско мляко, на мига ще умра.

Нейната смърт не би трогнала никого кой знае колко — отдавна ѝ беше дошло времето, но тя продължаваше да живее и да живее, без изобщо да пресмята годините си, като не спираше да повтаря:

— Заводското мляко е по-лошо дори от смъртта.

Съществуват слова и теми, които не могат да предизвикат смеха на разбиращия човек. Онези, които не разбират — да, но горевчани не бяха сред тях. А Яковлевна носеше общата за всички фамилия —

Горева. Живееше съвсем самотна и никой наоколо вече не можеше да си спомни дали изобщо е имала роднини...

Не е полезно обаче, човек така да се застоява.

Откъм този си край, селището граничеше с брезова горичка и през редките стълбове на светлите като свещи дървета, завързана за едно от тях, от край време пасеше Машка — крава като крава, забележителна с това, че както вече казахме, беше последната в селото, та дори и в цялата околност на града, но продължаваше акуратно да изхранва с млякото си и своята стопанка Яковлевна, и все посвиващата се бройка горевски младенци. Виждайки Яковлевна, едно по едно момчетата вежливо я поздравиха и тя с усмивка им кимна с отворената си, почти беззъба уста. Когато минаваха край Машка, момчетата всеки път проследяваха с поглед животното и макар да не вървяха под строй и с маршова стъпка, все пак отдаваха чест на добродушната си позната.

Брезовата горичка прекосяваше пътя, обгръщаше го, но не след дълго се откъсваше от него и в края ѝ веднага започваше полето, просечено от криволичещ дол, по дъното на който течеше малка, едва до коленете дълбока рекичка, с необикновеното име Сластьона.

Пътят пропълзяваше през дола и на другия бряг на рекичката сякаш рязко излиташе нагоре по стръмното, така че не всяка кола можеше да го преодолее — затова го брояха за тупик. Горевската седморка обаче смяташе, че притежава право на собственост върху тази част от рекичката — от нейната отдалечена извивка вляво до също толкова отдалечената ѝ извивка вдясно. Нататък всеки, който не го мързи, можеше да влиза в рекичката колкото си иска, тук обаче първостепенното право — и то не поради прищявка, ами по наследство, принадлежеше на тях.

Не само момчетата, цялото бивше село болезнено преживяваше, когато някой нарушаваше правото им над част от рекичката, но нищо не можеше да се направи. От време на време, макар и не много често, по пътя край западащите дървени къщици, разплисквайки локвите, се носеха кавалкади от по две-три, а понякога и четири автомобили с включена на пълна мощ музика и от горичката до малките часове на нощта се чуваше воят и пиянските крясъци на обладаните от всякакви бесове пришълци. Вместо като разумни хора, притихнали да се наслаждават на тишината и птиците, те продължаваха да реват и да подскачат под яростните звуци на оглушителната си музика, да унищожават лешниковите храсталаци по брега на рекичката, да секат дървета, да разпалват огньовете — някои за да пекат шишове и кебапи, а други просто за да димят и прогонват комарите; след погромите им, на природата ѝ бяха нужни не ден и не два да се възстанови — и долът, и брегът, обсипани до идването им с разцъфнала лайкучка, маргаритки, метличина и мащерка, под нозете на нашествениците се превръщаха в най-обикновена кал.

След такива попълзновения, понякога сам, но по-често с братоците и с Глебка на гърба, Бориска предпазливо приближаваше

рекичката. И въпреки че не обсъждаха помежду си човешката низост, нито пък осакатената природа, душите на момчетата се бунтуваха и измъчваха. Някъде в дълбините на тяхната същност се надигаше тиха, неизразима с думи омраза. И независимо, че реката е обща, че не е на никого — ясно като бял ден, въпреки детинските им фантазии — момчетата имаха чувството, че някой чужд, без разрешение е влизал в дома им и е изпотъпкал с кални крака всичко, всичко е съсипал, оставяйки им един неизречен въпрос: защо, как така? С какво право?

В този ден, когато Бориска възбуден от неотдавнашната схватка в парка, съвсем прясната разправа с него край училището, непреодолимото желание да отмъсти на нападателите си и душевния смут, че не знае как да го направи, по време на разходката със своите приятели неочаквано налетя на вече нокаутирания с кроше в брадичката дългуч.

Странно, но младокът беше сам, седеше на брега с наведена глава, а когато я повдигна, видя цялата великолепна седморка с Бориска по средата, нарамил на гръб все същия малчуган, в очите му се мярна ужас.

Но само се мярна. Той извърна лицето си и отново наведе глава. Седеше някак неловко свит, отпуснал ръце върху продълговатите си колене, с подпряна на ръцете глава.

В душата на Борис нещо заклокочи. Всичко се обърка — добро и лошо. Доброто — макар и несправедливо — беше уязвеното му чувство за собственост над това място от реката, където все се набутват разни там, какви ли не... А лошото — чувството му за безнаказаност: каквото и да поиска да направи сега на този дългуч, ще му бъде позволено...

Но кое беше най-подлото: в парка той цапардоса дългуча напълно заслужено, не помнеше обаче да го е видял сред онези, които му направиха капан край училището. За какво отмъщение можеше да става дума? Въпреки това Борис свали Глебка от гърба си, предаде го на Аксел и приближи дългуча. Той продължаваше да пренебрегва приближаващата го опасност — седеше мълчешком в края на дола, обгърнал главата си с ръце.

Май плачеше — раменете му едва видимо потръпваха. Борис се поколеба дали да не се откаже, но петимата го гледаха. Очите на

Глебка святкаха с възторжените си пламъчета; те винаги очакваха чудо.

Борис приближи младежа откъм гърба, леко се засили и го бутна. Той само изстена и презглава полетя по нанадолнището. Най-напред се халоса в брега, после плъсна във водата.

Горевчани възторжено закрепяха, завтекоха се надолу, с намерението да прибавят още по нещо, ако не с юмрук, то поне с думи, но Бориска спря с ръка отмъстителите.

А младежът стоеше в своя джинсов костюм до колене във водата, целият се тресеше, ревеше без да се крие, и изведнъж закрепя към Бориска:

— Фашист!

След това към всички:

— Фашисти!

Ругатнята беше толкова неочаквана, че народът се вцепени. Младежът, държейки се с ръце за земята, с пързаяне, подхлъзване надолу и катерене, успя да се добере до горната част по стръмния бряг, дръпна се встрани, обърна се и изкрепя, колкото му държеше гърлото:

— Що за хора сте вие бе!

След това хукна към горичката, към града — ревеше с пълно гърло, без да крие от никого сълзите си. Тройката го освиркваше. Глебка радостно подскачаше в ръцете на Васка Акселерата. Изведнъж Главанака каза:

— Това е Глебов от осми клас. Вчера майка му и баща му гризнаха дръвцето.

Борис занемя:

— Как така?

— Ами така... Карали си жигулито, някакъв къркан самосваладжия не могъл да вземе завоя и ги разгембил...

Сякаш някой удари Борка в слабините. Нозете му се подкосиха, като да бяха от памук. Той коленичи, отпусна глава и едва чуто промълви:

— Ти, защо по-рано не...

Всеки прави грешки — понякога съвсем случайно. Рано или късно те напълно се изтриват от паметта. Други карат сърцето да се свива, внезапно се връщат в паметта ни, смесват се с по-новите събития в живота — превръщат се в нещо като белег на греха, за който някой ден — щем не щем — неминуемо ще ни се наложи да платим...

Израствайки през годините, приемайки на свой гръб неизбежната тежест на изпитанията, Борис постоянно се връщаше към своя детски грях, когато блъсна надолу по стръмния ронлив бряг онзи нещастник, подобен на него самия.

Бориска беше готов да понесе наказанието още тогава. Да изтърпи втори път връхлетялата го по-рано тълпа; да издържи на ударите ѝ отстрани, в гръб, право в лицето — дори не би шукнал, нито пък би се оплакал на някого — виновен си, заслужаваш си го!

Никой дори не го докосна, думичка не му пророни — от това го заболя още повече, сякаш отново и отново разчесваше краста — не намираше оправдание за подлата си, макар и неумишлена постъпка. Опитваше се да се постави на мястото на Глебов. Той самият нямаше и никога не беше имал баща, но ако неочаквано нещо се случеше с майка му и баба му... Беше ужасно дори да си го представи!

Сърцето му се свиваше, цял примираше, избиваше го студена пот: да, това би било край, край на всичко. Къде ще се дянат с Глебка? Кому са притрябвали? Как биха продължили да живеят?

Ръкомахаше, за да прогони призрака на тази ужасяваща реалност. Скачаше прав и ако не беше в час, хукваше накъдето му видят очите. Правеше всичко възможно, за да възвърне стария си начин на живот, защото тези мисли го извеждаха от равновесие. Оплитаха го в мрежите на кошмарите си...

Глебов повече не се появи в училището. Разкъсващите душата подробности Бориска научи пак от Главанака: след погребението на родителите му, негови далечни роднини го били отвели със себе си — неизвестно къде...

— Може да го тикнат в някой интернат — начумерено рече Витка.

— Защо? — Изненада се Бориска. — Нали има роднини...

— Уж да! Ама вече кому е притрябвал. Пипнат ли квартирата му...

Никой не се реши да продължи да разчепква тази тема, тя повече би подхождала на възрастните; Боря се скапа напълно и това не убягна нито на Главанака, нито на Акселерата.

— Майната му, да не ти пука! — тупна го по рамото Витка. — Откъде можеше да знаеш?

— Всичките сме тъпаци — обобщи Васка.

Това, като че ли сложи точка на събеседването.

Животът — криво-ляво — продължи постарому, но до края на лятото ги очакваше още едно сътресение.

Бориска прекарваше ваканцията у дома — с баба си и с малчугана. Летните лагери от близкото минало, които изобилстваха около Краснополянск, или бяха разграбени във вид на строителен материал от местните виладжии, или отидоха за подпалки, или точно обратното — на тяхно място се вдигнаха двуетажни шедьоври, с квадратни зидове — кой от кой по-високи, след като преди това земята на пионерите се разпродаваше на стотици късчета, все още не така скъпоценни като в столицата или в големите градове, но тези късчета вече не струваха жълти стотинки, а цената им от година на година непрекъснато растеше. Възрастните шушукаха, че в отдалечения на двайсет версти областен град, не само попоглеждат към поземлените възможности, които предлага Краснополянск, а правят и първите финансови вложения.

Накратко, говореше се какво ли не — от все сърце — но само в много редки случаи някой си правеше труда да спомене, че всичко тук някога е принадлежало на детешора и на организациите, натоварени да осъществяват възпитанието и грижите за същия този детешор. В днешно време не беше останал и помен от цялото това невъзможно вече, почти напълно безплатно добро.

Близката горичка не принадлежеше на децата, нито рекичката, нито старите лагери — едва ли не във всяка горичка. За тях днес оставаше единствено дворът — късмет, ако е около къщата ти — и пътищата — асфалтови или павирани. И преголямото количество сергии, дюкянчета, павилиончета, магазинчета, които като в някакъв див и вече съвсем неруски град, превземаха всички площади, партерни етажи, гаражи, мазета, претъпкани с какви ли не глупости — от изкуствените китайски парцали и обувки, от пълния набор електротехника, та чак до запълващата всяка душевна празнота биричка. Пий на воля, господин младок, плюскай, обличай се, наври се в телевизора и за нищо не мисли: рай, истински рай...

Излезеше ли от двора, пред Бориска имаше два пътя — или към града, облепен в евтени табели на магазини, като цветни пластири по тялото на болник, или към рекичката, към брезовата горичка, зад която започваше друго поле, а зад него — друга горичка, с непознати, облени от чудодейна непорочна светлина бели брези с шумящи по тях листенца.

В близката горичка обаче, там където пасеше кравата на Яковлевна — Машка, Борис беше застигнат от още нещо...

Още привечер, на връщане от по-отдалечените полета, както винаги на гръб с Глебка, Борис чу честото и тревожно мучене на Машка. Първоначално той не му обърна внимание, малко ли неща могат да предизвикат животното.

На сутринта обаче, докато закусваха, през отвореното прозорче мученето долетя отново. Както поднасяше чиниите с просената каша и варените яйца, баба му го чу и рече:

— Чуваш ли? Нещо не е наред с Маша, Боря. Иди, виж какво става, хем и млякото свърши, обади се на Яковлевна.

Бориска излезе и с лек тръс се отправи към кравата. Хрипливото ѝ, тъжно мучене продължаваше, но ненадейно притихна. Боря помисли, че Машка се е оплела във въжетото, с което я държаха вързана за брезата и макар да минаваше за умно и сговорчиво животно, нищо не беше изключено. Реши да я хване за рогата и полека, полека да обикалят дървото, докато примката не се разхлаби. Вече си представяше как я води, когато нещо го накара да се закове на място.

Машка стоеше на полянката сред брезите. Вимето ѝ приличаше на издута до пръсване голяма войнишка мешка — Борка никога не го беше виждал такова. Цицките му стърчаха щръкнали в различни посоки. Личеше, че е подуто от събралото се свръхголямо количество мляко.

Борка пристъпи напред, спъна се и застина от изненада. Опряло лапи във вимето ѝ, изправено на задните си крачета, под Машка стоеше рунтаво, малко, рижо на цвят, безстопанствено помиярче и неспокойно ближеше раздутите кравешки цицки.

Край тях се суетяха още две такива — порода улична превъзходна, радостно възбудени от падналата им наготово храна, те не се бяха научили в своя безпътен, бедняшки живот да сучат на право от вимето на кравата, а само се бутяха на задни лапи около свободните

цицки, балансираха с опрени на вимето предни лапи и това не само плашеше Машка, но ѝ причиняваше и болка, заради твърдите им, дращеци нокти.

Въпреки това, тя ги търпеше — болката от издулото вимето ѝ мляко беше още по-силна. Ето затова е мучала! И то още от снощи! От вчера! Както личеше, сега ѝ беше малко по-леко — нали трите жалки помиярчета ближеха вимето ѝ, точно като телета на друга крава.

— Бива си те, Яковлевна! — възмути се Бориска, пропъди помиярите и хукна към къщата играчка.

Докато тичаше към разнебитената оградка, той грижовно говореше на Глебка да не се тревожи, да бъде търпелив и всичко да запомня. После се промъкна през също толкова разнебитената вратичка, тичешком влезе в къщата и завика.

— Стопанке! Яковлевна! Яковлевна!

Отвори вратата и без каквато и да било тревога, се втурна при старицата. Тя кротко спеше с ръце на корема, забравила напълно задълженията си към кравата.

— Яковлевна! — извика още веднъж Борка. — Не си издоила своята Машка! Мучи.

Тревогата му беше основателна, гласът — ясен и висок, би събудил и глух, но Яковлевна, комай, беше взела сънотворно. Бориска знаеше, че като остаряят, някои прибягват към таблетки за сън.

Приближи, хвана ръката ѝ, но на мига се дръпна.

Едва сега разбра: старицата беше мъртва. Умряла. А Машка, сякаш предчувствайки приближаващата беда, затръби с цяло гърло като да оплакваше Яковлевна. Никой не ѝ обърна внимание. И да го беше направил, пак нямаше нищо да разбере.

Бориска хукна презглава към къщи. Когато ѝ каза, баба му се завайка и тръгна да обикаля от къща на къща, но мъжете и жените в работна възраст не си бяха у дома — само беззъбите старици.

Най-важното е покойницата да бъде опята, разсъждаваше Борис. Получи наставления от баба си при кого да отиде, кого да повика за Яковлевна и хукна, а възрастната жена се затътри към Машка.

Борис изпълни всичко каквото му беше поръчано и когато стариците без да се туткат, една по една забързаха към края на селото, той отиде при баба си и Машка.

Кравата смирено махаше опашка, доволна, че най-после някой я е чул — в очите ѝ светеше благодарност към старицата, която освобождаваше тялото ѝ от млякото.

А жената тихо нареждаше и плачеше, без да бърше сълзите си — ръцете ѝ бяха заети. Във ведрото, заедно с млякото се стичаше и кръв от вимето на кравата.

След като издои половин ведро розово мляко, бабата на Борис го лисна на земята и отново се залови да дои. Тогава момчето посочи с пръст мотаещите се помияри и ѝ разказа как са близали вимето.

Както стоеше на колене над ведрото, жената отпусна ръце и едва чуто промълви:

— Що за прокоба! Краят на света ли идва? Кучета да ближат крава! И това не бях чувала!

Опяха Яковлевна в моргата и я погребяха. На следващия ден пристигна скотовозката на месокомбината.

Машка се дърпаше, не искаше да отиде към платформата с повдигателното устройство, което щеше да я отведе към вътрешността на раздрънкания автофургон. Беше привечер и се беше насъбрал народ. Всички гледаха с тъга как взимат Машка: мъжете се кокореха, жените плачеха. Когато сръчковците от месокомбината ѝ нахлузиха повод и я задърпаха, което, по всичко личи, често бяха свикнали да правят, вършейки мръсната си работа, мъжете мълчаливо ги изтласкаха и заобиколиха животното. Потупвайки кравата по хълбоците, говорейки ѝ ласкаво, те я доведоха при машината.

Машка се извърна към събралите се, огледа ги с недоумяващите си, изпълнени с жал очи и измуча — нито укор, нито сбогуване — после неочаквано за всички, тревожно клепайки уши и махайки с опашка, решително пое към платформата и стъпи върху повдигалото.

Скотовозката тъжно проскимтя, изпука, запръхтя, блъвна дим в лицата на горевчани и не след дълго изчезна зад завоя.

Случилото се порази, сякаш прободе Борка: за изпровождането на все още живата Машка бяха дошли къде-къде повече хора, отколкото отидоха да се простят с покойната ѝ стопанка...

Времето летеше бързо и въпреки че Глебка вече се стягаше за първолак, най-важният човек в неговия живот, днес вече напълно осъзнато, си оставаше по-големият му брат.

А Борис порасна, стана истински широкоплещест здравеняк. Вярно, все още не можеше да догони по височина Акселерата Васка, но нали приятелят му беше по-голям на години, перспектива не липсваше, а и Бориска изглеждаше по-внушителен на вид.

Един път на вечеря, без да се обръща конкретно към някого, майка му заговори за новите неща в санаториума, които явно я вълнуваха. Там отнякъде се появил нов заместник-началник по стопанската част — човек с южен произход, майор — Хаджанов Махмут Гареевич. Вярно, истинското му лично и бащино име имали превод на руски: Михаил Гордеевич, навярно за благозвучност на днешното ухо.

Та този Михаил Гордеевич обърнал целия санаториум на сто и осемдесет градуса. Набавил пари от Москва и завихрил отдавна налагащия се ремонт, без да затваря санаториума. Доставено било ново, нечувано до ден-днешен медицинско оборудване. Тренажорите вече били пристигнали — същите като по филмите — щели да правят фитнес салон. Започнал даже строежът му — съвсем нова пристройка, която да се свързва със старите чрез остъклен коридор върху бетонни крака.

Отдолу — тренажорите, отгоре — физиотерапията и масажистите.

Това не било всичко.

Зад оградата на санаториума майорът вдигаше стрелбище! Да, да! Навремето там наистина било имало някакъв тир — бил построен още в прастарите времена — в следвоенните години, но както е известно, всичко тече, всичко се променя. Доброволното общество за съдействие на армията, авиацията и флота (ДОСААФ), което го стопанисвало, си вдигнало чукалата, нов стопанин не се намерил и градските власти го наблъскали с всевъзможни боклуци — метли,

кофи, купчини сол и чували с пясък срещу поледиците. Старото съоръжение пропаднало напълно, съвсем се схлупило — с неугледния си вид, в края на краищата, било забравено от всички.

Но ето че се появило в полезрението на действено око на напористия Гордеич. Най-напред той искал да го купи от властите — те здравата се зарадвали — заместник-директорът обаче премислил и ето какво му хрумнало!... Възстановил в градчето отдавна умрялата Руска отбранителна спортно-техническа организация — май така се беше прекръстило същото онова ДОСААФ — оглавил я с финт и поръчал сам на себе си да оправи стрелбището, а за целта уредил държавни средства.

Тук майката на Бориска въздъхна. Не й беше лесно да продължи — не се изправяше всеки ден лице в лице с такива хитри житейски плетеници — беше свикнала на прости и ясни отношения.

Разказът ѝ заинтригува Бориска изключително много. Два дни по-късно заедно с Глебка, когото — от ясно по-ясно — вече не носеше на гърба си, а водеше за ръка, по-стар навик — без да се стеснява от никого — се появи в работата на майка си, като нарочно не я предупреди предварително.

Охраната на санаториума — все местни хора — познаваха децата на служителите, затова ги пуснаха без проблем, още повече беше следобед и краят на работния ден наближаваше.

Залата за масажи съдържаше няколко тесни отделения, подредени едно до друго в някогашния префасониран за целта голям господарски салон. Стените, разделящи тези отделения, не стигаха до тавана и разговорите между пациентите и масажистките се чуваха от всички, като често прерастваха в публично обсъждане на някоя наболяла тема.

Още с влизането си в залата за масажи Бориска и Глебка чува гласа на майка си. Тя се кикотеше, говореше на висок глас, звучеше съвсем различно от вкъщи и това някак неприятно засегна Борис. За да я оправдае, той си помисли, че разговорът тук засяга всички и затова се налага да го водят така гръмко.

Първо до тях достигна отчетлив мъжки глас:

— Да, куршумът ме прониза целия, мина през белия дроб, добре че не заседна под дясната плешка, щеше да е краят!

— А къде стана това? — възкликна майка им.

— В Чечня!

— В какви войски точно служехте, Михаил Гордеевич? — обади се нечий младежки глас от друга кабина.

— Десантчик съм, от Псковската дивизия.

— О, знаменитата Псковска! — прибави се още някой.

— Гвардейската, Червенознаменната, най-славната! И в тази, и в голямата война, винаги е била сред първите; до ден-днешен все в нея ни е надеждата!

— В комисията заради раняването ли ходи? — попита майка им.

— Едва склониха! — отвърна онзи, когото наричаха Михаил Гордеевич. — Командването не ме пускаше за нищо на света. Разбирате, предполагам, армията има нужда от истински наставници, разните му там полкови заместник-командири, завеждащи какво ли не, заместник-началници на щабове, най-вече те имат нужда от старите пушки, дето са се напатели здравата! От раняваните, примерно!

— Нали разбирате — обърна се към мъжката половина на това разделено от стени събрание той, — ние, в смисъл, старите капи, трябваме само като пример, като нагледно пособие: останалото се чака от вас, младоците.

— Ще почака! — без радост в гласа добави младият.

— Ама какви ги говорите, Михаил Гордеевич — високо, дори закачливо възкликна майка им, — мъж като вас... С такова телосложение! Със свещ да го търсиш! А раната, извинете, ви е само като украса.

— Кожата, Олга Матвеевна, е ценна, когато не е на дупки! — бодро възрази Михаил Гордеевич.

— Ха-ха-ха — разсмя се майка им, — тук не знам какво да кажа!

Сеансът приключи, вратата изскърца и пред момчетата се изправи невисок мъжага, сравнително млад, чернокос, с черни вежди, с прилични на четка черни мустаци. И най-интересното — беше в камуфлажна униформа — сякаш идваше от фронта. Върху куртката му едва се различаваха майорските пагони.

Зъбите му поразяваха с белотата си. Усмивката му — белоснежна и открита — предразполагаше от пръв поглед; всяка изречена от него дума на мига те предизвикваше да се съгласиш с нея.

— Тези бойци откъде изникнаха? — Възкликна той, радостно усмихнат и внимателно заглежда братлетата.

Бориска се смути, стоеше и мълчеше; изпревари го Глебка.

— Ние сме братя Гореве! — високо и самоотвержено изрецитира той и мъжът се засмя; чак тогава се намеси майка им:

— Това са синовете ми!

— Охо! — възкликна той. — Ясно! Майор Хаджанов! На вашите услуги, господа юнкери! Искате ли да потренираме?

Без всякакво снизхождение, напълно сериозно, като равен с равни, той стисна здраво ръцете им, махна на излизане с ръка на майката, каза ѝ да не се притеснява и докато крачеше редом до момчетата, започна да разказва за промените в санаториума.

Борис не разбра веднага защо ги води към строежа — навред се търкаляха корита за циментов разтвор, всевъзможни кофи, стълби, дървени магарета, въпреки че работници вече не се виждаха. После влязоха в един широк коридор и майорът включи осветлението.

По цялото протежение на стената бяха разположени, покрити с найлон и стиропор, чисто нови тренажори — черната кожа на седалките примамливо лъщеше.

Хаджанов небрежно отстрани опаковката на един от тях, седна и улови здраво вертикалните ръкохватки, стърчащи от двете му страни. След това напрегна мускули и с лекота ги събра една с друга. Кръглите тежести, окачени на стоманените въжета с неохота се вдигнаха нагоре, а щом майорът отпусна ръкохватките, издрънчаха силно зад гърба му.

— Опитай! — предложи той на Бориска. — Заздравява ръцете и укрепва коремната преса!

Притеснен, Борис зае неговото място, хвана ръкохватките, напрегна всичките си сили, но тежестите дори не помръднаха. Чак се изпоти от срам. Ама че флегма! Но майорът дори не се усмихна.

— Чакай малко! — каза той, приклепна и отстрани по няколко плоски, кръгли тежести първо от едната, а после от другата страна.

— Давай!

Бориска отново напрегна сили. С мъка, с огромно напрежение той събра пред гърдите си черните чукове. Отпусна ги. Зад гърба му издрънча. Събра ги повторно. Получи се! На лицето му засия усмивка, беше щастлив, а Глебка настояваше да пуснат и него на уреда.

— Има време! — добродушно му се усмихна Хаджанов. — Не бързай! Първо бягането и скачането! Ще удари и твоят час. На Борис сега му е времето, нали разбираш, братле!

Глебка кимна в знак на съгласие. Тъкмо се беше приготвил да зациври, но спря — още никой не беше говорил с него толкова сериозно и разбираемо. Нито един възрастен мъж, пък бил той крив, куц, гламав...

Като помислиш: белозъбият здравеняк, офицерът, майорът — стоеше коленичил пред него и без изобщо да му пука, му говореше почти като на равен с равен — изглежда предварително беше заложил на Глебка не като на някой възторжен хлапак, който пуска бебешки балончета, а като на истински, здравомислещ мъж. Можеше ли да не засияе от възхищение, можеше ли да не приеме протегнатата му силна, мъжка ръка?

Не е лесно без баща...

За Бориска въобще да не говорим. Майорът сякаш го беше хипнотизирал.

Най-напред, в него го впечатляваше мъжествената му събраност и целеустременост — носеше офицерската си куртка леко разтворена на врата и под нея се виждаше триъгълникът на моряшката фланелка. Второ — поведението му: не толкова неговата напористост, колкото твърдостта му, увереността му. И прямотата — това го привличаше най-силно. Хаджанов нито каза, нито направи нещо кой знае какво, но всяка негова дума момчето възприемаше до последния звук и незатихващото ѝ ехо като че ли продължаваше да звучи и да се повтаря, не спираше да трепти в ухото на Бориска.

Честно казано, обяснението за това е просто. Липсата на баща в живота на момчетата... Всичките си разговори те водеха с баба си и с майка си. Всичките си проблеми разрешаваха с тях. Забележки и напътствия получаваха пак от тях. Знаеха как мислят — справедливо, разумно, но по женски. Не като майора...

С майка си и с баба си те винаги бяха имали нещо, което заедно да обсъдят, заедно да обмислят, да поспорят, пък било то и мълчаливо. Тук за първи път се сблъскваха с някаква странна, рязка, но затова пък напълно разбираема прямота. Без заповеди, без натиск — нима такава среща, толкова открита и добронамерена, би могла да буди подозрения за каквото и да било натиск? Но тя събуди в момчетата едно особено вътрешно напрежение и готовност, събуди неизвестно откъде изникналото изискване към самия себе си да се повдигнеш, да се събереш, да бъдеш точен и ясен, когато отговаряш — това чувство беше съвсем ново, много мъжко и неочаквано приятно.

След като се сбoguваха с Хаджанов, потънали в дълбок размисъл, на излизане от санаториума, момчетата и майка им чуха зад себе си нечии бързи крачки. Без да се обръщат, те направиха път и продължиха напред. Изпревари ги майорът. Той им се усмихна и рече:

— Добре че ви настигнах! Имам подарък за вас! От името на десантните войски!

Момчетата ахнаха. В ръцете си той държеше две моряшки фланелки. Бориска примря, не можа думичка да отрони, Глебка мълчеше като омагьосан, само измяука нещо под нос като коте. Единствено майка им възкликна високо:

— Михаил Гордеевич! Какво правите! Как ще ви се отблагодарим!

Майорът все едно не я чу. Прекъсна я и продължи:

— Естествено, за бойци като Глебка, в армията моряшки фланелки не са предвидени. Но вие ще я стесните, нали, Олга Матвеевна! Нека я носи! Да възпита в себе си воински дух!

Точно така го каза: не да възпитава, а да възпита. Години по-късно Бориска щеше да си даде сметка: невероятно наистина — макар да не беше руснак, този човек говореше руски по-добре от много руснаци! Хаджанов никога не грешеше ударенията и понякога подбираше думи с такива нюанси, каквито рядко ще срещнеш дори в езика на учители по литература.

Да възпита! Колко възвишено, колко прекрасно и тържествено беше прозвучала тогава тази дума в неговата уста. Нищо и никаква дума, а колко дълбоки чувства прибавяше към облика на човека с отлична военна стойка. Как достойно дообрисуваше образа на онази нова сила, нова цел, навлязла внезапно и властно в живота на момчетата.

По време на вечерята и за миг не спряха да говорят за майора. Майка им прибавяше все нови и нови неизвестни подробности.

Хаджанов не идвал от Москва, но бил изпратен тук отнякъде. Нищо не се чувало за семейното му положение, въпреки че не бил първа младост. Живеел в стая под наем, недалеч от санаториума и разправял, че смята да се засели за постоянно. С какво му бил легнал на сърцето одименият Краснополянск, не се знае — навярно, просто още не се бил огледал, не се бил разочаровал.

— Но някой го подкрепя — продължи майка им, — без това не би могъл!

По-рано не им отпускали пари за ремонт, сега — дали за дострояване. И то сериозни суми. Навред и преди всички — Хаджанов. Често се случвало да замине неочаквано за някъде, но никога не се връщал с празни ръце: ще донесе ту оборудване, ту друго полезно нещо. Един път от областния град пристигнали два автобуса

войници. Разпънали палатки точно при строежа, започнали да копаят някакви канавки — командвал ги все същият майор Хаджанов. И то по доста нестандартен начин: вместо да ги юрка и да им дава наставления, по два часа на ден, че и повече, сам въртял лопатата; така на всички им било терсене да лентяйстват и работата вървяла с пълна сила.

— Ето такъв десантчик си имаме — усмихваше се майка им, а след два дни се заусмихва още по-весело, понеже на масата ѝ се появили нови двама десантчици, нейните синчета — едното в стеснена, а Глебка в изцяло наново ушита моряшка фланелка.

Ах, тези моряшки фланелки! Каква изгаряща завист събудиха те в душиците на приятелите на Бориска. Най-здраво се впрегнаха тримата породени. Петя, Федя и Ефим един през друг се надпреварваха да му предлагат пълен набор от личните си съкровища: от каса бира, през цяла купчина шоколади и дъвки, та чак до един чисто нов, вярно, за по-възрастен, мъжки костюм, който, както го уверяваха, било повече от елементарно да се префасонира по неговата мярка.

Борка само се подсмиваше: притрябвал му е костюм? А моряшката фланелка — „ей го иде“ — винаги е на гърба ти. И все пак отчаяните братя успяха да внесат смут в душата му с ново — невиджано и нечувано предложение: да трампи моряшката фланелка за велосипед. Нов-новеничък — от местния универмаг — този велосипед беше тяхната колективна гордост, Борка отлично знаеше, че скоро няма да проима такъв... Обзе го голяма печал, вървеше с клюмнала глава; на тумбата мигом ѝ просветна — юнакът треска го тресе — може да клекне. Обаче и това предложение не го сломи.

Не устоя на следващото — когато другите братя, Витка Главанака и Васка Аксел, неочаквано му се примолиха:

— Дай я само да я поносим. Под наем. Временно. По веднъж в седмицата.

Борис едва не подскочи от изненада: това си го бива! Можеше ли да откаже на аверите си от дъжд на вятър да се изтупват с моряшката му фланелка? Като размисли, попита:

— Днеска какъв ден сме?

Бързо пресметнаха: вторник. Той първо свали ризата, после — моряшката фланелка и я подаде на Главанака:

— Ти — пръв. Кой е следващия вторник, хвърляйте жребий. Обаче да сме наясно: честно! В сряда ми се връща в осем сутринта изпрана и изгладена.

Моряшката фланелка на Глебка отпаднаше — нали вече я бяха прекроили да става за хлапето — не е разтегателна я!

Бориска все пак реши да попита аверчетата си, въпреки че предварително знаеше отговора им:

— Момчета, моряшки фланелки има колкото щеш в магазина!

— Е, и? — отвърна Главанака. — Продават се, ама не са такива!

Така горевската команда се сдоби със своята първа моряшка фланелка, не от магазина, не купена с пари, а истинска, десантна!

При поредната пълна горевска сбирка върху дънерите Бориска рисуваше нови възвишени планове. Ето че ремонтът в санаториума отиваше към своя край — оставаше да се довърши пристройката — и майорът беше позволил вечер — след училище, момчетата да тренират на тренажорите. А освен това зад оградата се изграждаше тир!

Въпреки че Михаил Гордеевич засега не отваряше дума за стрелбището, в главата на Бориска вече се затвърждаваше следното: *непременно ще се науча да стрелям!*

Всичко което разказваше Борис, дружината слушаше със затаен дъх, щрихите, които той нахвърляше, оставяха у тях впечатлението, че не са само празни приказки, всичко изглеждаше надеждно, и като че ли даже твърде хубаво, за да бъде истина.

Главанака и Аксел се съмняваха: тир — това си е направо супер, но дали ще ги огрее; колкото до тренажорите, Борка, естествено, щяха да го пуснат, щом майка му работи в санаториума, те обаче през какви иглени уши ще се промъкват? Петя, Федя и Ефим се съмняваха по-умерено, поради своята практичност обаче не вярваха, че както в тира, така и във фитнеса някой ще ги пусне безплатно.

— Разбира се, че ще има входна такса, въпросът е каква? Пък и откъде ще намерим кинти! — огласи съмненията си пресметливият Ефим.

В отговор Бориска примижаваше, ядосваше се — ужасно му се щеше всичко да бъде по мед и масло. Твърде сериозно беше влязъл под кожата му Гордеевич.

Съвсем наскоро Борис попадна на майора в града. Баба му го беше пратила за захар и в нармага за винтчета. Там именно се срещнаха — щом го видя, майорът веднага го заговори и то с такова уважение, че всички посетители спряха, изненадано вторачиха очи в момчето и внимателно го заоглеждаха.

— О, Боря! Радвам се да те видя! Какъв късмет, че те срещам точно тук! Нужно ми е да се посъветвам с някого, а нали съм сам, няма с кого! Ела, ако обичаш, насам! Виж, трябва да избира панти. За

нашата фитнес зала! За вратите. Кой са по-добри, как мислиш? Вратите са леки, а ми се ще да взема от най-красивите!

Майорът говореше на висок глас, доста разпалено, изстрелваше цели камари от думи, като че ли не беше военен — още повече — десантчик, ами някакъв бърборко от телевизора, от познатите хумористични програми, където дуднат бог знае какво, по възможно най-гръмогласния и пустословен начин, но така, че човек да си помисли: няма нищо по-важно на този свят.

Никой никога не беше разговарял така с Борис, никой никога не се беше държал с него толкова дружелюбно и вежливо; страните му поруменяха, запламтяха, изгаряни от любопитните погледи на хората, които минаваха край тях. Сякаш по нажежени плочи доближи майорът и той му стисна ръката, без да прекъсва пламенната си реч:

— Искане ми се да са месингови. Ще е красиво, нали? Само не тези — железните! Може да са по-здрави, но нямат вид!

А от пантите, както се изясни, трябваша поне сто бройки, не по-малко! Продавачките от частното магазинче се въртяха на пети около новия помощник на майора за сметка на останалите си клиенти, но можеш ли да не обслужиш по съответния начин такъв достоен за уважение клиент, който купува на едро?

Михаил Гордеевич притежаваше удивителен талант! Без да казва нищо кой знае какво, само с вежливите си думи, със сърдечния начин по който се ръкува с Борис пред погледи на хората, с това че сложи приятелски ръка на рамото му и се обърна за съвет към него, сякаш е най-компетентният специалист без чиито съвети за нищо на света не би могъл да купи нужните панти — само с това — той на мига, този път окончателно, завоюва сърцето на момчето. И въпреки че след като накупиха още цяла купчина железарии, Гордеевич го помоли да му помогне да пренесат тежестите чак до санаториума, на Боря дори за миг не му мина на ум, че някой просто го използва за носач.

Момчето направо ликуваше, разгорещяваше се все повече и повече, благодарно от сърце, че този як мъжага крачи до него, говори му някакви несъществени на пръв поглед неща, но така — сякаш му споделя важни тайни, сякаш двамата са дългогодишни, много добри познати — мъже на зряла възраст.

По същество майорът поставяше Боря на едно стъпало със себе си и така извършваше великото чудо на прехода на момчето от детство

към зрялост, като пропускаше юношеството. Подобно нещо можеше да се сравни с това, да прескочиш, примерно, от осми, направо в десети клас. Да пропуснеш девети! И то, благодарение на специалните заслуги на този негов учител с тъмнокафяви очи, гръмък глас и мъжествени черти — черти на човек, раняван на фронта!

По някакво прекрасно стечение на обстоятелствата в този момент Борис беше сам, Глебка си остана у дома и след раздялата с Михаил Гордеевич пред вратите на санаториума, имаше сума време да осмисли случилото се.

На пръв поглед нямаше кой знае какво. Но по какъв прекрасен начин стана всичко!

С него се отнасяха като с равен, като с възрастен. Беше получил ясен отговор на въпросите, измъчвали ума му. Че, разбира се, момчетата ще бъдат допускани в санаториума! Естествено, безплатно! Само трябвало да се организират в клуб — и още — да разширят кръга до към петнайсетина-двайсет човека. И да обмислят добре какъв да бъде клубът им; тренажорите са част от тренировките. Да си изберат спорт. Ако е борба, каква точно? Или бокс?

Колкото до стрелбата в тира — нямало да стане скоро. Да вдигнеш нещо от голи руини — не е шега, нали? Трябват страшни пари. Изобщо!

Така майорът за пръв път отвори дума за тира — мимоходом, като планове за бъдещето...

Когато се разделяха, предложи на Бориска:

— Ако искаш, можеш да станеш главен помощник по младежките спортни клубове! Назначен си! Никого друго не познавам, само теб. Готви момчетата! Подбирай състава! Проверявай качествата им! Мисли, но засега не бързай с приказките! Още е рано!

С това се разделиха.

Борис хукна към къщи, забрави захарта, забрави винтовете — след срещата от главата му се вдигаше пара. Но при парка все пак успя да удари спирачките. Влезе вътре. Приседна под вековната липа, пое си дъх.

Как му провървя, че срещна този чудесен човек!

Майорът явно влияеше и на майка му. Отначало на Борис не му правеха впечатление промените, които стават с нея; насочи го наблюдателната му баба.

По-рано майка му се връщаше капнала от умора, случваше се да облива ръцете си продължително време със студена вода, а баба му ѝ се караше — трябвало да прави тъкмо наопаки — да ги държи под топла вода, за да не хване артрит — особено при нейната работа.

Колко народ на ден намачкваше и разтриваше! Колко сили ѝ костваше, как я боляха ръцете ѝ. Разбира се, това не е като да вдигаш тежести — някакви щанги или пък гири — не можеше да има сравнение, но че ръцете се натъртваха, а раменете капваха — това е факт. Ако човек тича дълго или ходи — кой би спорил, че натоварването е голямо? Масажистът е като атлета, само дето не тича с краката, ами с ръцете си! Мачка и мачка — и то според изискванията — едните мускули така, другите — иначе, трябва да стигне чак до костта, да разнесе, примерно, отложилите се соли в шийните прешлени, а за целта трябва и умения, и сила.

Това Борис беше чувал от майка си още като дете — беше свикнал да вижда как след санаториума тя пуска чешмата да охлади ръцете си, а после се настанява на кушетката или в старото плюшено кресло и полуседяща-полулежача прекарва там, с отпуснати ръце и крака, поне половин час.

Понякога задремваше, дори се случваше да похърква, но в този половин час, откакто се помни, всички ходеха на пръсти и шепнеха, за да не я събудят — семейството безусловно признаваше правото ѝ на отдих след тежкия ден.

Откакто се появи майорът обаче, майка им престана да си почива. Продължи да топи ръцете си във вода, но след това, с шеги и закачки, веднага се залавяше с чистенето, прането, гладенето и другите обичайни, неотменни женски задължения, без които не може нито един дом.

По принцип баба им я съветваше да не си разваля навиците — да си полягва както по-рано, но майка им отвръщаше, че се е насъбрала доста домашна работа. Тогава баба им изръмжаваше, че и преди работата не е била по-малко, но това не пречело на щерка ѝ да се търкулне като пребита...

Сега излизаше, че силите ѝ са се преумножили и баба им бързо откри причината: нали майка им непрекъснато говореше за Михаил Гордеевич — той, викаше, е такъв, той е онакъв — и усмихнат, и работлив, и скромнен, и делови...

Слушайки майка им, можеха с точност до ден да научат кога са завършени стените на пристройката, кога таваните, кога подовете, кога са окачени бойлерите. Тя разправяше как, кога и в какво многообразие е пристигнало оборудването за физиотерапия, какви вани и душиове са доставени, а от разказите ѝ излизаше, че санаториумът се управлява единствено от майора — личност почти легендарна, пробивна, с неведоми и невидими за света връзки, но същевременно, обаятелна, достойна, кристалночиста и безупречно честна. Така че полковникът от медицинската служба, началникът на санаториума, човекът на възраст с фамилия Коротов, вече изобщо не пречел на своя заместник, съгласявал се с всичко, дивял се гласно на неговите способности и на скритите, както се оказвало, възможности на някакви непознати му довчера военни служби за снабдяване с медицинско оборудване, внезапно — ни в клин, ни в ръкав — решили, че има сериозни основания да бъде обновено това забравено, скромно лечебно заведение и то да се превърне в истински оазис.

— Намирисва на война, прости ми, Боже — мърмореше Елена Макаровна.

— Че тя войната откога почна — изхили се щерка ѝ.

И наистина, какво ако не война са всичките тези афганистани, чечни, дагестани и бог знае още какви места и местенца, та чак до самата майчица — до Москва; тук нещо дръпнат, там — тресне, на трето място пропищи изстрел, насочен в нечия жива плът. И по всичките тези бойни полета гинат хора — офицери, войници — съвсем дечурлига, които биват изпращани ту в една, ту в друга посока, но винаги под нечий удар, взрив на снаряд или дъжд от куршуми.

Към тях, разбира се, не липсват присламчилите се — те редовно получават преди другите направления за санаториума. Всякаквите му

там трапезни военни началници — има ги предостатъчно — снабдители, щабни плъхове, кадровици, безброен разхождащ се персонал...

Случвало се в санаториума да попаднат и истински бойци, мъже, белязани от войната. Те били твърде неразговорчиви, неособено приветливи, усмихвали се рядко и едва забележимо. Пиели здравата, в запой, сякаш за да забравят кои са, да отмият нещо вътре в тях, да го изтръгнат, да го изперат.

Майка им никога не подминавала такива хора; казваше, че персоналът на санаториума се опитвал да се държи с тях по-ласкаво, отколкото с останалите, включително и тя. Невинаги било лесно да разбереш кой откъде е и как е попаднал тук. Обикновено, едва в края на престоя си, често подпийнали, те я канели на своята маса и започвали да ѝ разказват такива неща, за каквито е най-добре да не знаеш...

За да не ги чуе Бориска, този приглушен разговор майка му и баба му водеха в кухнята, отделена само с лека дъсчена преграда от стаята с креватите на момчетата и бабиния диван. Най-напред Боря помисли, че жените, както често се случваше, си разправят нещо интересно само за тях, но щом баба му спомена майора, той наостри слух.

— ... Ама този, твоят майор, комай ще излезе по-млад от тебе, а?
— изхихика баба му.

— Зарежи това — отвърна майката. — При нас идват само мъже, знаеш го, и аз какво, от всичките да се пазя, така ли?

— Къде ти! — Баба му явно беше сърдита. — Не слуша ли някой старата си майка, не я ли уважава? Вече не си първа младост, имай го предвид! Сребро по косата, щръклици в главата.

— О-о! — възкликна майка им. — Това е за мъжете, не за нас! Ние си носим греховете под полата, не в главата.

— Знаем го аз твое геройство! — кипна баба им. — Ако си мислиш, че сама влачиш товара, имаш да вземаш! Сметките ти са без кръчмаря!

— Сметките ми са екстра, мале, не се кахъри за тях! Няма да потретя. Този е по-млад, майорът де, като по-малко братче ми е! Обаче забранено ли е малко да се порадва човек, а? Макар и в името на децата?

— Позволено-непозволено — чукаше по супника баба им, — дявол ви знае, вас днешните. Каквото ви скимне, това правите, нямате мярка за нищо!

В отговор майка им се разсмя, сниши глас. Двете нещо започнаха да шумолкат, да си шепнат, после взеха че се разсмяха, а Бориска — сякаш някой пързеляше късчета лед по корема му...

Работата се изясни. За мъжете и жените отдавна всичко се показваше по телевизора, по филмите, пък и така, образоваха се сами — приказваха си, седнали на дънерите.

Но сега, не щеш ли, той беше разбрал нещо за майка си!

Вярно, че и тя е жена като другите, но на него и през ум не му беше минавало нещо в този, гадния смисъл. И изведнъж, тя сама — за майора... Значи имаше това-онова, работата беше поела нанякъде... Не дай си боже!

Неочаквано за себе си, той гръмко попита:

— Мамо, ти с майора ли ходиш?

Тя изскочи объркана от кухнята, цялата червена, с трескави, ококорени очи.

— Ти, какво? — Изкрещя. — Как си позволяваш!?

И се врътна към кухнята.

— Ето, сама видя, мале, до къде водят глупавите ти подозрения?! Виждаш как се обръщат нещата!

После пак се нахвърли върху Бориска:

— Само да си посмял! Чу ли, само посмей! Никога! Никого не обиждай с подозренията си!

Разрева се и излезе. А Бориска се усмихна. Слава богу, размина се. Добре че стана така: на бърза ръка! И всичко се изясни!

По това време светът на децата от предградието — сиреч, от бившето селце, днес — градски покрайнини, се променяше в съответствие с възрастта, вкуса и пристрастията на младите му обитатели, които както и по-рано, не бяха твърде разнородни, ами по-скоро доста си приличаха. Не външно, разбира се, а тъй да се каже, конструктивно.

На външен вид акселератът Васка например си оставаше както си беше — все същата върлина, че и още по-дълга: от ръст метър и деветдесет той скочи едва ли не до облаците и при други обстоятелства навярно щеше да защитава цветовете на някоя баскетболна лига, а девиците да шляпат с ръце след всеки негов кош, но в задушливия Краснополянск не се предвиждаше дори насън нещо подобно. Единственият баскетболен кош в спортната зала на училището, поради старост, а и заради опитите на израстващите да се увисват на пръстена му, отначало се изви надолу, а после напълно се прегъна.

Аксел също беше висял два-три пъти на него, предостатъчно, за да разбере, че възможностите му както в този, така и във всички останали спортове, са твърде ограничени. С годините гръдният му кош по необясним и странен начин започна да хлътва навътре, раменете му — да увисват и той все повече заприличваше на младолик старец, който ходи тихо, бавно и внимателно — със страх да не се разпадне и да не потроши конструкцията на своето съчленяване. Нозете, ръцете, че и ребрата на Аксел, дори неговият таз, бяха ужасно слаби, без всякакви мускули, а през тънката му бяла кожа се виждаха сините змийчета на вените, така че понякога той изглеждаше прозрачен и имаше очевидно болнав вид.

Видът и здравето на Васка Горев се коментираха в неговото семейство; то безпокоеше и учителите, но едва-едва — така да се каже, докосваше ги с перце; погледнат, разменят по някоя реплика, поклатят глава, в най-добрия случай дадат по някой съвет на родителите да го заведат на лекар — и толкоз. Лекарите пък, вече по думите на брата на Васка — Главанака, на свой ред не виждаха нищо смущаващо.

Съветваха Аксел да се храни повече, казваха, че телесната му маса изостава — не съответства на ръста — че е заприличал на костур! Но Васка се тъпчеше до пръсване, брат му Витка твърдеше, че без да му мигне окото, можел да побере в стомаха си цял казан манджа. Аксел се хилеше и плашеше, че не се ли ограничава в яденето, ще разори семейството.

Военните комисии по време на медицинските прегледи в десети клас казваха на всекиго в какви войски може да попадне, когато го вземат войник — здравеняците във флота или в авиацията, пожилавите — в десантните части, на трениращите предлагаха разни училища, а на Аксел — нищо. Военните лекари цъкаха с език и клатеха глави: сух, дълъг, неповратлив... Като че ли не става...

Всички му се присмиваха, но въпреки това им беше мъчно за него. За какви грехове плащаше? Поради какви обстоятелства така са се съчетали в горкия Аксел всичките му там микроскопични атоми, клетки или гени — как им се вика? Ами нататък? Как ще си намери невеста? Каква ще му е професията? Какви подигравки ще трябва да изтърпява през горчивия си, не ще и дума, живот на възрастен?

Ей ти го — на, неговият кръвен брат Витка Главанака! Като че ли са перпендикулярни! Чутурата му — боен чук! Колко врагове отнесе с един-едничък обикновен бичи удар — в слабините, в гърдите, ами в лицето или в носа — жив ужас! След три-четири случая по дискотеките, по улиците или, ей тъй, от глезотия, когато по-големите, а случваше се, и мъже на възраст, се опитваха да го пипнат яката, да го дръпнат, да му дадат урок — изобщо, да злоупотребят със сила ли, с брой хора ли, с опитност ли, Витка поразяваше ентусиастите с такава респектираща ярост и мощ, че след първата проба никой повече не пожелаваше да изпита върху себе си тази бронирана глава-торпила и си обираше партакешите, сподирян от освиркванията му.

На Главанака онези от военната комисия предлагаха какви ли не царства — дори морската пехота, но той се инатеше, отказваше хомота и се влачеше след Аксел на училище, макар да беше с две години по-малък от него.

Влачене — тази дума определяше живота на всички тях — на цялата тумба. Училището беше не само безинтересно, а скучно, тягостно, мрачно.

Явно, не бяха извадили късмета да попаднат на учители пакостници, способни да разклатят слабоватите им, още не пробудили се умове, да настройат, да развият потенциала на двигателите в тях. И ставаше така, че телата им израстваха и се развиваха, а сивото вещество в черепната кутия все още сладко дремеше, извърташе се като мечок в бърлогата си, а пролетта не идваше и не идваше, за да озари тази бърлога с ясната си, чиста светлина, която да им открие тях самите.

Не! Проникваше светлина — нима можеше да се твърди, че не познаваха обикновената човешка радост — от хубавото време, от приятелската усмивка? В простиците чувства и открития, те постигаха много. Но към по-сложните така и не се приближаваха.

Петя, Федя и Ефим, на години по-близо до Глебка, отколкото до Борис, естествено, също растяха и се променяха. Слуховете, че семейството скришом пипа тук-там, затихнаха. Момчетата трупаха годинки и постепенно се приобщаваха към семейния бизнес. Майка им отвори малко дюкянче за продоволствени стоки на другия край на града — търгувала, според думите им, с всичко, което се яде, а те се редували да помагат, тъй като с разрастването на работата, бащата и майката стояли зад тезгяха; малолетните синове, на които законът забранявал да работят, се мотаели край тях, за да са на разположение. Те организирали доставката, пренасяли стоките вътре, разпечатвали ги, спазвайки с мъка заповедта на родителите си, нищо — ама абсолютно нищичко! — да не пъхат нито в устата, нито, опазил ги бог, в джобовете си, тъй като в дюкянчето нямало чужди неща — всичко било тяхно. Само това липсвало! Каква по-голяма глупост — да крадеш от самия себе си?

Смирени, тъжни, подобни на призраци, явно сащисани здравата от тези нови задължения, тримата братоци не изпитваха какъвто и да било възторг от новите трудови дела на родителите си. Напротив, след няколко дълги месеци непрекъснато бърхане на попрището на търговията и то след училищните занятия, Петя, Федя и Ефим внезапно, ни в клин, ни в ръкав, започнаха да проявяват, най-напред боязлив, а после и очевиден интерес към учението. С усърдие пишеха домашните си, дори ако това ставаше в ущърб на процъфтяването на семейното дюкянче; след уроците двамата братя се включваха в различни кръжоци — по химия, по математика, даже по литература,

участваха в допълнителните детски масови мероприятия, от които например Витка и Аксел винаги се скатаваха. Както и Борис.

Очевидно класикът имаше право: битието определяше съзнанието. Магазинчето на родителите — стока, пари, стока — не увлече горевчанската тройка на породените братоци; тъкмо обратното: бавно, но сигурно ги отблъсна.

И все пак тайфата не се разминаваше много. Стрелбата не даваше големи отклонения от целта. Всички летяха близко един до друг — в различна класа, но в съседство, продиктувано, комай, от стабилната основа на близостта им — дървените селски домове, с еднаквата или съвсем подобната история на техните предци, с душевното сходство и обикновения живот на родителите им.

А като цяло — всички те растяха, без да подозират, че има духовно извисяване и пропадане в страстите. Живееха тихо, безцелно, накъдето ги изведе кривата; някакъв особен мерак за учене не се забелязваше.

Влачеха се — това е подходящата дума.

През всичките тези години Глебка растеше и изпълваше малката си душа не само с практически приземени знания, но и с хвърковати — със знанията, които често се приемат като детско глезотене, а не като сериозен стремеж — впрочем, такова отношение към тях, ако се замислим, е непростима грешка.

Дори в най-неразумното детско желание трябва да се търси звездичата, сиянието на мечтата, която, може би, е съвсем осъществима. А ако не е, тя е възвишена, тя е мечта, която окрилява детската душа, вдъхновява я за нови фантазии, макар фантазиите да са неосъществими. Но и неосъществимото — всяка мечта, стига да е благородна — по същество е важна крачка в движението на душата. Тя е крачка към развитието. Към израстването.

Глебка поиска почти невъзможното.

Това се случи в началото на юни: горевското племе — цялата седморка, отново, а това ставаше често, се беше изнесла в околностите на бившето село и скиташе из полето. И окъсня: сумракът се спусна неусетно.

Колко прекрасен беше краят на този ден! Над долината, обсипана с диви ливадни цветя, внезапно се запуска мъгла. Най-напред тя плъзна на тънки прозрачни ленти, които безшумно се наслаяваха и нарастваха, забулвайки полето — не след дълго се оказа, че вече се виждат само върховете на елите и боровете от близката страна на весело ромолящата рекичка Сластьона, а от поляната беше останало само онова, което се намираще под нозете на момчетата; средата между земята и небето беше запълнена със светлосив слой памук — ронлив, неосезаем, способен със своята тайнственост да обърка лутация се в него човек, да го накара да загуби ориентация, да го заблуди.

Но момчетата не се стремяха натам. Седяха направо върху пъстрия тревен килим в края на брезовата горичка и се любуваха.

Смълчани, те гледаха мъглата — нещо нетипично за днешните градски младоци, които обикновено се появяват сред природата,

надънили до дупка своята музика, без дори през ум да им мине, че и най-крехката и най-непретенциозната горичка е интересна със своите звуци — с жуженето на дивите пчели, с ритмичното барабанене на кълвача, та дори с тишината си.

Ами ако тишината бъде взривена от славееви трели? И то само на десетина метра?

По онова време във всяка къща на Гореве имаше транзисторни радиоуредби, но момчетата никога не ги мъкнеха със себе си сред природата — може би причината беше в силата на селската кръв, която въпреки желанието им, течеше в техните жили. Нали всеки селски човек обича да се вслушва в тишината — звуците ѝ са близки на неговата същност — звуците на рекичките, на ручейте, на лесовете, на малките поляни. Лишаващият се от тях е жалък бедняк, дори ако мъкне на рамо най-скъпия звуков робот-комбайн с най-размазващата, с най-убийствено трещящата, абсолютно тъпашка музика.

Така че след като в близките храсталаци гръмна страстната славеева ария, великолепната горевчанска седморка не нададе дивашки резове, примесени с псувни, за да подчертае, както беше прието, колко е радостна и колко е независима, ами напротив: момчетата мигом притихнаха, а мускулите на лицата им се отпуснаха.

Ах, как пееше това славейче! Гласът му се стрелкаше ту в най-ниските, ту в най-високите октави с чистотата на вълшебна флейта. А влизаше и в ролята на диригент — недалеч, отляво и отдясно на него, както и в дълбочина на брезовата горичка, се включиха още трима солисти — дори човек изобщо да нямаше слух, веднага би разбрал, че те все още не са такива майстори в пеенето — може би поради младост, което естествено, не е беда — но само след седмица той щеше да ги обучи, да сподели с тях своя опит като истински маестро.

Не, тяхното пеене не можеше да се разкаже с думи! Четири гласчета съвсем близо и още няколко — по-далеч, в горичката от тамошната страна на поляната — зад копринената завеса на мъглата.

Момчетата седяха във вълшебен театър. Завесата беше спусната, но не изцяло, а над горния и долния ѝ край всичко се виждаше съвсем ясно в гаснещия сумрак; още по-нагоре пък се подаваше тъничък, светъл, блещукащ сърп, който как да назовеш луна, след като самата дума „луна“ таи някаква окръгленост, някаква пълнота, а това бе по-скоро златна скобка, половинка от момичешко пръстенче, източен

откъм краищата знак на всемирното обновление и детското учудване — ах, как всичко това се съчетаваше с ликуването на славеевия оркестър!

Точно в този момент Глебка им постави задача. И то не само на Борис, а на цялото притихнало братство — за да не смути птиците, той едва чуто прошепна:

— Искам да видя славея!

Сякаш излезе ветреца — главите на всички се заклатиха. Първи като най-голям — следователно най-осведомен — отвърна Акселерата. Той прошепна:

— Никой не го е виждал!

— Не може да се види! — потвърди Главанака, човекът, пред когото рухваха всички прегради.

— Не може!

— Изключено!

— Няма да стане!

Това прошепнаха породените братя.

Възрази единствено Борис:

— Все някой ги е виждал! Учените, например. Нали има, как ги викаха? Птицеведи!

Единият от породените лекичко се изхили, но другите го скастриха, в смисъл: млъкни, глупако!

А Глебка повтори:

— Искам да го видя!

— Стига капризи! — прошепна Главанака.

Но това не бяха капризи — Бориска го знаеше най-добре от всички, затова прегърна по-малкия си брат, придърпа го към себе си и прошепна:

— Мълчи и слушай!

Борис нямаше представа на какво изпитание се подлага — не само себе си, а и Глебка — разбира се, и останалите.

На следващия ден той се отправи към градската библиотека с паспорта си в ръце. Нали сега им ги дават още на 14-годишна възраст, та отрано да се почувстват големи и отговорни. Щом го показа в библиотеката, веднага му издадоха читателска карта без никакви възражения — единствено въпросите, които му зададоха, не му се сториха като за възрастен.

Попитаха го какви книги би искал да чете и Борис рече:

— Ами за славеите!

— За какво? — учуди се библиотекарката, невзрачна, сива на вид, нисичка лелка на възраст, с външност, която повече би подхождала за работа в търговската мрежа, примерно в малко дюкянче за хранителни стоки.

— За едни птици — потвърди без колебание Борис, — наричат ги славеи!

Изад един от отрупаните с книги стелажи се появи още една библиотечна работничка; Боря я позна веднага — Върлината, от стария парк — онази същата, дето му правеше физиономии с бутилка бира в ръката; същата, която преди много години той беше тръшнал на земята, за да я накаже — нима можеш да накажеш такава като нея?

Той я знаеше и отпреди — беше ученичка от неговото училище, но два класа по-голяма; после май изчезна някъде и ако все пак я беше мярвал един-два пъти по градските улици, беше отдалеч и само за миг. Изобщо, как би могла да предизвика у него какъвто и да е интерес? И ето ти сега — библиотекарка! Тя го позна, смути се, лицето ѝ посърна, отмести погледа си...

— Славеи! Птици! Орнитология? — Закаканиза малко по-смислено старата. Изведнъж възкликна: — Боже, на него му трябва Брем! — И се обърна към Върлината: — Я, гълъбче, донеси тома на Брем за птиците! Знаеш къде е, нали?

— На „Бъ“ — като далечно мрачно ехо долетя гласът на Върлината.

Бориска едва не се изкикоти, но явно Върлината не грешеше.

— Може да е на „Е“! При „Естествени науки“! — уточни лелката.

Борис не спираше да се чуди как същата онази Върлина — известно кречетало — изведнъж си е намерила тиха работа, в библиотеката; за тук все пак се изискваха някакви специални умения, че и култура. Дяволска работа!

Колкото и да е странно, Върлината се върна бързо — с двете си ръце тя носеше голям и сигурно скъп, съвсем нов том, а лицето ѝ се озаряваше от неочаквано свенлива усмивка.

— Ето го Брем — каза на Борис, подминавайки дребната си началничка. — Тук има за славеите. Много неща!

Той кимна с глава, поблагодари, взе книгата под мишница и вече се готвеше да тръгва, когато лелката го повика — беше забравил паспорта си. Тя се захили:

— Значи ще дойдеш пак!

Ама че глупост, помисли си Борис, как може да не дойда, нали трябва да върна книгата или не им се вярва, че ще го направя?

За да отиде до библиотеката той се беше отървал от Глебка, защото не бе сигурен, че ще го запишат в отдела за възрастни, а не му се щеше да му припомня за славеите. Братчето не ги споменаваше — явно ги беше забравило. Отвореше ли дума, Глебка пак щеше да започне да натяква.

Затова се залови да чете книгата на учения Брем, със странното име Алфред, сам — пак под същите стари липи в господарския парк.

Главата за славеите изгълта сякаш на бегом — без никакво усилие; толкова се възторгна, че щом я прочете хукна към братчето си вкъщи.

Глебка се въртеше напред-назад — ту се мотаеше около баба си в кухнята, ту край оградата, ту скучаеше, седнал върху един насип до стената на къщата; щом чу гласа на брат си, мигом се втурна насреща му, даже събори стол.

— Гледай в краката си — смъмри го брат му, докато го настаняваше до себе си. — Виж славейчето на картинката.

— Не е цветна! — разочаровано рече Глеб.

— Книгата е стара, пък и защо ти е цветна — славеят не е шарен. Чуй какво пишат учените — настоя Бориска. — „Оперението в горната част на тялото е червеникаво до тъмнокафяво или сиво; по-тъмно е само на темето и гърба. — Борис потупваше за Глебка по посочените в текста места, за да онагледни казаното. — Долната част на тялото му е по-светла, в жълто-сиво, а най-светли са гърдите в средата и шийката. — Когато Боря прокара пръст по шията му, Глебка се разсмя от гъдела, а баткото продължи: — Очите са червено-кафяви, клонът и крачетата — червеникавосиви до тъмнокафяви.“

— Значи — обобщи Глебка, — този чичин е виждал славей?

— И още как! — засмя се Бориска. — С всичките му подробности! Само ние, в нашия Краснополянск, нищо не виждаме и нищо не знаем.

— Ама аз искам! — не настоя, а радостно възкликна Глебка.

— Ще получиш, щом поискаш; весел ли си, смях разплискваш; който търси, той е близко! Чувал ли си я тази песен? — усмихваше се по-големият брат. После прибави със сериозен тон за себе си: — Само да не те домързи да искаш и да търсиш!

— Няма да ме домързи! — сопна се Глебка.

— Браво на теб! — отвърна баткото. — Чуй по-нататък! И да го запомниш!

Продължи да чете:

„Там, където този удивителен певец се чувства
закрилян от човека, той се заселва в непосредствена

близост до неговото жилище, без да изпитва страх; дори напротив — често проявява смелост и тогава начинът му на живот става лесен за наблюдение.“

— Виж ти — възхити се Глебка, — а пък Васка разправяше, че не можело да се види. Значи, може!

— Слушай по-нататък! „Може да се каже, че по нрав славеят е сериозен и разсъдлив. Движенията му са отмерени и излъчват достойнство, осанката му е благородна — с тези си качества той превъзхожда всички други птици, които живеят в нашето отечество. Обикновено славеят каца на някоя клонка не много високо над земята, опашката му щръква почти право нагоре, а крилете се отпускат толкова ниско, че краищата им остават под опашката. Славеят рядко скача от клонка на клонка. Когато го прави обаче, скоковете му винаги са големи... Лети бързо и с лекота се издига нагоре в небето, сякаш по предварително начертани дъгички; малките разстояния прелита като пърха от храст на храст и постоянно променя посоката си. Никога не лети над голото поле през деня...“

— Боря — прекъсна четенето Глебка. — Аз обичам славея. Той е много умен.

— Ами не е глупав — пошегува се Борис. — Но ти май се умори?

— Не, не се уморих — възрази Глебка, докато слизаше от стола. — Но искам постепенно, разбираш ли? Все едно си ми донесъл торта, вкусна-превкусна. И настояваш с всички сили да я лапна цялата наведнъж. Извинявай, ама не мога! Ще я ям дълго, парче по парче. Виж ми главата — видя ли? Не е голяма! Не можеш да ми напъхаш цялата торта в устата. Сега ще се поразходя, ще помисля хубавичко... А после ми я дочети!

И без да обръща внимание на смеха на Борис, пое мърморейки навън:

— Бива си го! Никога не лети над голото поле!

Бориска гледаше гръбчето на своето братле на прага на къщата и детското му сърце отново се сви от неизпитвана никога досега нежност. Радостта го обгърна отвред — радостта, че от библиотеката е

взел най-подходящата книжка и че този господин Алфред Брем я е написал толкова достъпно и разбираемо, дори за тях двамата с Глебка.

Някакво безкрайно, изпълнено с радост пространство се разкриваше пред самия него — облаците над главата му, скупчени, нагласени, окъпани в розово от слънцето, а отпред — самият той на върха на висока планина; обсипаното с цветя поле, реката, отразяваща небесата и прозрачният чист въздух, в който се стрелкаха бързолети и други прекрасни птици. Само славеите липсваха. Колко точно Глебка беше забелязал изречението от книгата: денем славеят никога не лети над голото поле, а в пространството на Боркиновото видение имаше ясен ден, пронизан от бавно гаснещо, не твърде ярко слънце — то очертаваше прозрачни, различни много надалеч, поразително отчетливи, неразмиващи се контури...

Неизвестно защо и как, през последните години пред Борис започнаха да изникват странни явления. От нищо и никакво. Някой вземе че каже нещо или пък изведнъж нещо му щукне — и не щеш ли, вземе че като птица полети в някакъв друг свят, в някакви фантастични, никога невиджани далнини. Те бяха хем различни, хем еднакви. В тези далнини никога не се срещаха хора, но животни и птици имаше в изобилие. И заедно с тях — някаква величествена, някаква вселенска красота. Той съзираше незнайни, недокоснати лесове, толкова близки, че му се искаше да поеме в длан пеперудата, прелитаща само на една ръка разстояние.

Пред погледа му изникваха планини, озарени от косо слънце и склоновете на върховете им му се струваха ярковиолетови, също като при онзи знаменит художник, чиято картина беше видял в едно списание.

Привиждаха му се и морета, но такива, каквито не можеш дори да измислиш. Целите в айсберги — много ярки, сини, бели, цветни — невероятна красота — светлосини ледени полета, които окото не може да обхване...

В тези мигове той сякаш летеше над земята. Въпреки че това никога не ставаше насън — ето кое е най-удивителното.

На малко ли хора им се присънват чудеса, а Бориска почти нищо не сънуваше — нима можеш да сънуваш някакви незначителни разговори с майка си, с баба си, с момчетата от горевчанската тайфа; тези сцени обхващаха цялата вселена със своята фееричност, с

величествената си далнина, с пространствата си — те изникваха внезапно, сякаш от нищото, посред бял ден. Душата му се отделяше от тялото, възнасяше се на недосегаема висота и от нея той съзерцаваше света: сякаш ту се сбогуваше с нещо, ту опознаваше нещо, или се подготвяше за нещо необикновено.

В руския език има думи, които изразяват това състояние — струваше му се, мержелееше му се, привиждаше му се, нещо го изкушаваше. Неразбираемите ярки светове изкушаваха Бориска и завръщайки се от своите странни пътешествия на духа, той не идваше веднага на себе си.

Този път в стаята го върна Глебка. Момчето лекичко докосна ръката на батко си и внимателно се вгледа — вероятно не за първи път — в широко отворените му очи, в неговата странна неземна замисленост.

— Боря, какво ти е? — попита Глебка, без да отмества своя всичко разбиращ поглед. — Има ли ти нещо?

Изпаднеше ли в такова състояние, пулсът и дишането на Бориска се учестяваха. Навярно със сърцата на птиците, докато се вият в необятното пространство, се случва същото — скоростта им е голяма, крилата им трептят, а значи кръвта им би трябвало да тече бързо.

Борис въздъхна, душата му се спусна от неземните висини в неговото тяло, той погледна Глебка с все същата радост — радост за тях самите и за книжката, подарила им това чувство. Той попита:

— Ще хапнеш ли още едно парче торта?

— Режи! — съгласи се с разбиране малкият.

— Продължавам да чета. Макар че следва голям отрязък от Тургенев.

— И това ли е торта?

— И то каква!

— Да я опитаме!

— „Добрият славей трябва да пее разбираемо и да не смесва пасажите, а ето какви са славеевите пасажи:

Първо: пилкане — така: пил, пил, пил, пил.

Второ: потракване — чук, чук, чук, като кълвач.

Трето: ситнене — сякаш някой сипе сачми по земята.

Четвърто: търкаляне — трррррр.

Пето: почти се разбира — цип, цип, цип.

Шесто: като върбова свирка — звучи протяжно — уууу, уууу, уууу а в края кратко: тюк!

Седмо: кукувичи полет — кукувицата като литне, кука по същия начин. Едни такива силни, звънки изсвирвания.

Осмо: като гъсочета — га-га-га-га.

Девето: припряно почукване: стърчиопашка — има такава птица, прилича на чучулигата — или на йоника, изсвирване, което сякаш описва кръг: фюиюиюию.

Десето: започва така — фиу-вит — нежно като червеношийка.

Това не са истински пасажи, но славеите обикновено започват с тях.

Истинският славей пее като по ноти: започва с фиу-вит и изведнъж — тюк! Това се нарича изтласкване. После пак — фиу-вит... тюк! Тюк! Следва двойно изтласкване — и половин такт, така е по-добре, а третия път — фиу-вит — сякаш внезапно се пръсват сачми и започват да се търкалят — едва се държиш на краката си — прогарят те!“ Ох!

— Ами аз нали съм седнал — успокои брат си Глебка. — Защо охкаш? Вярно, не разбрах нищо. Няма и да го разбере, ако с теб — обаче без момчетата — не го препрочетем. Там! В храстите! В края на гората, където пеят!

Борис отново се изненада от напълно зрялото желание на Глебка. Няма измъкване! Въпреки че в своето привечерно пътешествие сред природата двамата не взеха със себе си книгата, докато седяха на същото онова място, на което бяха седели с цялата група преди няколко дни, те често си припомняха написаното от Тургенев: и се търкулват — тррррр и цип, цип, цип, цип и чук, чук и пил, пил... Изсвирването, което сякаш описва кръг, неразбираем само до неотдавна, наистина беше като въртене в кръг, как иначе да наречеш това фюиюиюию...

Глебка дори забеляза, че звукът на изпуснатите сачми е такъв, сякаш падат по пода, а не на земята — беше прав. Оплака се на Бориска, че не знае що за птица е стърчиопашката. Затова пък много му хареса думата изтласкване и веднага започна да я използва в собствената си реч. Дори се научи да подражава на славеите, разбира се съвсем по детски:

— Фиу-вит, тюк! Фиу-вит, тюк!

Но старанията на Бориска се оказаха напразни. Глебка не се успокои и повтори:

— Искам да го видя!

Дори се изненада:

— А ти, Боря, да не би да не искаш да видиш славея? И то сега!

Когато научихме толкова много за него.

Търсенето щеше да продължи.

Много дни Борис прелиства книгата на Брем, за да открие рецепта как да хванат славей, но в нея нямаше нищо подобно — само дето доста просрочи датата за връщането ѝ в библиотеката — и отиде там, без да е сигурен, че ще му простят за закъснението. Така и стана. Щом го видя да влиза, шефката на библиотекарките веднага се намръщи, извади читателския му картон и се залови да пресмята колко дни е просрочил:

— На какво прилича това, млади човече! Как може да закъснявате толкова време? Както сам виждате, тази книга не е каква да е — в един-единствен екземпляр е и е от скъпа по-скъпа. Направихме ви отстъпка като на нов читател, дадохме ви я за вкъщи, а вие...

— Извинявайте — засрамено рече Борис. — Някой търсил ли я е?

— Кого да е търсил? — не разбра библиотекарката.

— Книгата.

— Хм — смути се тя. — Да речем, че никой не я е търсил. Но ви казах, че е скъпа. Кой ще отговаря, ако изчезне? Ние, нали така?

Изад стелажите се появи Върлината. Тя гледаше мълчаливо, но с интерес конфузната ситуация, в която бе изпаднал нейният враг. За да не изглежда унижен, Борис отговори дръзко:

— Щом е така, глобете ме. Колко дължа?

Началничката изпъшка:

— Редно е да ви глобя, но понеже ви е за първи път, ще ви простя, нали?

Кой обича да го притискат? Въпреки че разбираше грешката си, Борис не я смяташе за кой знае какво — не и за наказание — затова бръкна в задния джоб на дънките си, измъкна за всеки случай две банкноти и протегна ръка към библиотекарката.

Тя започна да нервничи. В края на краищата, защо беше постъпила така: за нищо и никакво тръгна да заплашва момчето, нападна го — накратко казано — изкара си го не на когото трябваше.

Махна с ръка и посочи Глебка — той стоеше зад гърба ѝ и следеше всичко, наострил уши.

— По-добре иди купи на братчето си сладолед — измисли го най-сетне тя и се усмихна. — Като дар от нашата библиотека. Нали, Марина?

Ето как ѝ било истинското име на Върлината значи! През всичките им дълги ученически години Борис никога не се беше поинтересувал как се казва тя наистина — знаеше я като Дългучката или Върлината.

Излизаше, че са му простили малкия грях; Борис помисли и прибра парите си — не се реши да попита за другото. От неудобната ситуация го спаси Глебка — той не се смущаваше.

— Сега искаме да ни дадете книжка — отсече малкият, — в която пише как се хваща славей.

— И как се стотвя, нали? — измърмори Марина.

Настъпи кратка пауза. Глебка се учуди на въпроса ѝ, но не се сконфузи.

— Защо пък как се стотвя? — попита той. — Ще го погледаме и ще го пуснем.

— Какво ще му гледате? — пак се накокошини намръщената дребна началничка. Личеше ѝ, че от дете е такава — дребна и навъсена; такава си беше и на стари години — никаква радост, никакви шегички, никакви закачки; всичко приемаше едно към едно. — Просто го слушайте как пее. Малко ли ви е?

— Малко му е — застъпи се баткото. — Може пък от него да излезе как беше... птицевед, например.

— Орнитолог — поправи го Върлината.

— Ами...

— Тук нямаме такива книги — решително отсече завеждащата. — И изобщо повтарям — славеите се слушат! Не се ловят! По-добре му купи сладолед на твоя брат!

Така се разделиха. Без нова книга, както искаше Глебка, но затова пък развълнувани от радостната мисъл, че ще ближат сладолед по пътя към къщи. Но Борис вървеше леко унил. Бяха го сложили на мястото му, дори получи урок по възпитание. Подобни работи не бяха по вкуса му. На него, естествено. На Глебка не му дремеше — беше като пате в локва — само по-бързо му купете сладоледа!

Не стигнаха бързо до вкъщи. Глебка дълго избира сладолед в малкото магазинче: не обичаше шоколадов, сметанов също, за най-хубавите с плодове парите на Боря не стигаха, така че след дълги препирни и уговорки се спряха на фруктово ескимо. Но щом излязоха от магазинчето и развиха опаковката, Глебка го изпусна на земята и то в най-голямата прах! Разрева се, естествено, защото Борис колкото и да се опитваше да го почисти, ескимото не ставаше за ядене. Наложиха се да го дадат на веднага дотичалата глутница малки гладни нещастни еднакви по размер кученца, дежурещи край магазинчето през цялата светла част на денонощието.

Глебка хлипаше и подсмърчаше. Бориска му даде своето ескимо. Вървяха, тюккаха се — ужасен късмет — да, не върви и това е! Ядосваха се и на себе си — ама и ние сме едни смотаняци!

Дооблизвайки един след друг сладоледа, те все пак се дотъртриха до вкъщи, измиха се и тръгнаха от къща на къща с глупавата като цяло цел: да питат възрастните знае ли някой как се лови славей.

Отговорите бяха различни. Някои не им отговаряха — че може ли такива отговори да се нарекат отговори?! Чудеха им се. Не разбираха какво ги питат. Всеки се чудеше и не разбираше по свой собствен начин. Три-четири немного възрастни жени само махнаха с ръка — в смисъл: широко ви е около врата, да бяхте нацепили дърва, да бяхте прекопали градинката на баба си — момчетата ходеха все при познати, все от бившето село Горево. Старците и застаряващите също не можеха да схванат. Но един мъжага бодро отвърна:

— Знаем! На червей!

— На червей се лови риба! — захили се Бориска.

— Ти пробвай, току-виж се хванал и славей!

Изобщо, или го удряха на майтап, или ги гонеха. Няма що, помисли си Борис. Добре се представихме пред хората, взеха ни за глупаци. За Глебка е все тая, ама аз не съм бебешор.

Точно в този момент пак се натъкнаха на Хаджанов, на неговото необяснимо, направо приказно съществуване. Отскочиха до санаториума, попитаха за майка си и тъй като тя беше още заета, трябваше да я почакаат на пейката пред разкошния цветарник. Оттам мина Михаил Гордеевич. Не мина — почти притича, но щом видя момчетата, направо удари спирачка. С набитото си око той веднага видя, че нещо не е наред, че на момчетата нещо им липсва и въпреки

че конкретното им желание — да хванат славей, някак си убягваше от предположенията му, майорът явно притежаваше, едва ли не, рентгенов поглед, а може би и някакъв странен първичен инстинкт за онова, което човек крие, замаскиран под наглед спокойния му поглед и безгрижната му усмивка.

Той спря пред момчетата, не отвърна на бодрите им поздрави, поогледа ги още малко, сякаш за да се убеди, че не греши в преценката си, изясни си детайлите и им постави окончателната си диагноза. Направо измете усмивките от лицата им — попита ги изпод вежди:

— Станало ли е нещо?

— Ами, не — колебливо проточи Бориска. — Чакаме мама...

Глебка обаче откликна на мига:

— Не знаем как да хванем славей. Всичко прочетохме, всички разпитахме, никой нищо не знае!

— Ха — отвърна Михаил Гордеевич. — Трябваше да попитате първо мен. Ловил съм ги! Много пъти!

Братята за малко да паднат от пейката. Чудо на чудесата! Какво ли не им мина през главата — никой нищичко! Военен и славей — какво общо можеха да имат?! Виж, ако беше за оръжие, щяха да го попитат, да — и още как! Ама за птица и то толкова необикновена? Там на юг, където майорът живеел преди да стане майор — където бил същото такова момче, както да речем, Боря — буквално на всеки храст пеел славей.

— Главата ми — започна да разказва майорът, — направо се пръскаше от песните им, не можех да заспя; и така нощ след нощ! Затова ние, хлапаците, започнахме да ги ловим.

Майорът като че ли беше забравил за къде бързаше със своята високоскоростна къса крачка, преди срещата с тях. Седна на пейката, а момчетата се настаниха от двете му страни.

— Някой ни разказа — започна Гордеевич със своята сияеща, белоснежна, добродушна усмивка, — че в стари-прастари времена, в Италия, струва ми се, улавяли славеите, изпържвали ги в масло и ги поднасяли на кралските пирове!

Момчетата почти се дръпнаха. Той не реагира:

— Сигурно е вкусно. Но не за нас. Ние не сме крале! Хващаме ги само от любопитство. Уловиш го, подържиш го в ръка и го пуснеш.

— Как точно? — нетърпеливо попита Глебка.

— Славейт не се лови като другите птици — намусено каза майорът, — нито с хранилка, нито с мрежа, нито с примка. Това е най-умната птица. Най-аристократичната. Бих казал, солистът във великата опера на живота. Трубадурът на любовта — и то не само на птичата. А предпазливостта му — тя е несравнима. Затова ние можем да го слушахме на воля, но не можем да го видим. Почти е невъзможно...

А Гордеевич разказваше направо прекрасно. Такива неща сигурно не могат да се прочетат никъде.

И така, този удивителен певец има едно голямо достойнство — своя глас. И едно голямо качество — предпазливостта си. Но има, представете си, и недостатък: своето любопитство. Кой и кога го е забелязал пръв, не се знае, този човек обаче несъмнено заслужава своето признание. Той е велик наблюдател.

Какво измислил ли?

В земята се вкопава огледалце. Нито голямо, нито малко. Средно. Малко над него се прикрепват две стъкълца, като помежду им се оставя процеп.

Нали е любопитен, виждайки в огледалцето своето отражение, славейт мисли, че това е друг славей и решава да се запознае с него. Да се сприятелят, а най-често и да се скарат заради смълчаната в гъсталаците славейка, която мъти там своите малки.

Защитавайки честта и интересите на своето семейство, гласовитият съпруг пристъпва към своето отражение — прозрачните стъкла пред огледалцето не му пречат да вижда своя мним съперник; той прави малък скок надолу, за да го достигне — и това е всичко!

Процепът между стъкълцата е тесен, а за да излети, славейт трябва да разтвори широко крилете си; колкото и да се върти обаче, няма начин да хвъркне, тъй като стъклото е над него. Така птичето остава между огледалцето и стъкълцата. В огледално стъклената си клопка.

— Искате ли — с радост попита Хаджанов, — да ви направя една?

— Искаме! — възторжено възкликна Глебка; Борис кимна, въпреки че в душата му повя хлад. Навярно от същите тези ледени стени — отдолу огледало, отгоре стъкло. За миг се почувства като малкото птиче.

По-късно, порасналият вече Борис, си задаваше хиляди пъти въпроса, какво караше Хаджанов да се старее толкова усърдно — и не само на думи — да помага на него и на Глебка, дори в техните най-дребни, най-детски, иначе казано, в техните най-глупави желания като това да хванат славеи — всеки път изникваха различни предположения.

Но тогава той не виждаше в тях нищо лошо.

Майорът му правеше все по-силно впечатление. Неговите неподражаеми знания и умения все повече и все по-дълбоко превземаха Бориска.

Най-впечатляващото обаче беше детинската му готовност да зареже всичко, за да им се притече на помощ.

Глебка ликуваше. Рипна от пейката и заподскача около цветарника. Хаджанов се върна много скоро, след десетина минути с малка лопатка и нещо плоско, завито в дебела жълтеникава хартия.

Дори на майка си не се обадиха, закрачиха заедно с майора към мястото, откъдето започваше брезовата гора, като помолиха човека на пропуска да ѝ предаде, че не могат да я дочакат.

Михаил Гордеевич наистина приличаше на спец в лова на славеи. Бързо огледа храсталаците и пресметна точно, без колебание къде е най-подходящото място — малка издатинка под най-бухналия и недостъпен храст; с десетина бързи движения на желязната лопатка той изкопа дупка; сложи на дъното ѝ огледалцето, а после едно след друго — стъкълцата, събра остатъците от пръстта в шепи и я подаде на момчетата да я изхвърлят настрана.

— Това беше — каза им той, — въоръжете се с търпение. Желателно е клопката да се проверява сутрин.

После огледа момчетата и добави замислено:

— Моят съвет е... Ако се хване, вземете го, погледайте го, погалете го малко и го пуснете. Да се ловят славеи, е грях.

После, без да са го питали, отвърна шеговито:

— Не сме крале да ядем славеи! Поне дотам още не сме го докарали!

Колко дълго се проточи тази славеева история и как внезапно свърши! Също като човешкия живот.

Човек се ражда, израства, учи се, страда — накрая постига някакви свои цели — важни или не особено, и изведнъж — хоп...

В първите три-четири дни момчетата тичаха до горичката по няколко пъти дневно. Стъклената клетка беше празна, а огледалцето просветваше в сянката ѝ така, сякаш им се присмиваше и се чудеше на наивността им.

После, като всички юноши и хлапета, започна да ги домързява.

След още два дни обаче, когато отидоха една сутрин — и двамата едновременно паднаха на колене.

Под стъклата върху блестящата огледална повърхност, като на операционна маса, лежеше с разперени криле непозната мъртва птичка. Не приличаше на синигер, нито на мухоловка, нито на червенушка — каквото и да изброяваш — не беше... Веднага разбраха — това е славей.

С пъстра глава и гръб, целият — сивкав, като цяло, незабележим. Крилете и човката бяха окървавени — виждаше се как се е блъскал в стъкления покрив, как се е мъчил да се измъкне и не е успял.

Глебка ревна с глас, страдаше неутешимо, люшкаташе се ту на едната, ту на другата страна, от очите на Борис капеха сълзи като дъжд, едва успяваше да ги бърше с юмрук, за да изглежда като големите, като истинските мъже.

Никой нищо не говореше — само плачеха и се упрекваха за своята глупост, за глупавата си упоритост да зърнат онова, което е незримо.

Мълчаливо развалиха капана; с някаква нелепа озлобеност Глебка ритна с кец стъклената постройка, парчетата се разбиха и се посипаха със звън, огледалото се счупи. Поставиха славейчето между парчетата, завиха го в листо от репей и го покриха с пръст.

По пътя към къщи не се обръщаха назад, вървяха мълчаливи.

Потънал в тъга, Бориска разсъждаваше колко лоша поличба е да счупиш огледало. Глебка пък — над глупавата си упоритост — той все още не знаеше нищо за счупени огледала и приятелства.

**ЧАСТ ВТОРА
ПОДМАМВАНЕ**

1

В годините на детството нямаме чувството, че времето скача или бяга, а напротив, че се влачи. Едва после — след като изскочим от черупката му, като войник след уволнение, си даваме сметка, че нещата са тъкмо наопаки: детството не просто си отива, то отлита, изчезва със скок, стремглаво избягва...

Единственото, което препятства неговия ход, намалява крачката, задържа го на място, колкото и печално да е това признание, е бедата.

Тя не бива да настига човека в детството му. Несправедливо е. Човешката душа е все още слаба, опитът — недостатъчен, силите — малко, а знанията — нищожни; не можеш да събереш в юмрук всичко, с което разполагаш и да я надмогнеш. Да не дава бог никому беди в годините на крехкото му и славно детство! Нека то скача на воля, нека тича, нека припка, нека отлита без печални мисли. Дори ако тъгата вече дебне зад ъгъла...

Като всички и Глебка нямаше търпение да порасне. Щеше му се да настигне Бориска по-бързо. А той беше изкласил — беше станал здрав и силен момък; дори се бръснеше — не всеки ден, но поне веднъж в седмицата — раменете му укрепнаха — изобщо, надмина майор Хаджанов и на ширина, и на височина, а белите му като сняг зъби блестяха не по-малко от тези на майора. От него научи и друго — усмивката да не слиза от лицето му. Да се усмихва на всекиго, дори без причина — тази негова наука усвои за отличен.

Майорът повтаряше и на двамата:

— Няма да ви навреди! Усмихвайте се на всички. Това предразполага.

— И на враговете ли? — беше го попитал Борис.

— На тях най-вече, нали трябва да ги подведеш, да ги заблудиш. Усмихвайте им се, преструвайте се, че сте им приятели.

Сложна аритметика: да се преструваш пред врага, че си му приятел! Подобно обучение братята не възприемаха веднага, аксиомите на майор Хаджанов те усвояваха постепенно.

След две години строежът в санаториума приключи; великолепната нова фитнес зала и разположената на цял етаж физиотерапия направо светеха. Точно според предсказанията на енергичния майор.

Но любимо място за него стана тирът. За някаква си, отлетяла като миг половин година, зад оградата на санаториума върху забравените дори от децата останки от старата развалина, се разпростря продълговатият, скътан до някъде под земята, сив правоъгълник с малобройни — само в нужните места, тесни хоризонтални прозорчета, осветен отвътре със специални, защитени от бронебойно стъкло лампи. Тук можеше да се стреля с всички видове оръжие, дори с автомати Калашников.

Но в момента в наличност там имаше само пет малокалибрени пушки, пазени в специално помещение с бронирана врата (пак Хаджанов я беше намерил); нейната ключалка като за сейф, майорът не само заключваше всеки път, ами удряше и печат върху пластилина, след което предаваше ключа на охраната срещу подпис.

Стрелбището охраняваха на смени и по договор същите мъжаги, които пазеха входа на санаториума — в стайчето на пропуска висеше в стъклена рамка разрешителното им за работа. Всичко беше като по конец!

В сградата на стрелбището се намираше и кабинетът на Хаджанов — построен специално „като за своя душа“, както обичаше да се хвали той — по средата му имаше маса, която почти преграждаше кабинета, а под спускащи се почти до пода щори, в самия ъгъл се виждаше врата към някаква вътрешна стая с тоалетна и душкабина; майорът я наричаше стаята за отдих — всичко беше изпитано според съвременните изисквания; даже, както твърдеше той, по-добре отколкото кабинета на шефа на санаториума. До вратата към тоалетната, там, зад кулисите на кабинета, беше разположена още една врата — нея той не отваряше пред никого. Дори пред Борис и Глебка, които вече всички в санаториума наричаха „майорските синчета“.

Този израз караше по-отдавнашните работници тук безобидно да се усмихват — момчетата наистина се бяха привързали към Гордеевич по-силно, отколкото към истински баща. Другите пък наистина смятаха майора за техен родител, дотолкова двете братлета, особено по-големият приличаха на него: същата черна като катран боя.

Щом свършиха уроците — Глебка беше втори клас, а Борис — единайсети, двамата се улавяха за ръце и след приключването на работния ден поемаха към санаториума; това нямаше нищо общо с майка им. Е, случваше се да я срещнат по пътя, да поспрат за минутка, да разменят по някоя дума, но после всеки поемаше в своята посока — майката към къщи, а те към Хаджанов.

Момчетата се опитаха да понатрупат мускули на тренажорите, Борис добросъвестно се погрижи да организира „младежки отбор“. В основното му ядро попаднаха братоците от горевчанската тумба. Присъединиха се и няколко приятелчета — съученици. Но всичко приключи бързо. Не ставаха да „вдигат“ — за такова нещо се искаше съзнателна упоритост и време, а на момчетата им липсваше и едното, и другото; с борбата и бокса на Хаджанов не му потръгна, остана стрелбата: именно там се очакваха някакви резултати.

Привечер деловият живот в санаториума стихваше, почиващите се прибираха в своите отделения, излизаха на разходка, изобщо — убиваха си времето, тъй като всички процедури приключваха до обед. Хаджанов се усамотяваше в тира — вечер там почти никой не минаваше и майорът се заключваше отвътре, така че момчетата си имаха сигнал: две къси почуквания и едно — след пауза. За всеки случай.

Осветлението се включваше, момчетата окачваха мишени и стреляха от различни положения — прави, легнали, на колене. Следваха сериите — направеха ли ги, тичаха до мишените, брояха точките, радваха се или се огорчаваха — майорът неотлъчно беше с тях, усмихваше се и почти всеки ден им повтаряше, че ще направи от тях майстори на спорта по стрелба с пушка.

Това сгръвяваше момчешките мечти. Вече се бяха сближили напълно.

Борис и Глебка се надпреварваха да му споделят всичките си грижи и грижички, впрочем, съвсем ясни, простовати, все още съвсем детски; майорът никога не прекъсваше нито единия, нито другия, нито веднъж не им се присмя, когато ги изслушваше, дори усмивката му изчезваше; никога не им отказа своята подкрепа и това невероятно вдъхновяваше момчетата.

Той не се скъпеше на думи — щедрото му говорене, както забеляза Борис, малко приличаше на бърборенето на търговците от

пазарските сергии. Но момчето не виждаше в това нищо лошо, защото майорът използваше съвсем обикновени, напълно разбираеми думи, които имаха удивителната сила да носят истинска утеха.

— Какви ги дрънкаш — започваше примерно той, — това е несериозно. Учителката не ти е виновна за двойката, която си получил; сам помисли, сигурно не си си научил урока както трябва, но и това не е беда, нали!? Днес като се прибереш вкъщи, седни на масата, прочети три пъти урока, утре — след края на часа, иди при нея, усмихни ѝ се с ей такава, широка колкото моята усмивка, виждаш ли, наведи глава, извини се и кажи: „Моля, Маря Ивановна — или както там ѝ е името — извинявайте, виновен съм, но направо не ми се живее като знам, че имам двойка по вашия предмет, бъдете добра, свалете камъка от сърцето ми, чуйте ме, а аз ще пробвам да си поправа бележката“.

Още в средата на този изповеден монолог Боря се хилеше, защото си представяше себе си на мястото на Хаджанов, но не тук, а в училище, и не сега, а утре — практиката показваше, че щом следваш съветите на майора, всичко минава по мед и масло. Доста често нещата така се обръщаха, че след двойката например по руски, се появяваше „отличен“, а в света на учителството това ставаше твърде рядко — как се оценяват с „отличен“ знания, от които само преди два дни не е имало и помен. Действаше Хаджановата режисура, ласкаеха се от леко подсладеното, но ясно подчертано поведение на разкаяние — да, и не на последно място, от изразяващото смирение и покорност многословие. Точно така! Излизаше, че с демонстриране на покорност можеш да си купиш благоразположението на учителя — да размениш двойката за монетата на покорството. Да осъществиш сделка! Да заковеш „отличен“!

Със смях на устата, Борис разказваше на Хаджанов за успехите, които постига, следвайки неговите съвети, но майорът го прекъсна. Погледна го строго и каза, че не вижда нищо смешно в постъпката му. Напомни му, че по-възрастните трябва да се уважават. Връстниците и по-малките — също.

— Значи и мене! — допълни Глебка.

— И тебе — кимна майорът, — абсолютно всички. Ако се държите с подчертано — чухте ли думата? — с подчертано уважение към глухата старица, към стареца, към детето или учителя, не говоря за баба ви и майка ви — вас самите ще ви уважават. Ако проявявате

доброта, ако говорите вежливо с хората, никой няма да ви нагрубява. Ще ви отвръщат със същото. С вежливост!

Така и стана.

Но основната причина, поради която Глебка и Борис се сближиха толкова много с майор Хаджанов, беше славеят.

След като погребяха птицата и здравата се нареваха, двамата отидоха при майора и отначало плахо, а после прекъсвайки се, му разказаха за случилото се.

Той наведе глава.

Когато я вдигна отново, в очите му имаше сълзи. После отсече:

— Забравете!

Никога повече не отвориша дума за това.

Боря тренираше най-бедешкото упражнение по думите на Хаджанов: три по десет. Сиреч, десет изстрела от стоящо положение, десет — от легнало и десет от коляно. Ако попаднеха до един в десетката, даваха сто точки.

Да стреляш в безлюдното стрелбище, застанал сам срещу мишената, не се оказа най-лесното нещо на света. Отначало ръцете му трепереха, пушката риташе, но постепенно майорът изгради в него най-важните умения — как да се мери в десетката, как да коригира стрелбата, ако мерникът дава отклонение, как да го регулира, тоест как да се оправя с пушката. Той им избра оръжията, научи ги по какви белези на приклада да разпознават своето „пушкало“. Хаджанов се тухкаше, че денем, когато по предварителна заявка идваха да стрелят почиващите, му се налагаше да им дава и пушките на момчетата, тъй като оръжията са само пет, а неопитните мъжища, въпреки че повечето се водеха офицери, разбутваха мерниците, стреляха безобразно зле, оправдавайки се, че тези пушки са изгърмяна работа, че те, видите ли, били свикнали с „калашника“ или, в най-лошия случай, с карабини, пък тук им давали детски щракала. Мърляха мишените, пердашеха в белите им полета, изобщо — язък за барута!

Вечер, когато момчетата идваха да тренират, едва ли не всеки път трябваше да започват с прострелване на оръжието и възстановяване на детайлите за постигане на точност.

За три месеца Борис започна да отстрелва от легнало положение около 90 точки, от стоеж — твърди 60 и от коляно 70. Общо — 220. Оттук нататък работата замря и Хаджанов започна да се вайка, че отдавна вече никой не стреля с такива бракми, че трябват истински вносни карабини, със специален приклад, само че истинските спортни оръжия стрували скъпо, а и той самия нямал представа откъде може да се купи такава изящна и ценна като музикален инструмент вещь.

— Чували ли сте — питаше той, — за цигулката на Страдивариус — това е един велик старинен майстор?

Не бяха чували. Той кимаше с глава, съгласен със самия себе си:

— Безценна вещ. Също като доброто оръжие!

По това време град Краснополянск неочаквано започна да живва. Планираше се възстановяване на закритото предприятие за производство на „калашници“, тъй като държавата, комай, била получила нечувана поръчка от чужбина и се налагало разширяване на производството. Не беше ясно как тези секретни сведения на мига са станали достояние на целокупния народ, но горевчанските мъжаги веднага се размърдаха, започнаха да умуват, да се разпитват един-друг кой от старите шефове ще оглави възраждането на завода, при кого да отидат, за да ги наемат на работа и какви ще са заплатите.

Сред обсъждащите всичко това беше и Аксел. Откакто завърши училище, се бяха изгърколили почти две години, беше си мечтал да хване нанякъде, но така и не стигна по-далеч от областния град; там пък не го приеха в строителния факултет, уж най-лесния — за негов лош късмет, точно тогава интересът към строителния бизнес излетя до небесата. Всичките паралии се бяха хвърлили да строят — замъците и вилите наоколо растяха като гъби, а майсторите от бранша печелеха стабилно, да не говорим за строителните инженери.

Втората година Васка не замина никъде, мотаеше се, увесил нос върху хлътналите си гърди, съгласяваше се на всякаква работа, стига само да не е физическа, но никой за нищо не го търсеше, навярно заради нездравия му вид — тъкмо той обаче пръв донесе отнякъде новината за възраждащото се производство на калашници.

Хаджанов научи за това от момчетата — в случаен разговор.

— Бива си я новината — изкоментира той и се замисли.

Докато те стреляха, отиде в своя кабинет и звъня някъде по телефона. Излезе оттам целият сияещ.

— Е, момчета, ще се наложи да прекъснем тренировките за около седмица. Викат ме там, горе — добави радостно. — Най-напред в окръжния град, а след това току-виж и в Москва. Ще трябва да запечатаме стрелбището, както е по закон, няма как.

Те се съгласиха.

Последва... направо да пукнеш от скука!

Би трябвало да се отбележи, че майор Хаджанов им беше като баща и то не какъв да е баща, а внимателен, дружелюбен, деликатен. Изпълняваше всичките им желаниа, с него можеха да си говорят на всякакви теми — да обсъждат всяка детска щуротия; той никога не

подхождаше снизходително към нищо, за него нямаше маловажни дреболии.

Когато бяха с него, всичко ставаше точно, ясно и лесно. Той ги обучаваше. И то не само да стрелят, не само, пази боже, да ловят славеи — тази история приключи, макар и с горчивина — той ги обучаваше и на онова, което не можеше да се научи нито от другите, нито дори от собствената им майка.

И ето ти сега гръм от ясно небе! Тъга и скука!

Борис се поразговори най-напред с Главанака, а после и с Акселерата: през есента Витка се стягаше за армията, а на безработния Аксел само едно му беше в устата — как като се завърти работата с калашниците, заплатата ще е направо екстра, обаче отвори ли се, трябва бързо да се вкопчиш, да вземеш шлосерски разряд и тогава — върхът! Не живот, а песен — за здравословните си проблеми хич и не продумваше. Породените братоци също бяха пораснали — направо се надпреварваха кой да е по-едър — още ходеха на училище, но помагаха и в семейното магазинче: движеха изтупани, можеха да ти извадят без да им мигне окоето петдесетачка, дори стотачка от джоба си. Но скуката замрежваше погледите им и нищо друго не се виждаше в очите им.

Най-мътната възраст е възрастта, когато още сам не знаеш какво искаш.

Бориска не правеше изключение. Накъде да поеме, с какво да се залови? Да продължи ли да учи — къде? Не е шега изборът за цял живот. От инженери нямаше много нужда, като изключим строителните, дето вдигат вилите на богатите.

Къде още би могъл да учи? Педагогика, та после да си прекара живота в някое училище ли? Не ставаше за него. Чак го досмешаваше: боец, та боец да стане даскал? А медицина? Виж, това не е лошо, но се чувстваше вътрешно слаб, можеше да не издържи на всякаквите му там операции, чужди болести... Не става. Последното и най-лесното беше да се пусне по течението като Витка Главанака. Вземат те в армията и толкоз, пък после да става каквото ще става. Това също си го биваше — да изчакаш животецът сам да те изтъркаля, да ти даде някой и друг урок, да ти удари една дресура. После върви накъдето той те поведе и не се бой.

Неслучайно има и други неща — дали дарба по рождение, дали талант: някои хора умеят да вървят с по две лозови или върбови пръчки, може и с медни жици в ръцете — в най-сушавите места, дори в пустините — държат пръчките пред себе си без да ги стискат много-много. По някое време те внезапно започват да трептят в ръцете им, да се движат. Значи тук трябва да се копае за кладенец — ще има вода и то със сигурност. Чудо на чудесата!

Хаджанов им беше разказвал и за това. Боря не го беше забравил. Сега по време на продължителното му отсъствие момчето отнасяше всичко научено към себе си. Прилагаше го върху себе си: живей, учи, намери сам себе си, служи сам на себе си. Чак тогава може би пръчките в ръцете ти ще затрептят — ще кажат тук значи е закопано твоето призвание.

Тук е живият източник на твоя живот.

3

Момчетата не ходеха в санаториума без нужда. Но Бориска разпитваше майка си всяка вечер:

— Дойде ли?

Хаджанов го нямаше. Цяла една седмица. И втора. След това майка им се върна с подпухнали очи:

— Стана страшен скандал!

Майорът се върнал, но не сам, а с цяла бригада от десет човека, казал, че били строители. Настанил ги в тира. Взел от склада стари — отдавна за изхвърляне — дюшеци, наредил ги до стената и без да пита никого оставил мъжете там да преспят. Някой обаче го натопил, дохвърчала милиция: стрелбището се смятало за секретно съоръжение, запечатали го, а Хаджанов и работниците му били изгонени. Майорът хукнал при началството.

Горевите вече се приготвяха да спят, когато на прозореца се почука силно и настоятелно — никой никога не беше чукал така — чак задрънчаха стъклата. Само чужд човек можеше да чука по този начин.

Вратата отвори майка им — закаканиза нещо неразбираемо, ту радостно, ту уплашено. На прага се показа майорът. Въпреки че зъбите му както винаги светеха в полумрака, той не говореше по познатия начин — стегнато и ясно; изглеждаше неуверен, дори объркан.

— Идвам като при приятели! — притеснено каза той. — Извинявайте, но нямам други близки, само вие и момчетата. Познати — бол, но приятели — само вие. Олга! Момчетата. Дадох ми хора. Славни неща предстоят, затова докарах работниците. До ден-два ще ги устроя, обаче едни подлеци ме натопиха! Наложите се да отстъпите. В името на Аллах, пуснете ни да пренощуваме. Само тази нощ. Цял век ще го помня.

Баба им се хвана за главата, момчетата — тъкмо напротив — зяпаха с любопитство, не само бяха съгласни, ами и се радваха: излизаше, че не само те са се доверявали на майора, а и той на тях — сега той се надяваше, вярваше, че може да разчита на двамата в този труден час.

Майка им отиде първо при бабата, после при момчетата, усмихна се някак закачливо и възкликна:

— Къде да намеря място за десет човека, а?

Майорът вече беше върнал увереността си:

— За това не се притеснявайте! Погледнете навън!

С изключение на бабата всички опряха нос в стъклото и едновременно се разсмяха.

Във все по-сгъстяващия се сумрак около къщата стоеше цяла тумба различни на ръст мъже. Лицата им не можеха да се видят, но и нямаше защо. Всеки държеше на рамото си по един навит дюшек.

По-късно Хаджанов обясни, че ги е взел от санаториума за временно ползване. Там и без друго се чудели какво да ги правят: да ги запалиш — ще одимят орталъка, да ги хвърлиш — няма къде, да ги закараш на сметището — скъпо; днес за всичко искат пари, за всяко кихане.

Майка им и баба им наизвадиха всичките стари одеяла, палта и зимни шуби, измъкнаха няколко стари възглавници без калъфки. Десет мъжища се натъркаляха върху дюшеците си на двора, дори не влязоха в къщата — пак добре, че още беше топло.

На сутринта, когато Борис и Глебка се събудиха, мъжете вече ги нямаше. Така и не смогнаха да ги разгледат както им се искаше.

Когато Боря отиде да се измие, чу тих разговор между майка си и майора. Той я молеше за нещо, за нещо я убеждаваше. Тя пък упорито, доста разгорещено, макар и тихо, за да не събуди децата, отказваше.

Борис бутна вратата и видя майора с дебела пачка пари в едната ръка, а в другата подаваше на майка му няколко листа. Тя въртеше глава и криеше ръце зад гърба си.

Виждайки влезлия Борис, Хаджанов не се смути, не се изплаши. Без да бърза сложи парите в джоба си, усмихна се и рече:

— Колко странни хора сте вие, руснаците. Хем бедни, хем не щете пари.

Накрая в гласа му прозвуча изненада:

— Съвсем сте като нас! Безсребърници!

Майка им мълчеше, гледаше ще реагира ли Борис, но той не знаеше какво да каже. И тогава майорът направи следното съобщение:

— Записах Боря за състезание. В областния град. Попълних заявка. Но всичко това е вятър под налягане, приятелче! Знаеш ли

какво ще ти кажа сега: хубаво го чуй!

Следващите думи произнесе с паузи помежду им:

— Аз — набавих — истинска — спортна — винтовка! С оптичен
— мерник!

От този ден Борис започна своя истински живот.

Като че ли Хаджанов не беше донесъл спортна винтовка, а розови пръчици — Боря още не я беше взел в ръцете си, но тя сякаш трептеше от вълнение, сякаш не, не — не шептеше, а направо крещеше: копей своя кладенец — той е тук!

Никога досега в своя живот Борис не беше бързал толкова. Допи си чая и хукна след майора с намерението да го настигне; не се получи. Глебка също му действаше като спирачка — ту камъче в сандала, ту ще се заблее в някоя табела, ту ще започне да мрънка, че му е свършила дъвката.

За първи път Бориска си помисли следното: не разбира, пречи, дърпа ме назад! Де да можеше да го разкара! На мига пъргаво се прекръсти точно като баба си — как му хрумна изобщо — грехота е! Щом влезе в стрелбището обаче, забрави за всичко.

Майорът стоеше с гръб към момчетата, а в ръцете му сияеше със своя маслен цвят винтовка — тя наистина приличаше на цигулка. Такова беше и названието ѝ — лека. Върху нея беше разположен сложен уред — излят от закалена стомана — оптически мерник.

Майорът се прицелваше, произвеждаше изстрел, бързо издърпваше затвора, стреляше така, сякаш го чакаха някъде; и щом завърши серията, погледна часовника си.

— Е, юнаци — извика той без да се обърне; беше ги разпознал по стъпките и ускореното дишане. — Донесете мишената! Започва механизмирането на процеса. Вече съм се договорил — сега той се обърна само към Боря, а Глебка хукна напред. — Мишените ще се появяват със специален механизъм. Разбираш ли? Ще излезе скъпо, но нашият завод ще направи всичко което поискаме. Само ще трябва да се плати.

Смееше се както никога. Бориска си даде сметка, че обича и уважава този човек повече от всякога. Не можеше дори да си представи, че е имало време, когато изобщо не го е познавал. Когато Михаил Гордеевич Хаджанов е живял в някакви други, неизвестни,

невидими места, без изобщо да има представа, че на този свят съществуват две момчета с фамилията Горев — Глебка и Бориска. Нима наистина е било така? А какво би било, ако не бяха се срещнали абсолютно никога в този живот?

Майорът вървеше бавно към Борис и в протегнатата си ръка държеше неговата цигулка.

Защо не? Някои хора, движейки лъка по струните, изтръгват прекрасни, нежни тонове, а други... Нима подобни умения не са достойни за един мъж?

Глебка донесе мишената на Хаджанов — никога досега майорът не беше стрелял толкова точно! Винаги беше казвал: какъв стрелец съм аз — аз съм обслужващ персонал на стрелбището — а сега изведнъж — виж ти!

Боря възкликна възторжено:

— О-хо! Вие май също трябва да се състезавате!

Гордеевич само въздъхна и се позасмя:

— Аз съм се настрелял! Обрал съм си хризантемите!

Боря се усмихна: вече беше чувал този романс за цветята.

— Сега е твой ред! — сериозно добави майорът. — Ще се убедиш, че това е твоето бъдеще — крачката напред във войнишкия строй. Твоята! Разбра ли?

Боря се усмихна — трябваше ли да спори в такъв момент?

— Вземи я! Зареждай... Цели се...

Момчето пое винтовката — жълтеникава, лека, сладкогласна — погледна през оптичeskия ѝ мерник — за малко и той да запее от възторг: мерникът приближаваше десетката многократно, мушката замря, той едва докосна спусъка, раздаде се трясък. Погледна през мерника — куршумът беше отишъл леко вдясно, близо до седмицата. Причината му беше ясна — твърде мекият спусък — не беше свикнал с такъв. Вторият изстрел се получи по-добър: деветка — бие леко встрани, каза на Хаджанов и коригираха мерника.

Останалите осем изстрела направиха центъра на решето.

Когато сметнаха точките, майорът рече със задоволство:

— Ето че вече си имаме истинска цигулка, приятелю. За твоя първи концерт — въздъхна. — Състезанията се провеждат с диоптрични мерници.

После разказа как още като отивал в Москва, прескочил до областния комитет по спорта и ги попитал провеждат ли се състезания по стрелба. Там го препратили при някакъв възрастен мъж — полковник от запаса, специалист по стрелково оръжие — именно той се занимавал с организацията на спортните състезания и изпълнявал функцията на главен съдия.

Полковникът имаше фамилия, която беше хем смешна, хем миловидна — Скварушкин^[1]. По думите на Хаджанов, той бил сърдечен и мек човек. Влезли в някакво кафене, поръчали си по сто грама коняк и Скварушкин с готовност обещал да запише Борис Гордеев за състезанието за юноши, което щяло да се състои през септември, паралелно със стрелбите за възрастни. Дори си записал трите имена на Бориска върху парче вестник и го сложил в портфейла си. Нали го препоръчвали сериозни институции — районното отделение на РОСТО, а също и военният санаториум, не някакъв си там любителски кръжок.

След новини като тази Борис започна да стреля по три пъти на ден — сутрин, обед и вечер. Правеше по десет серии на тренировка. Гилзите направо хвърчаха. Изобщо не се питаше — а не беше дете — кой купува патроните. Изстреляното само през август надхвърляше не стотици, а хиляди патрони.

Хаджанов дори не отваряше дума. За него, както им се струваше на момчетата, от всички най-важен сега беше Борис — почиващите офицери в цивилни дрехи, които наминаваха само от дъжд на вятър да пострелят, го дразнеха и той трудно скриваше раздражението си.

Когато изпращаше някой от тях от тира със своята неизменна усмивка, майорът намигваше на момчетата и шепнешком добавяше:

— На телци като тези мястото им е в детските ясли, а не да са командири. И за лелки не стават.

— Какво е телци? — попита Глебка.

— Не знаеш ли? — усмихна се майорът. — Ами телета!

Голям смях падна. По някой път като събереше трима-четирима от същите тези „телци“, Хаджанов обичаше да „натиква мръвките в лютеницата“ — както деликатно се изразяваше.

— А сега, другари офицери, имаме удоволствието да ви покажем какво значи прилична стрелба!

Това винаги опъваше нервите на мъжищата — излизаше, че стрелят „неприлично“, тъй като така или иначе те нямаше какво друго да правят в санаториума, обаче най-често заявяваха следното:

— Ти, явно живееш тук — в тира, нали? Естествено, че зъбите ти ще са заточени!

— Вярно е, живея — отвръщаше цветисто Хаджанов, — но не аз ще ви показвам зъбите си, а ето това момче!

Борис поставяше пълнител, изстрелваше куршумите с възможно най-голямата скорост, мишената се връщаше благодарение на специалните релси, изработени вече в тукашния завод и офицерите — представители на различни видове войски — всеки път без изключение, се оказваха засрамени.

Единственото, което им оставаше, бе да се възторгнат от винтовката и да поискат и те да пострелят с нея — уж с такава пушка и най-големият глупак можел да прави чудеса! С това започваше най-важното. Истинското шоу!

Хаджанов им обясняваше, че ученикът Борис Горев е наистина отличен стрелец, а винтовката му не бива да се дава на никого, защото той се подготвя за състезание.

— Тя е като цигулка, нали разбирате, господа? В ръцете си може да я държи само изпълнителят. Паганини, например!

— Паганини, значи! — подхилкваха се кисело офицерите. А единият от тях не се сдържа: — Видяла жабата, че подковават коня — и тя вдигнала крак!

Майорът пропускаше такива реплики покрай ушите си и правеше следващия си ход — изваждаше на сцената Глебка:

— Тук имаме още един ученик. Съвсем малък, както виждате — второкласник. Цигулка още не му се полага. Само прост дудук. Хайде, Глебка, покажи как стреляш!

Глебка пъргаво заемаше позиция лежешком, за да има опора на слабите си все още детски ръце, примижаваше с едното око, притискаше ухо към приклада на едната от старите пушки, разтваряше обутите си в сандали крачета и започваше стрелбата, като след всеки изстрел, макар и малко по-несръчно от брат си, но по-бързо от чичковците с пагони, ловко вкарваше нов патрон в затвора и пак натискаше спусъка.

— Виж ти — с по-мек глас промърморваха мъжете, — щом във втори клас стреляш така, трябва да станеш снайперист! Или шампион!

Излизаше, че майорът възпитава възрастните офицери като им дава за пример Глебка — приказките им за спортната винтовка, която стреляла сама, се разбиваха на пух и прах.

Веднъж обаче един почиващ, с доста неприветлив вид, изчака другите да излязат след Хаджановото представление, потупа го по рамото и му заяви с нетърпящ възражение глас:

— Да се дава оръжие на такъв малчуган — посочи той Глебка, — е нарушение на закона! Наясно ли си с това? Момъкът ти също — посочи с показалец Бориска той, — на какво основание тренира тук? Имаш ли лиценз?

— О, разбира се, другарю прокурор! — възкликна Гордеевич, въпреки че мъжът не се беше легитимирал.

Хвана го под ръка и го отведе в своя кабинет, където в стъклени рамки висяха лицензът и решението за създаване на юношеска спортна школа към районния отдел на РОСТО.

Начумереният видя документите и излезе от кабинета мек като памук. Вървеше и говореше:

— Много правилно! Много хубаво! Това наричам аз военно-патриотично възпитание! Наистина, похвално, много похвално!

Желязната врата на тира хлопна глухо зад гърба му, но майорът вместо да се изсмее, стоеше някак свит, с отчужден поглед, впит в пода. Някаква неподозирана до днес, невиждана зла сянка премина по лицето му — това не беше толкова злоба, колкото ненавист.

[1] Скворушка означава скорец. — Бел.прев. ↑

Август и началото на септември за Бориска се сляха в един непрекъснат ден. В едно еднообразно действие — стрелба и само стрелба.

Може би защото почти не излизаше от тира, животът навън продължаваше в негово отсъствие. Глебка не можа да издържи дълго — още беше малък — все си намираше повод да се разкара заради някакви неотложни задължения. После отново се връщаше и се залавяше с тренировките.

Боря от време на време го питаше:

— Е, какво ново по белия свят?

Глебка надрънкваше какви ли не хлапешки щуротии — какво ли друго можеше да се очаква?

В тези месеци Боря пропусна не едно събитие. Още през август например Главанака попита — ей така, без всякакво гъбаркане, по-скоро за лична информация:

— Вашият майор вчера беше ли къркан?

Борис и Глебка не разбраха въпроса.

— Много просто — възкликна Витка. — Вчера всички десантчици бяха фиркани до козирката. Не гледахте ли по телевизора? В Москва направо се давеха във фонтаните. Цялата милиция беше на нокти! Ден на десантника... Насмукват се до смърт. В моряшките си фланелки и в светлосините си барети...

Естествено, Борис се застъпи за майора.

— Не всички са алкохолици!

— Не всички — веднага се съгласи Витка, — но в този ден всички десантчици се натарелянкат. По това веднага можеш да разбереш дали някой е десантник, или не.

Сякаш прогонвайки комар, Боря поклати глава, за да се освободи от тази глупост.

Той не обърна внимание и на друго доста важно събитие.

След онази нощ, когато бригадата на Хаджанов пренощува в техния двор, десетимата мъже изчезнаха яко дим — като ято комари

попиляно от вятъра. Но само за няколко дни.

През същия този август във вечерните часове Хаджанов на няколко пъти изчезва от стрелбището. Момчетата оставаха сами — и макар да знаеха, че не е редно — Борис даваше на Глебка да постреля с неговата „цигулка“; получаваше се доста добра стрелба. И така, когато чичо Миша ги оставяше сами, и от строго по-строго им заръчваше да се заключват и да не отварят на никого, те изпитваха радост.

Най-напред, защото им се даваше известна свобода. Не някаква си там глупава детинска самостоятелност, а истинска свобода — добре въоръжена. Макар тя да се ограничаваше в пределите на тира, зад железната му врата, и макар да не можеха да направят и крачка навън, в душите им се появяваше нещо ново, неясно, нещо като за възрастни и то съвсем не беше леко.

Усещането не си отиваше веднага. Минаваха десетки минути преди стрелбата — тяхното постоянно занимание — да ги увлече отново; преди да съсредоточат поглед в мишената, да притаят дъх, преди ръцете им да станат като от стомана.

Ако се замислим, колко удивително е наистина да настроиш своето тяло, своя дух, своя мозък — да ги принудиш да се слоят в една незрима мигновена нишка, в две точки — мушката и мишената. Сами по себе си те са нищо, но придобивайки духа, силата, властта на човека, те се сливат в нещо може би съвършено.

Странно съвършенство. Дори страшно, защото заповядаш ли на своята воля, куршумът може да полети в избраната от теб мишена и не е задължително тя да е хартиена. Това, което се нарича тренировка — само някой да отвори вратата — и за миг ще се превърне в нещо опасно, в нечие наказание, в насилие над някого, в болка, дори в смърт! На каква ли опасна власт могат да бъдат дарени Борис и Глебка, ако бъде насочен техният ум в някому нужната посока? Само ги обучи. Само им внуши каквото искаш. Само ги побутни с думите: налага се...

Несъзнателно, необяснимо, но чувството за натиск предизвикан от собственото умение — от властта на ръцете над тези олекотени и уж неособено опасни малокалибрени винтовки, тласка към самостоятелност, дори към независимост.

Засега тази независимост се концентрираше в черното окръжение на десетката в хартиената мишена. Мисълта за стрелба по жива цел, слава богу, не идваше в главите на момчетата. Може би

поради това, че суровата система на Хаджанов, водените разговори, обикновените реплики по отношение на стрелбата никога не надхвърляха пределите на стрелбището, с изключение на възможните участия в състезания на областно ниво.

Междувременно вечерните отсъствия на майора приключиха съвсем скоро. Веднъж, след като се върна леко подпийнал, той радостно съобщи, че инцидентът с милицията, запечатала тира заради някаква глупост, е прекратен окончателно и той е постигнал целта си — успял да купи къщата и дворчето на покойната Яковлевна.

Момчетата най-напред не разбраха какво казва той. Първи се опомни Борис и подсети Глебка за кравата Маша, мучала цели два дни с подуто виме и за помиярите, облизвали млякото по него.

Старата картина веднага изскочи от складовете на паметта им: и малките проскубани помиярчета, застанали на лапи под вимето на Машка, и нейното мучене, и изпъкналите, налети с болка очи, и заспалата вечен сън в своето легло старица — може ли всичко това да бъде заличено от паметта?!

Борис дори остави винтовката — от спомена ръцете му се разтрепериха.

— И защо? — попита той майора.

— Ще построя къща — весело отвърна Хаджанов. — Имотът е без стопанин, бабата няма наследници. Ако не аз, някой друг ще го купи, има ли разлика?

Хаджанов се взираше в променящото се изражение върху лицето на Борис. Интонацията му стана доверителна — напълно дружелюбна — такава, каквато Боря познаваше добре и ценеше. Майорът рече:

— Помниш ли бригадата, която ношува у вас? Това са все мои роднини... Не много близки, но все от моя голям род — братовчеди, втори братовчеди, чичовци, зетьове — дявол знае още какво.

Докато изброяваше, той старателно наблюдаваше как вниманието на Борис нараства, как лицето му се отпуска, как съмненията му избледняват.

Гласът на Хаджанов ставаше още по-благоразполагащ.

— Такива ми ти работи... На всичките до един семейства им са големи, сам разбираш... С малки деца — по пет, че и по шест, с жени, със старци — всичките искат да ядат, а при тази безработица... Няма работа. Остава ти само да станеш магистрален бандит. Някои стават.

Аз съм против. Взех, че им драснах по няколко реда: елате тук, тук комините на стария завод отново запушиха, ще има работа, ще има пари. Семействата ви няма да загинат.

Борис беше вече напълно съгласен за покупката на дома и дворчето на горевчанската улица, въпреки че всъщност никой не чакаше съгласието му. След като къщичката осиротя, след като по думите на майора тя нямаше наследници... По-добре беше да я купи чичо Миша — добрият майор Хаджанов, истинският приятел, учителят, отколкото някой непознат.

Той нищо не криеше от тях. Добави следното:

— Моята рода е трудолюбива. Правят каквото им поискаш. Новата къща ще е готова още до зимата.

Първите дни на септември, когато и учителите още не бяха в час, след дългата отпуската, а уроците вървяха някак през пръсти — често се обсъждаше на глас с участието на самите учители — какво да се прави след края на учебната година, след завършването на гимназията?

Тези въпроси се задаваха още от девети клас, но ако тогава разговорите и решенията можеха да бъдат малко лекомислени — нали всичко все още предстоеше, малко ли работи можеха да се случат — то сега тревогата нарастваше и звучеше все по-отчетливо.

Всички пораснаха — оттам идваше всичко. И повечето си даваха сметка, че са обречени.

Градчето беше бедно, немощно, приказките за възстановяването на завода уж се превръщаха в дела, но за забогатяване — за това, че нечий родители са се опаричили и са платили таксата на децата си за някой университет, не се чуваше и дума; виж, за техникум, сиреч, за колеж... Е, да, там можеш да попаднеш по-лесно, но какъв е смисълът да завършиш гимназия, след като в тези заведения приемат и след девети клас?

Момчетата разпитваха учителите си, по-точно своите учителки: на какво ще ги научат в колежа за някаква си една година? Те само вдигаха рамене.

Единствено класната на Боря Раиса Степановна направи предположение:

— Сигурно в завода ще ви дообучат?

Ами ако не отидеш да работиш в завода, ами ако не те вземат?... Всички се умълчаваха. После прозвучаваше до болка познатият отговор на младите поколения от новото време — храбрият зов:

— Кой идва с мене да му ударим по биричка?

И кикотът, оживлението, своеобразното освобождение от безрадостните мисли за бъдещето...

Борис започна да страни от ятото на своите съученици. Един ден майорът го посрещна с възторжен възглас:

— Утре тръгваме! Край! Готви екипировката!

Душата на Борис сякаш затрептя, той прошепна:

— Ами училището?

Хаджанов не се замисли нито за секунда:

— Ще помоля да те освободят, а ти не забравяй паспорта си.

На сутринта поеха още призори — майорът беше успял да издейства кола от началника на санаториума. Боря не изпускате винтовката от ръцете си — беше я опаковал в калъф за въдица, за да не харчат излишни пари. В багажника лежеше куфарче с патрони и войнишката мешка на майора с всякаквите му там необходими нещица.

Градското стрелбище не се намираще в рамките на града, нито пък можеше да бъде лесно открито на територията на бившето вертолетно училище. След реформирането му полуразрушеното градче на курсистите напомняше обиталище на отстъпила армия — много от прозорците на казармите бяха изпотрошени; навсякъде сновяха подивели помияри, безконтролно размножили се в невероятно количество. На уличката вонеше на прокиснало — може би поради повреда в канализацията. Над единия от корпусите в подземната част на който се намираще тира, се гърчеха жалки знаменца — те бяха само един допълнителен щрих, подчертаващ беднотията и треторазредния характер на състезанието.

Хаджанов веднага забеляза полковник Скварушкин — между трима-четирима мъже с неособено добре поддържан вид.

Да ходиш обрасъл, с непипвана пет дни брада, днес е модерно — така че, ако можеш, иди познай — нищо чудно те да бяха известни шампиони.

Майорът се втурна напред и вежливо, но решително се вклини в обкръжилите полковника мъже. Всъщност, нищо не подсказваше, че Скварушкин е полковник — сиво смачкано сако, светлосиня фланела — един обикновен, висок, среброкос, възрастен човек, добре избръснат и ухаещ на одеколон.

— Ето, доведох го, другарю полковник!

— Кого доведе? — не разбра онзи.

— Своя ученик. От отбора на санаториума.

— Какъв санаториум? — По всичко личеше, че старият не схваща нищо.

— Към Министерството на отбраната! — едва прикри раздразнението си Хаджанов. — Краснополянският. Нали се виждахме

с вас! Нали говорихме за момчето!

— С това да бяхте започнали! — зарадва се Скварушкин, след като най-сетне си спомни. — Даже някъде си бях записал — започна да потупва джобовете си той. После се поприведе към майора и прошепна: — Останало е в другия костюм!

— Тогава бяхте с друг — потвърди майорът. — Но вярвам, че сте вписали Горев като участник.

— Вписах го, вписах го — успокои го Скварушкин, улови майора за ръкава и го отведе настрани, за да не ги чуват. Когато останаха насаме, тихичко, с чувство за вина прошепна: — Не съм вписал никого! Съвсем забравих!

— Ама как може, другарю полковник — повиши глас Хаджанов, — ние нали... Аз!

— Нищо, няма нищо! — плесна с криле старият гарван. — Всичко ще оправим. Не е късно. Нали аз съм главен съдия. Имаш ли някакво листче? Трябва ти заявка! И медицинска бележка! Плаща се такса за участие!

Боря видя с очите си как действа Хаджанов. Отново изпита възхищение от неговата точност, прозорливост, от силната му и твърда ръка.

Без да каже и думичка, майорът взе куфарчето с патроните от ръцете на Боря, извади стегнатата папка и я отвори. В нея имаше непопълнени бланки с печат, също и медицинска бележка.

— Стават ли? — попита полковника.

— Съответства на правилата!

— Има ли значение, че ще е ръкописно? Диктувайте!

Скварушкин започна да диктува, запали папирота и с облекчение смукна от дима ѝ. Трябваше да се попълнят два документа. Единият — за участието на Борис в състезанието за юноши. Вторият — за всеки случай, ако го допуснат в стрелбата за възрастни.

— Нищо не обещавам — обясни Скварушкин. — Не се сърдете. Най-вероятно ще го уредя. Участниците са много малко. Спортната стрелба угасва. Може да се каже, направо умира. Няма кой да стреля, защото няма къде да се стреля, нали разбираш, майоре? Стрелбищата никога не са били достатъчно — само три-четири. Сега и тях ги превърнаха в складове. Знаеш ли какви пари правят търговците от

един склад? Ако не милиони, то стотици хиляди. А тирът? Стрелбата? Час стрелба — месец престой.

Скварушкин клатеше огорчено глава, не криеше тъгата си, тръскаше папиросата си така, че всичката пепел падаше по ръкавите на старото му сако.

Едва сега той спря поглед на Боря. Беше дошъл редът му най-сетне. Попита го:

— Е, какво искаш ти, момко?

Боря от доста време обмисляше как да се включи в разговора и сега показва какво е научил от Хаджанов. Застана мирно или по-точно, първо се стегна, изпъна се, усмихна се с всичките си трийсет и два зъба и вежливо, леко ласкателно попита:

— Извинете, как да се обръщам към вас, другарю полковник?

Онзи направо се втрещи:

— Павел Николаевич!

— Павел Николаевич — без да сваля усмивката от лицето си, по военному рече Боря. — Искам сериозно да тренирам спортна стрелба. Треньор ми е Михаил Гордеевич Хаджанов, но съм готов да приема всички ваши напътствия.

Скварушкин хлъцна от удоволствие.

— Я, как е възпитан само! Ти по каква линия се обучаваш? От семейство на военни ли си?

— Не — помогна му майорът, — той е синът на полка. На нашия санаториум към Министерството на отбраната на Руската федерация!

Скварушкин закима с глава, прегърна и двамата през раменете и така поеха към занемарената сграда, в чиято вътрешност се помещаваше старият тир — той се нуждаеше от сериозен ремонт, но пък беше отлично осветен и веднага се виждаше, че се използва според предназначението му: притежаваше седем мишени. А те можеха да се въртят за упражнения по скоростна стрелба, но и да се движат — за огън по подвижна цел. В стопанството на Хаджанов такива мишени липсваха и той завистливо цъкаше с език, оглеждаше ги и гръмогласно се възхищаваше — изобщо той доста бързо се аклиматизира и с усмивката си успя да предразположи непознатите му само допреди минути мъже — с точната си и подчертано правилна реч, с изключителната си вежливост, с никога непропуснатите „моля, ще

бъдете ли така добър, бъдете така любезен, благодаря ви“ и подобни безплатни, но много полезни изрази.

За половин час Хаджанов вече се познаваше с всички и на него се гледаше едва ли не като на представител на Министерството на отбраната — думата „санаториум“ въпреки че се произнасяше, някак си заглъхваше, дори угасваше. Само след час той вече беше любимец на публиката — на всички, от състезателите до съдиите, а след още час — настъпи мигът на неговия триумф като треньор.

Борис се чувстваше странно. Предната вечер, когато Хаджанов му каза, че директорът на училището е разрешил да отсъства за два дни и окончателно се увери, че пътуването е сигурно, той съобщи за това на майка си, на баба си и на Глебка.

Както можеше да се очаква, Глебка започна да надува гайдата — не, това не беше реване, а по-скоро нещо между радост заради брат си и яд, че няма да бъде там и да види какво ще стане. Майка им закачливо го шляпна по гърба, а после се завайка, че трябва да си вземе нещо за ядене. Боря отказа: по думите на майора, там щели да ги нахранят, затова хич да не се трепела.

И се самоизключи. Както винаги, успешно.

Когато майорът го обучаваше да стреля, той го учеше да командва самия себе си. Например, лежиш, а целта е пред теб: обикновеното прицелване и стреляне не са достатъчни. Трябва да се съсредоточиш, да се прицелиш, да спреш дишането си, тоест да замреш за миг, да натиснеш спусъка, да разтовариш цялото си тяло, пък макар и за миг; после отново да се съсредоточиш, да се прицелиш, да спреш дишането си, да замреш, да стреляш...

За многото дни в стрелбището — а той не гърмеше просто така — Борис достигна до упражнение МВ-6 — истинското, мъжкарското, олимпийското — за което се изискват много сили; Боря успя да оттренира не само своето търпение, но и трудното умение да се самоконтролираш.

Упражнението МВ-6 съдържа четирийсет изстрела лежешком в продължение на един час, стоешком — още един час и четирийсет от коляно — час и четвърт, според утвърдените правила от държавните органи. Три часа и петнайсет минути е само стрелбата, а с подготовката и промеждутъците между стрелбите — цял работен ден. Борис се шегуваше мислено, без да споделя с никого, че затвори ли очи между сериите, без проблеми може да заспи.

Това впрочем не беше изключено да се случи и от преумора?

Той не мислеше така. Беше сигурен, че умее да се самоконтролира — тренираше в себе си волско търпение, обучаваше волята си да изпълни всичко, което поиска от нея.

Още вчера вечерта той взе решение да се самоизолира от всичко друго, да не реагира на нищо странично, да се съхрани за стрелбата. Дори лошата памет на полковник Скварушкин не му повлия. Сякаш знаеше, че всичко ще свърши както трябва.

На стрелковата линия излезе спокоен, без озъртане встрани, изчака без напрежение реда, който ще му определи жребият, равнодушно изслуша препоръките и указанията на съдиите.

Първи отиваха на състезание юношите. Участниците бяха само седем в поток; определиха рубежа на 25 метра — елементарно упражнение — 10 изстрела от положение лежешком.

Това упражнение носеше името МВ-2. Преодолелите го успешно състезатели, след зачитането на резултатите, щяха да получат по още 20 патрона и да изпълнят упражнение МВ-8; след него, при успешна стрелба, те щяха да са покрили норматива за II и I разряд и дори норматива за кандидат-майстори на спорта.

Всеки път, когато по време на тренировките Хаджанов заговореше за всякаквите му там разреди, от стеснение Боря просто махваше с ръка. Той не знаеше конкретно колко точки са нужни за определен разряд — основната му цел, към която го насочваше и Хаджанов, беше една — всичките десет куршума в петсантиметровия център на мишената! Смятаха деветката за минус една точка, осмицата — за минус две. Срещу тези минуси беше битката им. Точните попадения възприемаха като нещо нормално — не като повод за радост.

Когато Боря вървеше към старта, той не виждаше нищо, включително и съжалението в погледите на присъстващите. Нали кальфът, в който носеше пушката си, беше за въдица — какво можеше да се съдържа вътре и то в ръцете на някакъв хлапак от скапаното градче Краснополянск?

Но щом извади от него леката си „цигулка“ немско производство — спортния си „шмайзер“ с диоптричен мерник, съответстващ на изискванията, откъм малобройната тумба наблюдаващи се чу краткотраен тих шум. Боря не обърна внимание и на изненадата в

погледите, насочени този път към майора — явно е пробивен, сочеха го те, неслучайно е от Министерството на отбраната.

Борис отстреля своята цел бързо и уверено. Знаеше, че е постигнал не по-малко от 98 точки.

Лежеше със затворени очи и чакаше другите да приключат стрелбата. Докато сменяха мишените, дойде единият от съдиите, сложи до него кутийка с патрони и му каза:

— Вие продължавате в МВ-8; още двацет изстрела! — и прошепна: — Вече си шампион!

Боря не отговори, дори не кимна — от доста време той се намираше в своето прозрачно убежище. С крайчеца на окото си отбеляза, че повечето от момчетата продължават стрелбата, но някои вече си събираха багажа. Двама или трима.

След вторите десет изстрела смениха мишената още веднъж. Не обявиха резултатите, просто им дадоха команда да продължат. Боря се пообърка: на два или на три пъти улучи деветката. Трепна. Колкото и да си заповядваше спокойствие, наруши дишането си. И се появи — разбра го — три минуса.

Стрелбата завърши, по команда участниците се изправиха, взеха оръжието си и се отправиха към своите треньори. Известно време пресмятаха точките. След това Скварушкин пое в ръце допотопния си мегафон. Дълго щрака, повтаря „проба, проба, едно, две!“ — накрая обяви:

— Според общите резултати в състезанието за юноши в упражнение МВ-1 победител е Борис Горев (Краснополянк) с резултат от 98 точки, което надвишава норматива за втори разряд — за възрастни.

Чу се откъслечно ръкопляскане, Борис също плесна два пъти с длани, без да си дава ясно сметка, че става дума за него.

Скварушкин продължи:

— От упражнение МВ-1 преминахме към упражнение МВ-8. Победата удържа отново Борис Горев, ученик от единайсети клас. Общата сума, която събра той е 293 точки, покриващи норматива за кандидат-майстор на спорта.

Този път ръкоплясканията бяха по-силни.

— Обявявам Борис Горев за два пъти шампион на областта в стрелковата дисциплина за юноши. Връчването на почетните дипломи

ще се осъществи на тържествена церемония в края на състезанията.

Хаджанов само дето не подскачаше. Възклицанията му нямаха край!

При него дойдоха двама непознати за Борис мъже, които го поздравиха, след което започнаха да се възторгват от „шмайзера“ и да разпитват за цената му — къде и за колко го е купил.

— Не знам — правеше се на гламав майорът, — изпратиха ми го от Министерството на отбраната! Там си имат свои доставки!

Единият обаче беше по-настъпателен, попита:

— И във фактурата ли нямаше цена?

— Може да е имало — хитруваше Хаджанов, — изобщо не съм обърнал внимание, дават — какво повече! Останалото е работа на счетоводството...

Скварушкин обяви през хъркация мегафон началото на състезанието за възрастни — упражнението оставаше същото: МВ-8, трийсет изстрела от 25 метра.

— Искам да поясня — каза той, — според правилата, резултатите от стрелбата в състезанието за юноши са валидни и в състезанието за възрастни. Моля следните състезатели да заемат местата си...

Възрастните участници бяха съвсем малко повече от юношите — общо шестнайсет. Майорът и Боря отначало стояха в редовете на зрителите, но от далечното разстояние не можеше да се видят резултатите, а електронно табло липсваше — някакви преминаващи хора обясняваха, че не е възможно тирът да бъде оборудван — струвало твърде скъпо и нямало изгода — състезания се провеждали рядко.

Водеха се множество разговори за трудната съдба на спортната стрелба, за това колко непрактична е излязла тя, за разлика от стрелбата по панички. О! Там, окичени с безумно скъпите си играчки, местните богаташи се забавляваха с ловните си пушки пък и патроните им си ги биваше — не бяха за дребен дивеч. Да не говорим, че в близост до тези стрелбища се намираха истинските клубове на тъдявашните олигарси, ресторантите им, мацките им и всичко останало. Подпийнали отиваха да стрелят, перчеха се един пред друг до късно през нощта — осветяваха ги прожектори, дуднеше музика — с други думи: шоу!

Получаваше се така, че състезателите по спортна стрелба бяха нещо като пролетариата на стрелящото общество — техните запокитени в забравата на живота и властта бедняци, а аристократите — със своите ловни оръжия, заели позиция пред устройствата за мятане на чинийки, можеха да се наслаждават на всички удоволствия, със своите потънали в лой търбуси.

Това се обсъждаше на улицата, където се скупчваха зрителите, отпадналите стрелци и техните треньори.

Почти всички пушеха, но всички без изключение проклинаха съдбата си.

Хаджанов и Борис не пушеха и не се оплакваха — те бяха напълно неизвестни за местните хора и от време на време към тях се концентрираха надеждите на стрелците.

Питаха майора:

— Как е положението в Министерството на отбраната? Кога ще са състезанията между областните военни окръжия? Защо никого не го е еня за младежта? Кой ще попаднат в армията — само боклука ли?

— Как така боклука?! — недоумяваше Хаджанов. — Този, когото ви доведох, и той ли е боклук?!

— Една птичка пролет не прави! Но момъкът си го бива!

От тира излезе някакъв мъж в занемарено облекло — както мачкаше евтината си папираса, той се насочи право към тях и каза на Борис:

— Поздравления. Ти комай ще отнесеш приза и при възрастните.

От радост Хаджанов започна да прегръща изпадналия мъж и да го потупва по рамото. Щом се отдалечи обаче, другите обясниха на майора кой е този човек:

— Майстор на спорта от международна класа. Съдия първа категория. Заместникът на Скварушкин. Беше добър стрелец...

— Защо „беше“? — учуди се майорът. — Стрелецът си остава стрелец веќе веќе. Също като славея — винаги пее.

— Прав си — усмихна се обясняващият. — Знаеш ли обаче каква е разликата между стрелеца и славея?

— Не!

— Славеят пее, а не пие! — И чукна с показалец по гърлото си.

Често споменаваха някакъв си Ершов. Казваха: „Резултатите са слаби! Ершов го няма! Щяха да видят звезди посред бял ден, ако беше

тук!“

После някой подхвърли:

— Пази си нервите. Утре сигурно ще се появи. Шестицата и деветката са утре. А утре вечерта е единайсетицата.

Боря знаеше, че шестицата е упражнението МВ-6, а продължаващата три часа деветка е МВ-9 — шейсет изстрела лежешком. Единайсетицата включваше две серии по двайсет изстрела по движеща се цел; първата серия — по бавно движеща се мишена, втората — по бързо. Той не беше тренирал такава стрелба. Никога не беше виждал как се прави.

Излизаше, че за организаторите първият ден не е от голямо значение, беше малко като за самодейци. Към четири всичко приключи, Скварушкин излезе от стрелбището, протегна се, изруга на глас и припряно запали папираса. Явно въздържанието в продължение на толкова часове за него беше сериозно изпитание.

След като размени по някоя и друга кратка реплика с мнозина възрастни, той се добра до отбора на краснополянци: един стрелец и един треньор. Каза следното на майора:

— Е, ти изненада всички ни! По каква програма го тренираш? На Детско-юношеската спортна школа (ДЮСШ) ли?

— По програмата на своята интуиция, другарю полковник. Плюс физическите упражнения. Плюс че ученикът ми е един — цъфна в усмивка Хаджанов.

— Само един ли ти е? — учуди се Павел Николаевич.

— По-точно, един и половина! Боря има по-малък брат, второкласник.

Скварушкин се разсмя от сърце и каза, че за малчугана по би подхождала пневматична пушка, после поклати глава, изненадан, че някакъв хлапак гърми с малокалибрена пушка.

— Сега накъде сте? — попита той, докато оглеждаше опустелия двор, по който се влачеха гладните псета. Посочи към тях. — Властите откога ни предлагат да ги застреляме, но как да вдигнеш ръка!? Мръсна работа е, стрелец, и то професионалист, да си сложи такъв грях на душата. — После изведнъж се обърна към Хаджанов. — Не щеш ли ти да се заемеш?

— Какво пък — бойко отвърна майорът. Но бързо се спря: — Защо пък аз?

— За пари, за какво друго... Сега за пари всеки е готов на всичко... Стрелците обаче отказаха да гръмнат кучетата. До един. То пък големите пари.

Попита ги отново:

— Сега накъде сте? Към къщи ли? Утре връчваме наградите...

Хаджанов каза, че му били дали колата само за да пристигнат до тук; връщането щяло да е с рейс, предстояло им голямо тръскане, което нямало да се отрази добре на Боря за утрешните стрелби — те на всичкото отгоре били сутринта — не знаел дали ще може пак да му осигури кола.

— Че какво пък има да отстрелва утре? — учуди се Скварушкин. — Юношите приключиха, той е шампион на областта, моите поздравления!

— Ама как така, другарю Скварушкин! — възкликна майорът. — Павел Николаевич, а с МВ-6 какво ще стане? Той е подготвен за сериозна стрелба!

— МВ-6 е за мъже. За възрастни! Продължава три часа! Ти би ли могъл? Стрелял ли си?

Въпросът беше само към Бориска.

— Многократно — усмихна се той, показвайки ослепителните си зъби.

— И многодневно... — потвърди Гордеевич. — Можете да го проверите! — После добави: — Той е единственият сериозен стрелец в стрелбището ни! Стреля денем и нощем!

— Е, е... — коригира го Скварушкин, — който не спи нощем, сутрин стреля неточно!

Тримата излязоха от двора и отидоха при автобусната спирка, обсъждайки дали има смисъл Боря да участва в такова състезание за възрастни. Скварушкин повече се усмихваше и по-малко се мръщеше. Попита ги пак:

— Сега накъде сте?

— Ще потърсим хотел. Или дом на колхозника, ако такива са останали.

— С оръжието ли!? — възкликна онзи. И внезапно предложи: — Я елате у нас. Моите са на вилата, аз съм сам, хайде! Няма да ви оставя на улицата!

Скварушкин имаше висок чин — все пак беше полковник; апартаментчето му изглеждаше прилично, макар и двустайно в едно старо олющено блокче. Възрастните пъргаво се заловиха да пригответ вечерята, тъй като Хаджанов пътъом беше прескочил до един магазин, от който се беше появил с цял набор консерви и буркани — сега те стояха отворени и скупчени върху сбутаната до дивана масичка; както каза майорът: на когото му е тясно, да си потърси зала.

— Каква ти зала! — усмихна се Скварушкин. — И това едва измъкнахме, не бях на служба тук, повече от ясно, служих в нашите части в ГДР — къде са днес тези части, къде е това ГДР? Срам ме е да го кажа, изнесохме се почти на бегом. Като при някакво безумно отстъпление! Кутузов щеше да умре от срам. Напъхаха всички ни — всеки в различен джоб — мен ме бутнаха тук.

Той поклащаше глава, ругаеше, без да се съобразява с Боря — щом е стрелец полковникът вече гледаше на него като на равностоен. Стрелбата е работа за мъжкарите, трябва да свикнеш и с навиците на мъжкарите.

Останаха до късно, полковникът пушеше своите отдавна демодирани, повече от стари папириси „Беломор“ и им разказваше за своя живот, прехвърляйки се час по час към проведените днес стрелби.

Когато възрастните поведоха разговор за утрешното състезание, Борис се стараеше да запомни всяка подробност, полковникът обаче не каза нищо конкретно, с изключение на онова за Ершов.

— Той е съвсем млад човек, само старши лейтенант, наскоро завърши общовойсково училище, бутнаха го на кучешка работа — заместник-началник на комендантството, мъчи се да си уреди преместване, но трябва търпение, първото назначение си има срок — „от — до“ — няма мърдане! Затова набляга на стрелбата. Още от училището дойде Майстор на спорта, сега изглежда, иска да се разкара чрез стрелбата. Как ли? Ами първо печелиш окръжното, а попаднеш ли на всеросийското, спечелиш ли го, взимат те в ЦСКА. Те са всемогъщи!

В продължение на цялата насрещна на балкона стена, до тавана се извисяваха остъклени рафтове с книги. Между тях имаше поставка с осветен аквариум — в него бавно плуваха красиви червени рибки. На пода се търкаляше малко коте — то смешно се извиваше, лягаше по гръб, пъчейки коремче към Боря, вкопчваше се в ръкава му или

скокваше върху облегалката на дивана, където пристъпваше, сякаш се радваше на странната мъжка компания.

— Така да бъде — каза полковникът на Борис, след като се наговориха до насита с Хаджанов, — значи ти ще издържиш тричасовата стрелба утре, така ли? Това са сто и двайсет изстрела!

Боря небрежно повдигна рамене.

— Стрелял съм много — отговори той, — но сам в тира. В състезание не съм участвал.

— Въпреки че днес ни изненада — замислено продължи Скварушкин, — и ни зарадва... Трябва да знаеш, че всичко това — той сякаш обгърна с ръка цялата стая, въпреки че очевидно, имаше предвид друго, — от днес нататък ще бъде съвсем различно, разбираш ли! Спортната стрелба е сложно нещо! Трябва да приковеш погледите. Не на такъв като мене. На някой, който да те промъкне, да те вкара в лъча на прожектора, да те оборудва с най-доброто, да ти помогне. Никога няма да имаш гаранции, запомни това. Провалиш ли се — изхвърлен си, здрасти няма да ти казват. Днес спортът е професия, там са големите пари, политиката; избяга ли ти късметът, пречупиш ли се — чупката, Вася!

Полковникът млъкна, смукна от своя вонящ „Беломор“ и продължи:

— Бива те в стрелбата, стана кандидат-майстор на спорта — хвани си пътя, влез във военно училище, сложи пагони. Да си новобранец в казармата, не е по-сладко. И в едното, и в другото — помията е сигурна. Но едно е да прослужиш две години редовна служба — там и под куршумите можеш да попаднеш, а съвсем друго на всеки пет години звездичките — макар и малки — да кацат по раменете ти. Ами в твоя Краснополянск на дудук ли ще свириш — голяма радост, няма що! Кому? За жълти грошове ли? С какво образование?

Скварушкин само за три минути разлици и разфасова целия бъдещ живот на Бориска. Всичко му се изясни като две и две. Неслучайно се казва, че да вденеш чуждата игла става като на шега, своята обаче...

Борис се вслушваше във всяка дума. Гледаше Скварушкин без да мигне дори. Не можеше да се разбере какво цели този снажен възрастен полковник с бял пух и сиви коси на главата?

Най-вероятно нямаше цел, просто разсъждаваше на глас, по-скоро за собствената си съдба, отколкото за тази на Боря, но се получаваше така, че младият човек, обучил се да стреля добре благодарение на една чудесна случайност, по същество не е нужен на никого и никой не е предвидил за него никакво място в този блудкав, неизвестно накъде движещ се живот.

Беше ли се замислял над това по-рано? Да, и то неведнъж! И момчетата наоколо — също. Но сега бъдещето беше разтворил един добре настроен към него, преживял много неща чужд човек. Цялата тази реч на полковника прозвуча някак особено тежко, като окончателна присъда.

Възрастните разговаряха още дълго, приглушавайки глас и до него достигаха само откъслечни думи, от които ставаше ясно, че и двамата оплакват своето житие-битие, тъгуват за Съветския съюз, когато се живеело задружно и без страх и никой не изпитвал тревога за своето бъдеще.

— Цял живот страдах — каза на висок глас Скварушкин, — че нямам деца. А сега се радвам! На тях им е най-тежко!

Ах, колко своенравна е съдбата, как заплита своите възелчета! Колко различни неща ще стовари малко по-късно тя върху Боря — и радостни, и горчиви, а тази нощ, прекарана в полусън в чуждата постеля, в случайния дом на почти случайно срещнатия полковник, който не само предсказа, но почти скрои като гениален майстор шивач Борината съдба в продължение на дълги години, момчето щеше да смята за едва ли не повратна точка в нея.

На сутринта Борис усети вътре в себе си едно приглушено, неочаквано вълнение, от което никак не му се отдаваше да се защити в невидимото си тайно убежище. След това всичко проблясваше като в ускорен каданс: и Ершов — веселото младо конте, самоувереният късметлия, който отстреля хиляда сто и седемдесет точки от възможните хиляда и двеста и така препокри норматива си за Майстор на спорта от международна категория; и пълният, за изненада на публиката, провал на Боря, който не набра дори хиляда точки, въпреки че беше единственият стрелец в юношеска възраст, заради което вече беше заслужил своя диплом и званието областен шампион; и церемонията по награждаването, където му помагаше застаналия малко зад него Хаджанов, получил на свой ред цели три диплома и три евтини кубчета, достъпни за покупка дори в техния краснополянски магазин за сувенири...

Последваха ликуването и възторгът, с които Глебка посрещна шампиона. Но дори той не извади Боря от онова новопоявило се, много странно напрежение, от онзи полусън, въпреки че радостта на Глебка — той знаеше — беше напълно искрена и безрезервна.

Училището също го посрещна възторжено. Директорът дойде в неговия клас преди началото на часовете, специално за да поздрави Борис и да му връчи пред всички дебела книга за видовете оръжие. Разбира се, в нея наистина имаше всичко, в това число и за танковете и оръдията.

Случайно преминаващите край Боря му се усмихваха, а районният вестник отпечата голяма негова снимка на първата си

страница.

Той приемаше всичко, без да се противи. Търпеливо понасяше славата, а тя — той й беше благодарен за това — го носеше напред в своята ласкава широка длан.

Извикаха го във военния комитет. Боря сподели за това с Хаджанов и той взе решение да го придружи — не му бяха изпратили повиквателна по местоживеене, а се бяха обадили по телефона на директора на училището. Така че той не беше повикан, а поканен.

Случи се това, за което Боря тайно се надяваше. Предложиха му да постъпи във военно училище. По негов избор — общовойсково, десантно или военноморско.

Майорът, който се представи като треньор, беше настанен на специално донесен стол и светеше като току-що излъскан самовар — имаше такъв израз. Шефът на военния комитет — също майор — започна с това, че успехите на Боря са известни и то не само в района, тъй като са му се обадили от областния военен комитет и са им предоставили квота: нека талантливото момче да направи само своя избор! Квотата, според обяснението на военния комисар, представляваше нещо като защита — съществуваха определени места за приети без конкурс, които обаче щяха да държат изпити като всички останали. В такава квота се включваха младежи, показали качества. Очевидно, кандидат-майсторите на спорта по стрелба не се срещаха под път и над път.

Хаджанов сияеше — похвали се ей така, между другото, че Борис е първият випускник на детско-юношеската спортна школа, специализирана по спортна стрелба и помоли да им дадат ден-два да помислят.

За първи път Боря не се съгласи с Хаджанов:

— Че какво има за мислене? — заяви той. — Избирам десантното.

ЧАСТ ТРЕТА
ЛЯТОТО НА СВОБОДАТА

Така Глебка остана без брат си.

Не, той не замина веднага — преди това изтекоха доста седмици, изпълнени с по-големи и по-малки грижи, повечето радостни или във всеки случай напълно нови, никога непреживявани в синята крайградска къщурка. Но Глебка беше наясно, той чувстваше много точно ставащото — и в същия ден, когато брат му се върна от военните, сякаш падна от някаква стръмнина.

С Борис се случи нещо — и то внезапно. Дори усмивката му стана като на по-възрастен, като на мъж — сдържана, само в ъгълчетата на устните, като че ли се страхуваше да покаже зъбите си. Говореше като зрял човек — отделяше думите — без детинската скороговорка, когато половината от изречението се изгубва, но остава разбираемо, въпреки че думите се задавят от потока на бликащата радост или мъка.

Не. Все едно Боря вече беше заминал.

Нима е възможно! Седеше на пейката някак издължен, изпълнен с напрежение — не отпуснат като в годините на детството — а с отчетливо изправен гръб, говореше без да бърза, усмихваше се само с крайчеца на устните си, но гледаше някак през тебе, в някаква неznайна далнина, където улиците са други, сградите са други и най-важното — хората са други — може би затова той говореше така сдържано, сякаш общуваше с онези непознатите, а не с него — с Глебка, нито с майка им, нито с баба им...

Получаваше се така, че уж беше тук, а всъщност го нямаше. Уж говореше на теб, а думите му, по негово собствено желание, звучаха за някого другиго.

Това беше стръмнината за Глебка. Брат му си беше отишъл, беше се разделил с него, той вече ходеше, дишаше, говореше там — в невидимия оттук град, където се намираше десантното училище — неговият нов живот и съдба.

Кой ли не утешаваше Глебка — най-вече баба му. Тя вероятно го разбираше по-добре от всички и беше съгласна с него, а той като

омагьосан, не спираше да плаче, избягваше от стаята, не можеше да се сдържи и тогава на Борис му се налагаше да отиде при братчето си, да разлепи здраво стиснатите си устни, да покаже белотата на младите си зъби и да изрече нещо съвсем недетско, нещо много сериозно — единственото, което можеше да утеши Глебка:

— Нали ти самият го искаше!

Искал — не искал, в него напираше един нито детски, нито възрастен, а по-скоро животински, идващ като от утроба рев; този рев се надигаше от вътрешния свят на Глебка, от самото дъно на неговото същество, сякаш в пътуването на Бориска прозираше грозно предсказание или предупреждение, което нито той самият, нито някой друг можеше да разпознае, да чуе, да проумее — никой не можеше да го долови. Всички го гледаха изненадани и притеснени, но щом Глебка млъкнеше, на мига забравяха случилото се. Винаги става така — оставаме глухи за истинските предсказания. Но нима тъкмо незнанието какво предстои да ни се случи в бъдеще не е онази велика тайна, която ни кара да продължаваме да живеем — спасителната благодат. Ако знаехме какво ни очаква, навярно животът би спрял...

Предчувствията обаче са ни подарени като висше предупреждение. Трябва само да се научиш да разграничаваш предчувствието от обидата, болката и другите неща, които също като него предизвикват сълзи. Едните сълзи са сълзите на облекчението. Другите — на предчувствие за бъдещето.

Глебка пръв беше доловил това предупреждение, изплашен от него той беше плакал горчиво, но когато настъпи моментът на истинската раздяла, момчето безпомощно се заусмихва на своя по-голям брат.

Борис отпразнува ваканцията и предизвика още веднъж завистта на съучениците си — той единствен от всички беше наясно какво го очаква занапред, той единствен се намираше в прегръдката на рано споходилата го слава на точен стрелец, точно като прострелвалия без колебание ябълка върху главата на човек Тил Ойленшпигел; той единствен беше приет без всякакво съмнение във военно училище, но също така той единствен беше изпитал невъзможната да бъде почувствана в детските години ласка на държавната власт, която, щещ — не щещ вършее житейската нива.

Преди да замине, Бориска не пропусна да пийне по една прощална чашчица леко разредена кока-кола на историческите, отдавна просъхнали дънери с приятелите от своето детство — външно вече доста променени, но по душа все същите хлапаци, с навици изградени в миналото.

Витка Главанака беше пораснал в раменете, можеше да натовари цял камион чували с брашно без да му мигне окото, беше си пуснал мустаци — чак мустаци не, но мустачки като на монголец, мазни и дълги — влизаха право в устата му. Васка Аксел все още не се беше налял на ширина, все още растеше на височина, на дължина беше стигнал двата метра, но си оставаше кльоца — мускулатурата не смогваше да догони кокаляците му, може би поради слабата, неподходяща за мъже, недостатъчно обилна на месо храна. Сега обаче той се усмихваше по-често, защото бе успял стабилно да пусне корен в оживелия наново завод: обработваше там някакви неща за „калашниците“ и получаваше повече от сносна — направо напълно прилична заплата.

Най-видимо от всички се бяха променили сивооките породени. Петя, Федя и Ефим ходеха в еднакви скъпи дънки — тях модата никога

не ги подминаваше — носеха прилични якета с ярки лейбъли на известни фирми. И макар всички да знаеха, че не страдат от безпаричие, а джобовете им по всяко време са натъпкани с какви ли не лизалки-близалки и дъвки, те не се държаха като деца на дребни търговци — по-скоро напомняха някакви интелигенти акционери или бог знае още какво от този род. Във всеки случай те предпочитаха да не говорят за работите на родителите си и грижите в магазина, тъй като след гръмогласно изясняване на отношенията си с тях, от доста време се бяха освободили напълно от търговските си задължения под предлог, че трябва да се учат добре и непременно да бъдат приети за студенти, независимо в кой университет. На плещите на онзи, който не влезеше, макар и след третото кандидатстване, щеше да падне грижата за стопанството на родителите им, което ще рече: безкрайни грижи, товарене и разтоварване, каса, пари, данъци — плюс всичките други от сложни по-сложни задължения — от сутрин до вечер.

Глебка седеше на дънера обърнат настрани, мълчалив и замислен; Бориска — напротив — в центъра на горевчанското ято той беше принуден непрекъснато да отбива предложенията да отпразнуват заминаването му не с по една бутилка на трима, а по-солидно — примерно да се поглезят с шише скъпо уиски; Боря вежливо им обясняваше, че стрелците не бива да пият, защото иначе ръцете им ще започнат да треперят — това предизвикваше не точно смях, а нещо като хилене, което изразяваше уважение, разбиране и признание за постигнатото от Боря.

— Спомнете си, мъжове — проговори съвсем като зрял човек Витка, — Борис канеше всички ни в същия този тир. Но никой не отиде. Видя ни се студен. Неприятен.

— Не ни стигна търпение, това е — сериозно добави средният от братята, Федя.

— Абе вярно — възкликна Аксел, — я кажи колко време излежа на пода да се целиш в мишената? Часове ли, дни ли?

— Илядо! — хилейки се, отвърна Бориска.

— Ето на! — пак се обади Главанака. — Илядо, и ей ти тебе шампион над всички! Но още по-важното е, че заминаваш къде? Във войската, в десанта!

Той дори не се опитваше да скрие завистта си — същият този Витка — приятелят от детството, съфамилникът, а нищо чудно и

роднината... Самият той не постигна нищо, криво-ляво завърши гимназия, а това беше последното му лято — през есента го чакаше казарма. Уж както и Бориска, но само уж — пагоните на раменете им щяха да са различни: Виткините — войнишки, а на Бориска — отвред с широк кант, с буквата „к“, което ще рече „курсант“. Въпреки че курсантът, особено в първи курс е също войник и то още по-подчинен, той се отличава от войника принципино, защото курсантът много скоро ще стане офицер и за разлика от войника ще попадне... в елита.

Момчетата седяха скупчени върху просъхналите вече дънери като поотраснали пиленца с едва поникнали перца (естествено, с изключение на Глебка); време им беше за пролитане, време им беше да хвъркнат от просъхналите си дънери, от своите горевчански гнезда — да направят своя процъпалник.

Кой от тях щеше първи да разтвори криле? Аксел, комай, вече се беше надигнал — в армията нямаше да го викат, най-малкото — засега го отлагаха, заради прекалената му дължина и слабост, заради това, че в него нещо все изоставаше от другото, предстоеше му да пъшка в заводския хомот, но поне едно си знаеше — оставаше вкъщи за радост на родителите си.

За породените братя имаше още време — щяха да се изсипят един след друг като грахови зърна — всеки в някакъв институт. Щяха ли да издържат обаче? Да намерят подходящото място? Да разпознаят себе си в живота на възрастните. За Главанака всичко беше ясно — дойдеше ли есента: където го изпрати съдбата — там; в някоя тиха войнишка дупчица, би било най-добре — или в непознатия Кавказ, а какво го чакаше там — само бог знае.

Какво излиза — че единствен Борис стоеше на ръба на своето гнездо — утре той щеше да разтвори широко криле, да ги размаха и да полети. Накъде — той самият не беше наясно, но изпитваше приятно чувство — едно знаеше със сигурност, че го очакват, че вече е повикан, че новият му път е начертан благодарение на лист хартия с държавен печат: само полети!

Въпреки това му предстоеше пролитане.

Глебка стана свидетел на още една прощална среща на своя брат — с Хаджанов. Удивително е, че този пришелец, човек с други житейски разбирания, неочаквано се беше превърнал в техен почти баща. Нещо повече — той превъзхождаше мнозина бащи, които двамата познаваха — и работата не беше само в това, че тези бащи — едва ли не без изключение — пиеха до умопомрачение и нещата опираха само до степента на това умопомрачение — до пълно безсъзнание — и така ден след ден — или все пак с макар и малки мигове на просветление в битката им с унищожаването на всичко, що става за пиене — а в това, че безпросветното пиянство убиваше в тези мъже техния може би единствен белег за човечност — бащинството.

Семействата с пиянстващи бащи я караха както дойде — с виковете, врецене, побои, резове — растейки Борис и Глебка често си даваха сметка за своето преимущество — нали тяхната семейна каруца не се теглеше от мъж! Получаваше се така, че без баща те живеяха по-ясно, с повече взаимно разбиране — нямаха нужда от онези, с които беше пълно наоколо: с онези, които се търкаляха по земята, крещяха, псуваха на майка, размахваха тояги над главите на децата и жените си — и това бяха глави на семейства, мъже, стопани!

Михаил Гордеевич категорично се различаваше от тях. Никога не се напиваше. Постоянно беше зает с работа. Беше доброжелателен към всички. Родните бащи не се интересуваха от децата си, а той се занимаваше с Борис като повече от сто такива бащи на куп.

Всъщност, тъкмо той направи от Бориска човек. Още докато учеше в училище. Стараеше се, с всички сили го учеше, кой знае защо. После тръгнаха по състезания. Доставка на вносна пушка също не беше лесна работа, като да намериш кило стафиди, примерно.

Така двамата бяха започнали да посещават тира — младият и старият. Но сега беше дошло време да си вземат довиждане — на сутринта Боря заминаваше. Не в някаква неизвестност, а в място гарантирано отвсякъде — като швейцарски часовник. Знаеше адреса на училището, носеше направление от Областния военен комитет,

шампионските си грамоти, беше ги навил на руло и стегнал с тънко ластиче. Това е. Беше дошъл да стисне ръката на своя учител — повече от баща! Да му каже благодаря ти, да го прегърне на прощаване. И за последно да изстрелят десет куршума от шмайзера — „цигулката на Страдивариус“, както я беше нарекъл Хаджанов, прекрасният майор, добрата душа. През цялото време той не беше повишавал глас на Борис нито веднъж, а какво да кажем за Глебка. Що за човек беше Хаджанов!? Такива мъже не се срещат днес.

Хаджанов ги посрещна в своя кабинет и когато влязоха, той стана от стола. Но не направи и крачка напред. Гледаше Боря необичайно строго, без да се усмихва, после протегна ръка и му подаде лъскав метален предмет — мобилен телефон. Каза му:

— Това е подаръкът ми за теб! Не забравяй! Звъни!

После се случи истинско чудо. Майорът се обърна към Глебка и му подаде същия телефон като на брат му:

— Вземи го, този е за по-малкия брат! За да се чувате! Не бива да се забравяте! Разбрахте ли?

Те стояха като приковани, без сили — не можеха да намерят думи, за да му благодарят. Хаджанов помълча и изрече нещо немного ясно:

— На този вашия народ тук нещо му става. Всичко забравихте. А не бива да се забравя. Нито майката, нито бащата, нито братата, нито сестрата. За нас, планинците този закон е свещен. Защо вие руснаците го забравяте?

Дойде ред на гарата. Изпратиха го майка му и баба му — те ту се смееха, ту си поплакваха, петима от горевчанската дружина — по техните лица усмивките се сменяха с гримаси на объркване, и накрая — Глебка, който нито плачеше, нито се смееше — вече беше изплакал всичко, още когато научи за избора на брат си.

Беше сух като чироз — стегнат, отдавна пресъхнал, не му беше останала и една-единствена сълзичка за изпращането на гарата.

Тогаваша именно стана и една досадна случка — във вагона на Боря се настани онази същата дългучка по прякор Върлината; тя също пътуваше за някъде. Глебка, който я познаваше, може да се каже още от невръстен, ѝ се изежи, даже ѝ се закани с глава — явно беше възприел появата ѝ, ако не като лош знак, то най-малкото като вид неудобство за брат му, но Боря... Боря направо го изненада. Той целият поруменя, вежливо поздрави Върлината — може би му беше повлияло това, че сега тя работеше в библиотеката — в отговор девойката кимна доброжелателно. Нямаше време за разсъждения, скоро всички се засуехиха, момчетата започнаха да прегръщат Боря, да стискат ръцете му, майка му и баба му едва успяха да го разцелуват, а Глебка, примрял от страх, стоеше неподвижен, в очакване брат му да го прегърне на прощаване.

Така и не си казаха нищо от онези важни неща, които си споделят братята при раздяла.

Вагонът бавно потегли и Глебка първо тръгна, а след това хукна след влака.

Борис се усмихваше зад рамото на стюардката на вагона и припряно говореше — сякаш се беше сетил едва сега какво е пропуснал да каже по-рано:

— Глебка, не тъгувай! Ще ти пиша! Учи! Ходи при Гордеевич, той ще ти помага! Пази мама, чу ли! И баба!

Нищо не пропусна, сякаш се прощаваше завинаги.

Глебка отново се разрева.

Отново някъде отвътре в него се изтръгна отчаян вопъл. Дори възрастната стюардка, видяла не една раздяла, явно смаяна от случващото се, извика на Глебка:

— Защо плачеш, момченце?! Всичко ще бъде наред!

Глебка отначало вървеше, после се затича, а когато влакът набра скорост, хукна с всички сили след него и отчаяно закрепця някакви безсмислени, глупави думи, като продължаваше да тича.

Спря чак в края на перона до оградения с мрежа насип висок метър и половина, зад чиито предели се виеха и преплитаха множество релси. Накъде ли водеха те?

Глебка ги гледаше с един ням въпрос, отчаян, скован от тежко предчувствие и се боеше да се обърне назад, за да не види зад своя гръб най-страшното — своята самота.

Заминаването на Борис коренно промени Глебка. Той притихна, стана неразговорчив. Даже в училище се държеше странно — в междучасията не правеше пакости, не се блъскаше, не тичаше с главата напред, не крещеше разни глупости като останалите деца.

Избягваше споровете, въпреки че чуваше всичко, имаше свое мнение — дали правилно или неправилно е друг въпрос — той обаче не го споделяше с никого, пазеше го за себе си и не заставахе на ничия страна.

Учеше по всички предмети по еднакъв начин — не показваше предпочитание към един или друг предмет, но за разлика от съучениците си четеше много, затова се записа в библиотеката.

Вярно, това не беше библиотеката за възрастни, където работеше върлината Марина, а детската — и Глебка много скоро, неочаквано за самия себе си стана любимец на библиотечните служителки — всичките на различна възраст. На по-старите им харесваше неговото постоянство, верността му към книгите, жаждата му да погълне всичко под ред — класика, цветни списания, дори малкото на брой детски вестничета; по-младите пък се впечатляваха от интереса му към новите неща. Той поглъщаше книгите за природата една след друга; прочете дори новото издание на разказите за историята на древна Гърция. С израстването си Глебка не измени на библиотеката — жадно попиваше всичко за компютрите като най-напред усвояваше знанията на теория. Но щом библиотеката получи четири компютъра и организира кръжок за своите верни приятели, Глебка се оказа пръв и то без всякаква конкуренция.

Това се случи по-късно — в пети клас. Засега той все още беше малък и това навярно беше причината за редките му посещения при Хаджанов — или се стесняваше да се появи там без брат си, или беше обиден, а може би се плашеше от нещо. Ако го попиташ, Глебка би се смутил — той самият не можеше да си обясни своето смътно, неосъзнато нежелание; нямаше основания за обида, още по-малко пък за страх от Михаил Гордеевич. Нали благодарение на него Глебка се

беше научил да стреля отлично с малокалибрената пушка — съвсем не за възрастта си — и въпреки че не притежаваше търпението на Боря, имаше вече изградени умения; стига да поискаше, можеше да повтори успехите на брат си — да покрие нормативите за майстор на спорта и да влезе в десантното. Въпреки това обаче...

Когато срещнеше Глебка на улицата или го видеше на входа на стрелбището по време на редките му посещения, Михаил Гордеевич винаги му се усмихваше, широко разтваряше ръце, готов да вземе в обятията си малкия брат на своя ученик, но момчето не пристъпваше към учителя. Някак умело, съвсем като възрастен, отпускате смирено глава, докосвайки ръката на учителя със своите слаби, тънки пръсти, а докато говореха все по-често избягваше погледа на Хаджанов.

Това угнетяваше майора. Най-често той казваше, че „страдивариусът“ — великият шмайзер — очаква своя нов слуга и повелител и че ще е много жалко, ако Глебка, по-малкият брат на шампиона, не тръгне по славния му път.

Глебка свеждаше поглед, ушите му почервенияха. Да, той искаше да повтори постигнатото от Борис, нима беше лошо да си шампион? Съгласяваше се с учителя си, че се заблуждава, че недооценява предоставената му възможност, че се отказва от успеха. Обещаваше да отиде на стрелбището още същата седмица, но не отиваше.

Върна се на стрелбището в ролята на бедния оръженосец, съпровождащ ездача на белия кон. След няколко месеца — през зимата, в своята първа отпусका се върна Борис и първото, което пожела след празничния обед, беше да отиде в тира при Хаджанов.

Глебка не се противопостави. Борис излъска обувките си, закопча всички копчета на куртката си, облече шинела и двамата поеха по улицата. Когато стигнаха входа на стария парк, където се криеха враните, Боря закачливо погледна брат си и също като в детството го хвана за ръката. Най-сетне двамата се разсмяха с облекчение; макар и за минутка, на Глебка му се стори, че всъщност едва сега се среща с брат си — толкова позната и желана беше тази усмивка, това хващане за ръката.

Бяха направили само няколко крачки — няколко малки крачки, а целият град гледаше братята с широко отворени очи, минавачите се обръщаха след тях — не можеше и дума да става, че един млад момък с пагони, с тайнствената буква „К“ в средата им, ще мине незабележим, без да привлече вниманието.

Беше ли се променил Борис? Абсолютно! До Глебка крачеше млад, уверен в себе си човек с лека усмивка на лицето. Той се беше „откъснал от клонката родна“ — внезапно зазвуча в главата на Глебка стиха на Лермонтов, прочетен от него в библиотеката. Беше се откъснал, но не чувстваше страх; летеше — сигурен, че лети успешно.

Хаджанов си беше на мястото и радостта му нямаше край. Какво ли само не наприказва лъчезарно усмихнатият майор: че това е най-хубавият ден в живота му, че Боря му е като роден син, че в бъдеще — това той Михаил Гордеевич чувствал с цялото си сърце — със своето служене и подвизи Боря щял да накара родния си град Краснополянск, а също и юношеската спортна школа, която тренираше в тира — да се гордеят с него вовеки веков. Борис се смееше от сърце, опитваше се да прекъсне своя учител — двамата напълно бяха забравили за Глебка, който, между другото, нямаше нищо против това. Стигаше му, че се къпеше в лъчите на братовата слава — че чернокосите момчета, дошли

на тренировка, го зяпаха с ей такива големи кафяви очи. Зяпаха Борис, но и него! Топлината, излъчвана от Борис, беше достатъчна и за двамата — предостатъчна!

Когато Борис и Хаджанов се наситиха да се тупат един друг по раменете и гърбовете, треньорът освободи новите състезатели и тримата седнаха да пият чай. Гордеевич имаше какви ли не видове, но предпочиташе черен байковски. Глебка искаше да разбере всичко — защо се нарича така. Посрѣбваха от едни много симпатични чашчици — кръгли с широко гърло, завършващо с нещо като широк и извит маншет.

Майорът разпитваше, курсантът отговаряше, Глебка слушаше — още преди клетвата Борис бил направил четири парашутни скока, единият нощен; изучавал техниката на десанта, естествено, той се беше научил да сгъва парашут, да прави разработки, както и много други неща, без които в армията не можеш да оцелееш — различните му там устави, тактика, видовете въоръжение и, разбира се, общообразователните предмети като история, например.

Що се отнасяше до Борис и неговата лична стрелкова подготовка, работата удряше на камък. В училището не се стреляше с малокалибрени пушки. Обучаваха се с автомат и пистолет — бойни, естествено. Отработваха уменията си, навиците си, привычките си, ако щеш. Сред курсантите все повече се говореше за три главни букви — АКМ — различните модификации на автомат калашников — малокалибрени пушчици не можеха да спасят десантника; цялата бойна тактика на тези части се базираше на автомата и гранатомета. Боря не изпитваше разочарование, не тъгуваше, не съжаляваше за нищо — просто подреждаше всичко в паметта си.

— Оръжие като вашия „шмайзер“, Михаил Гордеевич, няма при нас — постави точката Борис.

Майорът въздъхна, усамоти се зад прочутата си завеса, зад която никой друг не беше пристъпвал, изнесе „страдивариуса“ — почистена, сияеща с масления си цвят, протегна ръка и рече:

— Искаш ли да постреляш?

Стреляха около час. Най-напред Бориска отстреля минималния стандарт, а след него и Глебка. По-големият брат без усилие покри майсторския норматив, а Глебка пердашеше където му падне — дори в

бялото пространство на мишената; така той потвърди не само своето неумение, но като че ли и своя отказ да се занимава с този спорт.

Щеше да осъзнае всичко това доста по-късно, а сега той гърмеше през куп за грош, глупаво се хилеше след всеки пропуск и дори се питаше за чий дявол прахосва патроните, след като майор Хаджанов ги плаща от скъпо по-скъпо. Цялото това стреляне на него никога нямаше да му потрябва. Не може двама братя да правят едно и също — да пукат.

Не животът, а спортът се нуждае от стреляне, започне ли някъде да се стреля в живота, значи е започнала война.

След приключване на стрелбата двамата поеха към къщи, но Глебка почувства, че Борис е нервен — ту поглеждаше към него, ту ускоряваше крачка, ту спираше, замисляше се, сякаш беше забравил нещо, къде обаче — в санаториума ли? Или изобщо?

Когато стигнаха до библиотеката за възрастни, Борис се обърна и каза на Глебка да се прибира — той щял да надникне в библиотеката. В момчето сякаш нещо се скъса: ето какво било значи! Когато брат му заминаваше във военното училище, Върлината пътуваше в същия вагон. Но какво ли не се случва... А сега излизаше, че...

Глебка огледа своя брат с лека изненада: ръст над средния, слаб, красив курсант, още някоя и друга годинка и ще стане офицер и изведнъж... След него би трябвало да вървят цял табун девиси — една от друга по-красиви, а той тръгнал, моля ви се, при някаква си там Върлина, по-голяма от него, библиотекарка — чудо голямо! За какво им е притрябвала на тях двамата някаква си там скапана съченичка с бутилка бира в ръцете?

Всичко това се въртеше в главата и на върха на езика на Глебка — един внимателен поглед би го доловил без усилие, но в същото време Бориска зяпаше встрани, погледът му бродеше по короните на дърветата, по храстите и невзрачните градски постройки — погледите им се бяха разминали.

Глебка кимна и пое към къщи, без да се обръща назад. Отначало той просто вървеше под тежестта на своите мисли, после въздъхна и прости всички Борини грехове, ако такива действително имаше — все пак брат му беше голям човек, носеше пагони, беше майстор на спорта, самостоятелна, зряла личност — какво право имаше той, помалкият, да оспорва решенията му?

Изобщо за какво става дума, Глебка? Карай нататък сам!

Той хукна. Вятърът духаше насреща му, кой знае защо твърде силен и пронизващ, направо предизвикваше сълзи в очите. Това пък откъде? Времето ли се разваляше, сняг ли се чакаше? Или буря?

Докато тичаше към къщи, Глебка стигна до следния извод: Борис има право и той не бива изобщо да му споменава каквото и да било за Върлината. Точка!

Но когато ги срещна неведнъж и два пъти да се разхождат по улиците на градчето, остана направо поразен от изневярата на батко си: беше се върнал само за броени дни и вместо да ги прекара с него, да си поговорят сериозно или поне да се срещне отново с горевчанската тайфа — нима бяха малко нещата, които трябваше да се обсъдят в детайли — той с нея, та с нея! И изобщо... Нима в града бяха малко другите момичета — хиляди пъти по-симпатични от тази...

Брат му прекара странно времето на своята първа ваканция, по военному — отпусका. Не посещаваше тира, не се мотаеше из къщи, не припираше да се срещне с горевчани, избягваше даже Глебка. Сутрин ставаше, обличаше цивилни дрехи и изчезваше. Глебка, срамувайки се от собствената си постъпка, на два пъти прескача до библиотеката, но Върлината си беше там и не знаеше къде е Борис.

Един път Глебка го видя да слиза от автобуса от областния център. Без да се смуцава, Борис прегърна брат си и му каза, че е ходил там по работа — срещал се с полковник Павел Николаевич Скварушкин — двамата обядвали в ресторанта и говорили за живота.

За живота?! Глебка доста се изненада — какво толкова имат да говорят — и така всичко е ясно — живееш и точка! Първо учиш, после работиш, после порастваш, после сигурно ще се ожениш! Борис обаче въздишаше, въртеше глава, мислеше си за нещо свое, после сякаш отърсваше от себе си невидим товар, усмихваше се, повдигаше рамене и питаше Глебка за каквото му хрумне, но някак формално, неискрено, с думи изречени ей така, не от сърцето. Постепенно Глеб започна да ги пропуска покрай ушите си, отвърщайки на безсмислените въпроси с безсмислени отговори.

Помежду им започваше да се прокрадва хлад. Като въглени в догарящ огън... Обяснението беше просто — Борис беше пораснал, а Глебка още се плацикаше в чувствителните води на детството.

Борка, сякаш за да се оправдае пред брат си, веднъж каза на Глебка:

— Просто искам да се позабавлявам, разбираш ли? Като ученик стрелях и само стрелях. Не излизах от тира. Във военното училище всичко става по команда: събуждане, храна, сън! И по нужда ходиш по

команда. Като стана офицер, ще си загубя свободата напълно. Ще се наложи аз да командвам другите, няма друг изход. Така че, току-виж тези отпуски са последното ми свободно време. Лятото на последните ми свободни желаниа. В момента все още съм никой, все още принадлежа на себе си. Защо да не си поживея?

Водеха този разговор, докато се прибираха от спирката. Молбата на по-големия му брат направо го срути. Естествено, Глебка не се разциври, въпреки че едва се възпря. Улови ръката на Боря, притисна се към него и неочаквано тихо заскимтя.

От него се изтръгна един сподавен звук, изразяващ едновременно и щастие, и мъка.

По време на Бориния първи отпуск се случи нещо почти незабележимо, съвсем малко. То трудно би могло да се нарече събитие, защото се изчерпваше с това, че баба им им донесе по една красива, цветно илюстрирана книжка със заглавие „Светите Борис и Глеб“.

Баба им открай време беше настоявала двете с майка им да отидат на черква в областния център — в Краснополянск никога не е имало черква — нали градчето беше построено във времената на безбожие. По време на църковните празници възрастните и вярващите ходеха в големия град, където имаше храмове — по-рано овехтели и западнали, а днес възправили се наново с цялото си великолепие, с камбанния си звън и стремежа на народа да потърси утеха под куполите им.

Баба им се измъкваше дотам доста рядко, дори не всяка година, но след благополучното завръщане на Боря, макар и само за отпуската си, тя успя да уговори дъщеря си Елена Макаровна да се освободи за половин ден от работа и да отидат до града с автобуса, като оставят къщата на внуците си.

Когато се върнаха лицето на баба им сияеше — още не беше прекрачила прага и обяви високо, че с майка им са били в храма „Борис и Глеб“ и са се помолили — едната за своите внуци, а майка им за синовете си. После им поднесе книжките.

Борис, разбира се, поблагодари на жените и веднага се изнесе, а Глебка седна и за двацетина минути прочете книжката, след което си зададе следния въпрос: „И какво от това?“.

Ако не на приказка, историята напомняше на руските народни песни за юнаци, въпреки че в нея се сочеха конкретни исторически дати, а героите не бяха измислени.

Прииска му се да поразпита баба си за това-онова, но двете с майка им приготвиха нещо в кухнята, а как да говориш за история в цялото това суетене? Глебка излезе на улицата. Краката сами го понесоха към горичката — към поляната, където някога беше мучала денем и нощем неиздоената крава Машка. И кравата отдавна я нямаше,

и старицата, и светлосинята приветлива къщичка — там сега се издигаше триетажна, някаква външно съвсем неуютна — нито къща като къща, нито дворец като дворец — по-скоро общежитие, в което се беше заселила цяла камара кафявооки чернокоси хлапета — пришелци, роднини на Хаджанов, начело с онези възрастни, които веднъж вече бяха нощували в двора им.

От време на време майка му и баба му отиваха до пазара и върнеха ли се — и едната, и другата разправяха как някакъв тъмнолик мъж, а след него и чернокоса жена, с уста цялата в златни зъби, без да е циганка, изведнъж им правели отстъпка в цената на зеленчуците, дори на месото и рибата — и то без каквито и да било обяснения. Всякакви опити от страна на другите жени да получат намаление на цените обаче, моментално бивали отхвърлени. Чернокосите показвали усмивките си, отрицателно клатели глави, ломотели нещо неразбираемо на своя си език и веднага го повтаряли на лош руски:

— Има такава цена!

Майка им и баба им не търсеха обяснения, нито пък се мъчеха да си изяснят причината, но по време на домашните разговори споменаваха, че това е благодарение на грижите на майора, който безспорно имаше голямо влияние над земяците си. Не само защото се беше появил пръв в това западнало градче, но и защото осигуряваше постоянно жителство на все нови и нови пристигащи групи.

Въпреки че тъкмо те превърнаха този западнал пазар в почти празничен ежедневен панаир, местните хора се оплакваха, кой знае защо изпитваха страх и страняха от тъмноликите, сигурно защото те някак много бързо, едва ли не с махване на вълшебна пръчка, превзеха пазарчето и не веднага, но малко по малко започнаха да вдигат цените. В множеството новопоявили се будки, лавки, палатки с широки полици, днес не се търкаляха само жалки връзки с репички от сиромашките тукашни градини — продаваха се невиждани по-рано задморски плодове, дрехи за всякакви вкусове, обувки, каква ли не козметика за жените и разнообразни бутилки с чужди етикети — кърkachка за мъжете. Нерядко се подхвърляше, че всичко това е менте, но кой би се заловил да прави ментета и къде — липсваше яснота. Така че разговорите се въртяха и размътваха като водовъртежи в мръсна, но дълбока река и толкова. Тъмноликите граждани и гражданки бяха общителни, умерено вежливи и в условията на абсолютна несъпротива

от страна на местните превзеха пазара както в прекия, така и в преносния смисъл на думата.

Те се разселваха навред — тихо и постепенно, изкупувайки къщици и къщички, събаряха ги и бързо вдигаха нови жилища — на пръв поглед не много различни от местните — и все пак в тези постройките имаше нещо... не от тук, нещо чуждо...

Глебка смело отиде до заснежената поляна, по краищата на която вече стърчаха вкопани нови колове за оградата — виждаше се как новите стопани разширяват своите владения. Кой знае защо тъкмо тук — под брезите, момчето спря с намерението да поразсъждава върху историята на Борис и Глеб — да помисли защо тези двама братя са наречени първите светци на руската църква и защо и двамата са загинали без да окажат каквато и да било съпротива на своите убийци?

Каква беше историята?

Управлявал тогава Русия нейният кръстител Владимир Червеното слънчице. Имал той няколко сина. Най-любимият — неговата най-голяма надежда — Борис. Най-малкият — още дете, по-точно — юноша: муромският Глеб — и той, от ясно по-ясно, княз. Имал знаменитият княз още един голям син — Святополк — с прекрасно име, но с душа, обрасла в черни коварства.

Остарял и станал немощен княз Владимир, а точно тогава печенегите налетели на руските княжества. Изпратил тогава княз Владимир своята най-голяма надежда — княз Борис — срещу врага. И решил старият баща — щом Борис се завърне, веднага да му предаде киевското княжество.

Когато разбрали, че насреща им идва войската на Борис, печенегите се разбягали и князът поел към къщи. Разпънал шатрата си да пренощува, но преди това освободил своята армия — мъка измъчвала младия княз, защото бил получил вест, че баща му не го бил дочакал, бил предал богу дух.

Най-близките му съратници напразно настоявали князът да тръгне веднага за Киев и да вземе властта; той не приел — твърдял, че по старшинство властта принадлежи на брат му, човекът с душа, обрасла в черно коварство и с име, изразяващо лъжовно достойнство — Святополк. През нощта убийците, изпратени от Святополк, се промъкнали в шатрата на Борис, който в този момент се молел и го убили. Умирайки, Борис успял да прошепне:

— Не им го вменявай като грях, Господи!

Най-малкият — Глеб, бил княз на град Муром. Въпреки че баща им вече не бил между живите и дори бил погребан, Святополк му изпратил лъжлива вест, че княз Владимир е тежко болен. Глеб наредил да приготвят ладиите и се запускарал по реките към Киев.

Както и Борис, добрите духове предупредили Глеб, че Святополк възнамерява да го убие и че той вече е убил Борис.

Не повярвал младият Глеб, че е възможно да има толкова безсмислено коварство — и то не срещу кого да е, а брат срещу брата — и продължил своя път към Киев. Насреща му се появила лодката с дружинниците на Святополк. Едва когато войниците скочили на ладията на Глеб и вдигнали мечовете си над него, той разбрал, че предупрежденията на духовете не били напразни, че Святополк е замислил невиджано престъпление.

Между другото, убийството извършили не вражеските дружинници, а предателят готвач, който за да се подмаже, прерязал гърлото на момчето княз с кухненския си нож.

Хвърлили тялото му в крайбрежните храсти, дори не го закопали в земята.

Но в това семейство имало още един брат — Ярослав. Святополк искал да погуби и него, Ярослав обаче събрал силна войска и тръгнал на бой; Ярослав разпънал своята шатра на същото място, където била шатрата на Борис. И двете братски войски започнали кървава битка в името на справедливостта и на погубените от своя брат братя. Когато Ярославовите воители изтръгнали чиста победа, Святополк побягнал, а братът победител заповядал да не го преследват:

— Сам Господ ще го съди за делата му — изрекъл той.

Святополк се скитал от едно на друго място, но мълвата за извършените от него братоубийства винаги го изпреварвала и вредом той бил посрещан с презрението на хората. Така и погинал по чужбина; заровили го в земята без да го опеят.

Борис и Глеб били провъзгласени за светци на втори май 1072 година, така че това не било никаква приказка, а самата чиста истина.

В книжката се разказваше и друга история — за намирането на тялото на Глеб. По думите на Ярослав, започнали да го търсят из целия път. Дълго го търсили. Но една нощ видели над непроходимата гора стълб от светлина. Поели нататък, с големи усилия преодолели препятствията и съзрели върху поляната нетленното, недокоснато нито от смъртта, нито от зверовете тяло на невинно убитото дете княз.

Братята получили и още едно име — Мъченици.

Следователно, те не били понесли мъките си от някакви чужди, непознати хора, а от своя кръвен по-голям брат, вярвайки до своя сетен миг, че подобно посегателство, единствено в името на властта, не е възможно.

Както стоеше върху заснежената поляна, под двете сраснали се брези и си представяше всичко това, Глебка изведнъж замря.

Сякаш от нищото пред него изникнаха четири различни по ръст момчета с черни като въгленчета очи, те не го зяпаха враждебно, но някак с безразличие — все едно хем е тук, хем го няма. Най-големият проговори с вежлив глас:

— Ако обичаш, върви си от тук! Тази земя е наша!

— Не — не разбра веднага думите му Глебка, — това е нашата земя!

И глупаво им се усмихна. Чернокосото момче изобщо не се смути.

— Ние знаем — каза той, — че твоята земя е ето там — и посочи покрива на глебкината къща.

Глеб проследи посоката, която той показваше.

Зад покривите на малките къщици се виждаше покрива на родния му дом. Той прекрасно знаеше това, но все пак погледна.

Нещо легна върху плещите му, някаква тъмна тежест. Искаше му се да възрази, но не знаеше какви думи да произнесе. Нямахше такива думи.

Обърна се и тръгна.

Но не към къщи, а в обратната посока, в края на брезовата горичка, където някога с Боря бяха погребали славея.

ЧАСТ ЧЕТВЪРТА
ГИБЕЛ

По време на своето учение Борис редовно се връщаше в отпуска и неговите посещения доста приличаха на първото, та Глебка дори се объркваше кога и по кое време — в коя точно отпуска се е случило едно или друго неособено значимо събитие или пък баткото е казал това или онова. Курсантът ставаше все по-зрял, голям и солиден, говореше без да се запъва — гладко, без да сменя интонацията си, така като че ли претегля на кантар всяка своя дума. В горните курсове на училището Борис попадна в един сборен спортен военен тим и започнаха да го освобождават по-често за тренировки и състезания. Почти всеки път той донасяше вкъщи по някоя бляскава купа, на които беше изписано неговото име и Глебка дълго се любуваше на славата на батко си. После баба им вдигаше купите на най-високия възможен рафт, откъдето им се даваше възможност да греят колкото си искат и високомерно, със снизхождение да попоглеждат надолу към минаващото, говорещото, учещото своите уроци и миещото съдове житейско ежедневие.

Глебка понякога улавяше в себе си тайната и дори леко срамна мисъл, че по-раншният им живот, когато Боря все още ходеше на училище, е бил по-интересен и пълнокръвен, тъй като тогава имаха значение всяка подробност, всяка глупотевинка и най-вече те засягаха и двамата — превръщаха се в един взаимносвързан общ братски живот. Разбира се, разделяше ги разликата в годините, класовете, но всичко останало беше общо — улицата, дънерите, където седеше тяхната тайфа и цвъртенето на вранчетата в стария господарски парк.

Сега Борис се намираше в някакви други, невидими оттук пространства — и улиците, и магазините там бяха съвсем други, и самият град, да не говорим за училището, от което — съвсем скоро — щеше да излезе един човек с лейтенантски пагони, един командир, не някакви ми ти там тинтири-минтири, един човек пренастроен в съвсем различно съзвучие — човек, който щеше да носи отговорност за други човешки същества — своите войници.

За всичко! За тяхното здраве, за това как са подготвили екипировката си, за състоянието на оръжието им. И, разбира се, за техните умения — да тичат, да се набират на мускули, да стрелят точно и накрая — да скачат с парашут; с една дума да воюват, ако се наложи.

И едно, и второ, и трето. Ако се наложи. А какво се получаваше? Че в днешните времена се налагаше — и то дори много често — нещо напълно неразбираемо — да воюваш със своите. Нали там където се стреляше, взривяваше, нападаше, не живееха чужди хора, а наши — пък било то и малко по-тъмнолики; какво от това, че говореха на неразбираемия си език?

За всички тези неща му сподели Борка и на Глебка направо му се зави свят от безпокойство. Ужким вече ги знаеше — ужким ги беше чувал поне сто пъти по телевизора, но по-рано те влизаха през едното му ухо и излизаха през другото — гледаше на тях като на висока облачност, която не го засяга. А сега... Борка можеха да го изпратят там, без да им мигне окото. Заповед — и точка! Не можеш да откажеш!

Бавно и с нежелание Глебка започваше да разбира колко различно е да си свободен човек и да можеш да кажеш „не“ на онова, което не ти харесва и да си обвързан със служебни задължения, както беше Борис сега. Той вече беше положил клетва и въпреки че външно изглеждаше все същия свободен като по-рано човек, на всяка цена трябваше да замине там, където му заповядат и да направи онова, което му наредят.

Боря се появи у дома след завършване на училището. Пристигна буквално за три дни — на пагоните му сияеха по две малки звездички.

Глебка сякаш замръзна и Боря лекичко го побутна с юмрук в рамото, за да го извади от онемяването му, да го накара да дойде на себе си, най-сетне да проумее, че времето се е изтърколило и батко му е завършил училището — нещо повече: че му предстои да замине в своята част, според назначението му, а преди това да стреля на състезание — не какво да е, а международно и не къде да е, а в Берлин!

Но Глебка бе изпълнен с някакъв тъмен страх — някакво неясно и съвсем недетско предчувствие, навярно защото Боря нямаше право да спре и да промени своя живот така, че да не изпълнява всички заповеди, да не се подчинява на всичко и да не отговаря за всичко.

Тези последни три дни от отпуската му, когато върху пагоните хвърляха отблясъци лейтенантските звездички, а върху главата му се мъдреше сивкавосинята барета със значка с изображение на парашут, остави в Глебка своите най-черни следи.

Може би вина за това имаше Върлината — тя неотлъчно следваше Борис. Вечер го изпращаше чак до вкъщи, тъпчеше на едно място пред тях, чакаше го да се появи, дори за малко не пристъпваше прага. Пазеше се от нещо, колкото и да я канеха вътре както Боря, така и баба им Елена Макаровна.

Бледа, с гладко прибрани коси, облечена като стотици други девизи от беден произход, висока и слаба, тя по никакъв начин не изглеждаше лика-прилика на красивия Борис — той беше по-нисък на ръст, а и по-млад от нея.

Библиотекарката сякаш го охраняваше, по глупав начин му пречеше да се види с Глебка като хората, изяждаше времето им, отпуснато от съдбата за разговори.

Времето вече не се движеше нито с малки крачки, нито с часове — скачаше с цели дни, със седмици и с писмата от Боря. Времето вървеше от едно писмо до следващото, въпреки че Борис имаше джиесем, както и Глебка, парите и у единия, и у другия бяха в голям недостиг — те едва свързваха двата края. За цялото си учение Боря се обади само десет пъти. Използваше джиесема си за служебни задачи, а Глебка изчакваше брат му да събере пари, за да му се обади отново.

Не му беше лесно да икономиса пари. Телефонът на Глебка, подарен от майора, мълчеше. Чакаха писмата.

Те не бързаха да пристигат — не носеха и кой знае какви новини, липсваше дори адресът, откъдето са изпратени. Отначало имаше адрес на подателя, после неизвестно защо, той беше заменен от цифрите на военната поща.

Първоначално писмата заемаха цяла страница, че и повече. Борис винаги пишеше само за странични неща, например, за състезанията по стрелба и Глебка много се радваше, но баба им и най-вече майка им не криеха огорчението си, загдето синът не пише нищо, както казваха те: „за живота“.

Постепенно Глебка започна да разбира, че в новите писма на Борис — само с номера на пощата — липсва нещо много важно.

Той спря да разказва за състезанията, а съдържанието на писмата стана видимо по-кратко — между пет и седем изречения — смисълът беше: не се притеснявайте, служа в далечен гарнизон, всичко върви по нормалния си ред. Повече от половината в тези писма бяха поздравии — до горевчанските момчета, до баба им и майка им, до Глебка — хем писмата бяха адресирани до тях, хем трябваше да си предават неговите поздравии един на друг. Странно. Като че ли не бяха писани от Борис, а от чужд човек, но почеркът си беше неговия.

Веднъж — това беше през есента и Глебка го помнеше много подробно — призори мобилният му телефон заскрибуца, нежно закръка и той с мъка се събуди, улови го с трепереща ръка и попита шепнешком, за да не събуди майка си и баба си:

— Боря, ти ли си?

В слушалката чу някакъв полустон, полудихание:

— Гле-ебка! Гле-ебка!

Скочи от леглото и започна да вика:

— Боря! Боря! Къде си? Какво ти е?

Майка им и баба им се събудиха, направо скочиха, изправиха се — по женски невчесани, раздърпани, безпомощни, жалки, с изпъкнали от ужас очи.

Глебка за секунда разбра, че не бива да се държи като дете, а някак по-различно. Дори най-лекото колебание, дори повтарянето на чутото, щеше да бъде по-жестоко от удар за жените.

Опита се да потисне треперенето на тялото си, да усмири внезапно нахлупата отнякъде треска и изрече със сякаш чужд глас:

— А, не, имате грешка! Звънят посред нощ разни... пречат на хората да спят!

Баба му и майка му започнаха да обикалят из стаята като навити — първо сковани и мълчаливи, после като че ли постепенно дойдоха на себе си, започнаха да въздишат, да говорят за своите си, свързани със семейния бит теми; поръчаха на Глебка да легне да си доспи — беше твърде рано — вероятно само пет и половина.

Той се обърна към стената, захлупи се с одеялото и с треперещи пръсти набра телефона на Бориска.

Чуха се отмерени дълги позвънявания и изведнъж — някаква лудост — дочу гласа на майор Хаджанов:

— Ало — каза той, — слушам!

— Търся Борис — прошепна Глебка, — дайте ми Борис!

— Ох-о! — сякаш със съчувствие възкликна гласът чак от другия край на света. — Ще ти дам аз на теб един Борис!

И телефонът странно изщрака. Не, не го бяха изключили — на Глебка му се стори, че стовариха нещо тежко върху апарата — дочуха се шумове, трясък, някакви далечни гласове. После всичко утихна.

Глеб лежеше под одеялото, жадно вслушвайки се в замлъкналия телефон, притискаше го към ухото си. Отново набра номера — изящен женски глас отговори, че абонатът е извън обхват.

Отново, отново и отново се опита да се свърже — същият резултат...

Втресе го. От безсилие беше готов да ревне. Искаше му се да сподели с някого за случилото се.

Да разкаже на майка си и на баба си беше невъзможно — как щяха да го приемат? И най-вече баба му. Майка му също не беше от желязо, но най-важното е какво реално биха могли да сторят. На кого да позвъни, към кого да се обърне? Кой трябваше да даде отговор при такава ситуация? Военният комитет ли? Кой, все пак, кой?

Глебка си спомни, че гласът на човека, който му се беше обадил, приличаше на гласа на Хаджанов. Изстреля се от леглото. Скоси, бързо се облече — на изненадата и въпросите на жените отговори, че бил обещал на всяка цена да мине през майора, но забравил — дори, уж между другото, попита майка си вярно ли е, че майорът вече не живее в тира, а в грозната сграда, построена на мястото на приказната къщурка на Яковлевна.

Майка му отговори положително, но каза, че не е сигурно, защото Хаджанов преспивал на различни места и вероятно тези приличащи си една на друга сгради, всички до една били негова собственост — поне така клюкарствали завистниците от санаториума.

Най-често обаче той все пак нощувал в първия тухлен замък.

Глебка трябваше да се вземе в ръце. Той закуси, облече се, подреди учебниците си в чантата — провери дали е взел всичко — и след като подхвърли едно лекомислено „гуд бай“ на баба си и майка си, излезе навън.

Намери Хаджанов там, където предполагаше. Когато почука, вратата откряна същото момче с очи като въгленчета. На въпроса може ли да повика майора, то задържа изпитателен поглед върху лицето на Глебка, пригответи се да му зададе някакъв въпрос, но се въздържа и притвори вратата.

Михаил Гордеевич се появи буквално след половин минута. Глебка припряно, в скороговорка му разказа за ранното позвъняване, за неузнаваемия глас на Борис, който обаче беше изрекъл името на Глебка; разказа му за гласа, приличен на Хаджановия, за звука като от удар и настъпилото после мълчание.

Майорът вдигна глава към небето и възкликна притеснено:

— О, Аллах!

После погледна към Глебка.

— Виждаш, че не съм бил аз онзи, който ти е отговорил, нали?
— със сериозен глас разтревожено каза той.

Глебка кимна в знак на съгласие.

— А той къде е, къде? — Майорът въртеше нетърпеливо глава.

— Как, къде? В армията.

— Къде в армията? На кое място? С какво се занимава?

Глеб му отговори, че писмата идват без адрес на подателя, само с номера на военната поща и че Боря никога не му е писал къде се намира.

— О, Аллах! — отново възкликна Хаджанов.

Сега очите му не слизаха от Глебка. Предложи следното:

— В девет ще отидем до военния комитет, ще им кажем за позвъняването. Те ще направят запитване. Но ако ще се влачи по пощата дотам и обратно, ще мине цяла вечност!

Той замълча.

— Трябва да се измисли нещо друго. Може да се пусне телеграма директно до командира на тази част, нали?

Приседна на пейката пред сградата. Помълча, повъздиша и изведнъж каза на глас, но сякаш на себе си:

— Нима аз го тласнах към греха?

Отначало Глеб не разбра и попита:

— Към какво да сте го тласнали?

— Към това да стреля!

— Защо това да е грях?

— Така излиза! — отговори Хаджанов и се обърна към Глеб: — не разбираш ли?

— Не разбирам — промърмори момчето.

Хаджанов дълго оглежда брата на своя ученик. Сякаш се чудеше на нещо свое. Кимна с глава, явно беше съгласен със самия себе си — после рече:

— Добре че поне ти не тръгна по неговия път... Упоритостта, както се вижда, невинаги заслужава похвала.

Помълча и въздъхна:

— Не, каквото и да говорим, всичко е по волята на Аллах. — Гледаше Глебка напълно сериозно: — По вашему, на Бог.

Той каза на Глебка да го почака, след малко се появи облечен, пристегнат, с неизменната си белозъба усмивка. Най-напред

прескочиха до пощата, където Глеб собственоръчно написа текста на телеграмата до командващия частта — до... тази и тази там... военна поща.

Към девет вместо в училището и санаториума те отидоха при районния военен комисар — той ги посрещна с усмивка още от прага, нали Борис беше тяхната обща гордост; щом му казаха за какво са при него обаче, усмивката му започна да угасва — лицето му помръкна повече от обикновено — в края на срещата обеща, че няма да пише, а ще позвъни където трябва по оперативните канали за връзка. Разговорът приключи с обнадеждаващи думи:

— Да се надяваме, че е телефонна грешка. Малко ли стават? Аз ще се обадя, ще се обадя на всяка цена!

Хаджанов кимна с благодарност. Излязоха. На прага на военния комитет се разделиха. Глебка се чувстваше съсипан, но на душата му стана малко по-леко. Опитваше се да убеди сам себе си, че всичко сторено дотук не е било излишно и е възможно да се е получило телефонно преплитане или грешка.

Майорът се усмихваше — външно изглеждаше напълно доволен. Преди да се разделят се разбраха, че получи ли се някакво известие, ще се чуят веднага, без да занимават баба му и майка му. Нямахше смисъл да ги безпокоят. Хаджанов някак необичайно протегна ръка към Глебка и двамата силно и с доверие стиснаха ръцете си, като че ли се бяха договорили за нещо.

Същият ден по пощата пристигна писмо от Борис. То беше кратко — с познатите странни поздрави — писмото преобърна всичко. Без да забелязва нищо, майка му отново промърмори старата си песен, че Боря не споделя нищо „за живота“; Глебка не отговори, само повтори наум:

— Споделя, споделя той!

Този път наистина споделяше „за живота“! Щом пишеше, значи беше жив, значи всичко беше наред, а сутрешното му позвъняване е било само преплитане на гласове — нали въздухът всеки миг е наситен с милиарди обаждания! Врещят компютри, безбройни чипове управляват адресати и номера — няма как да не се получава известен процент шкарто, грешни, подобни на призраци обаждания — нали на него самия му се беше причул гласът на Хаджанов, докато през това

време майорът кротко си е спял в леглото, само на метри от дома на Глебка.

Разбира се, Глебка си даваше сметка, че писмото е изпратено отдавна и докато се е тътрузелo по пътищата цели две седмици като върху гърба на стара кранта, биха могли да се случат всякакви неща, а чутото по телефона става, както казват днес „в реално време“ — т.е. на секундата. Писмата не живеят в реалното време, те винаги са в миналото, в преживяното, в отлетялото време. Но ето че появата му се превърна в някакво чудо — реалното време, достъпно днес дори до неособено просветените човешки умове, въпреки всичко отстъпи своето място, скри се в сянката — писмото сякаш свали от плещите на момчето тежкия товар — подари му надежда.

След това дойде още едно, пак от Борис — то също беше много интересно, с поздравите си до всички — това му беше интересното. След него се появи и трето писмо. А после и четвърто.

Глеб срещна на улицата върлинестата Марина, която му се заусмихва още отдалече, ускори крачка насреща му и с тих глас му съобщи, че и тя има писмо от Боря — пишел ѝ, че вероятно ще бъде представен за държавна награда.

Глебка смъкна окончателно тежката раница на съмнението от плещите си. Усмивката засия на лицето му и той дори ѝ протегна ръка — явно вече се беше примирил със странната симпатия на брат си.

По онова време се случи още едно събитие, превърнало се в последна сметка за семейство Горев и особено за Глебка, не в нещо важно, а в нещо много необходимо.

Едно е да разполагаш с компютър, пък бил той и с интернет, в училищния кабинет — колкото и да прекараш пред него, не си си вкъщи и точка; все едно си на пощата в някоя кабина, все едно говориш по телефона. Друго е персоналният, личният, в твоя собствен дом!

Майка му се дърпаше: ти луд ли си, откъде толкова пари? Баба му пък изобщо не разбираше за какво говорят. Изведнъж, най-неочаквано, след поредното си връщане от санаториума, майка му весело го попита:

— Ако вземем компютър на старо, ще се съгласиш ли? Отчислен. Но работи. В счетоводството сменят техниката и старата се продава по доста намалени цени.

— Ура-а-а! — нададе възторжен вой Глебка.

На следващия ден след училище той се отправи към майка си и двамата отидоха в счетоводство — там се мъдреха малки дисплеи, но всичко в тях ромолеше и чуруликаше както трябва. Служителите нямаха нищо против майка му да купи един от тези апарати на прилична цена. Глеб прие подаръка с разгуптяно сърце.

От този ден нататък след училище Глебка едва ли не на бегом се понасяше право към своя нов любим приятел; той, като разтворен към света прозорец можеше да ти разкаже за всичко, което пожелае душата ти. Със затаен дъх Глеб бродеше из лабиринтите на интернета, получаваше нови, паралелни на училищните знания — уроци за неща, които нямат нищо общо с училището.

Един път налетя даже на порно и прекара половин ден пред монитора, усещайки, че под мишниците, в слабините и дори в коленете му избива неочаквано гадна пот. После решително се откъсна от тази гадория, изключи компютъра и затвори очи.

Беше вече седми клас, уж точно възрастта, когато започваш да оглеждаш момичетата, но тези същества все още не привличаха вниманието му. Дали защото девиците в класа му бяха като че подбирани чрез конкурс за грозотии — кръглолики, чипоноси, целите в лунички, или пък за седемте години бяха свикнали до такава степен един с друг, че помисляйки си за тях — дори и за момичетата от другите класове — на Глебка му се струваха еднакви като гъби пънчушки. Даже порното от интернета той не свързваше с тях по никакъв начин — там, върху екрана на дисплея изникваше съвсем друг свят, с други лица, предизвикващи само ужас, неясно вълнение и гадене.

Глеб сякаш каляваше своята воля като бързо изключваше мерзките образи. Тогава те започнаха да се появяват в сънищата му и майка му една сутрин го попита защо цяла нощ е ходил и тропал, сякаш в отвъдното царство се е срещал със змей горянин. Глебка се захили — не змей, а змиище!

След училище веднага се върна при компютъра и за зла участ отново се натъкна на отвратителни сайтове, пътищата към които напипваше сама, изневеряващата на разума му ръка — така му се наложи за втори път да закали своята воля, като пресече пътя на гадните видения към себе си.

На вратата се почука точно в най-неподходящия момент, когато човек съгрешава, а следователно е и най-слаб.

Когато влязоха военният комисар с още някакъв немлад, мустакат, тих, с потиснати очи мъж с пагони, а след тях и Хаджанов, Глебка дори не можа да се изправи. Обикновено по това време майка му вече си беше вкъщи — с баба му поне от половин час можеха да шетат из къщата, но днес неизвестно защо нея я нямаше и се наложи баба му да посрещне мъжете. Глеб също се надигна.

Военният комисар свали офицерската си фуражка, заби поглед в ъгъла, после вдигна очи някъде над главите им и каза:

— Носим ви горчива вест. Вашият син — той поправи униформата си и погледна възрастната жена, — вашият внук... и вашият брат Борис Матвеевич Горев загина като храбър боец, по време на изпълнение на воинския си дълг.

Глебка тръсна глава, стори му се, че му се е счуло, успя само да прошепне:

— Как така загина?

И се хвърли напред, защото баба му започна да се свлича на земята. Не да пада, а да се свлича, да пропада, сякаш подът беше изчезнал под краката ѝ.

Той закъсна — мъжете я уловиха и я отнесоха до кревата; Глебка се засуети около нея, донесе ѝ вода, така сякаш отлагаше за по-късно съобщението на военния комисар.

След като подаде водата обаче седна на пода и закрещя. С пълно гърло.

Едва сега до него достигнаха думите на военния комисар. Нямахте го Боря!

Протяжно изкрещя своя зов за помощ:

— Майчице!

Доведоха майка им. Двама души в бели престилки я държаха под ръка, тя се свличаше, пропадеше също като баба му и санитарите поднасяха към лицето ѝ някакво вонящо памуче.

Щом я зърна, Глебка осъзна, че всичко е истина — лицето на майка му беше бяло като платно, а под очите ѝ се виждаха огромни сини полукръгове.

Сега умираше тя, Глебка осъзна това и пое към нея викайки:

— Майчице! Боря! Майчице! Боря!

Мина може би цял мъчителен час на стонове и сълзи, на амонячни памуци, докато разберат, че всъщност Боря вече е тук, че Товар-200^[1] е пристигнал в Краснополянск, в същата онази морга в бившия господарски склад, където в наше време — до погребението — се съхраняваха телата на покойниците.

[1] Товар-200 — ковчезите с телата на убитите военни. — Бел.прев. ↑

Глебка попадеше в параклисчето за първи път. Колко пъти беше притичвал или минавал край него, колко пъти беше зяпал хората, събрали се да се простят със своите близки, колко пъти беше слушал духовият оркестър, с неговата немного стройна, мека като самите музиканти музика, които вечно не дочакваха края на помена — никога обаче не беше влизал вътре.

До него бързо се бяха наредили горевчанските момчетии — днес вече младежи, почти мъже — всички до един бяха там, разбира се и Хаджанов, въпреки другата му вяра; там бяха приятелките и съседките на майка му и баба му, както и военният комисар, тъй като Боря беше загинал „при изпълнение на...“.

Майка му и баба му едва се крепяха, вонеше на амоняк, около параклисчето имаше дори кола на Бърза помощ — страхуваха се да не прилошее на някого. Но на хората им прилошава по какви ли не поводи — бързата помощ беше тук по нечие нареждане — погребението беше на държавна сметка — на общинска; участваха представители на властта — убит беше фронтови офицер.

Военният комисар произнесе съвсем официална реч, набор от клишета, в които се говореше за воински дълг и за „смъртта на храбрите“. Директорът на училището също взе думата и Глебка настръхна. Този слаб, твърде млад — във всеки случай доста младолик мъж, вероятно малко по-възрастен от Боря, а на всичкото отгоре и изпратен тук едва преди година, изобщо не познаваше брат му — вероятно по-старите учители му бяха подсказали, че са имали такъв випускник, че се е занимавал със спортна стрелба, а след завършване на военното училище е загинал. Какво ще изстискаш от всичко това, ако дори не си виждал човека? Директорът се мъчеше, потеше се, мънкаше и пустословеше.

Глебка се чувстваше зле, много зле. Не можеше да каже от какво повече — от тези безсмислени клиширани речи ли, или от това, че ковчегът беше запоен и им забраниха да го отворят.

Това ти стига да рухнеш, да почувстваш как сърцето ти се сковава, как спираш да чуваш с ушите си. Значи, значи... По-нататък не ти се ще да мислиш, какво остава пък — да говориш?

Свещеникът кадеше с кандилото, но мирисът на тамян по нищо не напомняше ароматите на момчешките огньове. През мирисите на амоняка и мъглицата на тамяна Глебка дочу думите на свещеника за невинните мъченици Борис и Глеб.

Дори потрепери, дочувайки своето име. Като да го бяха ударили. Името на Борис трябваше да се чува, прощаваха се с него. Но какво общо имаше той самия?

Глебка веднага упрекна себе си за припламналия неосъзнат страх — от къде на къде? Не можа да го прогони. Макар да знаеше, че Борис и Глеб са братята мъченици, погубени от предателство. Отново чувства страх: значи се сбъдва. След като Борис беше загинал, следващият беше той...

Свещеникът спомена втори път светите Борис и Глеб и помоли за последното прощаване да останат най-близките хора; майка му отново започна да умолява да отворят ковчега; отново ѝ отказаха, тя падна на колене и впи нокти в кървавочервената му драперия.

Хората само се раждат всеки посвоему, погребват ги по един и същи начин. Гробарите изкопават трапа, роднините хвърлят по шепа пръст, а след тях, бързайки по един и същи начин, деловите гробищни труженици затрупват гроба със земя.

След това Хаджанов ще каже на Глебка, че би трябвало да има салют в памет на Борис, но взводът бил към комендатурата в големия град и решили, че не е целесъобразно да се разкарва цял автобус до Краснополянск.

Глебка намрази тези речи.

До този момент той не беше имал никакво отношение към разните му там думи, дори към ругатните. Чуваш и толкоз! Казваш и забравяш! Сега изпита омраза.

Как трудно се излизаше от този водовъртеж — майката, бабата, Глебка... Да изплуваш макар и само за глътчица въздух, който дава живот — трябваше да гребеш, да се издигаш нагоре, да правиш нещо, с което да преоболееш бедата. Но преодоляването ѝ не беше лесна работа.

Майката взе болнични — дойдоха да я видят почти всички лекари от санаториума — без стоматолога. Взимаха ѝ кръв, въпреки че беше вкъщи я сложиха на системи. Предложиха ѝ лечение в друг санаториум, колкото се може по-далече от Краснополянск, за да се успокои, да се отстрани, но тя отказа като кимна към бабата и Глебка: „Как да ги оставя!“.

Баба му се държеше, потропваше, позвънкваше на печката — готвеше, после притихваше, започваше да хлипа, разридаваше се, а майка му от кревата я успокояваше, доколкото можеше. После сякаш си сменяха местата, майката избухваше в плач, а баба му присядаше до нея да я утешава.

Глебка също се присъединяваше към тях. Ревяха тримата, хълцайки, без да се срамуват един от друг — от какво да се срамуваш?

Едва климайки, майка му тръгна на работа. Глебка не ходи на училище само два дни — на погребението и на следващия ден. Щещ — не щещ, това принуждава да се вземеш в ръце, помага.

Но не и на него — така се получи. Терапията действаше само временно. Учителят преподаваше новия си урок, след това изпитваше, съучениците му нещо отговаряха, ясно е, че това отвличаше вниманието — и Глебка се хващаше на тази изкуствена патица, играеше тенис на маса, прехвърляше топчетата на думите, но внезапно някаква непреодолима сила го улавяше за гърлото и го стискаше с всичка сила — почти задушавайки се, той хукваше в тоалетната, пускаше чешмата със студената вода и гълташе безвкусната, хлорирана течност, почти се давеше, докато отмиваше прогарящите го сълзи.

Такива пристъпи, почти припадъци, го спохождаха и на улицата. Веднъж, докато вървеше покрай господарския парк, иззад далечните

завеси на паметта му, сякаш се изтръгна ярък, като че взет от филм образ: Борис в чисто бяла незапасана риза, разкопчана около врата, скача като конче по лъкатушешката крива пътека зад кованата стара ограда, а Глебка, вкопчен в раменете и ризата му; Борис ръмжи, вика „иха-ха“, а Глебка се смее, нищо повече, само се смее!

Той е на три години, най-много на четири, нима човек помни себе си, когато е тригодишен, очевидно — не, но ето че тази картина се изтръгна иззад кулисите на времето, значи си спомня! Смехът на онова безоблачно щастие от само себе си се срина в плач, в сълзи — в горчивата истина, че това никога, не само няма да се повтори, но дори и споменът трябва да умре, препъвайки се в едно непоправимо знание, че кончето е пораснало и е загинало.

Глебка се притисна към оградата с ръждива желязна плетеница, залепи се към червената тухлена ронеща се колона и заплака хълцайки; в този момент някой докосна рамото му.

Той трепна, обърна се, съзря някакъв непознат старец. Беше облечен като просяк — във вехта татарска антерия, в някакви сиво-тъмнокафяво-малинови потури, в плъстени памучни ботуши, каквито никой вече не носеше дори в най-затъntenите села. Като че ли този човек се беше появил не иззад ъгъла, а от някакво друго време, може би дори от далечните времена на войната, за която често показваха филми по телевизора. Очите му бяха светлосини, съвсем младежки, дори детински и гледаха Глебка радостно, почти възторжено, сякаш неочаквано беше срещнал своя син или внук. Но думите някак си контрастираха с изражението на лицето му, въпреки че уж успокояваше момчето:

— Не тъгувай, синко. Много неща имаш още да изпиташ.

След това, усмихвайки се все така радостно, добави:

— За друго трябва да мислиш. Какво ще правиш в живота си. С кого ще бъдеш. В кого ще се влюбиш. Към кого ще изпитваш жалост. Защо...

Беше ноември, утъпкан мръсен сняг покриваше земята. Старецът беше гологлав. Лекият ветреца едва-едва ветрееше неговите редки бели къси коси — някакъв лек мъх.

Глебка помисли, че този дядка много му прилича на някого, беше го виждал някъде. Но не можеше да си спомни къде. Помисли, че

думите му звучаха твърде тъжно, защо обаче усмивката му беше толкова весела.

Старецът се обърна и пое по своя си път. Глебка си помисли, че сигурно му е студено без шапка.

— Не — отговори старецът, сякаш беше чул въпроса на Глебка. И добави: — А брат ти е жив, разбра ли?

В своя ъгъл Глебка клюмна от безсилие — между кованата решетка и старинната колона.

— Заради това се усмихвам! — повиши глас старецът, без да се обърне.

И разтвори ръце, учудвайки се как малчуганът не разбира толкова просто нещо.

Глеб наведе глава само за миг, а когато я вдигна, дядото вече не беше там, въпреки че до завоя имаше не по-малко от петдесет метра.

Той скочи и хукна, за да го настигне. Зад ъгъла нямаше никого. Върху снега нямаше следи.

Впрочем, снегът беше утъпкан. Никакви следи не можеха да се различат.

Глебка не можеше да дойде на себе си. Постоя на ъгъла, обърна глава насам и натам, после кръстоса целия квартал да не би старецът по някакъв необясним начин да е отминал много бързо. Никого не намери.

Върна се вкъщи, искаше му се веднага да разкаже на баба си за случилото се, но премисли. Щеше да прозвучи... „несериозно“ ли беше думата? За да сподели нещо с нея, Глебка трябваше първо хубаво да разпита дядката, да разбере откъде знае всичко това, но по време на срещата им Глебка само беше мълчал, беше слушал като хипнотизиран и толкова.

Ами ако този старец просто му се беше привидял? На човек всичко може да му се случи.

Глебка вече не вярваше и на себе си — беше ли се случило това изобщо? Когато се разхождаше из града, той оглеждаше всеки старец. Веднъж дори направи нещо като разследване — след училище, с раничката на гръб, започна да влиза навред, където се събираше повече народ — магазини, банка, поща. Разпита и познатите дечурлига дали не са виждали такъв и такъв човек? Никой нищо не беше виждал. Едва след това, без да иска, внезапно, сякаш някой го беше блъснал, взе че разправи за стареца на баба си. Замъкна се право в нейната кухненска дупка. Баба му вареше каша, но веднага изключи всички котлони на печката и се взря в Глебка. Очите ѝ се изпълниха със сълзи. Тя ги триеше с опакото на ръката си и повтаряше:

— Не може да бъде! Не може да бъде!

— Как мислиш? — попита Глебка. — Къде се е дянал?

— Къде, къде — неясно му отвърна тя. — Там, откъдето е дошъл.

— Ама откъде е дошъл?

Тя махна с ръка, обърна се, цялата се тресеше, попита — Глебка ли, себе си ли, а може би кой знае кого:

— Как така ще е жив? Нали го погребяхме?!

Говореше за Бориска; Глебка се беше питал същото поне хиляда пъти — как така жив, след като... Нали сам беше хвърлил шепа пръст върху ковчега?

От това че разказа на баба си за стареца с веселите очи, не му стана по-леко. Не получи нищо друго, освен сълзи в изпъкналите ѝ от недоумение очи, страх и неразбиране. Това и той си го имаше — полза никаква.

В този ден се появи още една любопитна подробност. На излизане от кухнята, все още меланхоличен и обзет от мисълта за загадъчния старец, Глебка приближи старото, отразяващо в цял ръст човека семейно огледало, наричано от баба им със странната дума „тоалетка“ и се огледа в него. Естествено, не се оглеждаше в огледало за първи път — беше го правил много пъти — и сутрин преди да тръгне към училището, и вечер; огледалото винаги беше отразявало неговия образ — отначало детски, а по-късно — юношески, като сега.

Нищо особено — огледало като огледало и момче като момче — стъклото го отразява и толкова.

Но се случи нещо необичайно. Може би за първи път в живота си Глебка не се огледа, за да си приглади перчема или да види дали му стои добре сакенцето — взря се в лицето си.

Дори се дръпна — момчето, което го гледаше от огледалото, много приличаше на стареца, появил се кой знае откъде. Само дето не се усмихваше и не беше старец, а момче. Чертите на лицето, очите, носът, ушите обаче съвпадаха едно към едно.

Сякаш Глебка гледаше стареца Глебка и той досущ приличаше на онзи дядка, когото беше срещнал в господарския парк.

Премигна с очи, но нищо не се промени. Приликата между момчето и стареца беше поразителна.

Глебка изруга, замълча за миг, след което отиде при чешмата да наплиска разгорещената си глава: боже, как може да ми се привиждат такива неща, а?!

Успя ли да прогони от ума си тази случка? И да, и не.

Да, защото това наистина приличаше на някакво видение. Нали Борис беше погребан наблизко в гробището. Когато Глебка отиваше там — сам или с някакви възрастни, винаги се чувстваше като в полусън. Гледайки снимката на брат си върху червената пирамидка без звезда, той разбираше, че всъщност това е жестоката истина, а останалото — странната среща, е нещо друго, нещо неразбираемо.

Няколко пъти към него се присъединяваха братоците — Петя, Федя и Ефим или отдавна надхвърлилия пределите на акселерацията Аксел, или Витка Главанака, заякнал днес като бик. Мълчаха, въздишаха, произнасяха безсмислени междуметия — „ох“ и „ах“, потупваха Глебка по гърба или раменете, изразяваха съчувствие. Пиеха.

Колкото по-бързо бягаше времето, толкова повече Глебка се дразнеше от това съчувствие. Поначало във всички тези думи и жестове той долавяше липсата на непринуденост, а след това — не, не точно неискреност, а някаква сухота, дори умора от чувството, че си длъжен непременно да отидеш на гроба, да демонстрираш своята скръб, своята печал.

Глебка започна да чувства следното: тези прелюбезни приятелчета просто се преструват, как иначе! Животът беше извършил непоправим обрат, Боря го нямаше — жалко, но какво можеше да се направи, всички сме пътници — тъгата от присъда като тази се превръща най-напред в печален ритуал на поклонение, а след това напълно се разпада като пресъхнала бетонна смес, под която стърчи само арматурата — железни прътове, скелето на живота. Но колко ужасно е то.

И колко удивително, колко неочаквано животът пренарежда своите акценти! Близките ти приятели от детството, с които си смятал, че ще си близък цял живот, порастват и се променят. Срещаш скъпия свой приятел пораснал — колко пъти си искал да си поговориш с него, да пийнете по бира, да поскитате по улиците, а изведнъж разбираш, че

сте се отчуждили, че всичко, което ви е свързвало, се е разпаднало, посипало се е на прах и за разлика отпреди, нямате какво да си кажете. На раздяла се усмихвате, изричате абсолютно неискрени думи за нова среща, но нямате желание да я осъществите...

Така става сбогуването с детството — то винаги е и срамежливо, и припряно, като че ли си гребал с халба направо от бурето, пил си до пресита и изведнъж халбата ти дрънчи по дъното — спасителната течност е свършила, дружбата е пресъхнала, а с нея и спомените, и чувствата, и още нещо — лично твое, скъпо, без което по-рано ти се е струвало, че животът ти е невъзможен.

Не, възможен е, но внимание — неслучайно поговорката гласи: старият приятел е по-добър от двама нови. Изобщо! За да не пресъхва приятелството, за да не е голо дъното на бурето, от него не бива само да се гребе, то трябва и да се долива! Но с какво?

Спомените не са бурета да ги доналееш, те макар и да не пресъхват, се утаяват, скуката започва да квака в плитчините. Не отпадат само чувствата, общите интереси, искреността. Ако всичко е останало единствено в миналото — значи то не струва пукнат грош. Приятелството се допълва от новите чувства на порастащите хора, пък били те и отдавнашни приятели.

Глебка все още не разбираше това, въпреки че остро го чувстваше. Силиците не му достигаха. Всички бяха потопени в мъката, в болката, в неутешимото страдание. Затова така силно го пронизваше умората от чувството, че си задължен и настъпващото отчуждение на старите приятели, вече пораснали мъже.

Истинската му изненада дойде от Марина.

С нея те никога и за нищо не се бяха уговарили, но често се засичаха на гробищата. Върлината се беше променила, и то много. От нахална и разхайтена в ученическите си години, от подмилкваща се, когато дружаха с Бориска, днес тя се беше превърнала в някаква бледа сиромахкиня. Естествено, в библиотеката не можеш да натрупаш планини от злато, но поне можеш да се обличаш прилично. Глебка обаче разбра, че причината за вида ѝ е съвсем друга. Явно тя не само беше загубила желание да се конти, на нея дори не ѝ се живееше. Намираще я коленичила в снега пред пирамидката на Бориния гроб, обути в стари чорапи, с преклонена разрошена глава, обзета от скръб. Винаги безмълвна.

Не плачеше, не говореше за болката си, когато се появяваше Глебка, тя просто се обръщаше към него и нищо повече. Понякога той все пак виждаше набързо изтрити следи от сълзи по бузите ѝ, но най-често Марина гледеше пред себе си със сух, парещ поглед — гледеше някак през снимката на Боря, през пирамидата, през снега и като че ли през цялото това изпълнено с печал полуселско гробище — в някакъв друг свят, в друго, осезаемо единствено за нея пространство.

Те можеха да се разделят още там на гробището без да си разменят и дума — Марина кимваше и се отдалечаваше, сякаш предаваше дежурството си на брата на покойния. Случваше се и обратното — Глебка много бързо си даде сметка, че макар и без думи двамата са свързани от някакви нови взаимоотношения — те обичаха и тъгуваха за смъртта на най-скъпия си човек. Той се беше оказал един за двама им.

Някак съвсем като зрял човек веднъж на Глебка му хрумна, че докато Борис беше жив, ще не ще, той го беше ревнувал от Марина — точно това беше изпитвал по време на отпуските му, когато тя правеше тегели на улицата пред къщата им. Тогава не ѝ вярваше, а сега нямаше как да не ѝ вярва. Със своята гибел Борис по странен начин свърза двамата чрез обичта им към себе си.

Ето какво се беше получило! Старите приятелчета се бяха отдалечили, не толкова от Глебка, колкото от Борис, а болезненото чувство за загуба сближи, дори сроди Марина и Глеб и с времето това чувство ставаше все по-горещо.

Искрените чувства се бяха слели благодарение на властта и силата си. Когато срещнеше Марина на гробищата, Глебка изпитваше почти радост от неугледния ѝ вид, одобряваше го и въпреки че никога не ѝ се усмихна, а разговорите им съдържаха само най-нужното — той изпитваше към нея някаква особена близост.

Веднъж-два пъти дори я срещна на улицата нетрезва. Тя наведе глава, отдръпна се и макар да го заобиколи, Глебка успя да я огледа.

Ако това се беше случило по-рано, той щеше да я укори, да я изключари, да я наклевети пред Боря, сега не само изпита съчувствие, ами дори се зарадва — хрумна му, че ако беше малко по-голям, двамата с нея биха могли да се напият заедно.

А може би това предстоеше.

Понякога Глебка си мислеше, че животът му е спрял.

Училището изобщо не го засягаше. Еднакво равнодушен беше както към двойките, така и към отличните оценки; със съучениците си говореше без желание и всичко бързо му омръзваше, а при случайните срещи на улицата с най-близките си от по-рано приятелчета, той гледаше по-бързо да се отърве, като отговаряше с цял куп стандартни приказки.

Беше отплувал нанякъде.

Започна да се разхожда сам по градските улици. По принцип се надяваше да срещне стареца, който приличаше на него самия, но след това скиторенето без цел и смисъл просто му стана навик. Ходеше и на местата, свързани с неговите спомени — на полянката до рекичката, където палеха огънове, при храсталака, в който хванаха славея, в горичката, където мучеше кравата с препълнено от мляко виме. Избягваше обаче санаториума на майка си с проклетия тир. Някакво смътно, тревожно усещане се стоварваше върху му всеки път, когато си припомняше този Хаджановски оазис. Там беше началото на славата на Боря и на неговата гибел. Оттам беше започнало всичко. За какво му беше притрябвало и военното училище, и цялото това прибързано бягство от живота. От живота!

Тази мисъл беше неточна и не съвсем ясна. Тя се губеше в мъгла, но въпреки това някои неща бяха очевидни. Полковник Скварушкин, воинът, беше достигнал дълбока старост. Майор Хаджанов също не живееше зле, все нещо шмекеруваше с някакви неясни пари — при това съвсем немалки — вдигаше сграда след сграда за своите земяци, разпореждаше се чрез тях, лепеше, майстореше неща, невидими за обикновеното око...

Хаджанов беше наставник на Боря — на пръв поглед искрен и радушен, но кой знае защо Глебка му нямаше особено доверие. Поточно вярваше му само наполовина, а може би само на една трета. Глебка усещаше със сърцето си — имаше нещо, което майорът старателно криеше не само от него и момчетата, но и от възрастните,

дори сигурно и от своите земляци, за които строеше сграда след сграда. Зад вечната му усмивка прозираше някаква несигурност.

Наскиташе ли се, понаучеше ли уроците си, Глебка седнаше зад компютъра. В Интернет той попадеше на какви ли не разсъждения — някои от тях доста язвителни, например, за някоя прочетена книга или гледан филм, имаше също така изпълнени с благост, като че ли хората не живееха на земята, ами в самия рай, не липсваха и зловни; такива, които обичат да вадят на всеобщ показ чуждото бельо. Не му харесваха нито едните, нито другите. Търсеше нещо неспокойно, дори тревожно.

Веднъж, тъкмо преди заспиване, по телевизора показваха как във Франция, някъде около тяхната столица арабски юноши, заедно с някакви по-големи младежи, които били като отвързани, запалили едновременно стотици автомобили. Репортерите направо се опиваха от сцените на насилие — явно бензиновите пожари, а може би и страхът им действаша като допинг. Говореха възбудено, направо крещяха, че всичко това било причинено от имигрантите, с които е претъпкан Париж — плащало им се малко, а повечето били безработни, не била ясна ситуацията и с пенсиите им — изобщо тези цветнокожи си искаха своето.

— О-хо! — въздъхна баба му, — я ги виж как си защитават интересите, а нашите и глас не надигат, барем на една богаташка кола да бяха драснали клечката!

— Чуваш ли се какви ги дрънкаш! — укори я майка му. — Трябва да се молим на Бога да не стане и у нас същото. Започнат ли да палят и нас няма да ни подмине. Колибката ни ще пламне като факла!

— Не-е — възрази баба му. — Руският мужик е кротък. Ако нещо не му е по вкуса, ще се напие и кротко ще захърка. Най-много да си го изкара на жените. Дотам му е храбростта.

— И слава богу! — възкликна майка му.

— Ти само ги виж! — не спираше Елена Макаровна. — Боята им виж! Всичките са пришълци. А искат! Всички са им длъжни! Ние тук живеем от векове, а нямаме право на нищо!

— За какво говориш, мамо?

— Ти се огледай само! И у нас, виж колко надойдоха вече! Току-виж и тука взели да искат! Може да е дошъл нашият ред вече, а?

Баба му подскачаше на стола, кършеше рамене, не можеше да намери обяснение:

— А аз тук какво? Ами ние? Как живеем? Къде ни е радостта? Ей го на и Бориска — за какво, за коя там точно Русия си даде живота?!

Жените заподсмърчаха, заплакаха, майка му кимна към екрана:

— У нас всичко това ще свърши с хулиганство. Виж какво става! Никой не контролира бандитите.

На екрана вече се виждаха арестувани от милиционерите руски младоци с наведени бръснати глави — на преден план репортерът направо танцуваше, ругаеше ги и ги наричаше по чуждестранному скинхедс.

Глебка седна пред компютъра и написа в yandex.ru тази дума, чието значение още не знаеше. Излезе, че скинхедс били доплували от Англия — някакъв коктейл от бръснати глави, музика, „Ох!“, от високи обувки тип кубинки, от тиранти и политика. Те се гордеели, информираше Интернет, че принадлежали към работническата класа.

Като цяло информацията изискваше да си образован, защото за музиката „Ох!“ Глебка беше чул-недочул, но работническата класа съвсем го обърка — никой в училище не им беше обяснявал каквото и да е на тази тема и тя се сви на топка в стомаха му.

Глебка си помисли за себе си, за майка си и баба си: ами ние? Баба му беше селска жена, майка му — масажистка, значи медицинско лице. Борис беше военен, а той самият — Глебка — хептен нищо — обикновен ученик. Не бяха никакви работници, а само може би работещи. Виж Аксел — да. Той по цял ден бърхтеше в онзи завод, сглобяваше прочутите автомати. Всички останали обаче не ставаха за работническа класа — нито братоците, чиито родители бяха търговци, нито Хаджанов, нито Марина.

Къде е тази работническа класа в тяхното работническо градче? И какви ти тук скинхедс?

Глебка се усмихна, сякаш се беше видял в огледалото — я виж ти какви мисли, а!? Идваха му, понеже беше прочел доста книги сигурно.

Беше му минавало през ума, че само си губи времето с това пусто четене. Обаче след като се прехвърли в библиотеката за възрастни, където работеше Марина и където бяха идвали с Бориска, за да узнаят нещо повече за славея, той си даде сметка, че започва да проумява нещата доста по-добре. Вече познаваше мнозина възрастни, знаеше какво значат някои изрази, да не говорим пък за някои значими

думи и техния смисъл. Например, много добре знаеше какво е фашизъм. И антифашизъм. Знаеше и какво означава расизъм.

За знаене, знаеше, и какво от това!? Тези неща се случваха твърде далече от техния Краснополянск. И от окръжния град, а може би и от цяла Русия — какъв фашизъм, какъв антифашизъм? Какъв расизъм?

Търсейки нещо повече за скинхедс в Интернет, той се ухили на хлапашките им приумици — на стила им на обличане „boots and braces“, което се превеждало като „обувки и тиранти“. Униформата им постепенно се променяла. Освен тирантите станали модерни и военните клинове, кубинките Dr. Marten's, куртките Harrington, облеклото от преливащи се на светлината мохерни платове — Tonic suits. Но върхът на шика бил късо подстригания гребен в средата на бръснатата глава.

Той си представи как би изглеждал, ако не в тази странна униформа, то поне с този гребен на бръснатата си глава, дори скри косата над ушите си с ръце и направи така, че косата му да щръкне в средата отгоре; приближи се до огледалото, огледа се — направо на нищо не приличаше — от сребърното покритие го гледаше едно слабовато, обрасло с косми сивичко човече.

На следващия ден след училище той отиде в бръснарницата да се подстриже.

Не, все пак и в Краснополянк животът беше придобил някаква нова, невиджана преди енергия; тук вече също се бяха дотъррили всякакви боклуци, с каквито се славят големите градове. Първо, за подстригването по нарисуваната от Глебка с молив върху лист хартия скица от него одраха цели три стотачки, в превод — почти десетачка в зелено. Единственото, което доста време притесняваше коафъора, беше дали пъпчивият дългонос младеж, който даваше мило и драго, за да изглежда по-голям от възрастта си, има тази сума.

Без много приказки той превърна четката, която изобщо не украсяваше главата на Глебка, в напълно свършен в стилово отношение таралеж и избърсна останалата част от главата според всички правила, в съгласие с вижданията на своя клиент.

Разделиха се без симпатии, чувства и благодарности — единият изтръска кърпата, другият подаде парите и толкоз — но настроението на Глебка рязко подскочи нагоре и той пое по улицата без шапка — съвсем като големите, независими мъже.

Точно така се чувстваше — е, не чак като мъж, но като истински юноша, с цел в живота, свои възгледи за всичко и всички, като човек завинаги напуснал детството и, да предположим, ако все още не можеше да се каже, че е встъпил в младежката възраст, това не беше беда. Оставаше му съвсем малко — година, половин година, месец, а може би само един квартал — обикновен градски квартал — пресечеш го и животът ти се промени, пораснал си като по чудо.

Точно така се получи.

Глебка запомни за цял живот последния миг от своето детство. Вървеше покрай една стара едноетажна сграда, превърнатата днес в магазин с много широки огледални прозорци и зяпаше отражението си. Хлапак, почти юноша, а върху лицето му — щещ — не щещ, ще го видиш — истинско достойнство. Човек, който си знае цената. Точка.

По-нататък животът му се промени решително.

Изад ъгъла се появи Марина. Кърпата за глава беше на врата ѝ, косата — разрошена, от тънкото ѝ палтенце се подаваха два големи пискюла. Естествено, не беше трезва, въпреки че не беше и много пияна, по-скоро още не се беше оправила от предното напиване, но дали беше махмурлия от вчера или от сутринта, не беше лесно да се каже.

Когато видя Глебка, тя не се обърна както по-рано, не отклони поглед — напротив, взря се в него, силно изненадана от нещо и едва чуто възкликна:

— О!

Сякаш го виждаше за първи път.

Глебка и кимна, каза ѝ: „Здрасти“. Каза ѝ го без абсолютно никакъв възклицателен знак в края, така да се каже, съвсем повестувателно — просто изрече тази дума и толкова.

Двамата постояха известно време на ъгъла, а наоколо нямаше никого, нито един човек. Накрая Върлината каза шепнешком:

— Изпрати ме. Не се чувствам добре.

Глебка нямаше представа как да я изпрати и малко се пообърка, но тя лекичко го докосна. Той все още беше под впечатлението на своето отражение в огледалната витрина — вече съвсем не приличаше на сополанко!

Обърна се и пое редом с Марина. Тя се придвижваше някак палаво, стори му се, че дори нетърпеливо, на два пъти се подхлъзна, улавяйки се за Глебка — ту за ръката, ту за рамото му и на него му се стори, че го прави нарочно, само за да се улови за него.

Но това не му беше неприятно — толкова. Ако беше малко по-смел, можеше да я улови дори под ръка. Е, картинката щеше да е доста смешна — Върлината беше с цяла глава по-висока. Беше по-висока даже от Боря.

Двамата пресякоха два квартала и стигнаха до една малко отстранена занемарена дървена къщичка с градина. Не, очевидно Глебка все още не беше успял да изследва всички ъгълчета и дипли на своето мърляво градче — насам дори не беше припарвал — отвред, къде повече, къде по-малко цивилизовани сгради, а сред тях селска къщурка, почти като тяхната, само че по-стара и по-запусната.

Марина се наведе, измъкна ключ под едно от крилата, отвори и покани с жест Глебка да влезе.

В сърцето му проехтя едно предчувствие — не толкова хубаво, колкото съблазняващо. Влезе в пруста и двамата се съблякоха. Марина се отправи към кухнята и много скоро го покани там, Глебка дори не успя да огледа обстановката както трябва, разбра едно обаче — всичко беше почти като у тях. Рамки със стъкла, зад които се блещят изплашени от светкавицата на фотографа лица на предци — по-възрастни и съвсем невръстни, съвсем като за паспорт; голо огледало на стената между двата прозореца; беднотия; на масата книги и лампа с пластмасов абажур; на прозорците стари, съвсем селски перденца, завързани с връвчици.

Седнаха на масата и Глебка попита Марина:

— Ти, какво, не работиш ли?

— Изгониха ме — отговори безизразно тя. — Просто взеха и ме изхвърлиха.

Глебка искаше да я попита защо е започнала да пие, но се въздържа, отговорът беше ясен.

— С кого живееш? — попита с неудобство.

Тя бързо вдигна глава, лицето ѝ изглеждаше грозно, но трезво, дори прекалено трезво; без всякаква усмивка отговори напълно сериозно:

— Живях с Боря... Докато го имаше. Сега ще съм с брат му.

Глебка не разбра думите ѝ веднага, беше споменала нещо за него, дори кимна в отговор, а после я остави да продължи:

— След Боря, погребях майка си, буквално след седмица...

Замълча.

— Направо с рикошет — бам, бам! Знаеш ли какво е рикошет?

Глебка кимна.

— Ето на — промърмори Марина, — дай да му цапнем по един рикошет — за него и за нея.

Без да се чукнат, изпиха по две чашки една след друга, след това мълчаливо задъвкаха зеле.

Глебка почувства, че отплува нанякъде, но се срамуваше да покаже слабост. Марина му хвърляше от време на време изпитателни погледи, като че ли проверяваше как му се е отразил рикошетът.

После се разрида.

Случилото се по-нататък би трябвало да пропуснем без никакво колебание — животът и без друго е преситен от подобни неща.

Глебка, момче като всички, до насита се беше нагледал по телевизора на всякаква гадост — похотта се лееше като река. Във въображението си той знаеше и можеше всичко, но когато Марина се заплака, отиде в стаята си и легна на кревата, загуби самообладание. Седеше в кухнята, дъвчеше зеле и дори не му идваше на ум да удари още една глътка за смелост и да я последва в стаята ѝ. Тя сама го извика.

Едва тогава се реши и помежду им всичко се случи набързо, с чувството за неловкост и срам. После, точно когато трябваше да се погледнат в очите и да си кажат нещо, работата стана съвсем зле, защото Глебка не знаеше как да постъпи и мислеше единствено побързо да се облече и да хукне навън.

В долната част на корема си изпитваше болка, от удоволствие нямаше и помен. Поне не изпитваше срам. Беше изпълнил някакво свое задължение ли да го наречем? Марина го повика и той се отзова. Защо, по каква причина и какво щеше да последва — нямаше никаква представа.

Докато бързаше към къщи и намотаваше кълбетата на неясните си чувства, Глебка изведнъж си даде сметка, че двамата с Марина дори не са се целунали, че нито тя му е казала поне една дума, нито той на нея и че, по всичко личи, тя се е чувствала виновна пред него.

Детството е жестоко — а може би, това изобщо не е слабост на детството, а на нещо съвсем друго? Той хвърли цялата вина върху ѝ, дори я нарече с най-долната възможна дума. После нещо като че ли го стисна за гърлото — не, вината си беше негова, на Глебка — този отвратителен предател.

Що за оправдание можеше да бъде, че Бориска го няма? Още по-зле, че го няма! Не може нищо да ти каже, да те укори. Излиза, че си извършил безотговорна подлост — Бориска ще премълчи, няма как да отвърне, а ти, родният му брат, взе че го предаде. Просто го предаде.

Дори уморилите се да си го спомнят за него другарчета, са направили невинни пилци в сравнение с теб, мерзавца!

А само преди един-два часа той зяпаше себе си в огледалното стъкло и се смяташе за голям зрял човек! Какво излезе, че е най-големият сопол на света, че в душата му се е таяла такава гадост, дето с думи не можеш да я изречеш.

Глебка вървеше по улицата, покрай малцината на брой минувачи.

Всички се обръщаха след него — лицето му изглеждаше спокойно, а по бузите му течаха сълзи.

Щом се добра до къщи, капнал от умора Глебка се просна на дивана и мигом заспа; единствено в съня му някой прояви милост към него — присъни му се лялото, полянката край тихата рекичка и облаците, отразени в нея. Някаква благодат се спусна отгоре му, като противовес на подлата случка.

Когато се събуди обаче, не почувства облекчение, а уроците не влизаха в главата му. На следващия ден получи цели две двойки, които щеше да му се наложи да поправя поне на тройки. Но всичко това му се струваше дребно, някак второстепенно, без значение.

Неприятното усещане след като уж беше минало известно време, по никакъв начин не си отиваше. Глебка сипеше най-жестоките възможни клетви спрямо себе си, като не се боеше от никого, дори от спомена за Боря, а единствено от себе си. И все пак чувството за вина по малко, по малко започна да отстъпва своето място, да се измества някъде встрани. Глебка усещаше почти физически, че вътре в него започват странни промени. Мускулите на ръцете и нозете му започнаха да се наливат със сила, сякаш не спираше да тренира — да бяга, например, или да се набира на лоста, раменете му се разтваряха и съвсем очевидно ставаха по-широки. Глебка с изненада наблюдаваше промените в себе си и изпитваше срам от самия себе си; едва ли не шепнешком се питаше — нима всичко това е само от онази случка; отговор не идваше, защото кого можеше да попита? Дори да имаше такъв, как да попиташ за подобно нещо?

Марина изчезна някъде, дори не от паметта му, а от съзнанието му.

Заслушан единствено в промените, които стават с него, той сякаш беше забравил за съществуването ѝ. Но и това щеше да е за кратко, равновесието никога не трае безкрайно.

Срещна я отново — този път недалеч от училището и веднага си каза, че тя не е тук случайно, че може би е дошла нарочно, за да го причака. Нямахме време за разсъждения по въпроса — Марина бодро закрачи насреща му, напълно трезва, усмихната, спря пред него, наклони се над ухото му и заговорнически прошепна:

— Извинявай!

— За какво? — изчерви се той.

— За много работи — отвърна тя, крачейки редом в неговата посока. — За това, че бях фиркана!

Тя се разсмя някак хубаво и искрено.

— За това, че те съблазних, малчуган такъв!

Глебка се наежи, но не отговори — цял рояк момчета и момичета както от неговия, така и от другите класове ги зяпаха и макар всички да знаеха, че Марина е сламената вдовица на Бориска, което означаваше, че не могат да ги заподозрат, Глебка се изплаши някой да не чуе какво му казва Марина.

Колкото се отдалечаваха от училището, толкова съглеждачите оредяваха. Най-накрая останаха сами. Глебка се огледа един-два пъти за всеки случай.

— Ами да — продължи Марина, — и аз се озъртам за това. Единственото ми оправдание е, че никой не би повярвал. Хлапакът е на петнайсет, а лелката — на двайсет и пет. Разлика от небето до земята! Но знаеш ли...

Тя направи няколко крачки мълчешком — може би си подбираше думите. После продължи:

— Но знаеш ли, ти направо ме отърва. Може би дори ме спаси.

Глебка нямаше представа какво да отговори.

— Разбери — каза Марина, — двамата с Борис много се обичахме. Поне аз много го обичах. Когато осъзнах, че него вече го няма, започнах да се побърквам. А сега какво ще стане? Какво да правя? Майка ми също я няма, нямаше с кого дума да си кажа. Започнах да пия и ме изгониха от работа.

Те приближаваха Маринината къща.

— Разбираш ли — не спираше да говори убедено тя, — през цялото време мислех, с кого ще живея оттук нататък. С някой чужд мъжкар, който ми е безразличен, така ли? Ами че това е предателство! В що за твар трябва да се превърнеш — нали само допреди малко си

оплаквала своя герой, любимия си мъж!? Място не си можела да си намериш и изведнъж — хоп — в леглото с някакъв друг, напълно чужд човек.

Вече стояха пред портичката на оградата, зад нея — крехката къщица. Марина не забелязваше нищо — нито снегът, завалял неочаквано, бавен и обилен, нито хората, които вървяха по рядко използвания път.

— Тази мисъл направо ме пречупи, разбираш ли? — говореше тя. — Започнах да се страхувам от хората, особено от мъжете! А те като дяволи пропълзяваха под вратата — само излез на улицата почерпена, веднага налитат! Дърпат те за ръкава! Айде, викат! Тръгвай, викат! А аз се хвърлям встрани! Страх ме е! Боя се да не извърша подлост! Боя се да продължа да живея!

Тя обърна Глебка към себе си.

— И изведнъж, ти! Сякаш ме порази мълния! Ето го! Вярно, още е хлапак! Но и той все някога ще стане мъж! Каква ли ще му се подложи? Коя празноглавка? Ами аз? Нали съм тук! Нали се измъчвам! Измъчвам се, защото се страхувам да изменя на брат му. Не бива това да бъде измяна, не, а нещо като преобръщане, може би това е стъпалото, на което да се стъпи. Не да измениш, не! А да помогнеш на неговия брат, разбираш ли какво ти казвам, скъпи Глебка?

От пътя през падащия сняг някой викаше Глебка и той потрепери, като крадец, хванат на местопрестъплението. Вгледа се, разбра кой е и още веднъж потрепери — беше Хаджанов. Минавайки по улицата, той им се усмихна и им махна с ръка:

— Здравейте, деца!

На Глебка му се прииска да си тръгне, но да избяга го беше срам; изпитваше и тъга... За какво точно, той едва ли можеше да обясни — изпитваше тъга към всичко, най-вече към Марина — самотна, никому ненужна... в тази къщица — макар все още да не беше грохнала докрай, тя вече беше напълно готова; за това говореха и чупливата, от дъски с нарастващи цепнатини вратичка, и самата къщурка, сякаш осъдена на смърт — неслучайно от всички страни я бяха обкръжили безчувствени каменни чудовища.

Вместо да се вслуша в настояването на душата си, да се извини и да си отиде, Глебка отново влезе в дома на Марина и двамата отново пийнаха за смелост, замезвайки със зеле, а после отново осъществиха

близостта помежду си, толкова утешаваща и необходима за Марина и толкова безполезна и предателска за Глебка.

Колко много лъжи в днешните ни времена има за живота на начинаещите, за сладострастните сънища на креватните утехи! И радост имало в тях, и победа на не знам какво си, над не знам що си, и ловко обучение, и платени, стига да ги желаш, удоволствия!

Не вярвайте, момчета, вие момичета — също. Всичко си остава както си е било и ако се намерят утешители, които наричат човешката близост физиологическо функциониране в името на удоволствието, това е в угода единствено на безсрамието и разврата — шмекеруване в обновен амбалаж.

Ако съвестта и нежността ви все още са живи, ако на всичкото отгоре сте обладани от чувство за печал, която, уви, не зависи от вас — подгответе се да получите като дар не сладост, а мъка, страдание и досада.

Ако все още не са ви внушили лъжливата мисъл за всеядния характер на тази радост — между другото, най-святата и най-лесно разрушимата от всички.

ЧАСТ ПЕТА
ПРЕОБРАЖЕНИЕ

1

Глебка дори не можеше да обясни това свое желание, но без да иска и без нарочно да го обмисля, започна да си търси отвличащо занимание. Усещаше, че освен уроците и компютъра — вълшебен поглед в необозримия свят, той беше длъжен да научи и нещо друго, както неговият обичан Борис се беше научил да стреля.

Обхвана го необяснима тревога.

Училището беше започнало да го дразни, затова че трябваше да ходи в него задължително всеки ден — често по време на час той потъваше в някакво странно, мътно небитие — все едно заспиваше, а беше буден. Изключваше се, не слушаше какво говори учителят, а през междучасията се изхитряше да не чува възбудените гласове на децата. Започна да гледа на съучениците си като на някакви чужди същества. За себе си знаеше, че сега много се различава от тях и то не толкова заради тайната, колкото заради неочакваното си и рязко порастване.

На Глебка му се струваше, че започва да мисли по съвсем друг начин, беше обхванат и от някаква друга енергия, макар и нечиста, макар и не напълно негова, но какво да се прави — тя го беше настигнала, беше се вселила в него.

Веднъж в час по физика, вслушвайки се сякаш отдалеч в думите на учителя за теорията на ядрената енергия — как критичната маса на съединяващи се елементи отделя невидима енергия, освободена от реакцията на съединяването — процес, който е в основата на атомната бомба, той изведнъж, ухилен, си помисли, че това се отнася и за него.

Някой ден, при някакви неведоми сега обстоятелства, елементите и силите, които бяха вътре в него, щяха да се съединят, да се слоят и да излъчат незнайна енергия.

И сигурно щеше да произведе взрив! Или пък тази енергия да започне да формира някаква важна мисъл. И целият му живот да бъде озарен от светлината на тази мисъл — и делата, които тя ще зароди!

Той щеше да се промени и окончателно да порасне, а засега порастването му малко изпреварваше — физиката догонваше мислите и теориите на неговото Глебкиново съществуване.

Само да знаеше Глебка колко близо бяха до истината наивните му предчувствия и колко скоро щеше да се осъществи зараждането на тази енергия.

Веднъж, на връщане от училище, на половината път го настигна Ефим, най-младият от породените „търговчета“ — той беше завършил училище, следваше във втори курс на Политехническият институт — филиала в тяхното градче — родителите му го бяха откупили от армията. Тутакси му подаде кутия кола и двамата тръгнаха като отпиваха от подсладения буламач, който както бе чул Глебка от Марина, притежавал следните качества: водата — руска, електричеството от завода, където го разливат — руско, парите, които плащат за него — пак руски. Даже урината, която се получава от колата — руска. Само парите от нея отивали в Америка. И печалбата от тази кола ставала американска. Не е лошо! Та колко милиона руснаци смучат тази помия с печалба за американците! Ами бирата! Всички пивоварни, освен една, са фино-шведско-датски! А бира се лее — океан! Ами всевъзможните му там уискита! Ами шоколадът! Дори водката! Ех, доверчива нация!

Глебка просто така, заради майтапа, започна да разказва на Ефимка за чутата от него икономическа теория, а той, макар и студент, захвана да му задава въпроси и се получи неочакван семинар.

Те дори не забелязаха как се сблъскаха с цяла шайка мургави момчетии — бяха около пет-шест човека, а двамата по-големите, Глебка ги познаваше; те живееха в дома, който построил Хаджанов на мястото на синята къщичка.

Тези момчета вървяха някак не по тукашному — не в редица, препречвайки улицата като руските хулиганчета, които пъргаво се отдръпват, за да отстъпят на някой старец или възрастен и не като сбита малка компания, плътна и непробиваема, а в следния ешелониран ред — най-отпред по-малките, в средата — средните, а групата завършваха най-големите, които ако трябваше, подаваха кратки гърлени заповеди.

Срещайки се с Ефим и Глебка, те не свърнаха надясно, в своята част на пътя, а ги обградиха от всички страни, като единият от тях, май от средните момчета, дали нарочно или без да иска, бутна студентчето Ефим за лакътя и той изпусна кутията с кола. Ефимка високо изпсува, но тълпата тъмнолики вече беше отминала; след миг обаче, със

закъснение или по команда, се разкикотиха и тъничко гласче, изглежда от най-малките, възкликна просто така:

— Руско магарище!

После Глебка много пъти щеше да си мисли, че ако този глас бе викнал — „магаре“, всичко може би щеше да се размине, но това „магарище“ кой знае защо ги разяри необяснимо и двамата.

Ето в този миг някакви материи се съединиха в Глебка, енергията на съвсем неясна ярост изби в областта на челото и ушите — те двамата с Ефимка се втурнаха след тъмноликите. Онези пък, забравили за обидата, приписали си лесна улична победа, в ситен тръс вървяха отпред, разменяйки си гърлени звуци, без да се обръщат назад. Затова двата ястреба, връхлетели ги ловко отзад, постигнаха целта си леко и с абсолютна точност — двама от тримата по-големи, които вървяха с гръб към тях, те свалиха с леки удари под коленете, третият залитна напред и събори няколко средни, средните паднаха върху малките и ги събориха — същински ефект на доминото! Като повалиха ариергарда, Глебка и Ефим чисто и просто победиха.

Те никому нищо не притуриха, тръгнаха си за вкъщи и доста бързо се успокоиха, без да придават голямо значение на сбиването, но същата вечер един прозорец на Глебкината къща беше счупен от камък, паднал направо върху постелката. Баба му се изплаши и двайсет пъти повтори, че за целия ѝ живот толкова нещо не ѝ се е случвало.

Глебка наметна дрехата си и тръгна към братоците. Те много добре познаваха градската търговска топография — къде, на кого и какво принадлежи и обясниха на Глеб, че източните или „югите“^[1] — така и никой не разбра от каква точно националност са — притежават лавките край автогарата, недалеч от санаториума, още няколко пръснати тук-таме, а също и известен брой по-големи магазинчета, които от доста време правят търговска конкуренция не само на семейството на троицата Гореве, но и на всички местни.

Нищо в Глебка не се вълнуваше, не клокочеше, не вдигаше пяна. Енергията — макар и изобщо да не беше ядрена, беше някак делова — и се освобождаваше без да бърза, дори разумно, в крайна сметка пестеливо, превръщайки се в обикновена мисъл: тук тъмноликите не са стопани, а гости и нямат право да нахалничат, а това означава, че трябва да им се даде да разберат как да се държат, когато са на чуждо

място. Глебка предложи да им подпалят лавките. За начало — една. Но така, че никой изобщо да не се усъмни. Братоците вкупом одобриха, макар че бяха по-големи от своя командир. И ако Ефим бе второкурсник, то Федя беше в трети, а Петя почти в четвърти курс на същата тази благословена Политехника от покрайнините на Москва, разпънала тук образователните си шатри. Можеха да се осветят, да се откажат — но къде ти, инат ли беше, друго ли?

[1] Южняците. — Бел.прев. ↑

Това се оказа по-просто от фасул.

Търговското семейство на братоците по това време имаше едно вехто пикапче — за превозване на товари, с бензин в резервоара и те източиха около два литра гориво в малка пластмасова тубичка.

Единствената трудност беше — как после да обясниш къде си бил, защото акцията бе планирана за полунощ — почти мъртво време. Нали Краснополянск не беше все пак някаква столица, а просто дупката на кравая, през зимата в десет часа зад прозорците просветваха единствено телевизионните екрани, а улиците опустяваха, магазините, да не говорим за павилионите, отдавна бяха затворени, киносалоните ги нямаше, само тук-там се виждаха осветените входове на увеселителните заведения, нещо от рода на две ресторанчета и десетина бара. Иначе — тишина и спокойствие — селото си е село. Всъщност кому да обясняваш — всички бяха големи, почти образовани — освен Глебка.

Двамата по-малки братоци крачеха отпред, тяхната задача беше тихо да свирнат, ако се появи опасност, в останалите случаи да вървят мълчаливо и да не обръщат внимание на пияни мъже или някакви други случайни хаймани — независимо от пола им, да не реагират. В средата вървеше боецът Глебка, който държеше бабината си дебела стара чанта, изплетена от някаква зацапана, но в същото време много здрава синтетика, а в нея се спотайваше тубата, която издаваше бълбукащи звуци, защото не беше пълна догоре. Веригата се затваряше от още един брат — на петдесетина метра разстояние от тях.

Набелязаната за отмящение лавка от всички страни беше закрыта с талашитови плоскости, закачени с катинари. За минута на Глебка му стана съвестно и не се почувства добре.

Че какво му е виновен този черен неодушевен предмет, натъпкан с разни дъвки, бутилки и подобни боклуци? Обаче бързо потисна странното си съчувствие и сам се упрекна: нали именно той предложи да дадат урок на тъмноликите по такъв убедителен начин.

Братоците се разпръснаха наоколо и започнаха да описват бавни кръгове около павилиона, охранявайки изпълнителя от неочаквана опасност.

Глебка отвори тубата и като огъна ръба на чантата, изля съдържанието върху стените, дори плисна и на покрива, който макар и малко, но беше заснежен. После там хвърли и чантата с опразнената съдина.

Наоколо всичко беше тихо. Нито един минувач, какво ти! — нито един звук в заскреженото градче. Сякаш и то съчувстваше на Глебка и на тримата братоци Горевци в борбата за правото на местно предимство.

В джоба си Глебка се бе запасил с непълна кутийка кибрит. Ожесточавайки се и опитвайки се да намрази този талашитен куб и всичко, което се съдържа в него, Глебка щракна клечката. Едва докоснала талашитената стена, тя така пламна, че Глебка едва успя да отскочи.

Пламъкът обхвана лавката от всички страни и братоците, с изключение на най-големия Пьотър, мигом се разпръснаха в три различни улички. Целият замисъл беше, ако случайно попаднат на някого, той да не може да каже, че е видял четирима.

Пьотър, отговорният навигатор в това дело — той беше посочил лавката и назовал стопанина ѝ — ги заведе до нея. На него беше поверена и ролята на наблюдател на финала на операцията. Трябваше, уж случайно, да се появи на пожара и да проследи как ще се развият по-нататък събитията.

На другия ден той им разказа всичко.

Глебка се усмихваше край заснежените дънери като слушаше тихото му, преминаващо в шепот повествование как пожарникарите пристигнали, когато лавката вече била изгоряла почти напълно. Те дори не започнали да развиват шланга, за да гасят, работата била ясна и било безсмислено да го развиват, а после обледенен да го навиват на огромната желязна макара в машината. Излезли без да бързат, постояли, погледали, огледали пак наоколо, но най-близките дървени къщи се намирали далече и пожарникарите просто изчакали павилионът да догори. Дори се опитали с желязна щанга да се правят на огньари: може да са искали да измъкнат бутилка от огъня? Къде ти — всичко изчезнало в пламъците.

Глебка се подхилкваше, а сърцето му се свиваше. Но не биваше това да бъде забелязано от никого. Той само призова:

— Вижте, момчета! Това е едва началото. Ако усетите, че някой започне да се рови — отричате и толкова.

— Ха — присмя се най-големият Петя. — Ти ли ще ни учиш?!

Другите също се ухилиха, изглежда имаше какво да си спомнят.

Но така и никой не започна да рови. Братята се порадваха и бързо забравиха, пък и радостта им беше някак примитивна: боднаха конкуренцията! И дори не своята. А на родителите си. Не удар — а само бодване.

Та това прилича на детско забавление за четвърти клас, когато ти слагат под задника кабарче с острието нагоре, а ти сядаш отвисоко. Боли, обидно е, но е занимавка за малчугани, не за студенти, каквито са и тримата! Пък и Глебка изобщо нямаше предвид точно това, когато се канеше да отмъсти за счупения прозорец, не! Нима работата беше в прозореца — поправиха го още същия ден. Не! Работата е там, че всички те, и Горевите също, са се родили тук, и родителите им, и далечните им деди. За какъв дявол тези тъмнолики ще установяват тук своя ред?

В дълбините на Глебкината душа нещо се случваше, някаква промяна. Тя се отнасяше до Борис. Нали той загина там някъде, в някакви южни планини.

Той загина, а те тук трева пасат!

И макар Глебка да помнеше искрените, почти със сълзи на очи изречени думи на Хаджанов, че тук — в Русия — той спасява своите земляци от бедата, връхлетяла техните домове там, нещо не беше така както казва.

Той вече не вярваше на Хаджанов, това е.

Хаджанов не закъсня да се появи. След седмица-две майка му каза, че Михаил Гордеевич го моли да намине при него в тира, закритото стрелбище. Отдавна не се били виждали. А имали и работа.

Глебка малко се напрегна: през това време, вече без него, братоците бяха подпалили още две лавки, изчезвайки пак така без следа и без свидетели. На два пъти те дори не съобщиха на Глебка за своите намерения, затова пък после с радостно кикотене му докладваха за победите си така, както докладват бойците на своя командир и на Глебка не му се обърна езикът да ги укори. Нали той започна всичко!

Така че, откровено казано, поканата на Хаджанов леко го разтревожи: откъде можеше да е научил? Ако, разбира се, е научил. Изтича до братята, каза им къде отива след училище, разпита ги внимателно, да не би да са изгървали нещо на някого. Но те бяха еднакво твърди и го увериха, че на никого, на нито една жива душа и дума не са отронвали, да пукнат на място, ако лъжат!

Всъщност, макар първоначалната идея да принадлежеше на Глебка, смисъла и адреса на наказанието определиха студентите. Излизаше, че са запалили лавката по инициатива на Глебка, но в свой интерес. А сега се изискваше твърдост.

Глебка влезе с трепет в тира. Припомни си предишните времена, с Бориска — благодатни, безгрижни времена.

Но спомените се сливаха с новото — с неговото, на Глебка отдалечаване от Хаджанов, дори отчуждение, а и тази нова тайна в края на краищата беше насочена срещу Хаджанов.

Глебка влезе поруменял от студа навън и затова изглеждаше малко празнично и заблуждаващо приветлив. И веднага попадна на любезността на майора.

— О, какъв гост, Глебушка, скъпи, влизай, събличай се, бъди като у дома си, отдавна не си минавал, съвсем ни забрави, не е хубаво, помни — старият приятел е по-добър от двама нови, това не е наша, а стара руска поговорка — избърбори със същия приветлив, но както — кой знае защо — му се стори на Глебка, неискрен вид той.

В същото време Глебка ревниво разглеждаше тира и отбелязваше промените към по-добро. Стрелковият коридор беше варосан, осветен силно и по нов начин, а оставили оръжието си на пода, към него гледаха същите момчета, двамата по-големи, с които се беше сблъскал наскоро.

Те бяха спокойни, усмихнати и някак прекалено уверени, като хора, които вече много добре умеят да правят нещо. Например, като хора, които могат много добре да се бият. Или пък — да стрелят. Изглежда беше точно така, защото Хаджанов извика при себе си тези момчета, назова ги — Осман и Хасан — и им каза да подадат ръка на Глебка.

— Виж, по руски те са Саша и Руслан — започна Хаджанов, — и двамата достигнаха до първи юношески разряд; има още време, през пролетта ще идем на областното първенство, а там, ако е рекъл Аллах, ако не трепнат, ако проявят хладнокръвие като твоя брат, могат да променят съдбата си, нали така?

Майорът веднага усети, че сбърка, споменавайки Борината съдба, пооплете се и спря, но бързо продължи:

— Помниш ли как те повиках да започнеш да тренираш, нали и ти се научи да стреляш тук от съвсем малък! Сам Бог те води! А аз не мога и не мога да те убедя!

Той дръпна Глебка в кабинета, от дъното на който се изправи момиче с кафяви очи от същото това племе, то изнесе поднос с обли чашки, прищипнати близо до гърлото, малки съдинки със захар, каза си името — Елза и по знак от Хаджанов се скри в тира.

Той поясни:

— Между другото, Елза също стреля. Ще съберем и женски отбор, нали така?

Млъкнаха — по-точно замлъкна майорът — започнаха да пият чай. Едва сега най-после Хаджанов бавно и по съвсем друг начин каза това, заради което беше повикал Глебка.

— Имам голяма молба към теб, Глеб. Приятелска. Мога ли да те помоля като приятел? Нали нас двамата ни свързва Борис. Какво ще кажеш?

Какво му оставаше на Глебка? Внимателно, с някакво предчувствие, да погледне в очите Хаджанов и да кимне.

— И хайде да се разберем. — Хаджанов беше доволен от кимването на Глебка. — Всичко ще си остане между нас. Между мен и теб. Никой няма да научи.

Глебка отново кимна. Макар да не го оставяше чувството, че той е зайчето, а Хаджанов боата, която ей сега ще го глътне. Гордеевич шумно сръбна голяма глътка чай и отново бавно, за да бъде запомнено отведнъж, изстреля:

— Можеш ли да разбереш? Някой запали три от моите лавки. Кой ли го е направил?

Глебка едва не изпусна вталената чашка. Порази го не темата на разговора, а невероятното предложение. По-скоро машинално той попита:

— А как?

— Поговори с момчетата. С големите. Поразходи се по търговските места. Поразпитай. Ти самият нещичко им поразкажи.

— Какво?

— Ами например че ти си ги подпалил. — Хаджанов наистина го гледаше със змийски поглед. Гледаше как ще реагира Глебка. Но той издържа този поглед. — Нима не се сецаш! — въздъхна Хаджанов. — А истинският злодей ще ти се присмее и ще каже: „Ей, момченце, ти си още твърде млад за такива работи. Това си е моята закачка“.

Вълната на напрежение се отдръпна. Той нищо не знаеше, тази змия. Представете си, той му предлагаше да работи за него. Опитваше се да направи от Глебка доносник, гадината му с гадина.

Отново нещо в Глебка мръдна, раздвижи се. Невидими и неведоми пластове. Събуди се и в него дойде другата, недетската енергия. Много му се искаше да изтърси на майора всичко, което мислеше за него, нищо че някога беше приятел на Борис.

Но какво, какво мислеше той? В какви думи и изречения можеше да облече своите предположения, които самият той още не беше разбрал? И постъпи разумно. Скри в себе си напирещото помъдряване и отговори по-детски:

— Това не го мога!

Настъпи тишина. Хаджанов постави в чинийката своята заоблена източна чашка. И Глебка разбра, че Хаджанов не е човека, който можеш лесно да заблудиш. Че майорът го е разкрил. Не, той не се досещаше за нищо сериозно, просто усещаше, че Глебка се изплъзва,

не иска да му отстъпи своята воля, своята свобода. Независимо от споменаването на Боря.

И тогава Глебка видя как Хаджанов стана друг.

— А-а, ти не можеш? — присмя се той. — А онова, с Марина? Него го можеш?

Глебка пламна, почервеня сигурно чак до петите, добре че в кабинета нямаше огледала.

— Ако си такъв невинен малчуган — продължаваше да дълбае Хаджанов, — поне да беше задирял някоя такава като Елза, — той махна с ръка към вратата. — По-добре щеше да е! А Борис какво ще каже?

Глебка искаше да каже: „Боря го няма! И какво ви засяга!“. Но се задъха, не можа да произнесе нищо, само гледаше втренчено в стената. Гледаше обикновената бетонна стена и през нея пропадеше направо в преизподнята.

Като през вата, някъде отдалеч, дочу последните думи на Хаджанов:

— Помисли над думите ми. И няма да съжаляваш. Във всичко ще бъдеш с нас.

Остатъкът от този ден беше мъчителен, мъка мъченическа.

Глебка се чувстваше някак омърсен. Това, което изпитваше, нямаше нищо общо с обидата на слабото дете от силния възрастен, на когото е по-добре да не противоречиш, защото можеш да си заслужиш и нещо по муцуната. Хаджанов извърши нещо друго. Без с пръст да докосне Глебка, той се опита да го пречупи — не да го подчини, да го пречупи. Да го унизи. Едва ли знаеше нещо за Марина, не можеше да знае, ако разбира се, тя по някакъв начин не се беше изтървала и не си беше признала. А Марина не пиеше. Нещо повече, върнаха я пак в библиотеката. Макар и временно, с всевъзможни условия, но тя цялата грееше! Излиза, че Хаджанов изпързала Глебка, взе го за мезе. Така че той си е подлец от най-висша проба. По-лош не може да има! А може и нещо все пак да знае? Ако пък не знае, значи е завършен подлец, на когото не бива не само ръка да подаваш, но и да говориш с него. Видиш ли го на улицата, обръщаш се обратно и бягаш. А и всичките тези предложения! Елза ще му предлага, тя какво, да не би да е стока? Или да постъпи в отбора по стрелба? И какво ли означават тези гаранции: „Ще останеш доволен. Във всичко ще бъдеш с нас!“. Излиза,

че и аз съм стока за него. Доносник, ухажор на „южнячката“, стрелец от отбора на източните! И кой още?

А ти кой си, майор Хаджанов?

Глебка се измъчваше от въпроси, остри като наточени ножове, които цирков фокусник мята в цел.

Но пък, когато се случи нещастieto с Боря, ти за кого си помисли най-напред? За Хаджанов. Къде изтича? При Хаджанов. И майка му — не че му се кланяше, но когато ставаше нещо лошо — също помнеше за този вечно усмихнат човек. Защо бе така? С какво той се различаваше от другите?

Когато го молеха за заем, веднага изваждаше пари от джоба си, не увърташе. Разбира се, нито Глебка, нито Боря, нито майка му го бяха молили за нещо. Но не отказваха, когато носеше едно-друго, даваше им, подаряваше им. Баба му, смешно наистина, се стареше да върне жеста — по майка му ще изпрати ту буркан със сметана, ту мляко. Ето, излиза, че бабата нещо е усещала, макар че никога не каза нищо... И Глебка го чувстваше, но не можеше да си го обясни. Дълбаеше в душата си и сам не си вярваше докрай — така често потискаме в себе си справедливите предчувствия. Напразно.

Глебка тайно се измъчваше, мота се през останалото време на деня, и макар че седна да учи, нищо не му влизаше в главата. Включи компютъра, влезе в интернет — за да не привлича големите с явното си безделие, потъна в същото безделие, само че скрито зад видимо занимание.

Гледаше екрана, щракаше с мишката, търсеше неизвестни програми, четеше писанията в блога — живееше чужд живот и всичко това без всякакъв смисъл, потънал в нечистата яма на горчивите си размишления.

Отначало си помисли, че ще е хубаво да отиде при Марина, но споменът за упрека, който получи през деня, го спря. Неохотно погледна снимката, закачена на стената — Боря след завършването, с лейтенантските пагони по време на празничната си отпуска. Глебка отдавна не беше поглеждал това портретче, откакто към него се залепи Марина неговото присъствие направо му пречеше. Но сега открито отпрати поглед към фотографията, страдайки, със сълзи в очите, разкайваше се и отново се връщаше към онзи ден, когато дойдоха

хората от военния комисариат. Легна си рано, не просто уморен, а изтощен, изцеден докрай.

Глебка потъна в съня като в нова бездна. Това и преди му се беше случвало — съвсем недетски видения, някакви думи на възрастни, които нещо го предупреждаваха, нещо му обясняваха, смътни знаци и намеци.

Странно, но този път той видя празничен летен хълм, осеян с разноцветни килими от едно и също цвете, което не се срещаше често тук — шафран. Виолетов и тъмносин на съседните ливади, в съня той беше още и тъмномалинов, бледожълт, яркожълт, а и съвсем червен. Глебка изкачваше полегатия склон на хълма и му беше хубаво, радостно — наоколо пърхаха неземно красиви пеперуди, на вид сякаш съвсем обикновени като местните зелева и кафява пеперуда с оранжеви и бели петънца, само че много едри, може би два и три пъти по-големи от действителните.

Глебка вървеше из цветята, те се отдръпваха под краката му без да се мачкат, а зад него отново се събираха — така че не счупи нито едно стъбълце.

Изкачи се на върха. От всички страни подухваше топъл вятър. От другата страна хълмът беше също така полегат, но там, където тази полегатост свършваше, започваше дълбока стръмнина, долу блестеше като стъкло рекичка и се издигаше гора — но не лятна и топла като този пъстър и празничен хълм, а есенна, ярка и рижа, тук-там с червеникави оттенъци; тази гора стигаше в далечината до тъмни планини, приличащи на изрязан от хартия далечен фон.

Кой знае защо Глебка беше наясно, че пътят му води до тези далечни планини, но изобщо не се сещаше как да се спусне към реката по отвесната стръмнина. Трябва да върви напред — в това беше сигурен. Но как да върви — нищо не му подсказваше. Дори и намек нямаше как да съедини тези пространства.

Затова Глебка просто си стоеше горе, оглеждаше се наоколо, любуваше се на празничното поле от многоцветен шафран и не знаеше какво да прави.

Събуди се със странно и някак цветно предчувствие. Не беше забравил вчерашното, не. То просто се беше отдръпнало, отминало, потънало в празничния сън.

Знаеше, че не е научил уроците си, но независимо от това Глебка вървеше с бодри, дори радостни и спорни крачки. Нещо си мърмореше под носа. Дори си подсвиркуваше.

Не се оглеждаше наоколо, не поглеждаше — всичко беше познато, обичайно. Бегло погледна нагоре и светът в него се преобърна.

Насреща му бързешком вървеше Борис. А до него — Марина.

Глебка гледаше, забравил за света, и не усещаше нищичко.

Не може да бъде! По никакъв начин! Борис е погребан в градското гробище, той загина геройски.

Но ето го! — върви срещу него.

Гледа към Глебка.

И изобщо не се усмихва, както е редно, а плаче.

Ни един мускул не трепва на спокойното, гладко, но и посивяло лице — просто сълзи се ронят от очите му.

Не се затичва. Приближава със същите равни, макар и бързи крачки, с които върви и мълчаливо, здраво притисва Глебка към себе си.

Глебка удря носа си в твърдо офицерско копче, то му драска, но той нищо не забелязва и също плаче, макар да му се иска да крещи. Вместо това от него се изтръгва някакъв задавен хрип.

Така си стоят двамата насред утринната улица, здраво прегърнали се двама братя, вече не толкова много различаващи се по ръст, много различни по облеклото си — единият в новичка ушанка с кокарда, с куртка, с някакви особени, модни обувки, другият пък в бедното си училищно палтенце, с якичка от боядисана овча кожа, с шапчица, между другото — Борисова, а и палтенцето му е братовото от едно време и те мълчат, и двамата, само потрепват от тих — дали радостен? — плач.

А до тях танцува ли или потропва с крак, или просто подскача младата жена Марина, а очите ѝ са широко разтворени, съвсем ококорени, полудели от радост и възторг.

Тя държи в ръката си спортна чанта, попоглежда народа, който изведнъж отзивчиво е притичал откъде ли не — от магазинчетата, от входовете, от някакви си улични пролуки да се пули и диви на чудото на чудесата, да се разпитват един-друг, но тихичко, за да не чуе този, който беше погребан — каква е тази работа, какво става?

Бориска пусна Глебка, отдалечи го малко и като го разглеждаше и изучаваше промените в изведнъж порасналия си брат, каза не на него, а на притичалия народ, събрал се заради чудото.

— Аз съм жив, жив съм!

И се засмя. Но изобщо не се засмя радостно...

От суматохата на първите денонощия запомни двете главни чувства: възхита и смущение.

Не беше нужно да си обяснява откъде идваше смущението — няколко пъти Глебка срещаше погледа на Марина, но тя не отместваше очи — усмихваше му се открито, без какъвто и да е намек и Глебка разбра, че тя ще си премълчи.

А той? Той самият как трябва да се държи и може ли да има между братята лъжа? Какво да прави? Да каже? Да си признае? Но как да го направи?

Колкото и твърдо да се държеше тази жена, той обратно — не чувстваше никаква увереност в себе си и не знаеше какво да бъде поведението му.

Чудото на Бориното завръщане също беше твърде странно. Ама как да не приемеш чудото, и то точно такава. Но Боря явно нещо скриваше.

На всички, които спешно се събраха край домашната маса, той разказа, че с един непознат за него момък имали същата фамилия. Три момчета, единият бил той, попаднали в плен. Повече от година прекарали из разни подземия, на няколко пъти ги премествали от място на място, но преходите ставали през нощта и той дори не можел да каже къде е бил и как са се наричали хората, у които са живели, защото те така и дума не проговорили на руски.

— Дали не са те извели зад граница? — изохка майка му.

— Не! — Завъртя глава и скри очите си той.

— Що за саможивци ще са пък това!? Да живеят в Русия и да не отронят и думичка на руски? Има ли такива човеци?

— И още как!

За да не разпитват повече и да не го измъчват, Борис накратко и сухо обясни, че двамата му другари, редник и старшина, са загинали — единият от страшна дизентерия, защото ги хранели по-лошо от кучетата, а вторият го застреляли и принудили Борис, пак през нощта, да го погребат в гората в някакъв планински лесков гъсталак.

Не ги карали да работят, държали ги в мазета и Борис предполагал, че ги пазят за размяна, ако някой от техните командири на свой ред попадне в плен на федералните. Но явно е нямало такива случаи, а пък ако е имало, вероятно замените са ставали с пленници, държани по-близо до местата на схватките; започнали да го хранят още по-лошо и той разбрал — предложение за размяна няма да има — просто ще го застрелят и ще го закопаят в гората.

Глебка и останалите — а около масата се бяха събрали освен близките, разбира се, и станалите вече мъже — всеки със своя съдба — приятели от детството, те слушаха Бориния разказ все едно им преразказваше някакъв екшън от телевизията. Не можеше да не вярваш в жестоката и поразителна истина на този разказ — в къщичката независимо от щедрата разпивка, се беше възцарила трезва тишина.

Борис бил ранен, и то нелеко, в предната част на лявата ръка, изпаднал в безсъзнание и затова го пленили, но все пак извадил късмет: въпреки значителната кръвозагуба, можел да върви. Двамата, ранени в краката, „югите“ разстреляли на място.

Като се посъвзел и малко укрепнал, Борис взел решение да избяга. Естествено, нямал никакви документи, веднага му ги били отнели, още преди да го отведат далече в планината, а в нея липсвал път, имало само пътечки; през зимата пък изобщо не можело да се движиш — сняг до гърдите — самите „юги“ много-много не подавали нос от домовете си; точно по това време той решил да се измъкне.

Тъй като били сигурни, че няма накъде да хукне, стопаните му не затваряли много здраво мазето, а през деня изобщо не го затваряли; затова призори, в тъмнината, той се измъкнал на свобода.

В последното си пристанище отдавна бил забелязал едни захвърлени до входа ски с древни, тип „жабка“ каишки и стари бамбукови щеки. Не било изключено те да са донесени тук още по времето на сега вече далечната съветска власт и някой някога да се е учил на тях да кара. Навярно трябвало отдавна да са ги изгорили в печката, но за негово щастие явно не били успели с тази работа.

Казано направо, тези ски спасили Борис. В своето десантно училище той тренирал биатлон, а и в детството, в Краснополянск за децата ските винаги са били нещо обичайно.

Излязъл от подземието, внимателно измъкнал ските и щеките и се огледал навън. Валял гъст сняг. Без да слага ските и да губи време, Борис се затичал надолу по склона към края на селището и нито едно куче не залаяло — снегът се вдигал като стена и поглъщал всички звуци.

Като се отдалечил на стотина метра от последната сграда, прикрепил ските към скъсаните си обувки.

Склонът бил полегат и той плавно се запързелял, сякаш някой нежно го побутвал с длан отзад.

Борис не паднал. Няколко пъти спирал, стягал обувките с предварително приготвените жица и връвчици. Когато се развиделяло, снегът спрял, но веднага се спуснала мъгла.

Склонът свършил и трябвало да се мъкне през равнината — тогава му станало наистина трудно. Наложило се да хвърли ските и да върви само с помощта на щеките.

Изглежда никой не тръгнал да го преследва: такъв снеговалеж, такава гъста мъгла, дори местен няма да стигне доникъде, какво остава за чуждия! Най-вероятно се били отказали да го преследват.

А може и да не е имало кой да го преследва. Борис каза, че в последната къща са шетали само един старец и две жени — едната трудно се движела, втората едва ли би тръгнала след него сама. А те не показвали пред съседите си своето пленено момче, предпочитали да не се хвалят, че имат в мазето руснак. Май не си доверявали много-много един на друг — имали си свои отношения, свои тайни, свои, както се казва... Във всяко племе си има старши и подчинени.

Борис излязъл на навейн от преспи път, тръгнал по него, след това чул измъчения звук на голяма тежка кола, на такива се придвижвали само нашите войски, никога никакви там „юги“; за всеки случай се снишил зад натрупания сняг, но се оказал прав. Като се убедил, че колата е наша — излязъл на пътя. Качили го. Закарали го в частта му, там дълго писал необходимите обяснения и разказвал устно. Всички тези рапорти били приети за сведение. Възстановили го в списъка на личния състав, назначили го на предишната му длъжност. След това той подал рапорт за уволнение. Старшите офицери постоянно го убеждавали, а между тях и няколко полковника. Уверявали го, че така или иначе това негово изпитание ще му бъде зачетено. Но той се заинатил. И имал аргумент — раняването. Най-

накрая го оставили на мира, казали, че това е шок, че ще премине след като го излекуват както си е редно.

Но шокът не преминал, защото не било шок.

— „Югите“, разбира се, не говорят руски — каза Боря в края на своя разказ, — произходът им не е руски. Те убиха моите другари, ама пък и аз...

Той замълча, помисли. И добави:

— И аз не отидох там с чадър на рамо. А с автомат. По-точно със снайперистка винтовка. Отидох да работя... с винтовка.

Отново направи пауза.

— Повече не ми трябва такава работа. Не искам. Нароботих се.

Той наведе глава. А Глебка си помисли, че Боря не им е разказал всичко.

Когато чистиш лук, сваляш люспите една по една. Трябва да махнеш много люспи, да пролееш много сълзи, докато се покаже луковицата, също като истината — гола, жълта или розова в зависимост от сорта.

В края на същия този разговор, най-първият, Петка изговори следните думи:

— Тези тъмноликите! Нали са те държали там в плен?! А пък тука се разхождат като че ли са си у дома!

Не е за вярване, но Борис възрази:

— От мургав до мургав има разлика. Ти не ги слагай в един куп всичките!

Баба им постави точката като попита това, което се въртеше на устата на всички:

— Ами този... Нашичкият... Усмихнатият... Махмуд, как беше по-нататък — от същите ли е?

— От съседните — отговори Борис, — и той е горе-долу оттам, наблизно. Приличат си...

— Там всички си приличат — не мирясваше Петка, въпреки че не беше наясно. Понякога обаче и без да знаеш, отгатваш.

Борис кимна.

Въртеше се и още нещо — неизяснено и важно — по-важно няма накъде. Как така се случи, че у дома пристигна ковчегът с тялото му, на кого беше необходимо — да пробута неговите документи на друг, по всичко изглежда обезобразен човек? И най-накрая, кой ли беше този човек — погребаният с името на Боря? Той и това обясни, макар че как да го обясниш докрай? И без него военната служба, отговаряща за Товар-200, изглежда се е объркала, засуетила се е, повикал го следовател, после всичко затихнало. А иначе човекът бил също Горев. И също Борис.

— Ще дойдеш ли на гробището — попита го притеснен Глебка. — Да видиш? — Искаше да добави „своя гроб“, но не се реши.

— Ще дойда — спокойно отговори Борис. Погледна изпитателно Глебка право в очите. — Сега, веднага ще дойда!

Колкото и да го убеждаваха баба му и майка му, колкото и да го уговаряха, че и утре ще успее, той бързо се облече и без да се обръща, без да вика никого със себе си, излезе от дома.

Събра се прилична кавалкада: за Марина въобще да не говорим, Глебка и всичките другарски приятелчета все пак бяха успели да вземат две бутилки и буркан с краставички; с тях се помъкнаха и трима възрастни, по-скоро старци, последните мъдреци фронтоваци от Горевите, с медалите си, които като приглушени камбанки прозвънваха едва-едва под тънките, подплатени срещу вятъра дрешки. Тези старци вървяха след младите бързешком, с дребни крачки, подхлъзваха се по леда, залитаха от виното и обсъждаха нещо тяхно си и разбираемо само за тях. От време на време, когато вървящите отпред се обръщаха, старците молеха да ги почакаат, да не натискат педала толкова силно и тогава младото племе малко намаляваше, без да се опитва да задържи само един човек. Борис.

Той крачеше най-отпред с големи, силни крачки, Глебка си помисли, че движенията му сигурно са били така мощни и невъзможни да бъдат спрени и там, в заснежените, тайнствени южни места, когато се е спасявал, спускайки се от планината. Единствено Марина успяваше да върви заедно с него.

Това беше правилно, на него му беше нужно да отиде по-рано, да остане сам, и беше справедливо да е с Марина.

Глебка помнеше как миналата зима тя стоеше на колене тук, пред гроба и плачеше, останала без сили. Дори не дръзваше да си представи, че този студен ден може да има продължение. И то какво!

Той забави крачка, останалите също намалиха, хем да дочакат старците, хем да дадат на Борис и Марина поне две-три минути да останат там само двамата. Когато през утъпканите пръхкави преспи стигнаха до гроба, Борис стоеше, свалил шапка, а Марина вдигаше яката на шинела му. Лицето на Боря изглеждаше съвсем изтръпнало — то беше бяло, сякаш замръзнало, а сивите му очи изглеждаха черни. Той се беше втренчил в надписа на дървения, боядисан в червено паметник. Гледаше името си, гравирано на табелката — годините, месеците и дните на своя живот и в него се сътворяваше нещо тежко и невидимо.

Старците най-сетне доплуваха. Едва сега Глебка разбра защо бяха дошли на гробището. Не им беше интересен гробът — какво, да не би да не са виждали гробове, да не би да не са били на зимно замръзнало гробище? Но никога и никой не беше виждал човек пред

собствения му гроб. Как ли ще се държи? Какво ще каже — или няма да каже? И въобще какво трябваше да се случи тук?

Нищо не се случи. Боря се държеше спокойно, по-точно сковано поради премръзването. Дълго-дълго стоя, после се отпусна на колене. И наведе глава.

Тогава един от старците кимна на младите, изглежда той знаеше точно кога и какво да се прави, зад гърбовете се дочу познато бълбукане. Протегнаха първата чаша на Боря, той я взе и шумно глътна веднъж. Спря.

Плисна цялото съдържание в снега, направо пред паметника, под лъскавата табелка със своето име.

Трудно се изправи, без да поглежда върна чашата и през цялото останало време стоя неподвижно, докато останалите пиеха водка и замезваха с краставички; те отначало водеха разговора внимателно — само дума, само фраза, а после от изпитото и преди това, и сега — все по-шумно, докато накрая оживено и едва ли не радостно се разгълчаха — в края на краищата това си е радост и е небивал късмет, че там долу лежи не Борис, а друг, и макар да е жалко за него, какво има тук да се обсъжда — това си е неவிждан обрат в живота и Борка е жив! Жив е и трябва да се радва!

И тогава прокънтя вик. Мъжки и отначало непонятен за всички.

— Боря! — Крещеше гласът в настъпващия здрач. — Сине!

Всички се обърнаха по посока на вика и веднага познаха невисокия и набит човек, който препъвайки се и размахвайки ръце, тичаше през преспите. Беше Хаджанов. Той дотича до гроба, прегърна Борис, разцелува го три пъти и извика:

— Боря! Чудо! Това е чудо, Борис!

И заплака.

На Глебка му стана криво, но се оправи. Майорът плачеше искрено, по мъжки горчиво и се задъхваше дълбоко. Наистина. Неловката пауза свърши, когато Борис вдигна ръце и също прегърна майора. Някой поднесе на Хаджанов почти пълна чаша и той, оголил зъби, започна яростно и радостно да пие водка като шумно преглъщаше. Адамовата му ябълка подскачаше.

— Това е чудо — викна той като запокити чашата. И добави: — Слава на Аллах!

— Слава Богу — някой го поправи в полумрака.

— И на Бога слава — извика Хаджанов ядосано. — На всички висши сили слава заради това, че ни върнаха Борис! На всички!

Тогава хората вече свободно и примирено зашумяха. Кой е този Хаджанов — няма има значение, след като Боря се беше върнал, наистина като по чудо спасен и стоеше тази привечер пред собствения си гроб, а според народното поверие това означава само едно: ще живее дълго-дълго, до дълбоки старини.

А може и да не е така, ако си припомниш, че вече го бяха опели в параклиса?

Може би след като е опят и погребан, но е останал жив, той се измъква изпод Божията длан и става свободен? Ничий? Него вече го няма, но той е тук и това означава, че вече започва да принадлежи на някого другиго? На кого — и без думи е ясно.

Пази, боже, да е така...

Но Глебка все пак си помисли всичко това. За брата, когото безкрайно обичаше — своя брат.

Дори и през първата нощ Боря не остана вкъщи, а отиде при Марина и майка му и баба му на глас започнаха да му се сърдят, дори малко преди да си легнат си поплакаха. Глебка отначало мълчеше, след това ядосан им напомни, че брат му трябва да дойде на себе си, да се съвземе, да прекара малко време далеч от роднините си. И Хаджанов, още там, на гробището, високо предложи Боря да се лекува в санаториума — там е най-правилното и полагащото му се място. Но той само завъртя глава отрицателно.

— Разбира се, времето лекува — тъжно отбеляза баба му, — но още по-добре лекува родителският покрив.

Но пък той прекарваше по цял ден у дома, чак привечер се отправяше към Марина, когато тя след библиотеката идваше да го вземе.

— Ама че работа — огорчена разперваше ръце майка му, — как така се прилепи към тази върлина? Цяла глава е по-висока... Не му подхожда!

— А когато стоеше на колене в снега? — тихо и с мъка питаше Глебка. — В своите скъсани чорапи! И на колене плачеше с часове? А след това пиеше?

Жените млъкваха. Най-много им говореха скъсаните чорапи. Тихо въздъхваха.

След седмица-две Боря започна да си търси работа. Отиваше някъде все в същата си офицерска куртка и вечерта се връщаше. Отначало се присмиваше — в завода, единственото държавно предприятие, му бяха предложили да учи за монтьор, или да седне на бюро в отдел кадри, или да дежури във военизираната охрана. Но тя пък била в съвсем друго стопанство и трябвало допълнително да се договарят за това. Хаджанов му предлагаше да му стане помощник в санаториума и едновременно с това треньор в тира. Обясняваше му, че тези ниски длъжности не означавали нищо, главното било да се съгласи да му помага и в останалите негови дела, а пари щяло да има.

Но премълчаваше какви са тези дела, в които трябва да му се помага. До време. Борис не бързаше, само поклащаше глава и замълчаваше.

И Глебка беше солидарен с него — нима можеше да забрави подлия Хаджановски разговор?

Търкаляха се седмица след седмица и постепенно Борис престана да идва всеки ден вкъщи. Наминавайки случайно в библиотеката, Глебка не намери там и Марина, а завеждащата, която разбра погледа му, кимна:

Отново...

С една дума — бяха се пропили, сега вече двамата. Глебка отиде у тях и изпадна в ужас. Жилището на Марина се беше превърнало в някаква бърлога — завивките неприбрани, мръсни и смачкани, подът потънал в мръсотия, в мивката камара немити чинии, а на масата купчина всевъзможни празни шишета. Посрещнаха го радостно, като отдавнашен, забравил ги приятел, започнаха да го черпят — все същото незабравимо зеле и след две чашки, Борис със засмени светли очи каза:

— Край, братле! Вдругиден!

Глебка не разбра, учуди се.

— Последното действие, разбираш ли?

Глебка не разбираше. И тогава Марина му обясни, че вдругиден, както ги беше предупредил военният комисар, ще дойде команда от окръга. Те ще откопаят онзи, който е погребан с името на Борис и ще го откарат. Поканили и Борис да присъства — изобщо не е ясно защо: за него — празник, ами за онзи?... Глебка потрепери от ужас. И макар че Борис май се радваше и не можеше да дочака края на тази истина, самата тя, неговата истина, беше толкова безнадеждна, че дори когато се махаше от живота му, когато се изясняваше и го освобождаваше от своите окови, всъщност никого от нищо не освобождаваше.

Затова търсеха спасение в пиенето. Заглушаваха спомените на Борис, неговия плен, бягството, уволнението. А заедно с това и младия му възход, неговата момчешка слава и всички бъдещи надежди. Глебка пиеше с тях, макар и да се сдържаше, замезваше с познатото зеле и трябва да се отбележи, че това му помогна. Но пък Боря! Пиеше водката като вода, по половин чаша наведнъж, въпреки това изглеждаше съвсем трезвен, само когато алкохолът го хванеше, от немигащите му очи се ронеха сълзи. Говореше все едно и също,

повтаряше, че слава богу, всичко свършва. А си мислеше за нещо съвсем друго — и то изобщо не му носеше утеха. Глебка смяташе, че просто го е страх. Нали се опразваше Бориният гроб, зает случайно от друг човек, и това сякаш откриваше някаква нова истина. Нещо означаваше.

На тръгване, разбирайки, че все пак е длъжен да направи нещо, да облекчи някак Бориното бреме, Глебка каза, че вдругиден, ако му се обадят, той също ще дойде на гробището и ще бъде с тях.

Вкъщи жените се ужасиха от вида на Глебка, но когато на пресекулки им преразказа чутото, съвсем рухнаха.

Макар брат му да твърдеше, че ексхумацията ще е вдругиден, минаха не по-малко от пет дни и всичко стана съвсем не така, както го бяха мислили.

Призори на прозореца се почука, майка му пусна вътре треперещата от студ Марина. Беше вече април, всичко се топеше, но в четири сутринта трябваше да си облечен повечко, а Марина изобщо беше забравила кое как е. Когато преодоля треперенето, тя им разказа, че командата пристигнала през нощта, и въобще не искали да викат Боря, военният комисар обаче изпратил някакъв, който им бил подръка; работата вече отивала към края си, но тъй като Глебка ги бил помолил, тя набързо дотичала, за да не им се разсърди после.

Глебка също набързо се облече и когато стигнаха до гробището, войниците в кални от глината комбинезони, без да псуват, както обикновено, мълчаливо и без да се церемонят особено измъкнаха от земята запоения, при полагането му облечен в червена тъкан ковчег, станал сега кафяв.

Той се изплъзваше от ръцете им, непослушно се измъкваше, сякаш не искаше да излезе, да се върне навън и те с усилие го набутах в един друг сандък, по-голям, скован от нерендосани дъски, след което здраво го заковаха. Получи се обикновена кутия с неизвестно съдържание.

Дружно го вдигнаха, метнаха го в каросерията и затвориха задния капак на камиона.

Изкомандваха на войниците да отидат в администрацията, за да си измият поне ръцете.

Командите издаваше един майор, още съвсем млад висок блондин, малко по-голям от Борис, а с районния военен комисар

разговаряше пестеливо и пушеше един полковник, който приличаше на Скварушкин. Като си изпушиха цигарите, се доближиха до Борис. Глеб и Марина стояха редом и Глебка видя как този полковник протегна ръка на брат му и каза:

— Извинявай, лейтенанте. Малко ти беше всичко, та сега и това...

В развиделяването Борис изглеждаше съвсем бял: светло — невероятно светло лице. Той стоеше мирно и не мърдаше. Сякаш не му се извиняваха, ами обратното — осъждаха го. А той изслушваше присъдата си. Глебка се учуди, че Борис не отрони и дума. Не произнесе нито звук.

Полковникът въздъхна, обърна се и пое с комисаря към газката, където още няколко минути си разменяха книжа.

Камионът затрепери от форсирането, излезе от гробището, а след него газката и покритата кола с войниците.

Боря се приближи до гроба. Доскоро издигалото се хълмче липсваше — имаше издутини, но всичко беше заравнено, защото вътре беше празно.

Остана само червената дървена пирамидка със звезда отгоре и с лъскавата метална табелка с името и цифрите. Борис за втори път стоеше пред този гроб. Първият път — с чуждия ковчег. Сега — пред пресния ров.

— Ами това е — промълви едва чуто той, — мястото е запазено.

Обърна се към Глебка и все едно зависеше от него, рече:

— Нека да го запазят.

Борис остана да ношува вкъщи, взе си душ, легна чист, изтрезнял и питаше майка си и баба си:

— Може пък наистина да започна в завода? Ето Аксел се хвали, че заплатата му стига!

— Ще поживеем, ще видим — смирено отговаряше баба му.

— Нали имаш висше военно образование! — чудеше се Глебка.

— В живота какво ли не се случва! — защитаваше го майка му.

На сутринта Боря отиде в отдел кадри, нещо там го обнадежди, върна се, извика Глебка да се поразходят и те отидоха в парка. Край параклисчето, сигурен, че вече всичко е минало, а и поради собствената си глупост, разбира се, Глебка започна да разказва на брат си как са го опели тук и как са свирели подпийналите музиканти тогава. Борис сякаш се стресна, лицето му помрачня. Напрегнато слушаше Глебка, докато момчето не се усети, че говори не каквото трябва и въобще...

Запъна се, помоли да го извини, даде си сметка, че такива неща не бива да се споделят и целият се изчерви. Но брат му явно беше притеснен от друго. Изведнъж каза:

— Не е трябвало да ме опяват. Не съм православен!

Глебка веднага се разсмя и попита:

— Как така?

Нали баба им разказваше, че и двамата са кръстени още докато са били съвсем малки и затова нищо не помнят — завели ги в големия град, не заедно, разбира се, а поотделно — всеки след раждането му; дори ги нарекли в чест на православни великомъченици.

Не успя да помисли по-дълго за това. До Боря се домъкна една бедна старица, местната знаменитост леля Зоя — тя не беше никаква просякиня, а обикновена пенсионерка и ако не ходеше вечно пияна, парите ѝ, макар да не ѝ позволяваха глезотии, щяха да ѝ стигат. Приблужи се до момчетата и кой знае защо попита Глебка:

— Ти ли си Борис Горев?

Той кимна към брат си. Пияндето се раздвижи, сякаш сама се упрекна като си спомни кое как е и протегна на Борис листче.

Учуден той го взе — беше навито на тръбичка, веднага го разви, прочете го веднъж, два пъти, смачка го и го пъхна в джоба на куртката си, после пристъпи към старицата и я попита:

— Кой? Кой ти го даде?

Леля Зоя, изглежда забравила всичко, се втренчи в него с учудени и празни светли очи, припомняйки си нещо с мъка, после се зарадва:

— Те казаха, че ще дойдат.

— А кои са те?

— Две блондинки. Младички! — Бегло погледна Глеб. — Точно като за вас.

— Къде? — отново попита Борис.

— На автогарата. Веднага си заминаха. Не са тукашни.

— Но тук има адрес!

— Тъкмо бях тръгнала у вас, в селото. Изведнъж гледам — ти.

Очевидно пияницата хитруваше: първо беше заговорила Глебка. Беше се направила на две и половина, въпреки че познаваше Боря — мнозина го познаваха и знаеха за него. Може би лъжеше и за блондинките? Дори Глебка съобрази, че не бива да се вярва на нито една нейна дума. А Борис здраво държеше леля Зоя за ръката:

— Мургави ли бяха? — попита я. — Момчетата мургави ли бяха? „Юги“ ли бяха? С акцент ли говореха руски?

Леля Зоя не се плашеше и не се измъкваше.

— Казах вече — отговори като се смееше, — бяха две блондинки. Честен кръст. — И се обърна към параклисчето.

Боря пусна пияницата, дори ѝ се извини. Тръгнаха по-нататък. Пътеките в парка бяха хлъзгави, подгизнали от влага — трябваше да вървят внимателно, за да не се изтъркалят. Затова пък в короните на още нераззеленилите се дървета цареше невероятна гълчава и чуруликане — изглежда там горе ремонтните работи вървяха с пълна пара.

Всичко се повтаряше отначало, обещавахе нова радост, нови пиленца и докато се обърнеш, дърветата щяха да се покрият с листа, птичата гълчава — да поутихне и отново в тревата да се появят птиченца — тези, които по-рано от другите са се оперили и са скочили към желаната свобода, но силиците им не са се оказали достатъчни, а перцата им все още са били късички. Ах, птичета, птичета, бързаци и неумели деца, как безмилостно, без изобщо това да е необходимо, се преобръща съдбата ви! И какво можеш да направиш освен това, което правеше Бориска в детството си — да пазиш тези птиченца, да пъдиш котките и лошите кучета, да чакаш с часове, докато не литне безименното птиче дете и ако пропуснеш дори ден, какво ти! — дори час, трагедията ще се стрелне като тиха черна светкавица: хоп, и няма я малката птичка, а всичко наоколо е тихо и спокойно, само в ниските клони ще се чуе краткият майчин писък — последният птичи плач.

Братята бавно се придвижваха по хлъзгавите глинести пътечки и Боря неочаквано попита:

— Ти запази ли старите си приятели? Не се ли скарахте? Не се ли разделихте? Като светата троица — те сигурни хора ли са?

Развеселен Глебка реши да сподели с брат си. Разказа му как бяха подпалили първата лавка, а породените, сега студенти, довършили още две. Благоразумно премълча за посещенията в тира и неприятния разговор с Хаджанов. Само бегло спомена, че причината за направеното от тях е търговското надмощие на южняците, което пречело на горевчанските търговци, и той, от чувство за солидарност участвал в това. Не се реши да спомене за уличната схватка и „магарищата“ — би прозвучало прекалено по детски. Но Борис го

слушаше внимателно, оглеждаше Глебка напрегнато, пресмяташе, обмисляше нещо свое.

После бавно процеди:

— Налага ми се да се срещна тук... с някои. Викат ме на „стрелба“ в града. И ми е необходимо сигурно разузнаване. По-точно трябва да им засека следите.

Глебка не разбра нищо за „стрелбата“, но се спря възхитен и готов за незабавно действие. Той беше необходим на брат си!

— Слушай сега. — Борис се подпря на грамадната липа, тяхно любимо място от детските години. — Да предположим, че отивам към кръстовището. Посреща ме човек, когото не познавам. Ясно е, че ще бъде охраняван. На различни места може да има още хора — мъже, жени, старици като Зоя или момчета като тебе. Тръгнем ли, те също ще тръгнат. Пред нас, зад нас, отстрани — отвсякъде. Вие трябва да пресметнете много ли са, малко ли са. Има ли ги изобщо.

Борис говореше спокойно и Глебка с гордост помисли, че брат му не е обикновен човек, а командир по образование, специалист, военен човек и веднага се вижда, че такава ситуация, макар и необичайна, съвсем не му е чужда.

— Да — продължи той като помисли, — може да ги няма изобщо. Само че едва ли. Разпознайте ги, проследете ги до вратата, в която ще влязат, запомнете им лицата, ако можете, научете къде живеят, как се казват, макар че чак това едва ли ще успеете...

Той отново замълча и помисли.

— И да е някой умен, само не ти, тебе може да те познават, нека да върви след мен и след този, който ме е посрещнал. И да се скрие там. Да чака, докато изляза, ако изобщо изляза...

Той се засмя като погледна изплашеното лице на Глебка и го успокои:

— Ще изляза, къде ще ходя...

Дълбоко пое въздух, сякаш се приготви за битка.

— От това място те ще започнат да се разотиват. И не наведнъж, а един по един. Впрочем, на срещата с мен може да дойде и само един човек, обаче него от това място после ще го придружават. Там където отиде, там ще нощува. Може там и да живее. По-вероятно е само да нощува. У кого? Как се казва? С какво се занимава? Ако е невъзможно да разберете, запомнете адреса и се изпарявайте.

Спря се:

— Можеш ли да извикаш породените братоци? Няма ли да се разбърборят? Да се объркат?

Глебка убедено поклати глава отрицателно.

— Ами ако нещо се случи? — През цялото време Глебка мислеше за Борис: — Ако започнат да те бият? Ако ти се нахвърлят?

— Не — въздъхна Борис. — Няма да започнат. Нужен съм на някого. Досещам се какво искат. А после... — Той пхна ръка някъде зад гърба си и извади пистолетче като играчка — събираше се на дланта му и седефената дръжка празнично сияеше на слънцето.

— Мъничък, ама храбричък — ухили се Борис. — Жили като Змей Горянин.

— Може ли да го поддържа? — заумилква се Глебка и Борис му подаде забавната играчка.

Глеб я претегли на ръката си, попипа с пръсти дръжката, върна я. Договориха се, че Борис ще инструктира утре братята — всички заедно и един по един. И им направи изпит — и то какъв изпит! Пусна ги да се придвижват по улиците на Краснополянск все едно инсценират онова, което може да се случи.

Всичко стана така, както го бяха репетирали. Наистина Боря изобщо не се реши да вземе Глебка, беше сигурен, че ако го следят, несъмнено познават брат му и затова не бива. Но по-малкият дори започна да вие от негодувание: цялата команда — събрана, всеки с поръчение, а той — у дома... Да „прикривал“ ситуацията? Кукиш на такова прикриване!

Наистина чакаха Боря на кръстовището — там се срещат четири улици в различни посоки, по двете се люшка трамвай, по другите две — тролейбус и още огромно множество автобуси, пикапи, частни таратайки. Боря спря до някакъв магазин, в него и от него напиреха тълпи от хора, как да видиш и да набележиш някого?

Пьотър, Фьодор и Ефим, общо взето яки мъжлета включиха интуицията си, браво на тях, изобщо не се разбягаха, а обградиха Боря в невидим триъгълник, Глебка стоеше по-отдалече, все едно пази ред в обменното бюро.

Скоро до Боря се приближиха наистина две блондинки — едната по-височка, другата — по-дребна, нещо започнаха да му бърборят, той

им кимна, усмихна им се без да се обръща и без да бърза тръгна с тях, като по пътя си разменяха реплики.

На кръстовището беше невъзможно да се разбере нещо, но щом го пресякоха и поеха по една от страничните улици, пред тях се появи мутра с вид на боксьор, немного млад, плешив, следван от чернолик здравеняк. После Борис и спътничките му изчезнаха. Свърнаха в пресечката, но натам първо се насочи плешивият. По пресечката също вървяха хора, само че бяха къде-къде по-малко отколкото на главната и момчетата можеха да бъдат забелязани, те обаче се движеха все така разпасано, отпуснато, все едно живеят точно тук и наоколо са все техни хора.

Черноликият отмина завоя, спря, запали цигара, размаха клечката кибрит, сякаш си спомни нещо важно, обърна се и се върна в пресечката.

Глебка също навлезе по нея, пое неуверено и тогава някой му подсвирна тихичко. В съвсем тясното пространство между сградите блестяха очите на Ефим.

— Момчетата минаха край мен. Боря влезе в ей онзи вход. Вратата се отвори и го повикаха. А мъжете изчезнаха.

Обаче другият брат — Фьодор, все пак проследил блондинките и дори, по репликата на някакъв сърдит старец отправена към тях, разбрал, че са девиси със свободно поведение и живеят буквално през две пресечки. Петя се появи малко по-късно и каза, че мъжете, независимо от тъмноликия здравеняк, си били руснаци и се познавали помежду си, което изобщо не скрили и още щом завили зад ъгъла, се събрали, тръгнали заедно, влезли в някаква закувалня и си поръчали пиячка — нищо изискано — бира с водка; в момента си седели там, все едно нямат никакви ангажменти. Но мобилните им телефони били на масата — значи чакали обаждане.

Петя се опитал дори да чуе за какво си говорят, влязъл в закувалнята, взел си малка бутилка бира за кеф и не привлякъл с нищо вниманието на мъжете, но те си говорели може да се каже за нищо: кой от футболистите за колко се продавал и все такива щуротии, при това употребявали безумни ругатни. Петя дори се учудил:

— Никога не бях чувал такава гнусотия! Почти след всяка дума, да ти... майката!

Борис не излезе бързо, забави се почти час. Дори не излезе, а се измъкна — някак бавно и много внимателно, пое към момчетата, сякаш безгрижно се разхождаше. Според предварителната договорка, след Боря в обратен ред пое първо троицата братоци, а на известно разстояние и Глеб.

Боря се приближи до тях, едва там където в самото начало се въртеше Глебка — до обменния пункт. До гишето махна с ръка и се обърна към помощниците си, открито ги извика. Те се приближиха.

Боря отново беше блед като хартия, но говореше приветливо и малко шеговито — на всекиго подаде по стотачка в гущери. Момчетата ги взеха, но изглеждаха смутени и не знаеха какво да кажат. Протегна зелена хартийка и към Глебка. Той дръпна ръцете си назад.

— Е, добре — не започна да спори Борис, — да вървим на автогарата. Балът свърши. На всички голямо благодаря.

В автобуса седнаха един до друг, не се криеха. Нещо беше приключило за него. Нещо важно се беше изяснило. Но не се знаеше трябваше ли да се радва, или какво? Когато слязоха, Борис ги събра в кръг, на място, където нямаше много хора и с усмивка им каза:

— Братлета, вие наистина ми помогнахте. Опасявах се за това-онова. Вече край!

Внимателно огледа всички. Като много възрастен и видял какво ли не човек... Засмя се:

— Имам следната молба. Забравете за това. Завинаги.

Веднага се разделиха и братята тръгнаха към дома си, а Боря помоли Глебка да го изпрати без да бързат.

Те стигнаха до къщичката на Марина. Борис разтвори портичката, извади ключа от една цепнатина над прозореца, влезе в двора, като не забрави да сложи вътрешния райбер. Обясни, че днес Марина е на имен ден при приятелка, а той трябва задължително да покаже нещо на Глебка.

Помоли го мъничко да изчака в пруста, влезе в къщата и веднага се върна с желязна щанга. Коленичи в ъгъла, пъкна я в цепнатината, понапъкна се. Дъската, по-точно част от нея, се отмести, той леко я повдигна, извади отдолу квадратна метална кутия от чуждестранни бисквити. Отвори я — в нея имаше няколко зелени банкноти. Бръкна в джоба си и измъкна две дебели пачки. Третата подаде на Глебка. Той дори се отдръпна.

Борис изруга, извади от „банковия“ си колан две стотачки, пусна ги на коленете на Глебка и внимателно обясни:

— Не са за теб, за жените са, нека ги сменят за рубли, поне да се нахранят човешки!

Глебка се поколеба, но го послуша. Борис сложи две цели пачки в тенекиената кутия и обясни:

— Ти ще ги контролираш, в случай на нещо. Тук си вътрешен, знам.

Всичко в Глебка пламна. Ами да! Това трябваше някога да стане известно, рано или късно. Страхливо замълча.

Значи Марина. И така ли щяха да си изясняват отношенията с Борис!? Бегло, мимоходом! Нали не бива да останат недоразумения!? Направи плах опит. Каза нещо като:

— Боря, разбираш ли...

Той не му позволи да говори, повиши глас, макар и тихо:

— Последната работа сега е да си изясняваме отношенията. Има по-важни неща.

Изтегли изпод подовата дъска дълъг цилиндър. Впрочем повече приличаше на тубус за чертежи — Глебка беше виждал подобен в някакъв филм.

Боря свали капака на тубуса и като го наклони, изтърси — направо да се гръмнеш! — новичка винтовка, но не малокалибрена, а бойна. Отново пъкна ръка в цепнатината, извади още една кутия и като на игра просто измъкна от нея оптически мерник.

Щрак-щрак! — и в ръцете му затанцува, заигра, заподскача красива снайперистка винтовка, съхранявана грижливо и вероятно смазана тънко с нещо, защото сияеше и святкаше с черен гарванов блясък.

Боря я гледаше както се гледа близка приятелка, щракаше затвора и изглеждаше съвсем спокоен, но говореше през зъби нещо съвсем друго.

— Продадоха ме, братко! Едните ме продадоха на другите! И нищо не можеш да промениш, иначе... Така че заминавам на работа. А ти! „Мълчи, прикривай се, таи“ — както е казал поетът. Най-важното — мълчи!

Той наведе глава. Без да поглежда Глебка, каза:

— Никой нищо не знае. Ако имам късмет, ще се върна. Парите са за вас. Марина нищо не знае. Грижи се за нея, тя е бедна като църковна мишка. А пък аз...

Той стисна до болка ръката на Глебка:

— Грешен съм, братле! Но! Мълчи! На никого не казвай. — Боря кимна към винтовката: — Иначе мортус!

Свали мерника, внимателно положи оръжието на пода, влезе в къщата и се върна с продълговата синя чанта за голям багаж, на която се виждаше надпис „Volvo“, сложи на дъното ѝ тубуса с разглобената винтовка, отгоре кой знае защо постави якето си.

Отнесе багажа в стаята, отново се върна.

Глебка стоеше с треперещи устни, готов да заплаче от всичко, което му се стовари изведнъж, включително и това, че не разбираше много неща.

Че брат му, погребан и възкръснал млад мъж, изтърпял бог знае какво, говори с него не само като с единствен брат, но и като равен с равен, както мъж говори с мъж, на когото може да се довери.

Боря прегърна Глебка, до болка го притисна към себе си и каза:

— Не ме помни с лошо!
Отвори вратата и изскочи навън.

ЧАСТ ШЕСТА ПРОБУЖДАНЕ

1

Марина доприпка от гостуването си много скоро. Вероятно беше прескочила най-напред у дома и след като не беше заварила там Борис, беше хукнала насам.

Щом влезе, Глебка веднага стана, изключи компютъра, намъкна якето си и прекрачи външния праг на къщата. Когато тръгнаха по улицата, той мимоходом подхвърли уж маловажната новина, че Борис непредвидено е заминал за няколко дни — била дошла да го вземе военна кола; това, разбира се, беше лъжа — Глебка нямаше представа с какъв транспорт се е изнесъл брат му.

Чувстваше, че се налага да извърви, да прескочи през това обяснение, да разсее Марина, усмихна се, защото беше измислил неочакван и за себе си ход.

— Слушай — попита я, — чувала ли си този стих... В него има думите... „Мълчи, надявай се, търпи“.

Марина въпросително го погледна. После без да каже и дума, рецитира:

*Мълчи, прикривай се, таи
ти своите чувства и мечти —
и в дълбините на душата
си скрий, подобно старо злато.
Без глас под звездните лъчи,
любуй им се и мълчи.*

Глебка реши, че това е всичко, но Марина не спря. Стихотворението беше дълго и тя го знаеше — и още как! Рецитираше прекрасно, сякаш пред него не стоеше Върлината, а някаква непозната артистка. Особено в миг като този — в сумрака; улицата не беше осветена и тя като размиваща очертанията си сянка, се движеше край него. Гласът ѝ звучеше ясно и изразително.

*Сърцето как да се разкрие?
Кой тайната му ще открие?
Кой твоя свят ще разгадае,
щом в думи мисълта — лъжа е.
Взрив изворът ще заличи —
пий сам от него — и мълчи.*

Рецитираше без да бърза, бавно, в ритъма, в който крачеха и Глебка се почувства странно — до този момент това не му се беше случвало — сякаш беше току-що изкъпан, изпитваше спокойствие — всяка дума проникваше в него с удивителна яснота, въпреки че по-рано никога не беше чувал подобно нещо. А самата Марина! Сякаш се беше преобразила и превърнала в сянка — движенията ѝ бяха недоловими, изпод нозете ѝ не излизаше дори дихание на звук — сякаш плуваше във въздуха. Произнасяше стиховете като заклинания.

*И в себе си живееш ти сам —
вселена цяла има там.
Душата ти е тайнствен друм;
пази я ти от празен шум,
прогонвай дневните лъчи —
пази вълшебството! Мълчи!^[1]*

Тя замълча, но продължаваше да се движи все така безшумно като сянка, като преобразена; изглежда не бързаше да излезе от състоянието си, от стихотворението — тук, в тяхното обикновено градче, на познатата улица, на този тротоар, асфалтиран кой знае кога, превърнал се днес в руини, с ями и съвсем тясна полоса за преминаване.

Изведнъж Глебка дочу отново стърженето на подметките на Марина, леко олюляващата се нейна походка, дори това че тя кихна. Вълшебното усещане се разсипа на прах и изчезна — той отново се почувства обикновен и неизкъпан. Попита я колкото да се улови за нещо:

— Как така? Щом „в думи мисълта — лъжа е“?

Тя му се усмихна някъде отвисоко — Глебка осъзна това. Гласът ѝ прозвуча сякаш от отвъдното:

— Имаш време — ще разбереш.

— Защо? — учуди се той.

— Защото бъдещето е пред теб. Не бързай.

Той не ѝ се обиди; на такива забележки не обръщаше внимание. Глебка мушна ръка в джоба, извади три стотачки в зелено, подаде ѝ ги и ѝ каза с нетърпящ възражения строг глас:

— Борис ти ги праща. Искане да не се лишаваш от нищо.

Усмихна се на собственото си хрумване и добави:

— И да я караш умната.

[1] Silentium, Ф. И. Тютчев. — Бел.прев. ↑

След пет дни за Глебка пристигна телеграма: „Изпращам колет, ще го получиш от стюарда на вагон еди-кой си, влак еди-кой си, брат ти“.

Беше събота, страната празнуваше дълга поредица майски празници и почивни дни, така че Глебка дори се зарадва на отворилата се възможност да прескочи до големия град, да убие малко време. Откри посочения вагон — до него на тънки токчета пристъпяше млада стюардка и когато Глебка я попита за колета, тя уточни името и фамилията му и му подаде квитанцията, с която да получи пратката от пощенския вагон. Той се намираще веднага след локомотива и приличаше на хамбар с широко отворени врати; във вътрешността му се прозяваше нещо като шеф на вагона — на годините на стюардката; той взе квитанцията и кимна към ъгъла, където в мрежа стърчеше самотно здрава петлитрова тенекия с чуждестранни лепенки.

Глебка я вдигна, домъкна я до асфалта и прочете на глас: Ballistol. Поклати глава изненадан, че това е оръжейна смазка, но защо му беше притрябвала толкова много? За стрелбището ли? Може би за Хаджанов?

Градската автогара беше залепена за гарата, иначе щеше да му се скъса гъона от мъкнене. Влачеше тенекията, като почиваше на всеки десет метра — не беше толкова тежка, колкото неудобна. Нареди се на опашката за автобуса.

Народът си мре от любопитство. Щом видяха тенекията, едва ли не всички се наведоха да прочетат какво пише на етикетите. Най-вече женската половина. Една бабка като че ли обобщи интереса:

— Това, миличък, да не е олио? Някакво чуждоземско? Говори се, че пак ще вдигат цените.

— Машинна смазка е — охлади ентузиазма ѝ Глебка.

— Уф — махна с ръка женицата, — само за коли мислят. И все чужбински. Нашенско нищо не остана!

Изведнъж се чу трещене, за миг всичко потъна в дим от всички страни. На автогарата се изсипа цяла сюррия брадати мотористи в

кожени облекла — целите светеха, блестяха, боботеха — нищо не се чуваше. Женичката млъкна и се прекръсти.

Един голобрад синеек рокер наби спирачки точно пред Глебка.

Едва когато го заприказва, Глебка разбра, че е девойка. Почти момиче.

— Момче! — Викна му тя. — Натам ли е Краснополянск?

Той ѝ кимна утвърдително.

Момичето го гледаше и се усмихваше — лека, самоуверена, не беше тукашна — през цялото време даваше газ, но кой знае защо не потегляше, може би искаше да попита още нещо. Свали поглед към багажа на Глебка, ахна от изненада и му викна:

— О-хо! Балистол!

И настъпи педала на мотора до дупка.

Още миг и на Глебка щеше да му се стори, че е сънувал това видение.

Към опашката с боботене се дотътри разкривения „кюнец“. Глебка влезе след женицата, купи си билет и се сви в ъгъла на автобуса — най-отзад, далеч от входа.

Раздрусва се като всички останали по познатото дори не междурайонно, а междуселско пътче. Без да забележи притвори очи, за да може от мрака да изплува отново онази ярка картина — веселото кръгло лице на момичето, плътно опаковано в блестяща прескъпа каска и широкия, хвърлящ отблясъци корпус на невиджания мотор; естествено, и приветливата ѝ усмивка.

Коя беше тя? На колко години беше?

3

Глебка занесе колета на Марина — тя не си беше у дома, но той знаеше къде крие ключа и сложи багажа в антренцето зад тайната дъска, а щом се прибра вкъщи, още преди да си поеме дъх научи от баба си, че на тяхната, от бога забравена уличка, е преминало нещо със страховит грохот и с бясна скорост в завеса от дим. Докато излязла на улицата, над пътя се носел само пушек, а черното светещо петно отлетяло по посока на рекичката. Описа го по доста смешен начин:

— Като черни тенджери!

Глебка се разсмя и след като изпи чаша мляко, пое в посочената от нея посока.

Разбира се, и на него му се щеше да яхне подобно чудовище, да сложи черен блестящ шлем и тъмни очила върху безстрастно лице, но откъде такива купища жълтици?! Наложил му се да побърза на двата си крака с лек ситен тръс, мамен от далечния грохот, към местата на своето детство, които, впрочем, не беше навещавал отдавна.

Прекосил горичката, излезе на тяхната горевчанска полянка и сърцето му се сви. Рокерите, повечето брадати мъжаги на черни мотори, които бълваха облаци дим, а гумите им изравяха цели ветрила пръст, въртяха многокубиковите си машини ту насам, ту натам, сякаш нарочно оряха поляната, покрита с едва набола трева и цветя. Тук-там имаше локви и земята беше съвсем мека и рохкава. Колелата вдигаха цели фонтани рядка кал, която обливаше следващите ездаци, но това явно харесваше най-много на пришълците. Баш майсторите сред тях изравяха моторите си на задни колела — перпендикулярно на движението — и така въртенето превръщаше машината в бръснач, който срязва дълбоко живата плът на поляната.

Тя беше съсипана, изрината, разпокъсана. Земя — преорана и обезчестена.

На Глебка му се прииска да закрепци с пълен глас срещу тези навлеци, че това поле и целият речен бряг много скоро ще се покрият с чудни диви цветя, без които красотата е немислима, лятото е немислимо. Но опитай да закрепциш!

Негодяите в кожени одежди натиснаха педалите към брега на рекичката, оформиха нестроен ред по самия ѝ край, без да намаляват газта. Гледани в гръб, напомняха черно стадо неземни твари, които сякаш разговаряха помежду си.

Спряха, за да се полюбуват на задречните далнини, огледаха с помощта на изцъклените си фарове тъмнеещите копи сено от миналото лято и окръглената брезова горичка, поръмжаха в горната част на гамата, след което тази жива черно-тътнеща разярена сюррия се раздели на множество групи. Първата — най-гръмогласната намери излаз към водата, внимателно, но уверено се запуска, заръмжа, запръхтя, с грохот и вопли изхвъркна на другата страна на рекичката. След нея наскачаха и другите и за няколко кратки минути цялото това гъгнещо войнство летеше без път по другия бряг, също толкова мек и изпълнен с предпролетно очакване — плискаше под колелата си мръсни струи.

Глебка пое надолу към рекичката по любимата им в детството поляна.

Какво беше за него тази земя? През последната година беше идвал тук не повече от два пъти, за да порита футбол. После да поседи, да се потъркаля. Ничия земя. Поле на брега, покрито с буренак, от никого нито веднъж нестопанисвано откакто свят светува. Но това беше тяхното поле. На тяхното детство. Глебка обичаше своя бряг, радваше се на тревичките, на растящите тук сърнели и киселец, на крайречния репей със светли от долната си страна листа, на стръковете осил и на всички тукашни любимци и земляци — дребосъците щурчета, простодушните пеперуди от двата основни вида — зелева и тъмнокафява, майските бръмбари с тежките си зелени крила, долитащи напролет по тези, общо взето не родни за тях места. Тук трябваше да се стъпва тихо, да се лежи тихо, да се мисли тихо, да се наслаждаваш на неведомото, на неопределимото, на неназовимото, но прекрасно кътче от битието.

Сега всичко беше изрито, отнесено, прегазено. Глебка се наведе и вдигна стиска суха трева — обикновено птиче гнездо, от което падна мъртво пиленце. То не беше прегазено, просто беше мъртво, бездиханно, а над главата на Глебка, поела изцяло вината върху себе си, кръжеше и ридаеше птицата майка.

Вероятно разораното и разранено от мотоциклетите поле се простираше на километри дължина и поне петдесетина метра ширина.

По-нататък — нагоре и надолу по течението на реката земята си оставаше непокътната, недокосната, тиха и шумна едновременно — пееха птици, подскачаха скакалчета, цвърчаха полски мишки. Притихналите допреди миг твари продължаваха своя живот, сякаш нищо не се беше случило, а и по наранената земя — Глебка знаеше това — след седмица щеше да поникне трева, както и всичко, което ѝ принадлежеше — всичко щеше да ѝ се възстанови. Може би с изключение на това крехко птиченце, което без да е прегазено бе загинало, вероятно от онзи ужас, който хората наричат контузия, шок или стрес.

Сълзите сами се търкаляха по бузите на момчето.

Защо го правят? Какво право имат? Просто така, без капка милост да се довлечеш в чужда — пък била тя и ничия земя и всичко да сриеш, да стъпчеш? Що за право е това? Кому се дава? На онези, които притежават черни, красиви, убийствено скъпи мотори ли? На властимащите ли? На владелците на силата ли? Или на парите?

Ами ако той, Глебка, не притежава нищо от тези неща, ако никога не се сдобие с тях, тогава какво? Щом нямаш сила, нямаш права, така ли?

Глебка не разбираше какво се случва с него. Никога не беше преживявал подобно нещо. Бавно, препъвайки се, обиколи чуждото поле на другия бряг на реката Сластьона, изтри своите съвсем недетски сълзи — ех, момченце — издиша дълбоко заседналата в гърдите му съвсем нехарактерна за децата тежест.

Грохотът на моторите се появи отново и започна бързо да приближава — чудовищата изникнаха в полето на отсрещния бряг. Като насън Глебка се наведе и сграбчи някакво тежко паве, вероятно изровено от пръстта от техните сякаш побеснели гуми.

Някакъв, ненавършил още 16 години глупак, с камък в ръката срещу ръмжащата рокерска глутница... Чисто безумие! Пълна глупост!

На всичкото отгоре им беше препречил пътя.

Могъщите динозаври, потънали в кал, изригнаха буквално от водата и можеха да го прегазят като две и две — четири. Но рокерите владееха майсторски машините си и без да промълвят и думичка, правеха завой, а само на няколко метра от него, заковаваха и гасяха

двигателите. Пред тях се беше появил неочакван повод да си поемат дъх.

Честно казано, гневът му беше отминал и Глебка се чувстваше готов да се отърве от този глупав, неизвестно как попаднал в ръцете му камък, но в момента това би изглеждало смешно. Щом заглъхна и последният двигател, той изрева с пълно гърло:

— Тук не може!

Извика това по посока на едната от каските, сторила му се позната. Лицето скриваха рокерските очила, а носът и устата — плътно стегната триъгълна кърпа.

Рокерът свали очилата си и дръпна намордника — беше същото момиче от автогарата. Тя му извика вежливо:

— Ти, какво, да не си полския пъдар? Или си от колхоза?

За свое учудване, на Глебка му хрумна какво да отговори:

— Тука е частна собственост! — И добави, натъртвайки: — Частна!

Напълно в духа на времето.

Русите веждици на девицата се вирнаха, сключвайки нещо като покривче. Тя попита Глебка:

— Фермер, пардон, син на фермер ли си? — В усмивката й нямаше ирония.

Той кимна.

Тя го попита отново:

— Ти ли носеше балистола?

Глебка кимна. Девицата силно извика, за да я чуят и той, и останалите:

— Нашите извинения! Земята се охранява!

Никой не обърна внимание на павето, сякаш нямаше нищо нередно момчето да посрещне рокерската орда с камък в ръката.

Динозаврите зареваха, разгърнаха се, издухаха облаци пушек и фонтани кал и стремглаво се изнесоха. Само след минута вече нищо не напомняше за тях. С изключение на обезобразения бряг...

Миг по-късно вятърът издуха саждите. Тънкият ясен месец се настани върху черния силует на дърветата.

Нова луна — нов живот.

Борис се появи на следващия ден без всякакви предупреждения. Когато Глебка се върна от училище, брат му седеше отпуснат като дроб на пръстената пейка до стената на къщата към градината — беше облечен в леко яке, а под него носеше фланелка с ръкави и някаква детска щампа. Беше леко пийнал и държеше в ръка плоска с френски коняк — щом видя Глебка му я подаде без всякакви предисловия.

Глебка отказа, имаше тепърва да си учи уроците и изобщо — десети клас, но нищо не го влечеше, нямаше никаква представа какво точно иска — оттук нататък накъде? Въздъхна, приседна до брат си и сподели това-онова с него.

— Ти например знаеше накъде отиваш — заключи с леко завистлив тон той, — а аз си нямам понятие от този живот.

— Накъде отивам знаех — въздъхна Борис, — не знаех докъде ще стигна. Да не ти дава господ... Аз също си нямам понятие от живота.

Двамата се спогледаха и се разсмяха.

— Нищонеразбирковците! — измисли го Глебка.

— Нашата пръстена пейка пък е ННП — подхвърли Борис. — Нищо неразбирателен пункт.

Пак се разсмяха. Борис отпи, примижа, после каза:

— А сега хубаво гледай. Там, в оградата е тенекията със смазката, която ти домъкна, дай я тук. Ще ни трябва и някакъв стар вестник. Даже два. И една пластмасова съдина, нещо като леген.

Глебка не можа да намери пластмасов съд, но донесе ръждясала желязна кофа, дотътри и мрежата с блестящата тенекия. Борис я постави с отвора надолу и махна капака. Гъстата оръжейна смазка потече като мед. Но количеството ѝ беше малко. Може би около половината от обема.

Борис помоли Глебка да остави кофата и да я покрие с дъска, след това извади от якето си десантен нож, внимателно допря острието при самото дъно, удари го с длан, то хлътна леко навътре и Борис внимателно изряза тенекиената основа. След това пак обърна

тенекията и отвътре изпадна доста прилична на големина, опакована в найлони, после в картон, после още веднъж в найлони — съвсем плътна, матова срещу светлината, тухла.

Борис смъкваше опаковките една след друга и накрая Глебка ахна, не можеше да повярва — пред него имаше цяла тухла плътно опаковани долари. Наистина приличаха на тухла.

— На — каза Борис, — подръж ги!

Глебка ги претегли с ръка — върху дланта му моментално изби пот.

— Сто хиляди! — промълви Борис, загледан в цветовете на касиса и вече бухналата коприва.

— Откъде? — опита се да излезе от релсите Глебка, но Борис не му позволи.

— Откъдето трябва! Слушай внимателно! — вече не говореше брат му, а неговият командир, който изискваше подчинение. — Половината ще взема за личните си разходи. Ще ги занеса на Марина, ти знаеш... Другата половина ще скриеш. Но трябва да знам къде са. Измисли място. И още...

Огледа брата си и добави:

— Това са опасни пари. Повтарям! Никога не питай за нищо, никому не казвай нищо — нито на мама, нито на някой друг, нито дори на следователя, ако се наложи. На никого. Мълчи.

— Мълчи, прикривай се, таи, така ли? — попита Глебка, усмихвайки се с лекомислена храброст.

— Точно така! — погледна го накриво Борис.

Половината от тухлата той уви във вестника, омота я с канап, мушна я в непрозрачен плик и го тикна между нацепените дърва за огрев, които съхнеха и пресъхваха неизвестно за кога, тъй като къщата отдавна беше на газ, включително — отопляваше се на газ.

Цепениците подпираха задната стена на къщата като паметник на нещо отминало и, глупаво би било да се каже, зле устроено. О, не! Порано те биха пращели в печката, биха разпръсквали искри по пода, биха се смели с живите си топли пламъци, биха разговаряли с хората, събуждайки у тях какви ли не мечти; с живите си езичета пламъкът рисуваше картини и изобразяваше какви ли не същества — познати и непознати. А какво е газта? Син равен пламък с много малки мазни

езичета, лижещи вкупом всичко, което им заповядат, без разлика кого лижат. Та това огън ли е?! Това печка ли е, при това руска?

Печките ги нямаше, дървата стояха и братята без колебание мушнаха между тях половин тухла американска валута, паричната си консерва, така да се каже, тъй като твърде много унижени рубли бяха равнозначни на само една такава зелена хартийка — на този зелев лист, както остроумно го беше нарекъл народът. Консервите са полезно нещо, няма спор — най-важното е да не са отровни.

Никой — нито майка им, нито баба им, нито те двамата бяха бъркали от много години в цепениците, само синигерите и врабчетата си виеха вътре гнездата, но и това продължаваше до определена дата, а през втората половина на лятото пустееха и старите цепеници поскърцваха самотно от вятъра.

Те обаче не ставаха за скривалище. След ден-два на братята им се наложи да прехвърлят пакета на друго място, а втората половина от долларите Борис натъпка по джобовете си и след като похапна от простоватите гозби на баба си, се приготви да върви при Марина. Глебка обаче му разказа за вчерашните безчинства на рокерите и го помоли да се разходят до рекичката.

Искаше му се да поговори с Боря, да бъдат поне за малко отново заедно както в детството. Да повървят без да бързат за никъде, да се усмихват на всичко, да не се ограничават в нищо — нито във времето, нито в някаква непостижима цел — всичко да бъде възможно като при онзи, макар и печално завършил, лов на славея.

Изобщо! Двамата много отдавна не бяха били заедно — братята, които толкова много се обичаха, приятелите до гроб, малкият ездач и неговият верен кон от някогашните времена, когато все още имаха жълто около устата — каква е причината, когато пораснат и поумнеят, хората вместо да се сближат още повече, да се раздалечат?

Да приемем, че Боря се беше отдалечил заради учението, войната, пленяването му и тази недопустима, страховита история, но нали сега, когато всичко изглеждаше отминало, когато той все още не беше поел отново нанякъде и нямаше свое семейство — защо докато разполагаха с миговете хлапашка свобода да не прекарат отново няколко мига заедно?

Когато стигнаха до разорания бряг, Борис млъкна. До този миг той оживено говореше, а като пресичаха рекичката, пуста както

винаги, дори беше извадил пачка долари от джоба си и я беше подхвърлял и ловял във въздуха, смеейки се. Сега мълчеше и Глебка разбра, че батко му е приел случилото се вчера както той самият, само че на негово място не би грабнал случайното паве, а би сторил нещо много по-сериозно... Той му разказа как рокерите са съсичали с гумите си тревните чимове, как са разтваряли земните рани със застояла вода, как са се гонели обзети от див бяс върху малкото късче земя, превръщайки го в отвратителна, тъжна кал.

Борис мълчеше и слушаше. После каза:

— Виждаш какво става, нали, Глебка? На някои всичко им е позволено. На други — нищо. Едни орат земята с пот на челото си, за да отглеждат жито. Други — за да си правят кефа. Някой заповядва. Друг изпълнява. Ти си беден, а те — богати. На тебе майка ти се скъсва от работа, за да те изучи и отгледа. А те, виждате ли, откриват банки. Въртят нефтен бизнес. Ние влачим хомота, те прибират парсата! Това справедливо ли е?

— А какво да правим? — попита Глебка.

— Или да се подчиним, или да се съпротивляваме.

— Как обаче? — почти извика Глебка.

Боря го погледна замислено и се усмихна. Потупа го по рамото и одобрително рече:

— Ами примерно както ти вчера. Грабваш павето и не им се церемониш.

— Стана случайно — отвърна Глебка. — Беше голяма глупост.

— Неслучайно, а инстинктивно. Никаква глупост не е това. Били са много, а са се изплашили. Не от теб. От други като тях. Нищо не биха ти сторили, защото цялата тази сган само гуши и то до откат. Това изобщо не са бандити. Могат да хвърлят прах в очите, но силата им е нищо и никаква! Тези само се кипрят и се правят на силни. Да плашат! Силата е нещо различно.

Глебка внимателно попита:

— „Югите“ ли са силата?

— Там, у тях — да. Тук — още не.

— Ами ти? — неочаквано изстреля въпроса си той.

— Аз ли? — учуди се Борис. — Не, не, аз съм само тоягата, бичът. С мене могат да ударят, дори да убият. Аз разбира се съм опасен, но нали разбираш, не сам по себе си, а докато робувам някому,

докато съм му нужен. Получа ли свободата си, пак се връщам в табуна като всички.

Замълчаха, после Борис каза:

— Наскоро четох нещо... Марина домъкна един философ. Той призовава към „Съпротива срещу злото с насилие“. Разбираш ли?

Глебка поклати глава. Не, не разбираше.

Двамата не разговаряха като равни. Борис приказваше като възрастен, а на всичкото отгоре и с недомлъвки — на Глебка му беше трудно да го разбере. Защо тояга? Защо бич? Защо ще се връща в табуна? Въобще какво е „табун“? А той — Глебка — какво е? От табуна ли е, или не е? Сигурно си е най-обикновен момчурляк? Ами съпротивата срещу злото — това как да го разбира?

Имаше ли предвид парите в тенекията със смазката? Как бяха попаднали там? Защо Борис му ги беше изпратил в багажния вагон, въпреки че самият той пристигна на следващия ден? Откъде е всичко това? По каква причина си пренася винтовката в тубус за чертежи?

Нещо не беше съвсем така — знаел, не знаел... Тези неща отдавна тормозеха Глебка, бяха част от него, присъстваха ежеминутно в душата му и го оставяха на мира много рядко, много рядко ги забравяше. Сега, когато показваше на Боря превърнатото в курник поле и гаупашката битка на моторите с беззащитната земя, беше един от тези редки мигове на забрава. А брат му беше започнал да прави изводи, да обобщава, потопаи го в нещо тежко и опасно, в нещо като за възрастни.

Неслучайно казват — от устата на младенеца глаголи истината. Какво че тя все още е само въпрос!? Неочаквано за самия себе си, Глебка попита:

— За какво са ти толкова пари? Откъде са?

Боря се захили.

— За какво ли? Да живея. Откъде ли? Да не ти дава господ да разбереш...

Месец май се случи щастлив — печеше слънце, редяха се спокойни дни. Глебка колкото и да не го теглеше училището — ходеше, а Боря започна всеки ден да идва и да го вика да се поразходят — след уроците, естествено.

Все в същата посока — към рекичката. Отначало се мотаеха на брега, но веднъж Боря свали обувки, нави крачоли, нагази до колене и се добра на срещуположната страна. Можеше ли Глебка да остане по-назад?

Водата беше ледена, все пак беше само май, пронизваше, но колко хубаво беше след това да вървиш по полето по едва различимите пътечки.

Каква е тази благодат — да крачиш, ей така, по полето, без да нарушаваш целостта му, да заобикаляш гнездата, да предизвикваш полските птици, да се вслушваш в жуженето на дивите пчели, да се вглеждаш в пърхането на пеперудите, да присвиваш очи от слънцето и да вдъхваш непресторените аромати на полските цветя! И тези лешникови саморасляци, и шатрите на брезите — истински рай, цял свят, кой знае защо напуснат от хората, но съхранил се, може би за по-добри времена, когато на народа пак ще му дойде на ум — най-накрая ще проумее какво губи. И какво би могъл да намери отново!

За какво ли не говориха в тази смирена, изискваща търпение, размекваща душата майска седмица. И как си говореха! Съвсем като равни.

Вярно, Глебка по-често питаше и по-малко настояваше, но той също държеше на своите убеждения. Те изискваха проверка — къде и с кого по-добре и по-достойно, а най-важното, по-спокойно можеш да ги обсъдиш, ако не с брат си; той най-сетне за никъде не тичаше, не бързаше, а само бърбореше лениво, усмихваше се, озърташе се наоколо, сякаш отново бяха деца и си бяха върнали онази щастлива свобода.

За да прояви съпричастност, Глебка се опита да покаже колко много съчувства на брат си и подхвърли нещо лошо за онези, при

които той беше преживял плен. Борис не се изненада, но неочаквано заговори в тяхна защита:

— Знаеш ли как се грижат един за друг! Внук от трето коляно на братовчед на неговия дядо, се грижи за пето коляно братовчед на дядо му? Виждали се били само веднъж в живота, но се държат един с друг като най-близки родственици. Случи ли се нещо, веднага хукват, заминават на мига, влачат лекарства, агне, дават пари! А какво уважение имат към по-възрастните?! Ние отдавна сме се отучили от всичко това. А пък и дали изобщо сме го правили, съмнявам се! Вярно, на жените там не им е леко. Всичките грижи, цялото стопанство пада на техния гръб. Но не роптаят. Мълчат си и работят без отдих, без оплакване, без обида. Странят от нас, така е. Ние ги смятаме за диваци — може би! Но диваците си имат добрите правила. А, ние? Сам виждаш колко сме задружни ние тука — в нашето градче!

Глеб за пръв път чуваше такава защита за южняците и от кого! От Боря, който беше лежал в подземията им, беше избягал, а са можели и да го убият.

— Можеха да те убият... — това му каза.

— Елементарно.

— А ти направо ги възхваляваш!

— Казвам истината.

— Как можеш... — започна Глебка, опитвайки се да проумее снизходителността, която проявява брат му, но той едва чуто го прекъсна и някак уморено рече:

— Ами аз... Сигурно не знаеш притчата за Христос и апостол Петър, който му се кълнял в обич и вяност... Христос го погледнал и му казал: петлите още няма да са пропели, когато ти ще си ме предал цели три пъти. И станало.

— Как така?

— От страх — отвърна Борис. — Страхът е нещо ужасно, особено когато не те заплашват с думи, а натикват главата ти в примката на бесилката примерно. Или опират дулото на слепоочието ти...

Извървя мълчешком няколко крачки.

— И аз, също като Петър. Станах грешник, от нине и вовеки...

Мълчанието се проточи дълго. Изходиха половин километър, а Глебка не спираше да се пита какво точно му беше казал Борис. Не

можеше да се справи с мислите си — тежестта на предположенията беше твърде голяма.

Възобновиха разговора без желание и на друга тема. За мъжете в кожени рокерски дрехи и мотори.

— Тази мода дойде при нас иззад океана — обясни му Борис. — Дума да няма, там има мотори, направо да ти хвъркне капата — мечта за който разбира! Тези чудовища са по-засукани дори от разните там накичени с какво ли не джипове! Или, в краен случай, не падат подолу! Холивуд им вдигна акциите! И ето ти ги на — появиха се родни рокери. Не ги брой за улични ръфляци, нито за дребни бандитчета, на подобни типове им е слаба жилката за такава техника! Това е за паралии! За супербосове! За топ играчи! Или за дечицата им, дете не знаят накъде да хванат.

Стигнаха и още по-надълбоко:

— Чувал ли си някога думата: бентли? Свръхскъпа кола! Зад океана богатите актьори се возят на такива, в крайна сметка, знаменитостите. А милионерите им, между другото, не се перчат като нашите, кой какви налудничави пари си е докарал. Богатството трябва да се крие!

— Стаи се, скрий се и мълчи, така ли?

— Точно така! Умният човек не си слага сам таралеж в гащите. Облича се скромно. Не вдига гири. У нас, комай нарочно се правят на глупаци. Възпитават и нехранимайковците си в същия дух. Наживей се, им викат, докато си богат и млад. Ето това е! За едни — бентли... За други — порше. За трети — мотика. Никой от тях — чуваш ли ме — нито оре, нито сее, нито жъне! За нас какво остава? На тях — всичко, на нас — нищо, така ли? Не е че-е-е-стно!

Борис така разтегли „е“-то, че Глебка се разсмя. Беше солидарен с него. Как иначе! Нали се бореха за своето собствено съществуване?

— А какво ще стане с нас, Боря? — нееднократно попита Глебка.

Боря отговаряше много пъти и по различен начин. Включително с шеги:

— Ще станем милионерчета и двамата! Ще ограбим някоя банка. Ще си вдигнем чуковете на Канарските острови.

Глебка се смееше:

— Не банка, а баня! Сапунчето! От банята в училищната съблекалня!

Борис отговори сериозно:

— Трябва да се намери някаква работа, после току-виж вземе, че потръгне, удариш джакпота, излезе ти късмета.

После кахърно добави:

— Не знам, братленце! Нищо, ама нищичко не знам! Като че ли са ми завързали очите с черна лента! Всичко чувам, разбирам... Нищичко не виждам.

Глебка завършваше десети клас, предстоеше му последната година — с изпитите и окончателния избор: накъде да продължи да гребе? Борис го утешаваше по малко, викаше му, не забравяй какво скри между цепениците, с това можеш не само да постъпиш в частен университет, а дори и диплома да си купиш. Няма значение, че са ти недостатъчно годинките — плащаш и си в играта! Ако пък решиш да не се правиш на дърт евреин, можеш да си купиш и дисертация, при това докторска — познавачи твърдят, че сумата не надхвърля петдесет хилядарки в зелено. Да, цената е като за готина кола, колата обаче се износва, ръждясва, одъртява, а такова картонче е за цял живот. Естествено, той го майтапеше, бъзикаше се с него, но в същото време казваше истината.

— Какво пък — чудеше се Глебка, — богатите няма за къде да бързат! Току-виж всяко тяхно чадо взело че си спретнало диплома?

— Биха могли — смееше се Борис, — те наистина си спретват, ти да си жив! Само че тихомълком, не е толкова просто, това не ти е магазин, а сергия. Такъв бизнес не е за всяка уста лъжица. Прави се скрито-покрито. Много тайно.

— А ние и помен си нямаме, така ли? Защото сме селяндури ли? За нас скрито-покритото не върви, а? Нямаме връзки?

Излизаше, че ако я кара честно, Глебка не разполагаше с полезен ход. Нямаше никакви интереси към нищо — нито към точните науки; по тях изкарваше само тройки, нито към неточните — и там едва избутваше четворки, с напън, благодарение на речта и езика си, които не бяха твърде умни и цветисти, но затова пък звучаха бойко, особено ако трябваше да си спасява положението.

Глебка знаеше — по история и особено по литература, трябва да разтягаш локуми! Да извисяваш глас. Да си спомниш всичко, което знаеш, да плещиш безогледно — и току-виж, паднала четворка, вместо умърлушената тройка.

Смелостта и бързото говорене завладяват — може би капналата от умора учителка ще се заслуша в тази скороговорка, в това

словоблудство, ще се замисли за нещо свое, ще изпусне нишката на ученическото повествование, после ще се опомни, ще се стресне — какви ги дрънка този — но ще махне с ръка, я живеј малкия, сърбай си компота, гледай си живота! В интерес на истината това, ако не умение, то поне — нахалство, го беше спасявало неведнъж — най-важното е врявата — гръмогласно, уверено, право напред!

И все пак, когато мислеше за себе си откровено, Глебка си даваше сметка, че както много свои съученици, той също няма никакъв специален интерес към който и да било предмет — поклон, училище любимо...

Е, да, интереси все пак не липсваха. Първият — това, от само себе си се разбира, беше компютърът, Интернетът, вездесъщата „мишка“... Вторият му интерес бяха книжките. Това беше истинска благодат за подрастващия Глебка, защото милиони като него, седнали на домашните дивани, столове и прочие седалища, без принуда се възпитават от едноокото чудо-юдо, което с квадратното си око не само се вглежда, колкото самото то принуждава да се вглеждаш в него, представяйки какви ли не глупости. И въпреки че цвета на това око се смята за небесносин, той всъщност е изпълнен с мрак, но думата „мрак“ изобщо не означава цвят, а състояние на душата — точно с това състояние чудо-юдото обезцветява всички, които се заглеждат в него, изравнявайки помежду им неимунизираните с ваксина — независимо дали са способни, умствено болнави, отдадени на уединение или душевно неподвижни — всякакви-всякакви, почти всички.

Мракът — истинският цвят на смисъла, изравнява младото поколение, учи гледащите едно и също да разбират еднакво и да мислят еднакво, да се изразяват еднакво, да се смеят еднакво и даже да плачат еднакво.

Глебка често съчиняваше разни фантасмагории, а сред тях имаше една такава. Какво ли би станало, ако едновременно, макар и само за пет минути, някой мислено махне покривите на всички сгради и вдигне стените им, като запази само опорните колони по времето, когато хумористичните шоу програми забавляват нацията.

Само си представете — отгоре, през покривите и странично — през прозрачните стени, се вижда как се кикотят едновременно милиони хора. Умират от смях! Давят се! Такива едни гигантски миллиончовешки пристъпи на смях с цяло гърло — цяла една

държава! И виж ти — към младите, немислещите, глупавите, наивните, се присъединяват и хората на години, възрастните, опитните, да ги наречем научените на колективни радости в други времена — и те, сякаш гъделичкани от някаква щастлива действителност, тъпо се хият, редом със сополанковците.

Цялата страна се пръска от смях. Ръмжи. Търкаля се един връз друг. Какво зрелище, а?!

Глебка гледаше на този всенароден кикот като на наркотик, как иначе! Като на хипноза.

Опитваше се да си представи един всемогъщ хипнотизатор, който управлява тези пристъпи, но не му се получаваше. Виждаше го, седнал на своя трон, някъде в небето с дълга брада като на Хотабич^[1]. Глупости. Също като злодея от филмчето, той ходеше пред пулта с цветни бутони. Дивотия! Но този хипнотизатор все пак се спотояваше някъде, щом милиони се гърчеха от смях като обезумели.

Изведнъж го достраша — ами ако вземат че се разреват? Какво ще стане?

Глебка, разбира се, също зяпаше в „телето“ като майка си и баба си, като всички. Но понякога се изключваше, мислеше, че го прави от умора, но това беше самозащита — спасяваше се. Излизаше на улицата, ако времето беше топло, разлистваше книга, а по-късно и някой вестник, без значение нов или стар — съвсем като петле, което търси бисер в купчина с тор. И намираще.

Четенето най-добре от всичко изваждаше от организма му отровата на нескончаемото зрелище, позволяваше му да остане насаме със себе си и с онова, което четеше, възникваха въпроси — сякаш самото четене му викаше: потърси сам отговорите! Така малко по малко Глебка започна да се отличава от останалите. Не изгоря напълно под лъчите на телевизора, не се оплете като всички, не се превърна подобно на другите в празноглав голишар, а мъничко, макар и почти незабележимо, успя да се опази.

[1] Герой от филма приказка „Старият Хотабич“ по романа на Сергей Обломов „Медната стомна на стария Хотабич“. — Бел.прев. ↑

Междувременно Глебка разпредели парите от Борис на пет части — във всяка пачка по десет хиляди гуцера — и вечерта закопа четири от тях в четирите ъгъла на градината, като за целта предварително беше купил за женската част на фамилията бонбони в красиви тенекиени кутии. Голямо възхищение падна за тези кутии, а бонбоните се пазеха и икономисваха, та на Глебка му се наложи да използва какви ли не хитрости, например да изсипе съдържанието им във вазата, уж кутиите му трябвали за разни дребни нещица — моливи и други такива глупости; всичко обясняваше с щедростта на батко си.

Получи се, въпреки че майка му и особено настоятелно баба му често разпитваха Глебка къде са се дянали тези чудесни кутии и колко тъжно и непоправимо е, че за него — а и за днешните момчета нищо не е ценно — и сигурно някъде ги е забутал, разменил ги е с някого или дори ги е изхвърлил. Баба му дори приведе забележителен исторически пример — още бащата на нейния мъж Матвей Макарович — сиреч пращадото на Глебка Макар Степанович, в самия разгар на революцията, когато бил в Петроград, купил на децата си тенекиена кутия с ландрини^[1] — ей, я, на! — и до ден-днешен нищо ѝ няма, защото когато хората са добри стопани, нещата им са читави, както и би трябвало да бъде по законите на справедливостта и истината.

Кутията от ландрини — какво е това ландрини Глебка не знаеше — наистина стоеше на горната полица на бюфета и отдалеч радваше окоето. На нея беше изобразена селска улица, по която вървеше, заобиколен от красиви селянки, усмихнат акордеонист с буен перчем. Глебка точно така си представяше своя пращадото. А също и дядо си.

Петата пачка той сложи в здрав найлонов плик, стегна го с ластик и го мушна под стряхата на прозореца, обърнат към същата тази градина.

Тя беше за целеви разходи, свързани с потребностите на семейството и на самия Глебка, както настояваше Борис. Той му беше позволил да се разпорежда с парите свободно, но при условие, първо — на крайна необходимост и второ — без да се набива на очи.

Тъкмо второто изискване се наложи да изпълни съвсем скоро. След като сменя пет пъти по стотачка в чейнджа, Глебка разбра, че работещите там девизи са го запомнили — бяха започнали да го посрещат с усмивка. Възможно е така да се усмихваха на всички — това им е работата — но погледнеш ли отстрани, в градчето едва ли бяха чак толкова много учениците, които редовно обменят долари за рубли. Толкоз. Трябваше да измисли нещо друго.

И го измисли. Още повече идеята съвпаднаше напълно с един друг негов потаен интерес — искаше му се отново да се види с онази рокерка, би било по-добре когато тя не е на мотора си — просто да види как изглежда и с какво се занимава... Най-малкото пак да си поговорят. И започна да пътува до големия град. Четирийсет минути натам и толкова на обратно. Там чейнджовете бяха на всяка крачка.

Вземаше по три-четири от хартийките и ги сменяше на различни места. Измисляше какви ли не маршрути — така опознаваше и града по-добре. Веднъж дори попита едно момче на неговите години — сигурно също ученик — дали не е чувал нещо за местните рокери.

Момчето му отговори, че понякога те току прехвърчат, опушат въздуха и веднага отпрашат, защото имат проблеми с властите — или те били прегазили някого, или напротив — някакъв камион ударил моторист. Изобщо, на Глебка не му потръгна, но той не се притесняваше особено — трудно можеше да си въобрази, че такава среща има голям шанс. Какъв разговор можеше да се получи помежду им? За какво?

Разходките с Борис, коктейлът от книги, интернетът и телевизионната дандания, наивните детски мнения и наизустените от възрастните фрази — това беше всичко, което се съчетаваше и изпълваше небогатия му жизнен опит, лишил Глебка от илюзиите и надеждите, по силата на които по-рано се смяташе, че всички хора са равни. А ако не са равни, то това се дължи единствено на разликата в дарбите — гласът, музикалният слух, умението и любовта без усилия — все едно както хрускаш орехови ядки — да решаваш задачи, недостъпни за другите, да конструираш някакви приспособления, да пишеш стихове или просто да можеш поне да държиш както трябва рендето, отвертката, чука — да се отличаваш от останалите, с онова, уж, второстепенно, но всъщност, безценно майсторосване. Днес разделя хората някаква друга, нова сила, вследствие на която нито ти,

нито твоите таланти имат значение, а всичко се решава от връзките, умението да попаднеш в кръга на богоизбраните, дори да говориш на език, различаващ се от другите.

Но на какъв общ език би говорил той с девица, която лети по пътищата върху прескъп, направо побъркващ мотор?

[1] Ландрини — захарни дражета, наричани така по името на фабриката производител. — Бел.прев. ↑

Странно, но през цялото това време Борис не общуваше с Хаджанов. Намина един-два пъти през тира, върна се без да каже и дума — дори на Глебка. Като че ли напълно забрави своята „алма-матер“. Треньорът също се беше разтворил изцяло в палатите на санаториума. Преди се мотаеше по магазините, високият му глас се чуваше къде ли не. Сега беше замлъкнал, затова пък будките и сергиите нарастваха като пънчушки във влажна есен.

Тъкмо си помислиш, в това и това място клиентски крак няма да стъпи, и изведнъж — хоп, заковат четири стенички и покрив, наблъскат ги с боклуци до тавана — от „швепс“ и водка до шоколад и дъвка, и тупика, безнадеждното довчера място, току се утъпче — излиза, че хората винаги и навред се нуждаят от тази некачествена в общи линии стока, далеч не от първа необходимост.

Всички в града вече знаеха, че това е на Хаджанов, на майора. Никой повече не палеше лавките.

По това време — вече беше юни, Борис отново изчезна. Върна се много бързо, само след четири дни — целият беше в съсиреци и синини, сякаш някой го беше пребил или беше паднал отнякъде.

Мерна се само за няколко часа и пак се смота, този път заедно с Марина.

Върнаха се след три седмици загорели и в добро настроение, по тях нямаше никакви охлузвания, синини, дори драскотини. За няколкото часа преди заминаването им, никой така и не го беше видял, освен Глебка и, естествено, Марина. Така че за охлузванията и синините никой не разбра.

След връщането си, както им каза, от почивката на море, Боря беше весел и бодър, но Глебка моментално почувства, че бодростта му е пресилена и не всичко е наред. Не искаше да му досажда и да го разпитва, разбра обаче, че нещо в работите на Борис не само се е скъсало, а се е разбило. Може би радостта му идваше от факта, че е успял да отърве кожата си?

Те отново се разхождаха по брега на рекичката — пак покрит с трева и полски цветя, по него отново скачаха скакалчета и гнездяха пеещи птици. Но на Глебка му се струваше, че късчето земя не е същото, а някак си пречупено.

Борис говореше като преди; двамата отново прекосиха рекичката, но сега в напълно топлото лято вървяха пеш, а Глебка чувстваше все по-очевидно разликата оттогава досега в отношенията помежду им.

Тогава те отново се бяха слели както в детството; сега, без да са си казали една лоша дума, се държаха отчуждено. Боря изглеждаше измъчен, напрегнато замислен, но и Глебка не отрони откровена братска дума.

Между двамата се беше появила разделителна ивица, нещо като гробище.

Само веднъж Боря му разказа за Чуждестранния легион. Излизаше, че тази полулегална частна наемна армия съществува и до ден-днешен, въпреки че първоначално била само френска и се наричала Френски легион. В нея приемали смели бойци, непоправими главорези, плащали им огромни пари и ги хвърляли в най-сложните операции. Примерно, да се разкара президентът на някоя тъмнокожа република, а на негово място да се чучне крал или император. Или напротив — да се бишне краля и да се турне президент. Който плати повече. Наемали ги и за по-прости неща — да очистят някой мафиот в полза на друг и обратното. Използвали — и най-интересното — продължавали да използват този легион и днес за нелегални дейности — най-често необявени официално. Тихомълком, естествено, ги наемали различни работодатели — от цели държави та до богати босове — все тайни сили. Този легион никога не се събирал на едно място — бойците му живеели в различни селища или на малки групи, но притежавали мощни средства за свързка и когато се наложило, събирали бойната единица буквално за миг. Всички си имали договори. За пролята кръв, при успех на операцията, за получени рани и разбира се, при загуба на живота — тарифите били умопомрачителни.

— Ей, богу, бих се хванал на това хоро — каза Боря, — но за съжаление... — И той показа белега от своята рана.

Глебка само се усмихна на чутото.

— Приказките на Шехерезада.

— Нищо подобно — вяло, без дори да се засегне възрази Боря. — Чуждестранният легион е не само реалност, той е напълно законен. Само не трябва да имаш руско гражданство. Там има руснаци. Но официално руснаци не взимат. Така че не става. Тук трябва...

Какво тук? Това остана зад паравана, зад кулисите, в мъглата...

В същата тази мъгла Борис драсна отново. Хоп — и изчезна. Марина дотича пак, заразпитва къде е той, горчиво плака.

Глебка я гледаше с някакъв нов, недетски поглед. В него се надигаше едно непознато по-рано чувство — жал към тази жена, разбиране на самотата и страха ѝ за любимия, който при всяко свое изчезване всеки път сякаш репетираше веднъж вече изиграната роля — на собствената си гибел.

Глебка пристъпи към Марина. Тя седеше на един стол.

Без всякакъв срам, без преструвки, искрено и със съчувствие, той обви с ръце главата на тази прегърбена женица, и като белокоп старец, а може би дори като свещеник, упълномощен от самия Бог да утешава и отнема болката от страдащите, я целуна по темето.

По-нататък събитията не само галопираха, те направо летяха.

Като по чудо Борис се появи отново. Върна се бързо от тайнствените си NET-ове и то само след два дни. Дори баба му и майка му не се опитваха да обсъждат с него отсъствията му. Няколко пъти той ги беше прекъсвал с такава грубост и войнишка безцеремонност, че сякаш за минута от него като че ли беше изскачал друг човек, беше излайвал и отново се беше прибирал в себе си.

Появи се вкъщи като че ли беше ходил до близкия магазин за бира — наистина носеше бира. Във всяка ръка по бутилка.

Цъфна на прага, кимна, седна на един стол, отвори бутилките и ги опустоши една след друга. Майка им беше на работа, Глебка си знаеше урока — да мълчи — гмурна се в интернет; страхувайки се да започне разговор първа, баба им захълца в кухнята.

По едно време Боря махна с ръка на Глебка и двамата поеха към рекичката. Едва там баткото се отпусна и заговори както никога.

— Идвам от Хаджанов — каза той, — внесох двацет хиляди гуцера аванс. Той започва голям строеж, купувам едностранен апартамент на името на Марина, нали разбираш?

Глебка кимна, въпреки че нищо не разбираше — нали Марина си имаше своя къща.

— Ако нещо — промълви Борис, — това го знаеш, но не бива да го разпространяваш. На жените — нито дума.

Извървяха няколко крачки, той въздъхна най-сетне, усмихна се като че ли едва сега идваше на себе си. Каза с облекчение:

— Това е!

Какво „това е“? Мълчи, дума не обелва, значи другите не бива да знаят. Борис сигурно беше чувал какво е мнението на Глебка и каза:

— Който много знае — радост не вижда. Ако не се лъжа, така пише в Библията.

То се знае, че живееш по-лесно, когато не си наясно с нещата.

— Аз не съм бебе — опита се да възрази Глебка.

— Има неща, които и големите не бива да ги знаят — усмихна се и добави. — Живей и пей!

На връщане Боря рече:

— Аз донесох още това-онова, разбираш ли? Утре ще го донеса.

— Машинна смазка ли? — усмихна се Глебка.

— Една торба. Със захар. Не е много голяма.

Не донесе нищо обаче.

През нощта някъде в далечината зави пожарна сирена и макар че я чу, Глебка не се притесни. На разсъмване почукаха на прозореца. Отвори баба му и се развика още от вратата. Глебка и майка му изскочиха, едва успели да се облекат.

На прага стояха две непознати ченгета.

С леко смущение те им съобщиха, че е изгоряла къщата на Марина и случайни или съвсем неслучайни минувачи били съобщили, че вътре може да се е намирал и Борис, който официално се водеше живущ при майка си.

Глебка не загоря веднага, че къщата е изгоряла до основи и никой не е останал жив. Както си бяха — полуоблечени — двамата с майка му хукнаха към пожара. Червената пожарна тъкмо си тръгваше, загасените все още мокри главни димяха, но къщата я нямаше. Странно зрелище: на мястото на познатата сграда едно голямо голо пространство.

При тях се домъкна още една фуражка, приличаше на някой от началниците на пожарната. Той обясни:

— Трупове не са открити; знаете ли кой нощуваше тук освен стопанката? Синът ви ли?

Майка им кимаше и бършеше сълзите си с една смачкана кърпа. Щом никакви трупове не са намерени, слава на Бога, но къде са двамата тогава? Би трябвало да са у тях.

Точно това каза майка им на онзи човек, той приклепна на колене и започна да записва кратките ѝ показания. Без да обръща внимание на Глебка, той ѝ даде да подпише показанията и поясни, че не може да бъде заведено никакво дело, след като няма пострадали.

Чичката спомена и друго — че къщата е изгоряла прекалено бързо, а огънят е бил едновременно от всички страни, което говори за умишлен палеж. Той не изключвал самите стопани да са го направили. Това предположение възмути майка му и тя започна да жестикулира

обидено; пожарникарят обаче я прекъсна като каза, че трябва да се разберат с някого от местната власт и попита имал ли е стопанинът документи за собственост. Както и за земята.

— Кой трябва да говори с местната власт? — попита майка му.

— Ако не се намери стопанката, нейните роднини.

— Марина май няма роднини — неуверено отвърна майката.

Всичко изглеждаше мътно, неясно. Къде са се дянали? Какво се е случило? Умишлен ли е палежът? Или те самите? Каква по-голяма глупост от тази — въпреки че Борис беше споменал за вноската за апартамента, но до построяването му, както беше разбрал Глебка, имаше много време.

Майка му не отиде на работа, нито Глебка — на училище.

Прибраха се вкъщи, хапнаха на две на три, облякоха се и отново отидоха при пепелището.

Намериха някакви пръчки и се заеха да разриват главните — от тях все още се вдигаше дим; опитваха се да изваждат някои недоизгорели неща — например черните обгорели тенджери. Струпаха всичко на една жалка купчина и тогава Глебка попита:

— Защо го правим, мамо?

Тя се изправи и погледна сина си.

Докато растеше Глебка не се беше вглеждал в лицето на майка си, не беше мислил как се променя то, много-много не се беше заслушвал и в думите ѝ. Майката затова е майка — за да е винаги редом, да казва това, което трябва да казва една майка, да насърчава и напътства. Пък и за какво да се вглеждаш в лицето ѝ, след като то е винаги до тебе.

В този мит обаче Глебка се вгледа — то беше цялото в сажди и явно беше бърсала бузата си с длан. По челото ѝ също имаше черно. След като жалката покъщнина на Марина беше извадена, беше се пипала и по челото. На Глебка му се стори, че майка му е почерняла от мъка. Лицето ѝ изразяваше болка като от загуба, излъчваше безнадеждност.

Очите ѝ бяха пълни със сълзи — едва ли от дима.

Глебка гледаше майка си — състарена и почерняла и със сълзи в очите — тогава тя му каза следното:

— Нима наистина, вие, синчета мои, сте мъченици не само по имена? Наистина ли съм ви родила за страдания?

Глебка едва се удържа да не ревне. Обърна се с гръб, направи няколко крачки върху изстиналите въглини и изведнъж си даде сметка, че е на онова същото място, където беше тайното скривалище на Борис.

Огледа се, намери един железен прът, натика го под обгорялата греда — по-точно под остатъка от нея, изви го с усилие и съзря отдолу тубуса. Наведе се с гръб към майка си, опитвайки се да прикрие находката и го отвори. Винтовката беше на мястото си. Кутията с мерника също лежеше отдолу. Имаше и още една кутия, но тя беше празна.

Нощният пожар предизвикваше любопитството на хората — ту идваха, ту си отиваха — стараеха се да не се приближават прекалено. Щом някакви си двама души се ровят в останките, значи имат право.

Глебка и майка му бяха взели със себе си четири чувала за картофи. Само допреди минути Глебка настояваше да оставят всичко както си е — кому е притрябвала опушената железария? Но сега той пръв се зае да пълни единия от чувалите. Най-отдолу сложи кутията с мерника, а след това мушна и тубуса със скъпоценното му съдържание. Отгоре намести обгорели тенджери. Говореше си на глас:

— Върне ли се Марина, да има поне някакви съдове. Много хубаво го измисли, мамо. Браво на тебе.

Замъкнаха вкъщи два чувала. Когато се стъмни, Глебка изнесе единия в градината — в него бяха винтовката и мерника. Пъргаво, без да се набива на очи, отиде към рекичката, стигна до края на родната поляна — там където започваха най-усойните места и хвърли своя железен товар в най-дълбокото, точно срещу старите чепати коренища.

Чувалът потъна на дъното, изпусвайки множество въздушни мехури.

Водата погълна тайните на Боря.

Глебка седя дълго на стръмния бряг, провесил нозе над водата. Всичко наоколо едва-едва потрепваше в светлата лятна нощ — дихания, крилца, лапички и още нещо — почти незабележимо — може би щурчетата най-сетне изпъваха под телцата си своите слаби, уморени, неподвивани цял ден нозе. Глебка се чувстваше като оглушал, беше самотен — като че ли се намираще на дъното на черен кладенец.

Не вярваше на нищо и на никого, но най-вече на своя любим брат — Бориска. За разлика от по-рано, когато се доверяваше на всички и за всичко.

Когато бяха малки, Борис, струваше му се, беше поел цялата отговорност за брат си на свой гръб. Къде изчезна всичко това? Нима такива са годините на зрелостта? Те ли разделят дори най-близки в миналото хора? Те ли превръщат любовта в сметкаджийство, или в най-добрия случай преобръщат грижата — ето ти пари, купи си подарък, купи си дънки. Онова, заради което хората някога са били готови да реват, дори да се бият, днес се е превърнало в стока — проклета да е тази стока!

Загледан в тъмното, Глебка сякаш се опитваше да съзре не нещо конкретно, а истината и живота. Опитваше се да си обясни какво точно се беше случило тогава, когато мобилният му телефон беше зазвънял...

Да, беше се случила някаква чудовищна беда. Боря не му каза нищо конкретно за това обаждане. Нито за страховитото погребение на нечий чужди останки. Нито за раздялата с него завинаги — мъката на мъките, преживяна изцяло и то на хиляда процента.

И изведнъж — като с вълшебна пръчка — животът се оправи за сметка на нечий друг живот. Грешка, случваща се може би веднъж на сто години или на хиляда, а може би и още по-рядко.

Но после, после? След тази невидима отгук война, след завръщането му, точно когато всичко изглеждаше, слава на Бога, приключило... Вместо „слава на Бога“ се случи обратното! Започна

нещо ново, потайно, страховито, може би, прости ми, Боже, по-страшно и от най-страшното.

От ума на Глебка никога не се изтриваше една телевизионна новина — за убийството на banker на име Канор. Или, може би, Кенор. Колко и какви ли само не убийства показват по телевизора — всички вече свикнаха — на никого не му прави впечатление. Замислиш ли се, смъртта в наши дни направо фамилиарничи с хората.

Например, „щайгата“ ни известява, че са се самоубили четирийсет хиляди души за една година. На всичкото отгоре ни утешават — не се вълнувайте, викат, бройката намалява. Така че какво толкова — някакъв си там banker, който Глебка изобщо не познава! Телевизията беше показала убития проснат върху снега — около него тичаше кучето му. Значи го бяха простреляли отдалече. Точно по онова време Борис беше изчезнал за първи път със своята винтовка. След това се беше появила тенекията със смазка. А след нея — и брат му — ни лук ял, ни лук мирисал. Глебка беше закопал парите в четирите ъгъла на двора. Не биваше да пита Борис за нищо, това беше безполезно. Кой щеше да разкрие тази тайна?

Но от къде на къде трябваше да свързва неговото заминаване с този banker? Можеше да е пътувал по съвсем друга работа. Ами стоте хиляди? Само за три дни! Обаче онзи banker беше милионер, олигарх — за убийството му, впрочем, сигурно биха платили повече.

А не можеше ли да се получат сто хиляди и за нещо друго? Да се спечелят в някое казино или как беше там? Да се получат като подкуп? Но на Боря за какво? Какво управлява, какво зависи от него, че някой да го подкупва?

Работата беше съвсем ясна, като че ли не беше нощ, а ясен ден — снайперистът беше получил снайперските си пари за снайперския си труд. Ако пък някой му хвърли един въргал и той едва успее да се отърве жив, това пак ще е за снайперския му труд, нали? Явно не е улучил или изобщо не е стрелял. Щом къщата ти пламва от четирите страни едновременно, едва ли е случайно, едва ли е защото си досадил на някого.

Щом държиш в ръце чуждата тайна, трябва да я закопаеш. Да я изгориш.

Едва сега Глебка разбра защо Борис беше подхванал разговор за Чуждестранния легион. Там тези неща стават легално, почти

официално. И да не е така, там не си сам, както става ясно, там имаш поддръжка. Тук той беше вълк единак, разбира се, ако всичко съчинено от Глебка излезеше истина.

Побиха го тръпки. Представи си, че се прицелва в човек. През същия този оптически мерник. Човекът тича по пътеката, до него бърнестото му бойно куче не би допуснало никого в близост, но прозвучава тих изстрел — като настъпена съчка в гората.

Глебка се замисли, сякаш подлагаше сам себе си на изпит.

Опасно ли е? Естествено.

Ужасно ли е? Изненада се от собствения си отговор — не!

Колко ли още такива банкери тичат за здраве! Вероятно докато съществуват, наказателната мярка срещу тях винаги ще бъде търсена стока — сигурно всички те са мошеници, край които се навърта цяла тълпа желаещи да поделят пая им.

Следователно, Боря е само обикновен служител стрелец, нещо такова. По каква причина не би могло да има такава длъжност, а? Макар и рядка, неежедневна. Ето на — домъкват се някакви си там рокери, разорат ти брега, угробят де що има живот — от щурче до новороден присмехулник, а с какво те са по-добри от другите — тези богатите! Всякаквите му там рокери и брокери!

Глебка попита сам себе си в мрака:

— А ти би ли могъл?

Много му се искаше, направи всичко възможно, за да каже — „да“! Но нощта беше тъмна, той беше насаме със себе си — никой не искаше от него да лъже сам себе си.

Искаше да си отговори с „да“, но само въздъхна.

Искаше му се с решителна, мъжка стъпка да поеме към къщи. Майната им на разните му там щурчета и пеперудки, ако запукат под краката му — но тръгна внимателно, предизвиквайки лек шум — дори с една пръчка разбутваше тревите пред себе си, за да предупреждава по този начин малките твари да се пазят от стъпките му.

Стигна утъпкания път и въздъхна с облекчение. На душата му стана още по-тежко.

Глебка не знаеше как ще живее.

ЧАСТ СЕДМА
НЕ СЕ БОЙ, МОМЧЕНЦЕ!

Времето сякаш отново се сви, спря, също като след погребението на запоения ковчег. Майка му и баба му не се уморяваха да чакат, явно така са устроени женските сърца, а Глебка си внуши, че всичко е приключило. Как възникна в него това почти твърдо убеждение той не знаеше — направо физически усещаше как вътре в него го прогаря нещо болезнено, как нещо се счупва, а пустотата и самотата засядат като буца в душата му. Знак за загуба.

Плачеше тайно, без видима причина — плачеше без сълзи — някакъв безмълвен вътрешен вой. Внезапно без да иска, в най-неподходящото място, в най-неочаквания час дишането му се ускоряваше, вътре в бронхите му засядаше тапа застоен въздух и опиташе ли се да я изкашля, тя не помръдваше, задушаваше го — не му достигаше въздух. Той ловеше молекулите му с устни, гълташе ги и това го караше да се люлее, докато най-накрая дробовете му не поемеха глътка кислород — вдишваше и издишваше на мига, свиваше се, отново се олюляваше — издаваше звук подобен на стон, който се изтръгваше от гърлото му като хълцукане, даване и отново хълцукане.

От гърдите му излизаше задушаващ хрип, от който най-добре да се освободи, да го изкрещи. Би било хубаво да го изплаче, но какво да се прави, ако това е невъзможно?

Измъчваха го тези спазми, задухът, скимтенето, изригващо понякога в крясък, дори в стенание. Или в сълзи без сълзи. В плач, напомнящ вой. Някакъв лош знак, предчувствие за нещо, което се е случило някъде далече.

Отлетяха в миналото не седмици, а месеци, Глебка завършваше единайсети клас и военната комисия след няколко прегледа му издаде бяла карта, защото се оказа дюстабан.

Около година след пожара, след като се върна от работа, майка му през сълзи каза, че Хаджанов иска от нея двайсет хиляди, но не рубли, а долари, защото Борис бил внесъл такава сума като аванс за едностаен апартамент на името на Марина. Идвало времето, когато трябвало или да се доплати сумата, или да се вземе авансът обратно.

На майка му не ѝ оставала никаква друга възможност, освен да вземе парите — откъде да намери още толкова?

Глебка страшно я наруга, почти като Боря, когато го прихванеше от време на време — дори си позволи груби думи. Майка му го гледаше като ошашавена, изтри избилата в окото ѝ сълза:

— Ти, синко, да не си се побъркал? Откъде да ги взема тези двайсет хиляди?

— Това е моя работа! — сопна се Глебка.

Когато се стъмни, изкопа две от кутиите, извади овлажнелите пачки и ги подаде на майка си.

Не се впусна в обяснения. Каза строго:

— Боря нареди!

— Как разбра? — опита се да го разпита майка му, но Глебка я прекъсна и повтори:

— Боря нареди това още тогава!

Освен апартамента върху плещите им легна и една нова грижа — пожарът. Дали майка му сама ходи някъде, дали пак я бяха викали следователите, но тя успя да ги убеди, че е далечна роднина на Марина и възстанови документите ѝ за собственост на изгорялата къща, а най-важното — на земята. При това положение за земята бяха нужни грижи. Накратко — или строй, или продавай, на първо време обаче теренът трябваше да бъде почистен от боклуците и останките от пожара, да се плати данъка.

Майка му измоли камиона на санаториума, разбра се с двама от охраната и след като им плати по познатия руски начин — колкото там бутилки се разберат — те събраха всичко и го закараха на сметището.

Тъй като това стана още в ранната пролет, в самия край на юни, когато Глебка държеше матурата, мястото цялото потъна в коприва, репей и каква ли още не растителност, която скри белезите от пожара. Оградата вече я нямаше и живеещите в съседните големи блокове много скоро прокараха преки пътеки — за Марининото късче собственост забравиха почти всички.

По това време майката и бабата на Глебка буквално се надпреварваха да водят с него разговори за бъдещето му. Той се въсеше, навел упорито глава, мръщеше се — сто пъти ли да им повтаря, че след като няма да го взимат в армията, не се налага да

бърза чак толкова, защото и той като мнозината си съученици не знае какво иска и няма никакви интереси.

Щом ти е все едно за какъв ще учиш и къде ще работиш след това, не е ли по-добре да поизчакаш една-две години примерно като Аксел, който се уреди в завода за автомати и стана шлосер монтьор. И не съжаляваше.

Глебка си спомняше шеговитата идея на Боря да си купи диплома със скритите в градината пари — това не беше проблем, само дето не си беше избрал университета. Парите сами по себе си не можеха да му помогнат да проумее какво иска — диплом за каква специалност, от кой точно институт... А Боря го нямаше...

— Чакайте, чакайте — молеше майка си и баба си.

Но те упорито не искаха да чакат. Ти, викаха, имаше предостатъчно време да мислиш — колко книги и колко вестници изчете, чудо невиджано е хлапе още от училищната скамейка да е изчело цяла камара книги, че и компютър да има, за интернет да плаща — какво повече ти трябва!

Той не знаеше какво повече му трябва. Маеше се. Блъскаше се сам, обсъждаше с момчетата — със съучениците си, с породените братоци и даже с Аксел. Но Аксел се беше откъснал доста от тези проблеми — нали беше на годините на Борис, а не на Глебка — дори не си напрегна ума да помисли, каза му, не мъдрувай, ела в завода, скоро всички в Русия ще станат юристи и банкери, работягите ги хвана липсата! Идвай при нас!

С братлетата от даскалото Глебка въобще не се задълбочи. Ако в училище все пак съществуваше някакво-никакво родство помежду им, то беше родство благодарение на двойките и омразата към даскалите, щом това отиде в миналото, всичко стана на прах. Всеки уреждаше себе си — един се прицелваше в едно, друг — в друго, всички в някакъв институт; Глебка повече от отлично знаеше какви студенти, а после и специалисти ще излезе от тях.

Всеки се домогваше поединично да се събуди някоя сутрин сам в някакво злачно местенце — никаква съединителна тъкан не беше останала помежду им.

Значи просто не е имало. Честно казано, всички бяха самотници и никой не знаеше какво иска — единствено Глебка смело си го признаваше.

Останалите лъжеха. Всички лъжат всички — това става днес! Родителите — учениците си; естествено, випускниците — възрастните; налъгахме се.

Но тук този женски фитнес салон! Всички искат най-доброто, всички искат да опече бъдещето си, всички са загрижени.

За Бориска се радваха. Всичко им беше ясно. А как свърши?

Страшната разтърсваща всичко буря винаги е предхождана от предчувствието за нея. Предшестват я или задух, или неясна тревога — чувство за неуютност.

Същото е с бурите в душата. Без видима причина, изведнъж ти прилошава, тясно ти е в собствената ти кожа, тягостно ти е.

Разумният човек веднага започва да се озърта мислено около себе си, да осмисля случващото се с надеждата да почувства, да се досети откъде ще го връхлети ударът. Понякога обаче човек знае откъде ще дойде той, посоката на връхлитането му е известна, човекът обаче е решил, че може да се отпусне, притъпил е остротата си, наречена интуиция, изтървал е от вниманието си нещо неосезаемо, трудно обяснимо — и ето че предупреждението е пропуснато.

Така се случи и с Глебка. Тъкмо той ли трябваше да забрави за Хаджанов — но забрави.

Да, забрави! И това не стана поради битова разсеяност, а поради нещо по-сложно, наречено съзнание или дори подсъзнание.

Един ден майка му се върна от работа със силно подпухнали очи. Забрадката ѝ беше паднала върху врата, едва дишаше, нозете ѝ я държаха с усилие, едва приседна на крайчеца на стола — не попита нищо, не се учуди на нищо, не възкликна, съобщи с напълно равнодушен глас, което буквално срина Глебка.

— Днес Хаджанов каза, че ти си запалил неговите магазинчета, пет или седем на брой. Станало отдавна, но разследването му вече било готово. Имал и свидетели. Предлага или да ги платиш по две хиляди долара за всяко, или да подпишеш, че се отказваш от апартамента, който се води на Марина.

Всяка нейна дума Глебка прие като удар с паве. Всичките до едно — право в главата. Отваряше уста, поемаше въздух, опитваше се да изкрещи нещо, но силите го бяха напуснали, разбираше, че има само една възможност — да мълчи. После най-сетне измъкна думата от себе си:

— Лъже.

Започна да я повтаря пред майка си. Тя се разплака и изрече най-важното:

— Ти явно не разбираш. Хаджанов е главният. Никой друг, нито началникът на санаториума, никой... Само той е. Каза, че ще ме уволни. Разбираш ли какво ти говоря?

Гадина! Това беше точната, търсената дума за този момент. И гръм и мълния едновременно в една дума. Глебка беше длъжен на всяка цена да почувства, да предвиди откъде ще връхлети проклетата буря в неговия дом.

Хаджанов! Усмихнатият майор. Наставникът на Бориска, треньорът, човекът предрешил неговата съдба. А как беше страдал, как беше плакал тогава на гробището, когато смятаха, че погребват Боря. Можеше ли поне веднъж някой да го обвини в неискреност? Последва покупката на земята на покойната Яковлевна, построяването на сградата. А как започнаха да се размножават неговите земяци из целия град? Всичките тези будчици, лавчици, магазинчета! Всичко изведнъж се преплете и направи късо съединение в ума му — отчаяният вик на майка му, объркана и беззащитна пред всесилния Хаджанов, смътното чувство за собствената вина, това несправедливо разпределение на щандове, продукти, пари и имоти, а на всичкото отгоре и отново загиналият неизвестно къде Борис и пожарът, превърнал в пепел дори спомена за него и неговата Марина. Глебка се чувстваше излишен, никому ненужен, нямаше представа какво ще прави оттук нататък.

— Гадина! — още веднъж сякаш шумно издиша всичката събрана в душата си болка той.

Наметна якето и изскочи от къщи. В джоба му за всеки случай държеше паспорта си — под найлоновата опаковка с държавния герб, солидно щампован със златен варак, и хартиеното тяло беше скътал петстотин гуцера, които носеше винаги за всеки случай. За да гаси с тях пожарите, които до този момент не му се беше налагало да гаси — мисълта, че са у теб, ако не помага, поне дава сили.

Първоначално Глебка смяташе да отиде в санаториума, но после размисли. Породените не биха могли да го издадат, но кой друг би го направил освен тях? Кое беше странното — толкова месеци бяха минали оттогава. Беше през зимата. Отдавна забравена работа. Не, отидеше ли при Хаджанов, щеше да е самопризнание — нещо не беше наред!

Глебка се насочи към братоците. Час и половина мина, докато се съберат край домашното огнище — всичките имаха вечерни часове; макар да бяха в един институт, учеха в различни курсове, а денем — не поработваха, ами яката се трепеха в стопанството на родителите си. Старите Горевци бяха постигнали своето — сега те си почиваха, а магазинът — вече не само един, въртяха синовете им. Главен, разбираше се от само себе си, беше Пьотър, но всеки от тях се беше изпедепцал като уреден управител, сиреч мениджър — около тях вече се въртяха двайсет-трийсет служители — от продавачи до снабдители и общи работници. „Покрадват — коментираше Пьотър, — но се понася.“ Тримата както и преди се срамуваха заради работата си. Обикновено се представяха като студенти и толкова. Как ще я карат нататък — не знаеха. Макар че какво имаше да знаят?

Настъпи вечерта. Глебка си поговори с всеки от тримата стари и по-големи от него приятели надлъж и нашир — най-напред с Пьотър, после с Ефим, накрая доплува до къщи и Федка — всичките му бяха батковци... Всеки поотделно и тримата вкупом се кръстеха и кълняха, че никога и пред никого не са обелвали нито дума. В края на краищата, ако няма последствия и работата е напълно безопасна, защо да не се поперчиш пред надеждните си авери, споделящи каузата? Работата е

там, че пожарите не бяха игра с фойерверки — подобни шегички очевидно можеха да имат последствия — и то какви! Сами по себе си те не бяха безопасни — Хаджанов управляваше ако не цяла армия свои земляци, то поне от дълго време вече голяма сила — като започнеш от най-невръстните хлапаци — нагли като онези, които ги предизвикаха, до момци в разцвета на силите си.

Да, те мирно и тихо си работеха на пазара като продавачи или вежливо мереха елда в магазинчето с подигравателното име „Русия“. Красавци! Черните им окосмености стърчаха от разгърдените ризи, не по-малко рунтавите ръце излъчваха сила, черните лъскави мустаци и мустачища щръкваха върху усмихнатите лица. Държаха се вежливо — дума да няма — бяха образцово дисциплинирани — до един отличници от школата на Хаджанов; само че колко искреност съдържаше тази вежливост и колко презрение и неуважение — на какъв кантар да ги премериш?!

След като обсъдиха нещата — състоянието на майка му и заплахите, отправени от Хаджанов — той отново предупреди по-големите си приятели за евентуалната опасност от отмъщение. След това Глебка ни в клин, ни в ръкав им предложи да се разходят до града. Просто да се пораздрусат из дупките. В родните квартали всеки щеше да ги познае, а точно сега да ги виждат накуп не беше най-добрият вариант.

Братята с радост се съгласиха. Запалиха своята „газела“ и поеха.

Имаше нещо необикновено в отношенията им с Глебка. Ученикът не само командореше батковците, ами ги подмамваше и то с необикновена лекота. Може би го възприемаха като своеобразно продължение на Борис? Може би изпитваха лек страх? Във всеки случай му имаха уважението.

В столицата на местните територии — в окръжния град, несъмнено по-значим и голям от Краснополянск, но също толкова неугледен, очукан и във висша степен овехтял, благодарение на някога масово произвежданите сгради от сиви силикатни тухли изпъкваше празният някога площад, накичен днес с цял кръг шперплатови различни по цвят будки.

В този площад опираше старинен булевард с вековни липи и пешеходни алеи в средата, които бяха стъргалото, по което се движеше целият пешеходен поток. Някога по продължението на булеварда от

двете му страни се е тътрузел всякакъв транспорт, но сега там не се допускаха коли и нищо не пречеше на пешеходците да се шляят както по булеварда, така и по двете асфалтирани успоредни платна, както и по двата широки тротоара — ето защо тук винаги имаше много народ. Върху тротоарите зад бели оградки бяха изпълзели масички на кафенета и ресторантчета, разположени под тенти и чадъри, подредени едно до друго. Тук не липсваха и какви ли не търговски обекти — те, естествено, не можеха да се сравняват с бутиците на столицата, но поне се опитваха да ги наподобяват.

Глеб смени стотачката — в тукашните чейнджове девиците дори не повдигаха глава, само проверяваха купюрите на синя светлина да не са фалшиви, пъргаво изхвърляха рубли и касовия бон, сякаш бързаха за някъде, въпреки че сега нямаше за къде да се бърза, за разлика от времената на слухове и паника.

Седнаха в едно улично кафене и той поръча по чаша кола с лед и сламка. Четиримата се кефеха над квадратната желязна масичка в железните, боядисани в бяло столове. Твърдо, неудобно, но се чувстваха необичайно, някак празнично и това даваше особен привкус на настроението им.

Не им се говореше, нито им се мислеше — нито за Хаджанов, нито за стореното от тях през зимата, нищо не им се искаше, само ей така да седят, да мълчат, да си смучат колата, да се наслаждават, да се озъртат и да проследяват с поглед преминаващите чужди момичета, да зяпат мъжете и ситнещите им жени, помъкнали нанякъде чанти, пликове и пакети — всичко, което са напазарували на този недълъг търговски булевард. Хората като че ли се бяха побъркали — изглеждаха превъзбудени, съсредоточени, развнтени — или напротив — мотаеха се като мухи без глави, като да са постигнали върха на щастието — радост, успех, имаш чувството, че някой постоянно ги гъделичка. А какво стоеше зад всичко това — че или са намислили какво да купят, или вече са го купили. Блуза примерно или обувки на токчета. Сякаш без тях ще свърши светът — но откърти ли се токчето, те стават безполезни... С една дума — пазар!

Глебка в ролята си на меценат поръча още по чаша, като поиска да сложат вътре и резенчета лимон; малолетната келнерка, сигурно само петнайсетгодишна, изпълни безпрекословно желанието им.

— Помните ли, момчета — попита с радост и печал едновременно Глебка, — как всички заедно седяхме на дънерите у вас? Наливахте ни до пръсване със същата тази пущина в кенове — всички нас — мен, Боря, Аксел и Витка Главанака?

Порасналите, възмъжали братоци вдигнаха врява — започна спор кога е било по-добре — тогава или сега.

Изводът беше „сега!“. Тук колата я сервираха с лед, сламка и лимон. Само Глеб не се съгласи.

— Тогава Бориска беше на моите години. Тогава беше по-хубаво! Младежите — вече почти мъже — кимнаха съчувствено.

— Още го имаше и нашето село Горево — добави Глебка, — градът не го беше изял. Нямахме толкова народ наоколо — посочи с глава към сновящите, тичащите, стоящите прави и движещите се хора, различни на възраст.

— Там си е там — многозначително произнесе Ефим. — Тогава си е тогава. А тук си е тук.

— Абсолютно — изрази възторга си най-големият Петя. — А пък тука си е хептен тука.

Най-сетне се разсмяха.

Случилото се оттук нататък по-късно на Глебка щеше да му се струва като кино епизод — беше гледал нещо подобно само по телевизора: стремително и неразбираемо.

Можеше да бъде сравнено и със стихийно бедствие, нещо като свлачище, само че не в планината, а тук между хората, в града, на площада — ярко осветен от уличните лампи.

Те излязоха от булеварда на доста пустия вече площад, поне в сравнение с търговската улица и поеха по края ѝ, без да бързат за никъде.

Зад тях се чу тичане, някакви викове, те се обърнаха и видяха как право насреща им се носят петнайсет души в черни дрехи.

Това беше първото, което се наби в паметта му — черните дрехи. Те преследваха двама души с техния ръст. От време на време преследваните викаха нещо с пълно гърло, а чернодрешковците мълчаливо ги гонеха.

Цялата тази тумба изскочи от търговския булевард — най-вероятно от ресторанта в ъгъла на площада, който разпръскваше илюминации. Чу се вик, шум, изсвирване, запулсираха сините светлини на сигналните лампи върху милиционерските патрулки. Чернодрешковците вместо да се разбягат, се нахвърлиха върху преследваните. Едва сега Глебка успя да види по-добре побойниците — бяха с избръснати глави. Скинхедс!

Биеха някакви непознати, макар и само с юмруци — без палки и без оръжия — удряха обаче със злост, безмилостно, с някаква необяснима ярост.

Само след три минути Глебка дочу как го вика отдалече най-големият от братоците — Пьотър:

— Гле-е-ебка!

Досети се, че братоците са се изпарили на безопасна дистанция, не беше зле и той да се чупира. Хукна, но беше късно. Зад ъгъла изскочиха ченгетата, при това с кръгли каски последна полицейска

мода — и точно като на кино, без да иска Глебка налетя върху им, а те го заловиха.

Цапардосаха го с палка в слабините, точно под реброто; той се опита да им обясни, но дъхът му секна от удара. Извиха му ръцете и го завлякоха в арестантската газка. Глебка чуваше как братята викат на ченгетата:

— Невинен е! Ние само си вървахме!

— Ще видим къде сте си вървели! — отвърна им хрипков глас.
— Ще видим и вие кои сте! Елате насам!

Ченгетата ги погнаха — Глеб по-скоро почувства това, отколкото го видя, но братоците явно отърваха кожата.

Заблъскаха го към колата, той не се съпротивляваше, не се дърпаше — само пъшкаше. В полумрака дочу съчувствен глас:

— Какво толкова ви направиха, а?

Глебка отговори:

— Само минавах, нямам нищо общо.

— Тогава защо бягаш? — отвърна му с усмивка.

След това вратата се отвори няколко пъти и набутаха вътре неколцина от бръснатите чернодрешковци. По-точно стриганите. Изглеждаха като напушени. Крещяха:

— Здравсти, Вовка!

— Напред, Русия!

— Няма да дадем руските девиси на черногъзите мръсници!

— Ей, момчурляци — отрони в светлината на мъждивата лампа някакво ченге на средна възраст. — Не вие тях, тези девиси вас ще ви харижат и окото им няма да мигне.

— Гавриш се, чичка! — изрева отчаян момчешки дискант. — Вие им ги харизахте, ние ще си ги върнем обратно!

Сякаш някой пресова времето — превърна го не в минути, а в блокове.

В блок първи чернодрешковците с бръснатите черепа, възбудени така, сякаш са се нагълтали с наркотици, крещяха и псуваха около Глебка. Повече от ясно е, че се познаваха помежду си и припряно обсъждаха нещо, което само те си разбираха, от кухите им фрази обаче ставаше ясно, че са „отпукали“ някого, някого са „насапунисали“, дори че са отмъстили някому за нещо и един през друг хвалеха ту този, ту онзи за смелостта и героизма му.

Те си имаха главатар, към който се обръщаха най-често — наричаха го Влас — вероятно той беше босът. Лампата зад желязната мрежа едва мъждукаше и Глебка не можа да разгледа лицата им, но успя да ги преброи — освен него в колата имаше още петима.

Петимата възбудени биячи дори не го забелязваха. Това се съдържаше в блок първи.

Във втория изведоха и шестимата един по един, прекараха ги от вратата на колата през мръсната, цялата в храчки стълба, и след още метър-два ги набутаха в една килия — от вездесъщия телевизор той знаеше, че ѝ викат „маймунарника“. Преди да ги натикат вътре обаче, ги обискираха. От шестимата взеха един-единствен предмет — паспорта на Глебка с парите. Останалите се оказаха без абсолютно нищо у себе си. Нито монета, нито кламер, нито дори продупчен автобусен билет — нищо не беше намерено.

От газката до маймунарника всеки го водеха по две ченгета — общо дванайсет за шестимата — превесът беше очевиден и всичките тези мъжища се насъбраха пред ограждението, зад което седеше дежурният капитан, припряно задуднаха — чуваха се такива победни интонации, че човек би помислил, че са обезвредили банда убийци или въоръжена до зъби шайка бандити, а не деца на училищна възраст.

В цялата тази суматоха Глебка се опита да каже на капитана, че е попаднал тук случайно, че просто е бил на площада и това е неговият паспорт — тогава офицерът извика:

— Кой го залови този? — разтвори паспорта. — Горев?

Никой не откликна.

— Просто минавах оттам! — повтори Глебка.

— Последвай ме в килията, всичко ще изясним.

Утихналите за минута ченгета отново започнаха да дърдорят и Глебка чу как единият казва:

— Тези, които го задържаха, сигурно са останали там!

В маймунарника, разбира се, беше по-добре, отколкото в газката — поне беше светло, а към стените имаше прикрепени широки пейки, за да могат арестантите да лежат нощем. Глебка се огледа. Това беше блок втори.

Случилото се изглеждаше абсурдно, но той все пак вярваше в справедливостта.

— Ей това е! — проговори най-накрая онзи същият, Влас. — Вижте, при нас се е хванала случайна птичка!

Не прозвуча като гавра, нито като подигравка, напротив — беше съчувствие. Протегна му ръка:

— Аз съм Влас. А ти?

Глеб каза името си, въздъхна, разказа му как е станало всичко и петимата се позасмяха. В маймунарника тяхната надменност и бойният им дух май доста бързо се изпариха. В приказките им появя неувереност. Трима от петимата гледаха настрани, прозяваха се, мръщеца се и не говореха много-много. Думата взимаха само Влас и още един висок и тъмнокос младеж по прякор Гарвана. Явно Влас веднага усети, че духът на бойците му пада и се опита да ги съживи — затова избра Глебка.

След като се изясни, че е сред тях случайно, на Влас му направи впечатление, че Глебка изглежда спокоен, не нервничи, а вярва, че всичко ще се размине. Така и трябваше да стане — да му се размине, но Влас искаше да провокира своите хора:

— Момчето загази заради нас. Хубаво го вижте! Справедливо ли е това, а? Ние не носим нищо, а той — паспорта си. Въпреки това го изкарват виновен. Хубаво гледайте! Вземете си урок! И мислете с главите си!

Глебка попита:

— А ония двамата вие защо ги... а? Цяла тумба сте.

— О-о! — дълбокомислено проточи Влас. — Дълга история! Съвсем обнагляха тия черногъзльовци!

— Какво обнагляване — опъна му се Гарвана, — тя сама, кучката!

Тримата дълговрати въздишаха, въртяха се, Влас махна с ръка:

— Като цяло, отне насила гаджето на приятелчето ни. Съблазни го. Отне му го... Един от тези. Пък и изобщо, нали виждаш какво става? Твоят Краснополянск вече му е време да го прекръстят. Знаеш ли как? — той се ухили. — Чернополянск.

Глеб не възнамеряваше да говори тук излишни неща, пък било то и пред тези наплашени и общо взето, не чак толкова отвратителни момчета. Въздъхна и поклати глава.

Още един блок.

После в дежурната до слуха му достигна оживление. Глебка позна гласовете на Петка, Фьодор и Ефим. Те отначало се прекъсваха един друг, но постепенно басовият глас на най-големия надделя. Обясняваха на дежурния кой е Глеб, как съвсем случайно е попаднал там и как четиримата не са оттук, а от друг град — Глебка е ученик, а те са студенти и сега тримата са негови свидетели.

Ченгетата, докарали шестимата нарушители, отново бяха излезли да патрулират и в управлението цареше спокойствие. Капитанът — по всичко личеше приличен човек — изслуша Петка, нареди им да напишат на един лист показанията, адресите си с трите имена, а след като разбра, че са братя, дружелюбно се засмя. Глебка чу как Петка се приближава плътно до дежурния и му говори нещо с много тих глас — не се чу точно какво, но капитанът изненадано възкликна:

— Чувал съм! — после добави: — Сериозно ли?

Подът проскърца, капитанът приближи маймунарника, замислено огледа бледите момчешки лица, безпогрешно се спря на Глебка и кимна:

— Ти ли си Горев?

— Аз — изправи се той.

Капитанът помълча, крачейки напред-назад. След това с нежелание, почти извинявайки се каза:

— Ще се наложи да потърпиш до сутринта. Няма дежурен следовател. Щом като си попаднал в тази компания, има установен ред за освобождаване. Какво ще докладвам на началството, ако утре не си тук?

Без пауза попита:

— Къде е брат ти?

Глебка доста се смути. И през ум не му беше минавало, че ей така право в очите някой ще го попита за Борис. Отвърна по военному:

— В разход е.

— До сутринта, до сутринта — каза капитанът и се обърна към породените. — Вие вървете. Написахте ли си телефоните? Мобилните или как там...

Това беше последният за тази вечер времеви отрязък — блок.

Нощта мина без сън. Момчетата налягаха по пейките и заеха почти цялото място, а Глебка след като си даде сметка, че по

старшинство е втори след Влас, се сви в ъгъла като него, за да могат да полегнат другите.

И все пак сънища го навестиха. Кратки и объркани, те се появяваха в миговете, когато главата му се отпускате, когато се изключваше, а тялото, притиснато към студените пръти, политаше настрани и той се стряскаше. Разбира се, Глебка виждаше в тях Борис, но колко странно — той не би могъл да го е виждал никога такъв. Боря беше малък, навярно тригодишен, стоеше пред техния дом, а зад него се виждаше стената от дървени стволове, почернели от хилядите дъждове. Малкият Бориска се разпознаваше без усилие. След това се появи крехкото телце на птичката — новороденото присмехулниче — убито на брега от същите тези мотористи — дори не от тях, а от грохота на машините им. Видя и лицето на онази блондинка в рокерски шлем — само очи, без лице. Те не сезираха със злост и въпреки че устата ѝ не се виждаше зад издадената част на каската, беше ясно, че му говори. Но какво?

Сънят излезе пророчески. Събудиха се окончателно в седем часа, попитаха дали могат да запалят по цигара, но в маймунарника това не се разрешаваше. В осем дежурните се смениха, капитанът си отиде, без да се сбогува с никого — кои са те, че да се прощава с тях — и разбира се, забрави да предаде на новопостъпилия — също капитан — и думичка за Глебка. Така му се струваше.

В девет някъде зад кулисите на дежурното се появи следователят. Без дори да погледне седящите в маймунарника, с помощта на дежурния, на основание на кратките обяснения, взети от нарушителите след залавянето им, той започна да ги извиква един по един. С Глебка — най-простият случай — изобщо не се захвана.

Командата на Влас се разпадна на мига — трима от шантавите кресльовци се върнаха като разногледни и всичко което надрънкаха, беше пълна мътилка. Само Гарвана избухна след появата си. От две-три негови реплики стана ясно, че се търси главатарят им, за да се заведе дело срещу него и тези тримата мекушавци, макар да не са посочили Влас по име, са дали основание на следователя да се досети кой е, ако разбира се не предпочете да натопи него — Гарвана.

— Търси пълнолетен — обобщи той. — За тежест пред съда. Ние обаче сме ъ-ъ!

— Може ти да го отнесеш — неочаквано подхвърли Влас към Глебка.

Глеб искрено се изненада:

— Аз какво общо имам?!

— Ами ние ще посочим тебе, пък ти се оправяй както можеш.

Влас се хилеше. Шегичка, няма що. Бива си я. Глебка поклати глава, отдръпна се — нали си имаше свидетели в края на краищата — тримата големи братоци Гореви, ако трябва и те щяха да се изправят като могъща стена; вече бяха оставили свидетелските си показания.

Повикаха го някъде преди обед. Влезе в стаята, опита се да отмести стола, но си нарани нокътя — столът беше застопорен.

Веднага нещо го зачовърка — беше виждал този следовател, но къде? И кога?

Не изглеждаше чак младеж, а млад мъж в униформа, с вратовръзка — мършав, с удължено лице, с очила в позлатена рамка. Сакото му беше лятно — сиво бледосинкаво на цвят.

Поздрави, представи се и Глебка веднага се сети откъде го познава — беше същото онова момче при реката, което навремето Бориска бутна по насипа, просто така — за да се изперчи, а излезе, че момчето се е усамотило там да поплаче след катастрофата, убила родителите му.

Мили боже! Но тогава Глебка беше съвсем невръстен! Според всички житейски правила той би трябвало да е забравил този отдавнашен случай и наистина го беше забравил, но само до този момент.

Гледаше следователя, облецил очи и макар в отговор да срещаше напълно уравновесения му, дори леко насмешлив поглед, веднага разбра, че и онзи е наясно кой стои пред него.

Разпитът премина сухо, състоеше се от доста лесни въпроси и отговори — име, бащино, фамилия, адресна регистрация, местоживеене, работи или учи, как е попаднал на местопроизшествието, какво го свързва с останалите участници...

Следователят не гледаше Глебка, записваше, попълваше някаква бланка, задаваше въпросите си спокойно, дори доброжелателно.

Но нещо потрепваше в него, в този щиглец — някаква скрита нотка! Може би обида — стара и неотмъстена? Или пък чувството за превъзходство — ей, на, седи си и те разпитва. Изобщо, той е следователят, ами ти, дете си пред него, кой си? И къде е твоят окаян брат?

Вратата скръцна деликатно, някой влезе зад гърба на Глебка и следователят се изправи — не скочи на крака, а се изправи и вежливо произнесе:

— Добър ден, Олга Константиновна!

Глебка се обърна и също се изправи да посрещне жената — когато я видя едва не падна от изненада.

Беше тя — рокерката. Средни на дължина светли коси, големи сини очи, пълни, пухкави устни, трапчинки на бузите — ако търсеше

под вола теле, можеше да каже, че прилича на куклата Барби, но това съвсем не беше така.

Беше красива. Направо фантастична. Само дето излезе, че е доста по-голяма. Не някакво си там момиче, а истинска жена. Беше облечена като за вечерен бал — вишневи обувки на токчета, рокля в същия цвят, апликирана с бисерна нишка. Какво ли правеше тук?

След като вежливо отвърна на поздрава, рокерката заобиколи Глебка, който се тръсна на прикования за пода стол и внимателно се вгледа в него. Леко сбърчи лице и се усмихна:

— Спомних си. Ти беше защитникът на земята и тревите. Момчето с оръжейната смазка. За какво ти беше притрябвала?

Проговори едва-едва — като зайче пред питон:

— В нашия град си имаме тир.

— О-о! — Изненада се тя. — На Хаджанов, при санаториума? Само че смазката, май, не стигна до него, а?

Глебка не осъзна веднага какво му беше казала тя. Сякаш го беше разголила. И го гледаше, любувайки се на стореното от себе си.

— И така, Андрей Николаевич, всички тука са малолетни, с изключение на — тя погледна през рамото му, — Глеб Матвеевич Горев. — После погледна Глебка в очите и произнесе нещо напълно невероятно: — Би могъл да ни свърши работа, но не е замесен. Поне в снощната история. Нали така?

Тя не питаше следователя, а Глебка, и той, отново като замаян заек, само кимна. Тя тръсна глава и каза — този път на следователя:

— Оформете освобождаването му.

Пое към вратата. Когато се изравни с Глебка, спря.

— Брат му е герой, Андрей Николаевич — каза на следователя, като продължаваше да гледа Глебка. — Със странна и ужасна съдба.

Полнобопитства точно като онзи капитан:

— А той сега къде е?

Глеб сведе глава. Можеше да отговори бързо, защото вече имаше отрепетирана реплика, но тази жена гледаше в него, тази красавица, тази рокерка, която както се оказа е и следовател и то не какъв да е следовател. Той се изправи, и дори му се стори, застана мирно както го бяха учили в часовете по физкултура.

— В разход е — каза строго, за да предотврати разпитването.

— Желая му успех — произнесе сериозно тя, даже на Глебка му се стори — с тревога, — а ти, защитнико на земята и тревите, се пази от глупости!

Тя се засмя леко и излезе.

Следователят стана и постоя известно време така след излизането ѝ — гледаше към вратата през Глебка, а по лицето му бяха избили червени петна. Съвсем като на опитен и голям човек на Глебка му хрумна, че същият този Андрей Николаевич просто е влюбен в нея. В момента очевидно не му беше до никакъв Глебка, нито до онази същата хартийка, върху която разхождаше своята луксозна химикалка „Краун“, произведена в Корея.

Глеб прошепна едва чуто:

— А пък какъв мотор кара!

— Не е неин, а на бойфренда ѝ! — отвърна машинално онзи, засече, усети се, хвърли скъпоценното си писало и се хвана за слепоочията; не изрече, а изскърца: — Тебе какво те засяга?!

После побутна към Глеб листа хартия с чавка къде да се разпише. Глеб направи няколко драскулки и вече изправен, за да хукне само след миг към свободата, каза на младия мъж:

— Извинете ни! Тогава бяхме деца.

Извинението беше за случилото се някога край реката, за Борис, за безметежното им и глуповато минало.

Следователят затвори очи и уморено отрони:

— Свободен си, Горев!

Бяха минали само една вечер и половин ден, откакто Глебка се отдели от къщи, но сякаш беше отлетяла най-малко седмица. Ярката, зарешетена лампа в „маймунарника“, зловонно опушената дежурна, десетките разнолики мъжки гласове, изричащи различни думи с различни интонации, а най-важното — постоянната смяна на чувствата — от крайно неочакваното, от възмущението, от жаждата за съпротива до тайнствено проникващия в теб страх и мисълта, че тези свързани чрез сивите си униформи, унифицирани хора, подчинени на една и съща воля, само да пожелаят могат да направят с теб каквото решат.

Едва сега, когато се намери отново на улицата, Глебка разбра, че е чакал освобождаването си със затаен дъх. Малко неща ли са написани и казани за прословутото ченгесарско умение да пречупят всекиго и всичко; кой знае защо с Глебка нищо от това не се случи. Можеха, биха могли да го направят, но не пожелаха? Домъкнаха го, едва ли не с влачене, блъскаха го като че ли е някакъв печен самбист, а щом го вкараха в маймунарника, сякаш някой им изпусна въздуха. Защо? Защото бяха докарали хлапаци ли? Дечурлига, с които нищо не можеш да направиш, а пък ако им потрошиш нещо, само ще си навлечеш белята — знаеш ли на кого какви са му родителите или роднините — и това е само за отскок. Ами всякаквите му там телевизионери, вестникари, скандални правозащитници? Днес можеш да се нахендриш на какви ли не чудеса — само стой, та гледай!

А може би, светна му на Глебка, това бяха само приказки. Или пък — след внезапните и много активни действия тези хора лека-полека започват да се самоограничават — винаги ще се намери някой, който да ти даде да се разбереш, въпреки че си в униформа.

Тези мисли не бяха задълбочени, нито сериозни. Те някак подрипваха в Глебка — пунктираха една червена нишка, но колкото повече той се отдалечаваше от милицията, толкова по-назад оставаха.

Животът се завръщаше в него. В цялата си неправдоподобна необикновеност — лятото беше в самия си разгар — с дантелата на люляците, с ярката зеленина на тополите.

А колко много се радваха птиците на всичко, дори мърлявите врабчета край безчислените будки на улиците и автогарите — те, бедничките, дори нямаше къде да се изкъпят тук, но какво от това!? Не падаха духом, юначетата, тогава, от къде на къде, Глебка трябваше да се вкисва!

Още повече, след като напълно възмъжалият Пьотър — съвсем до неотдавна просто Петка — вървеше редом, прекъсваше сам себе си, задавяше се от думите си и му разправяше как докато бил вътре, братоците дежурели пред ченгесарското управление, но най-напред там застъпили по-малките, а Пьотър подкарал към къщи и прескочил да предупреди майка му и баба му да не се притесняват, защото тази нощ момчетата щели да ходят на риболов. Големите ги били поканили да ловят змиорки на някакво тайно място и Глеб, ужким, вече бил заминал — не им се бил обадил лично, защото трябвало да тръгне с първата от колите; щели да се приберат на следващия ден. После се отбил до вкъщи, похапнал, даже подремнал и с последните автобуси отишъл да смени братята си пред управлението, а те се отправили към къщи.

Глебка го слушаше, хилеше се и не можеше да проумее защо му е било необходимо всичко това — странно, но подобно нещо досега никога не се беше случвало в, общо взето, волния му до този момент живот! Не беше ноцувал другаде, не се беше загубвал. Интересното е, че жените нито се бяха разтреперили, нито се бяха изплашили, значи казано на съвременен език: „кредитът“, предоставен им от Петка, беше свършил работа. Доверието не беше изхарчено. Само баба му го попита едва чуто дали ще яде. Що за въпрос?! Естествено! И още как! И двамата с Пьотър ще ядат.

Докато нагъваха възкиселата зеленчукова супа, баба му с хитра усмивка го осведоми, че днеска на два пъти вече тука ги е навестявал Хаджанов.

— Един такъв внимателен! Любезен! Кумичка Лисичка! Мете с опашка! — мърмореше тя и пляскаше с ръце. Изпитваше яд към майора за всичко, което беше причинил напоследък на щерка й. Заплашваше да я изгони от работа, гадината му недна, а сега изведнъж — ни лук ял, ни лук мирисал, нали?

Мимоходом Глеб си помисли, че може би визитата на Хаджанов е свързана с вчерашно-днешните събития, нали красивата Олга,

поставила го с репликата си на място, беше споменала, че в тира на майора оръжейна смазка не е получавана.

Можеше ли човек да го разбере този тарикат? А и тя какво общо имаше?

Тъкмо ставаха от масата, когато без да чука влезе Хаджанов. Глебка ахна от изненада — никой не беше чул стъпките му, беше допълзлял като змия. Започна да бърбори още с влизането, заоплаква се; Глебка го гледаше строго, хладнокръвно — майорът млъкна и го покани да излязат на улицата.

— Имаме работа, разговорът е важен, за на четири очи.

Глеб каза на Пьотър, че ще намине към него по-късно — братоците бяха зарязали магазините си — това не е шега — после тръгна с Хаджанов. Майорът го поведе към брезовата горичка по пътя за рекичката.

Едва излязоха от селото и Хаджанов рязко се промени — не бързаше, не се суетеше, не угодничеше — стана сериозен и дори важен. Крачеха бавно, спокойно — майорът започна разговора по същия начин, но речта му беше прикрита, криволичеща.

— Нали разбираш, Глеб — каза той, — животът си е живот. Не всичко е толкова просто както изглежда. Много неща не излизат на повърхността. Превръщат се в тайна, която не всички знаят.

Глебка забеляза, че през годините, прекарани тук, руският на майора е станал още по-добър.

— Ето, вие сте братя — започна изречението си човекът, представящ се за майор, — а сте толкова различни. Единият ми повярва веднага и стана герой.

— А може би мъртвец? — студено контрира Глеб.

— Почакай, драги — реагира Хаджанов, — тази мрачна история, слава на Аллах, отдавна е минало, тя е забравена...

— Така ли? — изненада се Глеб.

— Разбира се, но се появи нещо ново — почти с радост каза Гордеевич, — нали разбираш, затова те търсих. Имам новини. Хубави новини.

Глеб заостри вниманието си, трябваше ушите му да са като локатори:

— Какви?

— Съобщиха ми, разбираш ли... Новини за Борис.

Глебка спря.

— Е, и?

— Да-да, драги, сам виждаш, с теб сме заедно. Загрижени сме за Борис. Има вест от него.

— От него или за него? — започна да се гневи Глебка. — Говорете направо!

— Да влезем в горичката, всичко ще ти кажа. Сега чуй това. Не знам къде е Борис. Не знам къде е Марина. Няма да те лъжа, не знам дали са живи.

Влязоха в горичката и закрачиха нервно, като че след като я преминат ще видят и научат нещо ново. Така и стана. На брега Хаджанов бръкна във вътрешния джоб на сакото си, извади някакъв розов лист и го подаде на Глебка.

— Вземи — каза той, — това е за теб или за майка ти, както искате. Само не приказвайте много-много. Най-добре си дръжте езика зад зъбите...

— Какво е това? — Глеб гледаше листа с изпринтираните имена на Марина.

— Ордер за нейното жилище. Знаеш, че блокът още не е достроен, но скоро ще е готов покривът, а до края на лятото ще бъде предаден за довършване.

— А после какво? — не разбираше Глебка.

— Има и друго — отново даде ход на емоциите си Хаджанов и започна да вади от страничните си джобове дебели пачки с долари — две от десния и две от левия. Подаде ги на Глеб. — Това са парите, които внесоха Борис и майка ти, надявам се помниш?

— Как да не помня!?

— Общо взето, имам заповед, разбираш ли, да върна тези пари. Вземи, вземи, това е заповед. Не ми ли вярваш?

Глеб смутено взе парите, в погледа му личеше изненада — нямаше дори къде да ги прибере — в дънките не можеха да влязат, а джобовете на лекото му яке ставаха за пакет цигари, не повече.

Хаджанов поведе Глебка към края на рекичката, двамата седнаха. Така някога седяха тук горевчанските момчета — цялото войнство комари — провесили крака от брега. Замълчаха, после Хаджанов въздъхна и продължи:

— Сега ще чуеш най-важното. Повтарям, не ми е известно дали те са живи и къде са. Но ми е наредено да върна парите за апартамента и да ти предам ордера. Излиза, че са живи, нали?

— Излиза — съгласи се Глебка. Сърцето му пърхаше радостно и обнадеждено.

— Наредено ми е да съобщя на теб или на майка ти и друго. Не мисля, че ще ви е приятно. Въпреки че за мен това е най-добрата вест... Само ми дай дума, че ще я приемеш спокойно. Не откачай. В последна сметка така е решил самият Борис.

Глебка шумно издиша и сведе глава, сякаш се намираше пред палач; кимна в знак на съгласие.

— Няма кой знае какво. Просто сега той е наш.

— Това какво значи? — не разбра Глебка.

— Там, по време на своя плен, разбираш ли, той е приел исляма.

Глебка потръпна.

— Успокой се — хвана го за ръката Хаджанов. — Било е непоносимо. Екзекутирали са другаря му пред него. Тогава жестокостите бяха много, какво да се прави! На някои предлагаха да приемат исляма, да се оженят и да заживеят при тях. Съгласиш ли се, оцеляваш... Той е приел. Сега се казва Муслим, означава мюсюлманин. Не се е оженил, нито пък се е заселил в някое планинско село. Избягал е.

Глебка слушаше потресен, сякаш говореха за него, а не за Борис.

Не знаеше какво да каже, как да постъпи, какви думи да изрече.

— Виж, към него там сега се отнасят като към свой, разбираш ли?

Глеб кимна.

— Това не се прави заради черните ти очи, ако се сещаш. Това значи, че Борис е в строя. Че изпълнява задачи.

После въздъхна и изрече най-важното:

— Щом му плащат заплата, значи работи и е жив!

Седяха мълчаливо на брега на реката. Дочуваха ли ромона на реката или сухото перпелене на крилата на водните кончета? Разбира се, не.

Хаджанов продължи разказа си, стараейки се да утеши Глебка:

— Посветилите го във вярата вероятно отдавна не са между живите. Предполагам, че убивалите, разстрелвалите,

издевателствалите също са изчезнали, или просто са променили лицата си, разбираш ли? За уменията на Борис обаче винаги ще има търсене. Тайно. Невидимо. Задълженията му могат да се прехвърлят от един на друг, както и той самият. Не само в полза на ислямистите, а на когото му е угодно. За пари. За големи пари. За всяване на страх. За оцеляване в края на краищата.

Настъпи продължителна пауза и Глебка като в полусън мислеше какво да направи. Не намираще решение. Не му хрумваше нищо.

— Знам — замислено поде отново Хаджанов, — не си доволен от мен. Не само ти. Всички си викат — какво се е разпищолил този в нашия град. Няма ли си свое родно място? Роден дом? Ех, драги мои, всичко си имам. Но там е в сила друг страшен закон — кръвното отмъщение. Аз бягам оттам. Спасявам своя род. Но на кого да разкажа всичко това? Единствено на теб. Единствено защото научихме нещо за Борис. Не, аз не мога да го съдя! Съчувствам му и го разбирам. Ти знаеше ли?

Глебка поклати глава.

— Тогава не казвай нищо на баба си и майка си. Не споменавай и за парите. Само на майка си кажи, че се извинявам. Че съм сбъркал. Аз също ще ѝ се извиня, не смятай, че ще си затрая.

Хаджанов поседя още около двацет минути. Мълчаха. Повече нямаше какво да си кажат. На тръгване напомни на Глебка да не забрави парите.

Тревата прошумоля и затихна след стъпките му.

Глебка се отпусна на гръб.

От очите му течаха сълзи и гъделичкаха кожата около ушите му.

Не го разтърсваха ридания, не. Лежеше наглед спокойно, но в душата му всичко се рушеше — всичко, всичко, всичко...

Неочакваното богатство, оставено от майора, принадлежеше не на Глеб, а на Борис, преименувал се на Муслим.

В джобовете му то очевидно не се побираше и Глебка набута пачките в ризата си над панталоните, после пристегна колана. Получи се или нещо като пояс на смъртника, или патрондаш. Мина край дома на породените, в градината не биваше да пуска осветление и с лопата зарови съкровището. Към братоците намина чак вечерта.

Те ликуваха — все още бяха под впечатлението на своите подвизи в милиционерския участък — от тяхна гледна точка по време на задържането, та чак до своето освобождение, Глебка се бил държал като истински герой. На всичките им възклицания той скромно мълчеше, кимаше или клатеше глава — отърваваше се с междуметия.

И през ум не им минаваше на горките, че само за някакви си десет минути в живота понякога стават такива неща, които засипват, преиначават, преобръщат всичко предхождащо ги и не само доскоро значимите, а направо разтърсващите впечатления, думи и събития, се изтриват след един-единствен разговор.

Глебка стоеше пред тях. Но това беше някакъв друг, непознат човек. Те си мислеха, че за всичко случило му се просто не му пука. Така се държаха само сериозните мъжаги. И те си мислеха точно това за него, но много бъркаха.

През нощта Глебка дълго не заспа, а беше капнал от умора — всичко кънтеше в него, смесваше се, не можеше да се улови за нито една мисъл.

Преди да си легне, дълго броди из Интернет и за първи път си помисли колко безумно чужд му е този отвъд екранен свят, където те информират за нещо, нещо ти продават, говорят ти за ред неща. Сякаш силно бълбука и ври някакъв всемирнен, гигантски гейзер — но с него например и с Бориска, който се намира неизвестно къде, това оживление няма нищо общо.

Целият следващ ден Глеб се шля без да подхване каквото и да било. Навел глава, седеше в градината или лежеше на дивана, пак се

ровеше в Интернет, след това, неочаквано за себе си, пое към тира на Хаджанов.

Той го посрещна сдържано, само си кимнаха и Глебка приседна на пейката, за да погледа как тренират черноликите малчугани — още съвсем сополиковци. Между тях имаше и двама-трима русоляви, непознати му краснополянци.

В един момент Хаджанов поднесе на Глебка знаменитите си чаени чашки със завит навън край и захарницата със захар на пясък, знак за най-голямо уважение. Седна до него. Мълчеше. Нито веднъж не се усмихна. Когато Глебка приключи с чая, подхвърли между другото:

— Добре е, че намина. Всичко ще се нареди. Само потърпи малко.

Глебка не можеше да обясни защо беше дошъл тук. Всички аргументи вече бяха известни. Хаджанов не добави нищо ново. Може би му се искаше да се убеди, че чутото вчера не му се е сторило.

Вечерта пое към рекичката. Беше навярно седем часа, все още слънцето ярко червенееше. Той се замисли, опита се да си представи невидимото за него съществуване на Борис в плен — а и след това, когато си беше у дома — беше само на ръка разстояние, а сякаш не беше тук. Сякаш се намираше в някаква поредица от тайнствени събития, неведоми за неговия по-малък брат, а още по-малко пък за майка му — тайнствен, опасен живот на възрастен мъж.

Внезапно край него като огромен съскащ примус — не премина, а буквално прелетя чужд мотор.

Глебка дойде на себе си, вгледа се — невероятно! Беше моторът на Олга Константиновна. Обърна се назад — познатата тайфа не я съпровождаше, защо ли беше сама? Усили крачка, дори затича. Когато изскочи на крайбрежната поляна, наоколо беше тихо, чисто, ясно — във въздуха не се усещаше мирис на изгорели газове. Погледна наляво, после надясно — никой. Дали не му се беше привидяло само?

Дочу съвсем тънък звук. Първоначално го помисли за птичи трели, след това разбра — някой плачеше. Досети се и хукна към брега, където се спускаше тупиковата пътека и видя, че в плитката рекичка лежи на едната си страна полуудаеният шикозен мотор, а върху неговия — последен вик на модата — багажник седи неособено

удобно, с шлем в ръцете и нозе във водата красавицата следовател и плаче.

Без да събуе маратонките си, Глебка се втурна към нея, докосна рамото ѝ и възкликна:

— Защо плачете?! Това е дреболия! Сега ще го измъкнем!

Олга сякаш видя пришелец, дори се дръпна, но само за миг. Гласът ѝ прозвуча унило:

— Пак ли си ти, момченце?

Сякаш слезе от своя облак. С усилие изправиха мотора и на тласъци — возилото беше доста тежко — го забутаха по стръмнината.

Най-после всичко в Глебка се събуди — цялата му възмъжала енергия, новопоявилата се у него мъжка сила. Той влачеше тежкия чугунен слитък напред и нагоре, напрягаше с всички сила краката си, блъскаше го с рамо, а Олга държеше кормилото и го направляваше. Най-сетне се измъкнаха на отсрещния бряг.

От мотора се оттичаше вода, от красавицата — също — сега приличаше на не съвсем млада кокошка. Той огледа своята мечта, представи си как самият той изглежда отстрани и изведнъж прихна в радостен освобождаващ напрежението смях. Олга Константиновна също се разсмя. Олга.

„Ама че глупости — помисли си със снизхождение Глебка, — може ли да ревеш за нищо и никакво?! Ставаш, идваш до селото — нали си шеф в милицията?!“

Хрумна му друго: „Ами ако не е плакала заради мотора, а той е бил само повод?!“.

Двамата се смееха. Когато се успокои, тя попита:

— И сега какво да правим? Аз съм суха, панталоните ми са кожени, не пропускат. Имат специална подплата. Мокри са ми само краката. А ти си вир-вода.

— Само краката — възкликна Глеб. — Другото е вятър. Лято е!

Събуха се — той своите леки маратонки, тя — тежките си рокерски кубинки, изстискаха чорапите си.

Олга почти извика:

— Искаш ли да се повозиш? Това е моя прощален воаяж.

— Как така? — учуди се Глебка.

— Ами днес се разделям със своя Росинант. Връщам го в яслите на стопанина му. Ти знаеш ли какво е Росинант?

Не, като ученик Глебка беше прочел доста книги, но за Росинант май не беше чувал.

— Той е конят на Дон Кихот! А кой е Дон Кихот?

Глебка вдигна рамене, беше чувал нещо, но в този момент не можеше да си спомни нищо. Олга не се изненада, каза нещо странно:

— Може би това си ти! Разбираш ли?

Глебка не разбираше.

— С течение на времето — добави мъгляво и се усмихна. — И така, ще раздвигим ли? Сама пак ще хлътна някъде! Я в реката, я в някое тресавище!

— Тук няма тресавища — каза Глеб, без да схваща какво има предвид тя, — само ливади и поляни!

— Това е добре.

Тя отиде при мотора, натисна нещо с пълната увереност, че всичко ще е наред и той наистина кихна, изплю малко водни пръски от ауспуха, забоботи, просъска и запърпори като самолет, готов за излитане.

— Сядай — изкомандва Олга, надяна каската си и двамата потеглиха. Отначало неуверено, без скорост, сякаш пробваха силите си, после с пълна газ.

Те летяха по едва забележимата в тревата пътека, по която Глебка някога заедно с Борис вървяха с навити крачоли — по поляната, обсипана с ярки цветя — от една брезова горичка към друга.

Въздухът изпълваше белите дробове със своите възбуждащи аромати. Беше неподвижен, но те се движеха, възседнали могъщото чудовище и разкъсваха пространството и тишината, поемаха със своите алвеоли вятъра и ароматите на цъфтящата и прощаваща всичко земя.

Сумракът покриваше земята, а във все още светлото небе се появи първата звезда.

Навярно тъкмо това е Полярната, засрамен от провала си с Дон Кихот си помисли Глебка.

Но защо чувството да се носиш, допрял тяло в гърба на тази жена, по ласкавите полета, между брезовите горички, играейки на странна и щастлива гоненица от една до друга горичка, носеше такава радост? Да не би да не беше идвал тук и преди, още като невръстен — първо на гърба на брат си, а после...

Сякаш го удари някаква невидима сила — зад гърба. Тогава зад гърба на Бориска, сега зад нейния... Колко хубаво е да си сгушен зад нечий гръб, зад нечий гръбове; все някога и на него щеше да му се наложи да стане нечий гръб. Или какво?

Този вълшебен, реещ се полет над чудните вечерни полета продължи може би четирийсет минути или само половин час, но на Глебка му се стори цяла вечност. Те се движеха в полумрак и Олга запали фара, наподобяващ яркото око на чуждопланетен циклоп — той осветяваше не само надалеч, но и в ширина. В осветеното пространство насреща им се носеха прозрачни личинки, пеперудки, сияйни бръмбарчета — безтегловна маса от ситни мушици и блещукащи сенки. Пронизана от яростния лъч светлина, цялата тази нищожна живинка влиташе в него, удряше се във фара, в каската на рокерката, и дори почукваше челото на Глебка, когато той се наклонеше встрани от седящата пред него Олга Константиновна.

Когато, след като направиха кръг по полето, отново стигнаха до реката — при опасния, както вече се разбра, брод, Олга натисна спирачката на своя Росинант, провери мощта му на празен ход — той изрева веднъж, втори път, сякаш за да потвърди, че сега няма да я подведе, че не се страхува да ѝ служи.

Тя извика „Давай!“ и насочи мотора към реката по стръмния бряг. Железният кон изцвили, разплиска вода от двете си страни като мощен скутер и с малко напрежение изнесе своите ездачи на отсрещния по-полегат бряг.

Олга извика: „Ура!“ и изключи двигателя.

Като мълчалива врана над тях се спусна тишината. Завъня в ушите им.

Глебка скочи от мотора, а Олга му каза:

— Да се разделим тук. В града, на улицата трудно можеш да говориш.

Той кимна — какво му оставаше? Да моли като някакъв бебешор: „Леличко, заведи ме до вкъщи“.

Олга продължи:

— Така че, сбогом, момченце. Утре сутринта заминавам завинаги. Родом съм от Петербург, родителите ми живеят там. Прибирам се у дома. Ще си сменя професията. Тук ловях, там ще защитавам, ще стана адвокат. Трябва някой да защитава такива като

тебе. А и като онези врабчета от милиционерската клетка. — После добави с горчивина: — Обърканите бедни деца на бедните си родители...

— Пролитащите — неочаквано за себе си изтърси Глебка.

— Кой? — не разбра тя.

— Ами, вижте, когато птиченцата за пръв път излитат от гнездото си, а още не им достигат силици, тогава ги унищожават който му падне...

— Пролитащите — замислено повтори тя и кимна. — Добре казано.

— Брат ми Борис тук все ги спасяваше тези пролитащи — допълни Глебка.

— А! Твоят брат. Поздрави го от мен. Силна личност. Как е той сега във Франция? Обаждат ли се? Пише ли ви?

Сякаш някой отново удари Глебка в слабините. За кой ли път само за последните някакви си два дни.

— Защо пък във Франция? — попита той, чувствайки, че го ползват ледени тръпки.

— Да, направихме запитване. Получил е гражданство. Вече можеш да имаш двойно гражданство. Консулските запитвания днес са всекидневие. Потвърдиха героичното му минало. Я почакай! Ти май нищо не знаеш?

Глеб мълчеше. Трябваше да спре, да помисли какво да отговори. Чувстваше се разколебан — та това беше Олга. Поклати глава.

— Не увесвай нос — успокой го тя, — вероятно не иска да ви създава тревоги, докато делото не се реши. Той служи във Френския легион! За него, надявам се, си чувал?

Глебка кимна като омагьосан.

— Невероятна история! — възкликна тя, запалвайки мотора. — Сбогом, Глеб! По-точно довиждане! Току-виж отново някога, някъде...

Настъпи газта и изчезна. Глебка се строполи в тревата.

Борис беше във Френския легион!

Той не вървеше към къщи, а направо тичаше — беше готов още от прага да се разкрещи, че Борис е жив, че съдбата го е запратила чак... някъде си! Как се е случило всичко това, не се знае, но това, че е жив е най-важното, дори да продължава тайно да се нарича Муслим, което означавало мюсюлманин.

„Жив е, той е жив“ — блъскаше се в ума на Глебка, но щом пристъпи прага на дома, все пак не каза нищо.

Вкъщи беше тихо, ясно, както винаги — майка му и баба му кротко обсъждаха нещо, живееха своя ежедневен живот — еднообразен и простоват. Така равномерно тиктакат часовниците и докато работят никой не ги забелязва.

Сецат се за тях, когато настъпи пълната тишина.

Глебка похапна, седна зад компютъра и без проблеми намери сайта на Френския чуждестранен легион. Сложи един лист под лампата и се зае да конспектира.

Виж ти, излиза, че легионът бил създаден още през 1831 г. Само след двайсет години щеше да има юбилей — двеста години! Биваше си го! Изненада се, че толкова лесно можеш да попаднеш в него — записваш се на екскурзия до Париж, вземаш виза, там се „предаваш“, както те се изразяват и заминаваш някъде под Марсилия. Приемът в него обаче не е никак лесен — трябва да преминеш какви ли не тестове и да преодолееш разстоянието от три километра за 12 минути. Интересно, за колко ли беше изминал днеска той своя един километър — един-единствен? Трябваша тренировки — при всички случаи щяха да са му от полза. А как звучеше само, а? „Легионът е моето семейство“ — девизът на местните бойци. Както и да го погледнеш, прилича на сатър и месарска престилка от най-груба кожа, кой знае защо оранжева на цвят — даваха ги само на онези — пионерите — и на отслужилите в легиона двайсет и пет години. Пробвай да отслужиш толкова, ако можеш!

Глеб четеше и препрочиташе страниците, подчертаваше с молив интересните места и всичко прекарваше през себе си, а не през Борис

— той може да се справи! Ами аз, ако потрябва? Какво аз, къде — за подобни подвизи трябва да си служил в армията — това е най-малкото, а Глебка беше дюстабан — толкова...

На сутринта замина за големия град. Мислеше си дали да не извика пак братоците, но размисли. Искаше да се срещне с Влас или с момчетата, с които бяха заедно в маймунарника. Какво ли беше станало с тях? Разбира се, той не се съмняваше, че са ги пуснали. Бяха непълнолетни. Но за хулиганство можеха да ги осъдят като ги пратят в поправително училище за разни като от тяхното братство. Кой щеше да ги защити? Как щеше да представи делото следователят?

Той пак се настани в същото онова заведение и същата малолетна сервитьорка му донесе чаша кока-кола с лед и сламка. Народът все така се движеше по булеварда и вдигаше глъч.

Глеб не знаеше къде и как да намери бръснатите, т.е. стриганите. Тогава — вечерта — всички те се редяха, облечени в черно, да играят своите съчинени от самите тях роли, а сега? По улицата преминаха две момчетии в същия стил с някакви играчки в ушите, облечени като циркаджии с ризи на цветя — не, не приличаха на скинари.

Прекара почти час там, изпи две коли и изведнъж му хрумна дръзката мисъл какво ли ще стане, ако? Чак се изпоти от собствената си смелост. Сърцето му започна силно да бие. Плати, стана и тръгна към същия онзи милиционерски участък, където беше прекарал една необичайна нощ. Краката го носеха сами по неособено щастливата пътека, затова пък как го носеха! Като човек, който бърза по важна работа. Примерно като някакъв младеж на практика от училището за милиционери.

Докато се качваше към дежурното, прескачаше стъпала. Провървя му — на смяна беше същият капитан, който веднага го позна — набитото око на ченгето.

— А — не се изненада той, — братът на героя! По какъв повод?

— Тук ли е Андрей Николаевич, другарю капитан? — вежливо попита Глебка.

— Тук е — без да си придава важност отговори капитанът. — Помниш ли къде е кабинетът му? Иди там!

Глеб пое по коридора от дежурната, намери вратата, почука и отвори.

Андрей Николаевич се взря в него, сякаш виждаше осмото чудо на света, дори зяпна от учудване:

— Горев, ти ли си? И каква нелека... — Той млъкна.

— Лека, лека, Андрей Николаевич. Може ли?

— Влез — кимна към завинтения в пода железен стол той и Глебка пак го побутна; страхуваха се, че може да го стоварят върху главите им. Усмихна се.

— Андрей Николаевич — попита Глебка с притаен дъх, — извинете, че лично вас искам да попитам. Завърших училище и нищо не мога да измисля. Искам да знам, вие юридическия ли сте завършили или някакъв специален институт за милиционери?

Онзи се усмихна и каза:

— Ето на! Не може ли някой да измисли нищо за себе си, първо се сеца за милицията.

— Извинете.

— Няма нищо — извади цигара, запуши и издуха дима встрани. — И аз навремето така го измислих. Сега седя тук, запълвам тези нещастни бумажки и се оправям с дечурлига като теб.

— Всички мъже някога са били дечурлига — засегна се Глебка, без да иска да се заяжда повече.

— Прав си, прощавай!

— А какво стана с онези, другите? — попита нахално Глеб. — Но ако има някаква следствена тайна или не знам какво?

Следователят не се ядоса, а подхвърли с равен глас:

— Пострадалите оттеглиха жалбата си.

Глеб попита:

— Те са скинхедс, нали? Четох за тях в интернет.

Андрей Николаевич обърна към прозореца своето въртящо се кресло и погледна навън.

— За това мисля в момента. Група са — факт, но организирана ли са? Иди че докажи! Още не са скинхедс, но им играят под свирката. Могат да станат. Най-вероятно ще станат.

Угаси фаса и се изправи, за да подсказе на Глебка, че е време да си тръгва, а той да излезе, може би на обяд.

— Хубаво, влез във Висшата милиционерска школа. Докато я завършиш, твоите окончателно ще са се оформили. Ако не те, братлетата им. Ще ги залавяш. Ще пишеш цели томове показания. Ще

ги предаваш на съда. Ще ги тикаш в килиите. Не служба, а мед...
Затова пък ще ти лепнат пагони. И пищов в джоба.

Засмя се. Глебка схвана — иронизира себе си.

Стана, отиде до вратата, хвана дръжката и рече:

— Мога ли да науча някак къде живее този Влас? Нищо чудно с него... Все пак трябва някак...

— „Лесная“ 3, следвоенните общежития, там скинарите са като дървеници! — развесели се Андрей Николаевич. — Изчезвай! Ако решиш, можеш да ги оглавиш! От нямане какво да правиш...

Отново се засмя. Глеб му отвърна със същото. Когато излезе си даде сметка, че следователят деликатно го е изпързаял. Излизаше, че Глебка не го бива за нищо. Каква ти Висша милиционерска школа, щом в дипломата му се мъдрят почти само тройки?!

Какъв разбойнически главатар би излязъл от него? Шеги и закачки!

Най-напред ускори крачка, после забави ход — пак беше стигнал до любимото заведение и седна на същия железен стол. Невръстната сервитьорка се появи веднага, изглеждаше плакала — и тя нямаше ясна цел в живота като него. Домъчня му за нея и когато ѝ поръчваше, се обърна на вие, въпреки че както вчера, така и сутринта ѝ беше говорил леко пренебрежително — на ти.

Тя му се усмихна и тръгна да изпълни поръчката, а когато се върна с подноса, някой ѝ викна:

— Натка!

Чудо на чудесата! Беше Влас. Той седна до Глебка, стисна ръката му и без да се обръща, посочи с показалец сервитьорката — рече:

— Сестричката ми.

Тя донесе кола и за него. Седяха и се кефеха. Влас тихо заразправя как в нощта, докато били в маймунарника, техните по-големи братя и дори някои от бащите им открили онези двамата южняци и ги склонили да си изтеглят жалбите. Причината за тупаника наистина била момичето. Нея също я предупредили както се полага — по-точно по-възрастните ѝ роднини.

Странно — само преди час той търсеше Влас, за да разбере кое как е. Сега го слушаше без всякакъв интерес. Пълни глупости, мислеше си наум. Спомни си за Хаджанов, за последната им среща и за неговото признание — за кървавото отмъщение при южняците.

Размисли се и за глупавата си постъпка — палежът на трите негови будки през зимата; на тяхно място днес се бяха появили десетки нови.

Мислеше и за брат си. За случилото се с него в непознатите планини, когато съпротивата е била безполезна, дори ако си суперстрелец — и най-вече тъкмо поради това. И когато му се е наложило да избира между живота, пък бил той твърде хилав, и напълно безславната, неизвестна никому смърт.

Странен кантар. Можеш да направиш избор като войника светец Евгений Родионов^[1], в памет на когото е построенят параклис. Не всички са като него. Което не значи, че са предатели. Или значи?

Глебка се измори от тези разсъждения. Почти не чуваше Влас — момчето явно не беше лошо, но убедено дрънкаше някакви неразбираеми за Глеб неща; изпитваше съжаление към неговата непълнолетна сестричка — даде ѝ сто рубли бакшиш, очевидно огромна сума за това неособено доходоносно питейно заведение, за което можеше да се съди по щастливата ѝ усмивка.

Една жалка стотачка беше достатъчна за една жалка, но все пак усмивка. Той стисна ръката ѝ, кимна на Влас, въпреки че обратното би било много по-логично, и подхвърли, че отгук нататък двамата ще държат връзка — пак ще се видят.

[1] Евгений Александрович Родионов — попада в плен около Бамут в Чечня и тъй като отказва да приеме исляма, е обезглавен едва 19-годишен на 23 май 1996 г. на неговия рожден ден. Майка му откупува тленните му останки и го погребва, а много хора му се покланят като на светец, въпреки че РКЦ все още отказва да го канонизира. — Бел.прев. ↑

Автобусът не беше пълен. Глеб седеше потопен отново в неясните си мисли — някакви късчета от тях ту се появяваха, ту изчезваха. Например, от мрака изплува Андрей Николаевич, пред когото двамата с Борис както и по-рано си оставаха виновни и с когото трябваше да поговорят — да се извинят, след като намерят добър повод за мъжки разговор.

Врълхлетя го и друг образ от не толкова далечните времена — двамата с майка си влачеха тенекиените съдове, оцелели от покъщнината на Марина. Земята още беше топла, болката драскаше под плешката, недоумението как и къде са се дянали Марина и Боря измъчваше мислите му.

После дойде мисълта за Борис, за чудото, случило се вчера, когато научи, че някому е известно къде е той — тази все още неразкрита тайна, отнесена от него у дома, за да я... Но какво? Да я сподели с майка си и баба си ли? А може би трябваше да мълчи, да събере всичките си сили и да не отрони и дума — нека всичко да се изясни от само себе си, без подсказване. При това Олга, пардон, Олга Константиновна беше заминала, беше изчезнала напълно — на кого да се опре, ако не се появят потвърждения?

В родното градче, където му беше позната всяка тухла, Глебка вървеше без да бърза, с някакво необяснимо чувство на очакване.

Но какво можеше да го очаква тук?

Майка му, баба му, родният дом, това — да, естествено.

Всичко останало беше така неразбираемо. Не му се получаваше да проникне в себе си, да разгадае корените на желанията си. Живееше с оставеното от Борис и толкова. А по-нататък? А по-нататък какво? Как? Защо?

Душата му беше изпаднала в смут, обладана от безпокойство.

Неизвестно от какви стари ракли, при това чужди, изпълзя в паметта му една напълно неупотребявана от него дума — безпокойство. Душевен смут...

Впрочем, всеки човек, дори не твърде образованият, дочува какво ли не и без дори да подозира, тайно от себе си, го натрупва в себе си, та после в нужния момент по наистина тайнствен начин да го извади — дума ли, знание ли — и да ги използва или поне да поразсъждава над тях.

По своята същност Глеб беше още момче, но вече доближаваше границата на седемнайсетте, затова изпитваше много голяма нужда някой да му каже: ела тук или иди там, прави това, или прави онова. Ти си нужен.

Ти си много нужен, защото си роден за това и това, в което, Впрочем, се състои великата тайна. Ела тук и прави това — ти си призван да живееш, за да откриеш своето предназначение, да се самоосъществиш като човек, като работещ човек и продължител на рода.

Това е всичко, от което се нуждаеше Глебка.

Никой обаче не му го казваше. Той не знаеше нищо за себе си — той, неспокойният човек.

Колко ли като него имаше наоколо? Тази същата Натка, например, сервитьорката в заведението, бедната душица... Ами брат й, Влас, съчинителят на някакви недетски свади? Ами Петя, Федя и Ефим — породените братоци, които не искат да се занимават с търговия в магазинчето на родителите си, но животът ги принуждава да приемат това недолюбовано от тях наследство?

Ами Борис? Може би той беше най-окаяният от всички тях — да станеш майстор стрелец, да воюваш, а значи да убиваш, да попаднеш в плен и дори да те погребат, а после да изчезнеш, да избягаш, изпълнен със страх от нечие отмъщение? Като Хаджанов... Майорът, който само външно изглеждаше, че всичко му е наред и е фрашкан с пари.

Може би единствено Олга — Олга Константиновна — знаеше какво трябва да прави и как да живее. Тя го каза — като защитава. Не като лови, не като затваря, а като защитава. Ето това — да! В това има смисъл и не някакъв практически, а съвсем друг, навярно божествен, въпреки че на нея може би и през ум не й минаваше подобно нещо.

Глеб се прибра вкъщи. Хапна, поговори с жените и влезе в интернет. Намери Дон Кихот — рицаря на печалния образ — прочете за Росинант и си каза, че утре трябва да отиде в библиотеката да вземе

романа на великия Сервантес и да не става от дивана, докато не го прочете.

Излизаше, че да не познаваш „Дон Кихот“ си е една много голяма срамотия — това ставаше ясно дори от скъпернически поднесените текстове в интернет — нищо че в училище не им бяха споменавали и дума за него!

Стъмни се. Глебка бродеше из интернет, жените зяпаха телевизора — всички се бяха отдали на привичните си занимания.

Глебка не чу веднага звъна на мобилния. Използваше го рядко, не го беше дал на порасналите мъжаги — нали живееха в съседство, приискаше ли им се да си поговорят, нищо не пречеше да се отбият при него. Употребяваше го много рядко — едноръчно — само по неотложни дела. Понякога майка му го търсеше от работа, с молба да я посрещне заради торбите с покупки, които мъкнеше, но иначе и тя не беше сред големите любителки на дърдоренето. Старите навици са по-надеждни от новите.

И изведнъж мобилният задрънча. Не много шумно, приглушено, сякаш се притесняваше да не обезпокои някого. Глебка не го чу веднага.

Чудейки се кой би могъл да бъде, без предварително да се изпълва с ненужно безпокойство, той натисна бутона и поднесе апарата към ухото си:

— Слушам ви.

— Глебка — назова името му някакъв далечен, хриплив глас и сякаш нещо се стовари върху му. — Глебка!

Обаждаше се Борис. Също като тогава, когато беше пленник.

— Глебка — достигна до него същият далечен, до болка познат глас; попита го: — Позна ли ме?

— Да! — извика Глеб и се изправи.

— Не затваряй — настоя Борис.

— Да — повтори механично Глеб.

— Иди до вратата!

Глеб изпълни поръчката му. С крайчеца на окото си видя как баба му и майка му се надигат заедно с него, сякаш усетили, че предстои да се случи нещо много важно. И, разбира се, страшно. Защото само от страх, дори от ужас, човекът който е на седемнайсет години без пет минути може изведнъж да стане блед като платно, на челото му да се оформи сребърен бисер от пот, а той да крачи бавно към вратата, с

вдървени нозе и да притиска към ухото си с едната ръка телефона си, а другата да протегне напред — сякаш се движи към мина със закъснител. Към взрива, който е неизбежен, към неотменимата беда.

— Отиваш ли? — попита отново Борис от далечните си далнини.

— Да — отвърна Глебка. Сякаш беше забравил останалите думи до една.

От всичко това жените ги бяха полазили тръпки. Той самият бе станал на бучка лед.

— Стигна ли? — попита Борис.

— Да.

— Сега тихичко бутни вратата! Много тихо! После широко я разтвори!

Глебка отвори вратата и пред всички... Пред него в полумрака на сенките стоеше Марина.

Тя беше облечена в дълга черна рокля.

Главата ѝ беше покрита по селски с обикновена черна кърпа. В ръцете си държеше нещо завито в бяло. Протягаше го напред през прага.

Сякаш от полумрака на изпълнения с неясноти живот, тя протягаше ръце към светлината и топлината — подаваше им бебе.

Глебка бутна телефона в джоба си и се втурна напред.

Пое бебето като най-дългоочакваната вест от своя брат. Отстъпи крачка назад, внесе го в дома с протегнати напред ръце.

Веднага, без всякакви обяснения, във въображението му възникна следният образ: той носи на гърба си едно малко човече, подскача и даже цвили като конче, както някога Бориска; скача из стария парк, където през пролетта по земята пърхат неопитните пролитащи.

Изведнъж, усмихната и ясна, пред него изникна представата за собствения му смислен живот, за собственото му бъдеще.

Просто той щеше да защитава ето такива деца. Като това мъничко момченце например, което беше поел в ръцете си — съществува ли такава професия? Би трябвало да има някой надежден и верен човек, който да спасява и опазва слабите и невръстните! Какво беше казала Ольга: не да залавя, а да защитава!

Хей, вие, ненаситни врани, котки и псета, тъпи хлапетии и вечно пияна измет! Марш! Разкарайте се от птиченцата!

Те сами ще полетят, сами ще размахат крилца, само малко ги поизчакайте! Необходимо им е мъничко търпение.

Не махвайте с ръка — опазете ги и ги спасете, сега те са беззащитни, съвсем като новородените деца.

А вие, невръстни дечица, не се плашете! Нали всяко от вас пораства, сгушено зад нечий гръб?

Ех, да беше така, да беше, да беше...

Издание:

Автор: Алберт Лиханов

Заглавие: Пролитане

Преводач: Румен Христов Шомов; Ганка Константинова (част пета)

Година на превод: 2013

Език, от който е преведено: руски

Издание: първо

Издател: Хайни

Година на издаване: 2013

Тип: роман

Националност: руска

ISBN: 978-619-7029-07-9

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/9076>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.